ГЛАСНИК

СРПСКОГА УЧЕНОГ ДРУШТВА

КЊИГА 63

РАЗЛИЧНА НАУЧНА ГРАЂА

СА 2 ТАВЛИЦЕ У ПРИЛОГУ

У БЕОГРАДУ 1885

У ШТАМПАРИЈИ КРАЉЕВИНЕ СРБИЈЕ

На продају у књижарници В. Валожића

Преглед

НЕКОЛИКО ПРИЛОГА

ЗА ЦРКВЕНУ И ПОЛИТИЧКУ ИСТОРИЈУ ЈУЖНИХ СЛОВЕНА.

САОПШТИО

Љ. КОВАЧЕВИЋ.

I.

У профосора велике школе, г. Панте Срећковића, има неколико листа србуље, писате, од прилике, у XVI. веку. На тим листовима сачувао се кратак живот св. Наума, ученика словенских апостола Ћирила и Метода. Г. Срећковић био је љубазан, те ми је допустио да га препишем на чему сам му веома захвалан. Тај животопис гласи:

Месеца Декем'врїа .кг.(1) памет прѣподоб'наго и богонос'наго от'ца нашего Наума, великаго чюдотвор'ца, иже въ Ливанїе дѣвол'ско, близъ града Охрида.

Сьи прѣподоб'ны и великїи от'цъ Наоумъ прозебѣ въ Мин'сїю и по въспитании от' благород'нїих его въмены благород'ство и богатъство в'сѣ ѡко плевелы и прилепи се рав'ноапостолѡм Кѡн'стадїну фїлософу и брату ему Меѳодїю. Проходеште и оучеште рѡд' мусїнскы и дал'матїнскыи, последова их по въсуд, и ѡже до стараго Рима. И тамо блажен'ному Ан'дрїану папе по откръвен'ны(и) божїемъ из'вьнъ града съ в'сѣю ѡприт'чѣю (тако) сана цр-

---

(1) По Голуб. спомен св. Науму празнује се 20 јуна. Историја прав. цркве, 659.

ков'наго и град'скаго прѣд'срѣте съ ѵ'стнѡм' (тако) же велиѥю. Богь же поквы чюдеса и исцѣлениїа многа и прославы светыи свои. Таже бож'ств'нѹю (¹) лутѹргїю въспѣваше и Кѡн'стан'тина фїлосѡфа въ иночьство пострїзаетъ и Кѵрїл'ла именова и свештен'ныка поставлаетъ, Меѳодїа же ар'хїепископа Моравѹ (тако) и в'сѣ Панонїе рѹкоположы. По сьврьшены(и) же лутѹр'гїе над' в'сѣ кныге прѣводнијє от' грьчьскы (тако) вь блъгар'скыи езыкъ в'сѣмы показа, ибѡ самы книгы, раз'гыбаюште се, и казовахѹ (¹) се. И рече папа: Благословенъ богъ, сїе книгы сѹт истин'наа ж'ръгва приношенїа живот'ны благоѹгод'ни боговы. Тѣм' же и Климен'та и Наѹма съ проуїими свештен'ници и дїаконы рѹкоположы и заповѣда ѩко да се в'сѣ правило съкръшитъ вечер'ное и ѹтрънюе блъгаръскаго писанїа въ великы храм' светаго апостола Петра и Пав'ла ѡ иеже и быс(ть), такожде и лутѹр'гїа от' всѣх кѹп'но съвръши се и ѡ в'сѣ(х) бога прославише, показав'шаго такова чюдеса. Нко въ неколїко врѣме скон'чавает' сѧ къ Римѹ богонос'ны Кѵрїл'лъ месецѧ ферфарїа .дı. и положи се в'сѣхвал'ное тѣлѡ иего въ храмъ светаго Климен'та римскаго, оученика светаго апостола Петра. Богъ же показа чѹдеса и знаменїа светынмъ Кѵрїл'лѡм' и по съмрътн и прославы своего ѹгод'ника истин'наго. Методїе же отложи жалост' присиаго брата своего Кѵрїл'ла и приемъ от' блажен'наго Ан'дрїана папѹ (тако) распѹстѣнїе и съ в'сѣмы ѹченицы отиде въ Панонию въ град' Моравѹ иже наследы архїеренствѡм и тамо оустроивъ добрѣ и научивъ. По съмрътн же Меѳодїа настѧ въ архїеренство некотори влъхѡвъ, Вигликско именемъ, исплън' иересы Македонїа и Аполїнарїа, и раз'вратн в'са ѹченїа Меѳодїека и ѹченицы иего много томивъ и тъм'ницы и ѹзи велїе прѣдаде. Светыи же богѹ помолив'ше се и трѹс' бываетъ великъ и

(¹) У оригиналу: бож'стк'ною, клзоваχо.

двоє и трое ꙗко в'сѣм иꙁъ домѡвь иꙁбегнꙋти, раꙁвръꙁают' сѣ двѣры тътмницѣ и веригы раꙁрѣшают' се ѡ ногах и рꙋкахъ. И семꙋ чꙋдѣсы в'сы ꙋдивише се и светыих великїих нарекоше; нъ дꙋхѡбор'цы сїа прѣткорише въ вел'ꙁевꙋлѣ, ꙗко же при Христе моемъ Їꙋдеїе, и сихъ во далече от' ꙁемлю(1) съ томенїемъ велїемъ иждеинꙋше. Овы же прах ѡ под ногама отрѣсоше по писаное (тако) и къ Дꙋнавꙋ ꙁемлы прїидоше, и тамо некоторѡмꙋ вел'мꙋжоу єдинород'на сына ꙋмрьшꙋ (тако) молитвамы въскрѣсоше, и дѡм єго просвѣтише и съ инѣмы многымїи весы тои иже и ч'стїю (тако) велїю полꙋчише от в'сѣх, абїе ꙋстрьмише се къ великои рѣце Дꙋнава и тꙋ молитвамы и чꙋдѣсемъ божїемъ трое дрѣвеса свѣꙁꙋють павитѡм и име светѣи троицы призивлють, прѣꙁ' онъ полъ прѣходет(1) рекꙋ и достиꙁають Бѣлъграда, и тоу от к'нѣꙁа Радислава(2) велїю ч'стъ въсприемают', и благословенїе и радѡстъ дадоше. Таже расеаше се овы по Мын'сїю, а овы по Дал'матїю и Дакїꙋ, и слово божїе оумножише по в'сꙋдꙋ сторыцью. Наꙋм' же и Климен'тъ прїидошѣ въ странах илирїискыхъ и лихиидон'скыих и въ Ливанїе дѣвол'ское прї краи еꙁера охрїт'скаго града, междꙋречїе. Великꙋю(3) обитѣлъ Наꙋмъ сътвараетъ и храм чиноначел'ника Мїхаила архаггела и всѣх сил' небесних съ богатъствѡм и повелѣнїемъ благочьстиваго цара блъгар'скаго Мїхаила Бориша и сына его Сꙋмеѡна цара, тогда текꙋште лѣто ,ѕꙋгі (905). И к'са благоꙋгод'на богꙋ оустроивъ ибо и тамо скон'чавает сѣ блажен'ны Наꙋмъ въ глъбокꙋю(3) старѡст' и дꙋшꙋ въ рꙋцѣ божїи прѣдадѣ мѣсеца Декем'врїа .кг., и съпрѣтавает се ч'стное тѣло єго божствъ'ними рꙋками архїереа Христова Климен'та охридъ-

(1) У оригиналу: ꙁемлю. прѣходꙋт.

(2) У животу св. Климента старешина београдски звао се Боритакан Хилфер. стр. 80.

(3) У оригиналу: келикою, глъбокою.

скꙋго и полагает' се уъстно въ гробъ от деснагѡ въскїлїа (тако) **храма. Богъ же прославы его уюдесамы велїами** (тако) **и в'сакы болести и ѕзы**[1] **исцѣлаѥтъ и бѣсы изъгонѥтъ.**

II.

У мене има једна рукописна књига, у којој су описани животи четворице светаца (Дионисија и Јована Колоса, олимпских испосника, Јована Колова и Јанићија Великог, атонског испосника), једно чудо св. Богородице, историја од створења света до смрти јудејског цара Јосафата и пророштво за последњу десетину XVII. века.

У животу првог и последњег испосника имају два три места, која се тичу најстарије бугарске историје, и која је вредно објавити.

1. У животу Дионисија, који је живео у време патријарха Јеремије, казује се, да је, после десето-годишњег живљења у Св. Гори, избран био за игумна манастира Филотеја „**да не ѕапꙋстѣеть и погибнеть до коньца**“, јер је тада био „**болгарскїи**“, те он одмах, чим је постао игумном, „**уинь больгарскїи въ наше въуисли благоуинїе попеуе же се и ѡ книгах да боудꙋть еллинские и ѡ вьсем елика бѣхꙋ нꙋждьна и потребна ѡбители**“, али после неког времена, „**понеже бѣхꙋ нѣцыи Болгари ѕломысьланїи, иже възненавидѣша прѣподобьнаго, ꙗко измѣнии уинь их, и творахꙋ емꙋ по вьса дни пакости**“, — узме са собом „**нѣких добродѣтелных инокь**“ и отиде „**кь скиты верронскые**“.

2. У животу Јанићијеву има спомена о војни између Бугара и Грка крајем IX. и почетком X. века. О војни вођеној за владе Константина VI, и матере му Ирине говори се у том животу овако:

„**Въ ѡно време воевахꙋ Ѳракїю Болгари. Царь же римскїи поеть воꙗ и великаго Їѡаникїа и проуихь мꙋжьстьвных,**

(1) На дну листа место ове речи долази: **еи'ѕы.**

и дадоша брань. И егда видѣ изредны конникъ Їѡаннкїи, ꙗко побѣждахꙋ се Римлѣне и покриваше се землє оубиваемыми, потече ꙗко дрꙋгїи Давид, тьмы иноплеменник оубивaа, и толико мꙋжьство показа на той брани, ꙗко ѡбратиша се въспет иже прежде гонештїи Болгари и съсѣцахꙋ их немилостивно иже от них гонимиїи. Наипаче же єдинаго великаго кнеза исхити силою от рꙋкь врагь светыи, иже имѣхꙋ его свезана, и течахꙋ сь ним скоро, да и имꙋть плѣнника“.

По што га за ово јунаштво обдари цар, Јанићије навали на једног „**велми храбраго Болгарина, иже стоеше на єдином тѣсном мѣстѣ и оубиваше многих Римлєн’, ꙗко крѣпокь сын и силєнь, и ѡбезглавивь того, иже толиких оуби Римленъ, принесе царꙋ главꙋ его, дарь многоцѣнынь**“.

Друго једно место у животу Јанићијеву гласи:

„**Єгда въҙет Никифорь** (802—811) **царство, въ врѣме ѡно имѣхꙋ Болгари многих плѣнних римских. Сие оувѣдевь чловѣколюбивыи Їѡаннкии, имѣ желанїе да их избавит от тьмнаго оузилишта, идеже стрежахꙋ их веригами желѣзными свезаных**“. За тим се прича, како их је чудом избавио и кућама пустио.

III.

У народној библиотеци у Београду чува се, под бројем 157, један прилог српске редакције за месеце септембар — јануар. Из тога прилога вреди да се објави:

1. Опис преноса тела св. Илариона, епископа мегленског(¹) (празнује се 21 септембра), чиј је живот опширно описао патријарах Јевтимије. Он гласи:

Царствꙋюштꙋ Калоіѡаннꙋ царꙋ бльгар’скомꙋ и приємшꙋ грьчьскꙋю землю Тракїю, Македонїю и Єладꙋ(²) **и**

(¹) Лист 106 β—107α.

(²) У патријарха Јевтимија место Јеладе стоји: „**Трикалы же и Дальматїю**“. Star. I. 84.

иніи грады многіи, и дошьдьшꙋ до града мегленьскаго и того приемꙋшꙋ, обрѣте ракꙋ прѣподобнаго епископа Іларіѡна и божьств'ною ревностію раждег' се, вьсхотѣ прѣнести светаго мошти вь свои емꙋ настол'ныи царствоующіи градь Трьновь, еже и повелѣ сꙋштіимь еже подь ѡбластію его. И двигоше мошти сь радостію светаго оть града того. Оуслышав' же патріар'хь Трьнова града и вьсеѥ ꙁемлѥ бльгар'скыѥ пришьствіе светаго, иꙁыде сь епископы и сь вьсѣмь приу'том своим и сь многіимь народѡмь съ свѣштами и кадилїи и сь вьсакїими благоꙋхан'нїими вонѧми на срѣтеніе светаго, и воꙁнес'ше положише вь градѣ Трьновѣ мѣсеца сего .ка. дьнь. И миноув'шіимь многіимь врѣменемь, и въсприемь царствїа скиптры новы царь Іѡаннь Асень, сынь стараго Асѣна цара, и быс(ть) царствоуеи и ѡбладае над Бльгары и Грькїи же и Фрꙋгы, Срьбли же и Арбанасы, и всѣмы грады оть мора до мора, иꙁволи се томꙋ царꙋ Іѡаннꙋ съꙁыдати црквь въ име светыихь великомꙋченикь .м. И тако цркви сьꙁдан'нѣ быв'ши и оукрашен'нѣ благолѣпиѣ, вънесен'на быс(ть) рака сь мошт'ми трьблажен'наго Іларіѡна светителѣ и положен'на сь чьстію, подаѥ цѣльбы вѣрою къ нѥмꙋ приходештіимь, егоже молитвами да сподобит ныи господь царствію своемꙋ(¹).

2. Кратки живот и пренос тела (лист 185—188) „светаго и праведнаго Михаила воина“, Бугарина из Потуке (успомена 22 новембра).

Михаилов животопис слаже се готово у свему с оним који је објавио Хилфердинг по рукопису XIV. века, бугарске редакције (Собран. сочин. I, 49—50; по томе рукопису празнује се његова успомена 12 септембра). Из описа овог уверавамо се, да има скоро седам векова, како се на словенском

(¹) По Јевтимију тело Иларионово пренео је у цркву 40 мученика Калојан, што није истина, јер је речену цркву подигао Јован Асен II. Раковски, Асен I. 9.

југу приписује Михаилу војнику оно дело, које побожна легенда присваја св. Ђорђу, т. ј. да је убио аждају и спасао од ње девојку(1). Ево тога животописа(2):

Тьи светын блажен'ны (божїи) Михаиль бѣше вь лѣта благоуьстиваго цара Михаила от града Нотуки, родωмь сы Бльгаринь, не нѣкако от нижнїихь, нь вьсеблагоуьстна (вьсеуьстиа) и благовѣрна рода сьи, и прьвѣе от прьворoдных' хрїстїань, егоже и нарекоша родителїе его свето дѣте и иньи мноsи. Юнь *же* сы иже из младости свое (и из младенства своего) чисто поживь житїе и страхь божїи †кииу† прѣ(д) ωчима имѣе, милостинями же и постом, (поштенїем) и къ ништїим' рукоподатель †и посѣтитель† болѣштїим, кротькь и смѣрень, и вьсакїими добродѣтел'ми оукрашень. Дошьдь же до вьзраста .ке. тїимь лѣтомь и по чину вони'скому избрань примикїрь сы над вои довол'нїими(3). Бысть же вьздвиженїе Ефїωплянoмь и Агаренωм' на рым'скыи градь и нарωдь христїанскыие дрьжавы и царство; вьздвиже се (вьздвигоше же се и) рым'сцїи людїе сь мнωгїимь множьствωм †и† на Агаренїи пошьдьше, и множьству быв'шу агарен'скому езыку, видѣв'ше же Рымляне яко поснлают (поснлѣють се) се Агаренѣ и Ефїωпляне, на скорѣ вьси на горѣ (вь горых) бѣжаахе, †бѣг'ству се даше† скроsѣ (и сквозѣ) скровна мѣста. Свети же Михаило не оубоя се,

---

(1) У Записк. акад. наукъ, Томъ XXVIII. Ч. I, 412–413, објављен је рукопис из XIII. века, па и у њему долази спомен Михаилу (22 новембра), истина без описа живота, али се у тропару пева, како је убио „звера“, одсекао му главу и спасао „девојку“. — Штета што је животопис Михаилов умакао пажњи Ст. Новаковића, кад је писао мимогред кратку, али врло језгровиту расправу о св. Ђорђу (у Star. XII).

(2) Што је штампано у загради, друкчије гласи у Хилфердинга; што има само у нашем рукопису, стављено је између два крстића; што има само у Хилфердинга, стављено је између две звездице.

(3) У Хилфердинга „колпыими“, из чега је он извео, да су Грци називали »Бугаре или Словене“. l. cit. 50.

нь свою люди непрѣстан'но потврьждаше. Видѣвь ѩко *вси* Рымлѩне бѣжаше, †н† абїе просльзыв' се, паде ниць на землю, моле се Богоу ѡ христїанехь, глаголѥ: господи, Їисусе Христе, боже вьседрьжителю, и проучее. *Н* скон'чавь молитву, оустрьми се на иноезычникы съ своими вои, и вьшьдьшу (вьшьдь) посрѣдѣ бесчисльнаго множьства Агарень и Єѳїѡплѩнь, и вьсѣх побѣдивь разгна. Самь же тьи сь своими вои (и вьси вои его) ни един' †же† (не) крѣж(д)ень быст.

И вьзкратив' (вьзврати се) се от рати тое, †н† шьствїе начеть творити кь дому своему, †и вьсхотѣ доити нѣкоего мѣста† (и приспѣвь до тиранскаго([1]) мѣста) и вьсхотѣ почити ту. Бѣше же вь мѣсте томь езеро велико, и исхождааше (схождаше) †иzь езера того змїи и поѩдаше† чловѣкы и скоти. Видѣв' же рабь его при иезерѣ дымь и прием на скорѣ ѩстїе и идѣ тамо идѣже бѣше димь исходѣ, и ѡбрѣте дѣвицу †сѣдештоу†. Она же сказа ему ѡ змїи томь. Оному же на ню вьзираюшту и вьнимаюшту бесѣды иее, засмудише (прикадише) се ѩстїа господина его. И принесе ѩстїа кь рабу божїю Михаилу. Ивьпроси его: „по что оукьснѣль (оумоудѣль) еси и присмудише (прикадише) се ѩстїа“? Он' же повѣда (оповѣда) ему *вьсѩ* ѩже слыша от дѣвице. Рабь же божїи Михаиль сїа (си) слышавь, понуди (и поноудивь) свою раби ити сь нимь. Ѡни же не вьсхотѣше. Блажен'ны же, помолив' се и сьтвори знаменїе чьстнаго крьста на лици своемь, и вьсѣдь на конь свои, и поемь раба своего бол'шаго([2]), и дошьдьше на езеро, идѣже бѣше дѣвица, и вьпроси ю ѡ вьсѣм и како пришла еси сѣмо (само)? Она прѣштлаше ему отїти sвѣр'скаго рад(и) снѣденїа. И сказа ему како имааше обычаи град ть давати дѣти свою на

([1]) У Нар. песмама и причи о св. Ђорђу — Тројан град. Star. XII. у поменутој расправи.

([2]) У писаној легенди о св. Ђорђу долази његов слуга Пасикрат.

изъденіє ѕмїю. И повелѣ рабꙋ своемꙋ отїити сь конием и стоѡти далєче. Рабь же божїи паде ниць на ѕемлю (ѕеми) и помолив' се Богоу, +и+ по молитвѣ, вьставь, и се ѕмїи ѡвы се по срѣдѣ еѕера свистае и вьѕвишаше се виѡ его от еѕера сежанїи .к., опашь +же+ его бнюшти по водѣ идѣѡше лак'ти .м., и отврьѕь трои оуста. Светыи же приемь штить и мьчь и отсѣче лꙋкавомꙋ три главы привидѣнїе. Ѕмїи же сии (свивь) опашь, оударн светаго вь дєсиꙋю ланитꙋ и вь лѣвꙋю рꙋкꙋ +и+ ранꙋ емꙋ сътвори (сьтворти) и малодꙋшьствоваь (мало беѕдоушьствоваь) пакы скоро вьставь (вьста). Рабь же єговь (его) таковое чюдо видѣвь, тече вь градь и вьѕвѣстїи быв'ша. Граждане же изьшьдьше иѕ града, сь свѣштами и кадилн на срѣтенїе светаго, славеште Бога. Дѣвыцꙋ же прѣдаст' родителюм его (еѥ).

Светыи +же+ пꙋть шьствꙋе, прїиде вь дом свои, и прѣбывь (пробывь) мало д'нїи, прѣдаст' блажен'нꙋю свою дꙋшꙋ господевы, егоже иѕ млада вьѕлюби, и прѣиде вь невесное царство ѕнаменїа же и чюдеса многа творе, цѣльбныѥ дары дае притѣкающтїим (притеюштимь) кь иемꙋ сь вѣрою.

И царствꙋюштꙋ *великомоу* цѣрꙋ Калоїѡан'нꙋ и прием'шꙋ Потꙋкꙋ, прѣнесе светаго Михаила. И слышавь патрїар'хь Василїе, +и+ иѕыде сь всѣмь прич'томь и болѣри на срѣтенїе светаго, сь свѣштами и *сь* кадили. Прием'ше же царь Калоіѡаннь и патрїар'хь, вьнесоше (вьѕнесоше) светаго вь градь (богоспасиыи царнграды) Трновь и положише его вь велицѣ патрїар'хїи црькви светаго вьѕнесенїа (1) +господа нашего Їисꙋса Христа+ вь рацѣ новѣи. егоже молитвами господь богь нашь да споѡдобит ны царствїю своемꙋ, аминь.

3. Кратки опис мученичке смрти владика Манујла, Ђорђа, Петра и Леонта, војвода Јована и Леонта, Гаврила,

(1) Погрешно пише у „словено-бугарској“ историји Пајсије, да је Михаило пренет у цркву 40 мученика. Голубин. Истор прав. цркв. 665.

Сионија и Парода, свештеника, и осталих 377, које је погубио бугарски кнез Мортагон ([1]) (спомен 22 јануара). О њиховој се смрти казује ово (лист 317):

Сїи светїи оть раζанүнїихь епархїи и мѣсть сүште, вь Андрїановѣ градѣ живүштен, Бльгаре же нераζоүмиїи, не поζнавающте Христа Бога быти истин'на, иζыдоше вь Макıедонїю и Тракїю плѣнише, обьтиүюште и самого Цариграда, въ Ан'дрїановь градь доидоше и того ζа три мѣсеца обьсѣдоше и поплѣниише и елицѣхь обрѣт'ше. Сїа же творахү въ царство ζлоүьстиваго Льва Ар'менина, царствүюштемү над Грькы, и Крүмү воеводствүюштү над бльгар'скым еζыком. Томү же Крүмү ([2]) плѣнив'шү дүшь .м. тысүшть съ иимиже и светѣишаго епископа, стрьмоглавь помѣтнүвь того сътьп'ка трьклети.

Кроүмү же ζлѣ животь иζврьг'шү, Д и ц е н'т ь ([3]) воевода над Бльгары бывъ, сүровь, беζүловѣүьнь, иже и великаго ар'хїереа Манүила на двое растесавь и роүцѣ оть рамена отсѣкь вь снѣдь скврьны псомъ помѣтиү. И беζрүүїемь оүтаζвлиень бывь. оть своих сүштїнхь оүбиень бывь, М е р т а г о н ь же наүелїе приемь, вьсе христїанїи, неповинүюштїих се отврѣшти се Христа, беζүловѣүнѣ сьтвори, овѣхь оүζами и ζакон мүүивь и сүштаго живота лишїи, светаго архїереа Геωргїа Декел'(т)скаго и Петра епископа Христа бога проповѣдающтїихь и вѣрные поткрьждаюштїихь прѣбывати вь благоүьстивѣмь повелѣнїи, даже и до сьмрьти жьζлїемь беζмилостивно бивь, мьүемь светые главы имь отсѣүе. Такожде и множьство дрүгых .тоζ. мьүное осүжденїе на иихь наведѣ; Їωан'на же и Леωн'та,

---

([1]) У синаксару бугар. редак. од 1340 год. ово се приписује К р у м у и Цоку (Хилф. I. cit. 51).

([2]) У оригиналу погрешно „Крүгү“.

([3]) Голубински наводи после Крума Д у к у м а, Д и ц е н г а, па тек онда М о р т а г о н а. На речен. месту 212.

христїанскыѥ воѥводы, мьчемь посѣче; Леѡнта же, иже въ светыхь епископа никиенскаго, бытїемъ скопцꙋ, мьчемь пропра оутробꙋ его; Парода(¹) же, свештен'наго свештеника, каменїемь того ѡсꙋдїи, и инѣхь проуїихь, раꙁличнїими томленїими оумꙋчивь, съмрьти прѣдас(ть). Не тьчїю сьи ꙁлоуьстивьїи Мертагонь, нь и елици начел'ници по вьсприѥтїю быв'ше над Бльгары, многыѥ христїанїи раꙁличнїими мꙋками съмрьти прѣдав'шеи, жиꙁнь вѣчнꙋю тѣмь исходатаише.

IV.

Одговор цариградског патријарха Ђенадија II. (1453 до 1459) на питања синајских калуђера.

Е. Голубински у „Историји православне цркве бугарске, српске и румунске“, на страни 592—594, пише, да се српски богомили у грчким изворима XV. века зову јоште „кундугерима“ и „кудугерима“, и за доказ наводи посланицу цариградског патријарха Ђ е н а д и ј а II. и Х а л к о н д и л а(²). По његову мишљењу ово им је име дошло од ливанских д р у з а, јер су се ови друкчије звали „кутугери“ и у своју су секту привукли били многе манихеје, како се често богомили називљу.

Добротом г. Косте Андријашевића, сада учитеља у Ваљеву, дошла ми је до руку речена посланица Ђенадијева(³) у српском преводу, а у рукопису, који неће бити млађи од половине XVI. века. Посланица је у почетку окрњена, али, на срећу, одговор патријархов, који се тиче херцега Степана Косаче († 1466), „б о с а н с к о г“ владике и хумских „кудуђера“ (богомила), у целини је сачуват.

(¹) Гаврило и Сионије изостали су, ваља да, погрешком преписачевом.

(²) Отуда се у Орбина зове Херцеговина Х у д в е р г и ј о м место Кудуђеријом.

(³) Г. Андријашевић набавио ми је, учитељујући у Пироту, и онај зборник под II. на чему сам му веома захвалан.

Посланица гласи:
(па)трїархы, кур Єѵѳїмїє и кур Матѳеи и инїи, гѡре на катихꙋменꙋ патрїархїє и вь паракаїсїи светаго Ѳеѡфїлакта близь келїє ихь, нь вь сьбѡрнѣи цркви и праздникѡхь лїтꙋргїсахꙋ сь чинѡмь вьсѣмь; толико ꙋбо может лїтꙋргїсати тамошныи епископь самь, колико и вь светѣмь Ѳеѡфїлакто светыи патрїархы ѡнїи, понеже нѣсть тамо градь, ни мирь, ни людство мир'ско, нь поустыни, и манастырь, и инѡци, тако ѡт нꙋжде и законꙋпрѣложенїе бываеть.

в҃ (¹)

Аште ꙋбо не обрѣштет се дїаконь, сего ли ради да останеть освештенїе епископово, и инѡкѡмь хотѣштїимь осветыти се ѡт нюго? Ни, мы же разсꙋждаемь и множае, ꙗко светѣишїи патрїархьї єрꙋсалим'скыи. Аште не имать дїакона вь великых праздникѡх, да не останеть лїтꙋргїа его, и освештенїе христїанѡм покланꙗюштїим се да бывает' же сице. Да ѡблѣчеть свештеннꙋю одеждꙋ патрїархь вь ол'тары, и стоить вьнꙋтрь вь мѣстѣ светые трапезы, и елици сꙋть, аште и мнѡѕїи свештенници, стоєть вьнꙋтрь. Єдинь же, иже проскоми(ди)сать, дь сьтворить вьхѡдь сь светыими, и прѣдаваеть ихь патрїархꙋ. И сице бываеть свештен'наꙗ литꙋргиа, и патрїархь освештаеть людїи, ꙗко же есть обычаи и трѣбованїе, такожде вьсакь митрополить и епископь, егда бꙋдеть нꙋжда лїтꙋргїе и дїакон не обрѣштет се: —

г҃

О епископꙋ иже ѡт Боснѣ. И ꙗко сьтвори тамо многыхь ѡт кꙋдꙋгерь вь повинованїе грьчьские цркве, сице и сь ꙋлюбоучьсти се да и господара хер'цѣга, иже юс сьдрьжатель чести ѡт Боснѣ, и ихже вьзможет тамо сьтворити христїаны православни вь цркѡвь нашꙋ. — Хотѣхь творе-

(¹) У рукопису означени су са стране само трећи и пети одговор, а остале сам по смислу сам обележио.

штїихь сїе и ѡт нашихь нѣкыихь, нь где ревность таковаꙗ? Обаче господарь ѡнь, ꙗвлиенно ѕбо не разлучает се сьвршенно ѡт кудугерь, за ѡтьчьства властѣль страх, и строенїемь покрывает се, да таковаго ради ковар'ства привлѣчеть друзѣхь вь дѣиство епископово, ес же вьнутрь христїанинь ѡт малаа врѣмене, сего ради и посилает вь христїаномь милостыню; аште ли не би быль христїанин', не би хотѣль метиути светиѣ имѣнїа своа. Сего ради ѕбо епископа аште помѣнете нѣкогда, не сьгрѣшаете; ес бо православ'нь и херотонїа православномоу присномоу патрїарху мѣсту тому, довол'но ꙗко нѣсть когда потрѣба да лїтургїсаꙗ вь обитѣли. Аште ли нѣкогда врѣменѡмь ꙗвит се быкь двомысльнь и покрьвень, ниже тогда дльж'ныи есть оскрьбити се ꙗко прѣварены ибо господь нашь рече: ꙗко прїемлѥи пророка вь име пророче, и проча; блаженни же Їѡ(ан): вьсакь духї исповѣдуеи господа Їv. Христа, и проча, ѡт бога ес; и вьсакь не исповѣдуен, ѡт бога нѣст. Сего ради, и светаа црквь исповѣданїе чловѣку прїемлеть и удовлает се; чловѣческаа же помышленїа и будуштаа никто же вѣсть, тьчїю єдинь богь.

Д

И аште принесеть милостыню ѡт господара оиѡго, прїимѣте ю, и паче на пол'зу ему да сьдрьжит се вь христїан'ству. Не поменѣте же того господара вь лїтур'гїи ꙗвлиенно, понеже не ѡткрывает христїан'ство. Вь благодаренїи же трапезы ваши, настоешту епископу, хоштете молити се о иемь, ꙗко господь богь да сьхранить животь господара хер'цега и иже сь инмь сьпрїснїими црков'ными синовы сьврьшаема вь послѣдню вѣру его. И решти господи помилуи оиимь єдиногласно, не забавлаꙗ благоговѣинїи и чловѣколюбивыи постници, вь прѣдстоанїи своемь молете се о вьсавѡм сьзданїи божїимы, да вьзмогуть вьси помиловати се исправлыше се.

є́

Еште вьпросише инѡци: есȣт ли проштени да давають Арменѡмь и Латїнѡмь панагїю покаѡнникѡмь. Мы же глаголѥмь, да давате нимь и анафорȣ, христїанѣ бо сȣт; сего ради приходеть ѡт толикааго(1) растоанїа на поклоненїе владичнѥмȣ гробȣ и ȣбо и раздѣлѥни сȣть ѡт нас ради нѣкыихь вьзысканїи вѣрѣ и сȣть инославныи, нь ꙗко христїаны сь вѣрою и благоговѣнїемь просеть освештенїе наше, и мыи дльжныи есмы дати: что ȣбо не дадите светаа ѱѡмь, и проуаа; о невѣрныхь реуе, си рѣуь їоудеѡх же и саракинѡхь, и еллїнѡхь, и манїхеѡхь и инѣх нѣкыихь подобныи твореште се христїан'ствȣ не сȣште христїанѣ о них' же и реуе да нѣкогда вьзвраштше се, поперȣть ихь, и разстрьгнȣть нас ѱи ȣбо и свиниїе попираюштеи, а иже сь вѣрою и благоговѣнїемь просештеи светаа и прїемлюште, не сȣть таковыи. Слышите и господа глаголюшта: иже нѣст на вы, по вас ѥс; и гредȣштаго кь мнѣ, не иждենȣ вьнь. Великое таин'ство приуештенїа єдино не дадите нимь. Аште ли кто ѡт нихь хоштеть остати тȣ, и разболѣв се, ѡтреует се ȣбо ѡтьуьскые славы, исповѣсть же славȣ сьбор'ные цркве, сподобете его и того приуештенїа. Сїе ѥст обиуаи сьбор'ные христїан'скые цркве, понеже и светѣишїи патрїархы, егда лїтȣргїсоваахȣ, вь праздникѡхь приходеште Ар'мѣне и Латинѣ сь вьсакыимь благоговѣнїем' на лїтȣргїю, не изганꙗахȣ ихь, нь и приходеште сь православ'ныими, покланꙗюште се и цѣлȣюште рȣкȣ патрїар'шьскȣ, благословꙗют се и давають нимь и анафорȣ, ꙗко же ȣбо ȣуеници христовы не изганꙗахȣ вьнь кь нимь приходештїихь. Довол'но ȣбо ѥст, ꙗко вы не просите ни приемлѥте осве штенїе ѡт нихь, понеже сȣть инославны и раздѣлени; нь аште ѡны просеть

(1) лоликаго у рукопису.

освештеніє ѡт нас, дльжны есте не ѡтгонѭти нхь, ѩкоже прѣдрекохомь.

ѕ

Аште патріархь ієрусалимьскын имѣніємь бываеть и бываемь имѣніем' стрить господу мѣстиу, не сьблажнѭте се, ибѡ вь странахь нашихь сінхь продавает се и купует се архієренство и еренство начьн'шу зло сеиу ѡт лѣт .и. и мьн'ше, и тамо убо инокѣр'нын пріемлюштен имѣніа, и дающтен ѡт нужде дають, понеже не можеть инако да будеть. Сего ради чловѣколюбіє божіє праштаеть сіа и разумь разсужденія. А иже зде бывлемаа ест велнкь грѣхь, понеже христіаны суть, и продаюштен и купуюштен, и наказуют се праведнынимь наказаніем божіемь. Колико потьштахом се угаснти зло сіе! Дадохѡмь убо и притчую нашего имѣніа, и образь. Ни бѡ убо херотонісахѡмь кого вьземлюште ѡт него, нь и мнѡгыхь сьтворихѡмь ар'хиереє сь спензѡмь нашомь, понеже бѣху рѡбы, инѣмиже н'равѡм изьбранныи и потрѣбныи. Нь ни тако вьзмогохомь угаснти злое и убо иниже ѡткрываемь страсти црькѡв'ныихь пастырь. Мы разумѣюште таа и вѣдеште тьнкоуестнѣ свештен'наа правила, нь паче и сьпокрываемь сіа да не будеть сьблазьнь вь душахь людскынхь, да нѣкако неразуміе пастыр'ско изьмѣть нхь вь прѣзрѣніе, или вь размышленіе о вѣрѣ или вь сьврьшенное невѣріе. мы вьзимѣемь осужденіе. и испльнит се на нас. еже не бываи о мнозѣ праведьнь, да не нечьствуешн кь врѣменю бо судеть вьси законноположници и судіе. Вѣмы же, и ѩко бо убо прѣступающтен волєю правила архієреи, имуть судь божін. Христіан'ское же людство имать мьзду ѡт иже кь нимь благогѡвѣніа цѣлу ѡт бога. Аште убо вь здѣшныихь трьпимь и сьпокрываем таковаа иже суть волєю творимаа, понеже не вьзмагаемь исправити мнѡго паче тамо, идеже и невѣдѣніе множаише и обычаи мнѡголѣт'ныи и нужда непрѣменнаа. Сіа сице

глаголюемь и ѕа инаа нѣкаа правил'наа прѣстȣплюенїа, да не сьблажнитете се. Нь ȣбо сȣдь прѣстȣплюенїа оставет се на нихь, аште прѣстȣпають волею, ико невѣдѣнїе и нȣжда врѣмень непрѣменнаа, и сїа проштенїа сȣть достоинїи ѡт бога. Вы же сьблюдаите повиновамїе и единьство, вьѕыраюште на сьставленїе христїан'ствȣ, иѕвѣствȣем' бо вамь о господи, ꙗко аште кто вь врѣменѣхь сїихь любоприт се сьставити тьикос вь обычаехь црькѡвь нашихь и чинѡхь, иже имѣше вь христїан'скои свободе, боритель юст христїан'ствȣ, и немоштнаа начинаеть; а аште кто сьходить мало да сьблюдаеть вьса, апостольско имат произволенїе, и сице его сȣдить богь.

ѕ҃

Иѕвѣштаем же вамь и дрȣго что сьбор'нѣише, ꙗко ѡт бога просвѣштаюштаго чловѣчьскаа срдца. Раѕȣмѣите иинѡ, ꙗко тьи'кословїе вь благочинїахь вь таин'ствахь црькѡв'ныихь, и архїеренства, и жрьтвахь, и ѱал'мопѣнїа, и праѕдникѡхь, и инѡчьскомȣ житїю, и вьсѣхь просто не бѣхȣ ѡт начела вь христїан'ствȣ, нь послѣжде быше, начьн'шȣ ȣбо ѡт врѣменѣ великаго цара Кѡнстантїна ѡт нѣлиже и вьселѣн'скыи начеше сьбѡры, мȣдрост' же и прилежанїе прѣдстатель црькѡвныхь, и свобода и дрьѕновенїе христїан'ствȣ, лѣтѡмь прѣдходештїимь, сїихь тьи'кословїе испльни. Прѣжде же великаго Кѡнстантїна лѣт .тиі. ѡт сьмотренїа господа нашего, просто имѣше вь вьсѣмь христїанство, и не оукраашахȣ и; нь и вь такокои простотѣ имѣше нашь Їсȣс множаишїи плѡд ѡ чловѣцѣхь, ȣмираахȣ бо ѕа Їсȣсово име на вьсакь дьнь вь вьсеи вьселюеннѣи: сьтиицѣ и тисȣштиицѣ и тьми чловѣкь паче числа. И прѣдспеваааше ȣбо на вьсакь дьнь христїан'ство крьвы ради нетьикослов'нїихь христїань, и небесное мѣсто испльни се ѕемльныхь аггель, кȣпно ȣбо крштаюште се множ'ства и ѡтходеште на мȣченїе самоѕванныи и ѡт иныхь прѣдаемыи.

И нинѣ христїан'ство подобно ест ѩкоже и прѣжде Кѡнстантина, ни бѡ царство имѣемь, ниже цркѡвь свободнꙋ, ниже дрьзновенїе ѩкоже и тогда. Тьнкословїе же тогда ꙋбо где ѥст изьобрѣтенно? Нинѣ же ѥст ꙋбо вь книгахь, нь ꙋчен никтоже ниже ꙋчен се, и произволѥнїе разꙋмѣваю-штїихь ꙋчителей пастырь стꙋдено. Егда же и бꙋдеть произ-волѥнїе и разꙋмь, не можеть сьблюсти ѡт лѣтныихь нꙋждахь, о нихже прѣдрече господь нашь Їсꙋс Хрїстос: ѩко прїидꙋть таковые нꙋжде, ѩко вьзможно и избран'ные прѣльстити; прѣтрьпѣвый же до конца, ть спасет се. Нь ни за сїе подо-баеть печаловати намь и ѿчаати се, понеже ѩко не обрѣ-таемь нинѣ тьнкословїа скꙋпость, и сьмꙋштати се и иныихь сьмꙋштати, нь паче благодарити бога, ѩко вь такѡвомь не-наꙋченїи и дебелости прѣбываеть христїан'ство вь мнѡгые чести земле и мнѡѕѣхь рѡдѣхь, и езыцѣхь мнѡгых, и сии въ напастехь мнѡѕѣхь ѿ невѣрныхь сꙋть. И обаче множь-ство напасти не сьтвараеть чловѣкы ꙋклонити се ѿ вѣры, нь готовии сꙋть ꙋмрѣти егда приключит се. Кто смѣет ре-шти имь, ѩко не имꙋть мꙋченичьско произволенїе? Кто изыштеть ѡт ихь дрꙋго тьнкочестїе или тьнкословїе, их'же времена не дають? Христїанѣ бо на вьстоцѣ и западе мꙋ-чет се за Їсꙋсовꙋ вѣрꙋ на вьсакь дьнь, и трьпѣть скрьбы и нꙋжде неисловѣдимїе. Мы же ѡтгонимь нѣкого и опечалѩ-емь, ѩко забы число ꙋтрьнѣаго еѵангелїа, и вь мѣсто .з.го. прочьте .ѳ., или пое осмогласникь вь мѣсто прьваго че-твьртыи, и сицевла. Сего ради ѩкоже рѣхѡмь, вьса сьблю-дайте и сьтварайте сь благыимь разсꙋжденїем. И сьблазнь да не бꙋдеть вь вас инѡцѣхь и освештеннѣхь. Да не бꙋдеть врѣдь и забавлѥнїе мир'скыхь христїань рев'ности и благо-говѣн'ства еже имꙋть кь вамь. И за сїихь ради винь ниже епископа разделяйте се ниже патрїархово строенїе сꙋдите еже принꙋждають врѣмена и прилежить сьставленїю светые обитѣли, понеже ѩко же прѣдрекохѡмь, пристаниште ест

таа христїаномь. и слава и похвала. Молю се господу да помилуеть и вас и другые тамоштные христїаны, и да не вьзрастуть напасти ѿт невѣрныхь; аште ли вьзрастуть напасти, да вьзрастѣть и благодать его, и трьпѣнїе ваше и пождаанїе. И вь сему присно готовите се сь един'ствомь и любовїю. И сьблюдаи кьждо обѣштанїе свое и чинь егоже прїеть ѿт бога. И сьблюдаеи несьблюдаюштаго да тьштит се исправити. И не судѣте же епископы ваше, ꙗко же рече се сьблюдаите, тьчїю да суть православныи и не учеште велѣнїа сьпротивнаа правые вѣры, ниже еретикѡм раздѣлюен'нымь сьлїтургїсавша. Другаа же и суть проштенна, а ꙗже ѡт произволѣнїа ихь ѡны единыи ѡтвѣтовати имуть богу. Вы же мьзду ѿ иже вь ним повинованїа ради иже кь богу благоговѣн'ства сьвршении имате. Ꙗкоже бо прѣдрекохомь, воиньствует се и ниня христїан'ство ꙗко и прѣжде, и вь воиньствѣ тьнкословїе ниже воевода нашь Їсус изьискует, ниже Їсусова мудрьствуюштеи, ниже вьзможно ест тѣмь ниня. Вьнимаите и сьблюдаите и буихь и грьдыхь, и сьблазнотворцѣхь словеса не прїемлите. И аште кто ѿ вьнѣ пришьдь страньнь такѡвь ест, ть ест сьблажнѥен: изждените его. Аште сїа сьблюдѣте, и светаа обитѣль вьсегда добрѣ въ славу божїю ѡтлучит се ѡтлучаему врагу чловѣчьскаго спасенїа, и мы испоручаемь вамь извѣстно ѡт бога спасенїе ваше, его иштуште прѣподоб'ствїе светаго мѣста того прїесте. Сїа твоего ради благогѡвѣн'ства сьткараемь ꙗвленно и инѡхь вьсѣхь сыновѡмь ѡ Христѣ братїамь нашим. И благодать божїа и милость буди сь твоею чьстностїю и сь братїами вьсѣми, да сподобим се и мы ꙗвленнѣ испльнити желанїе, еже имѣемь вь светому тому мѣсту. Аминь, аминь, аминь.

февруарїа, ѕ

Рабь чедѡмь божїимь, смѣренїи

Генадїе. —

Уьстнѣншїи вь свештенноиноцѣхь кур Їѡакиме!

Понеже ʒаб'вѣнно бысть нами сїе, и не ѹписахѡм ѹ питакю кь светѣи обитѣли, пишемо сїа особнѣ и своею рѹкою вь память вамь и иʒвѣштенїе братїамь: Аште прїидеть кто свештенноинокь или миранинь, свештеннинкь или дїаконь, ѿ Крыта или Пелопонуса или ѡт дрѹгыих нусїахь ѡт рода нашег, имате же раʒмышленїе нѥкое о хїротониисавшїим его, да нѣкогда сьмѹдрьствова латїнѡмь или и о томь свештенникѹ, да некогда сьлїтѹр'гїса или помѣнѹ нѣкого ѡт тые страны; и аште раʒѹмѣет (ѿ)вленно, обаче хоштеть да прѣбывает вь монастыри, таковыи да сьтворить мѣтанїе и даст исповѣданїе и обѣштанїе, тогда прїимѣте его свештеника и сьлїтѹргїсанте сь нимь. И сїе не глаголѥмь тьчїю ради потрѣби мѡнастыр'скые, нь ради истины и чина цркве Христовы. Еже сьтворихѡмь и мы вь патрїар'хые, ѩко вьсѣхь таковыхь, елици дадоше исповѣданїе и показахомь нимь покаанїе и сьмирихмо мирь. Послѣдовахѡмь бо светымь сьборѡмь, и ѡнїи сьборы послѣдоваше господѹ нашемѹ Їсѹсѹ Христѹ и Богѹ ѩко прѣжде страсти своее рѹкѹположи апостола Петра епископа и пастыра вьселен'ные, рекь емѹ: ѩко ты еси Петрь, и на семь камени сьʒыждѹ црквь мою и дам' ти ключе царствїа, и прочаа, нь ѿврьже се его Петрь три ѡтврьженїа и плака се. И Богь прїеть емѹ покаанїе и благодать епископьства пакы емѹ даст. Аще ѹбо нѣцїи сѹть ненаѹчени и тесносрьдыи, послѣдѹюште паче навантїанѡмь, нѣже ли сьборѡмь и господѹ нашемѹ, нь вы не такѡвыи бѹдѣте, нь послѣдѹите сьбором и господѹ нашемѹ и нашемѹ смѣренїю, и прїимѣте ихь исповѣданїе и свештен'ство. И господь сь вами, аминь.

V.

Српско археолошко друштво добило је лане на поклон од г. Милоша Богићевића, тада начелника среза пољаничког,

минеј за мај, писан на хартији, 1600 године. На крају минеја налази се до сад непозната служба преносу тела св. Саве из Трнова у Милешево, а то је било 6 маја 1237 године(1).

Ова служба, писана можда за сам пренос, гласи:

Мѣсеца Маꙗ .ѕ҃. дьнь прѣнесеніе чьстьныхь моштн нже вь светыхь отьца нашего Савн, прьваго ар'хїепископа н оу-чнтѣлꙗ срьпскаго, оть Трьнова града вь слав'ноую лавру Мнлешевоу вьзнесенїа Спасова.

На малеи вечер'ны. стнхеры глась а҃ под. Небес'ньмь чинь.

Небес'ныихь чинωвь житїе вьзлюбивь н на земли ме-тѣжно житїе не брѣгь, прѣчнсть самь себѣ дарь н честнь. тронцн принесьль есн, славословнтн же ωца н сына н доуха светаго, вьсѣхь наказьль есн.

Отьчьскые сн люб'ве н мир'скыхь красоть н власть-ныхь высоть нн вь что же вьмѣннвь, Саво блажен'не, еднного Христа вьжделевь прѣслав'не, его н крьсть на рамо вьзамь скоро послѣдова емоу вьседоуш'но моле се ω доу-шахь нашнхь.

Стран'ствїю владыч'номоу оуподобль се стран'наа себѣ сьтворь отьчьствоу сн, блажен'не Саво светнтелю, тѣмь домн. нанебес'ныи оуготов(н)ль есн вь вышнеи матерн Іероуса-лнмѣ, н молнши се ω вьсехь нась почнтающтнхь светое тн прѣнесенїе.

Блажен'не светнтелю Саво, чьст'наꙗ твоꙗ доуша пра-вовѣр'ныимь сьмнсломь сїающтн ωбанста, добродетел'ныимн свѣтлостьмн ωзарꙗеть вѣр'ныхь нспльненїе, бѣсов'скоую тьмоу отгонешта, тѣмь н много молнтав'ное тѣло твое вь граде

(1) У гл. X. стр. 341 објавио је Даничић једну белешку, по којој је тело Савино пренето .ѕѱмк. (1234) године. Видећи да Даничић сумња да ли је последњу цифру добро прочитао, отишао сам да и сам видим ту белешку, и том сам се приликом уверио, да је последња цифра .є. (5), те по томе је извесно да је Савино тело пренето у Србију 1237 године.

Трьнове нераздроушимо прѣбыс(ть). пакы же кь своемоу отьчьствоу слав'но пренесе се.

Слава, глась .е҃.

Божьствнаа и вьсечьстнаа рака твоꙗ, богоблажен'не ѡче нашь Саво светителю, истечаеть вѣр'ныхь просвѣштеніе, и боголюбазнаа твоꙗ доуша на небесѣхь и аггелы ликьствоуеть неконач'ное вѣселіе оть господа кьспріем'ши, нь оубо рав'ночьстнѣ и апостоломь и светителем славо, коупно же и оудобрѣніе, дрьзнокѣніе имеѥ кь владице, непрѣстан'но моли се ѡ хвалештіихь те и славештихь светыхь ти моштеи прѣнесеніе, и твоꙗ слав'наа и достодив'наа и богооугоднаа дѣꙗніа почитаюштіи, нашемоу же правовѣрію пособ'ствоуи, и отьчьство си тьзоименитно тьи сьхраниꙗи, исходатаиствоуи емоу мирь и велію милость.

И нынꙗ, б҃. гогородице, на стиховн. стихыры глась .в. под. доме ев'р.

Вь домоу божію процв'ль еси ꙗко финикь и ꙗко кедарь же оумножиль еси чеда своꙗ. темь ти светоѥ прѣнесеніе славимь.

Сх. іереи твои ѡблѣкоуют се вь прав'дѹ.

Приндете христолюбива чеда и видите тѣло ѡца своего невредимо свето оть града Трьнова приношаемо.

Сх. праведныкь ꙗко финикь.

Блажень еси Саво богомоудре ѡче нашь ꙗко дани ти таланать добрѣ распродаль еси, тѣмь ти светое прѣнесеніе любовію прославлꙗемь.

Слава глась .ѕ.

Дьньсь сьзываеть нась вьсечьстное трьжьство богоноснаго светителꙗ Сави вь х'валоу и славословіе божіа пѣніа, тѣмь веселѣште се радост'нами оустнами вьзьпіемь глаголюште: радоуи се свештен'нымь богодах'новен'на красото и прѣподобнымь оудобрѣніе, радоуи се постникомь правило, и моученикомь наслѣдниче, пльть свою Христови

распѣть и сь Христомь распѣть страсти помишлѥнїа, рѣдоу же апостольскомоу рев'нителю и праведнихь побор'ныче, апостольскы же подслнчноую прошьдь, сирымь и оубогымь выс(ть) питатель и плененымь свободитель; тѣмь непрѣстан'но моли се ѡ доушахь нашихь.

И нынѣ, к҃. таже троп. гласъ г҃. поути вьводѣштаго, дроуг. троп. гласъ и҃. православїю настав'ныче.

На велицеи вечѣр'ны на господи вьзвахь, стихолог. блажень моужь, таже с҃. ѿ. и҃ и поемь стихири гласъ ѕ. самогласно.

Дьньсь благодѣть светаго доуха вьсе празднолюб'це сьзываѥть вь трьжьство великаго светителѧ, вь прѣнесенїи чьстныхь его моштеи оть града Трьнова вь свое отьчьство. Тѣмь же в'си доухов'ными пѣс'ними Савоу богомоудраго прославїимь, молешта се прилежно спасти се доушамь нашимь.

Єгда прѣставлѥнїе прѣчистомоу ти тѣлоу готовлѣше се, тогда аггельска воин'ства зрѣште бож'ств'ными свѣтлост'ми сиѣюшта прѣсвешт'ен'ны ти доухь радостїю вьспрїемахоу вьсегда вь желаема ти мѣста гор'нѣго Ієроусалима достиг'ше, молеште се провождахоу, мы же сь вышними те ликоуюшта и сь апостолы вьдкараема, и вь намь оть града Трьнова свѣтло приходешта, молимь прѣсвештен'не Саво светителю, Христа Бога моли помиловати се доушамь нашимь.

Вьсечьстное твое оуспенїе чиноначелїа аггельска земльныхь вь трьж'ство сьвькоуплѣюште еже светаго твоего доуха покоиште прославлѣюште хвалами вьсеѡсвѣштены ти врьхь вѣн'чають, мы же смѣрен'номоудрїа пѣснь ти приносеште и светое ти прѣнесенїе чьстныхь моштеи почитаѥмь, прѣподобне Саво светителю, молимь те моли спасти се доушамь нашимь.

Другїи стихиры, гласъ а҃. под. небескымь чиноѡмь.

Тръжьство свѣтло свештен'ныи ѡбѣдь придѣте вѣр'ны причестимь се, Сава бо ни сьзываѥть ѡбѣдныи доухов'нїе, егоже трапеза божьств'наа и слат'каа заколѥнїа и ꙗдѣнїа сьмрьтнаа того оуподобимь се кротости и незлобно и простомоу чловѣколюбїю вьсемоудромꙋ и вь светительныхь светителю просїꙗв'шомоу.

Ѡче свештен'ныи твоего житїа свѣтлост'ми вьселѥн'наꙗ просвѣти се и ѡмрачи се бѣсов'скаа льсть и недоугы доушев'ны отгнаше се и црькви радоуюшти се праздноуѥть тѣла твоего пришьствїемь божьств'ныѥ и благодатныѥ твое мошти, поправ'ше страсти и раздроушають мракопрѣбиванїа.

Ѡче досточюдне црьковь сьврьшиль еси присно соуштаго божьства и црькви же вьзлюбиль еси светыѥ на божьственоѥ троице хвалѥнїе, ѡживиль ны еси божїѥю благодатїю и мл҃тв'ны стежавь разоумь.

Слава, гласъ д҃.

Не подобаше ти, светителю, отьчьство свое ѡставльша житїи вь Трьнове, отноудоу же Богомь изволѥно бык'ши, своими боголюбазными чеди и сь кралѥмь Владиславомь много молабное пѣнїе тебѣ принесоше, еже прити тебѣ вь своꙗ, и ꙗко милостивь и чловѣколюбивь сїи вьдаѥши се прити кь своеи си пьствыи, тѣмь же слышав'ше сьборы срьп'цеи земли сь архїереи и свештен'ны и множьство народа сь кадили и вонꙗми прѣчьстное тѣло твое оусрѣтають, и сь сльзами и радостїю любазне лобизають, краль же Владиславь, ꙗко же иногда пророкь Давидь, прѣдь кивотомь светаго скакаше играѥ и веселе се, радости и веселїа испльнꙗше се видѣшти стрїю своего, вь ѡбитель свою пришадша, вьзвесели же се и црьковь видев'ши те светителю, исповѣдаюшти се глаголюшти: величить слава моꙗ господа, подав'ши ми жениха и оутврьжденїе вѣры и богат'ство моеи

иништети и дльготѫ покаанїа, тѣмь же молимь ти се, свѣтителю, мирь испроси доушамь нашимь и велїю милость.

И нынѣ праздник. таже прок. дневи. Оть притьте(и)утеи. Памеҭь праведникоу сь похвалою и благословенїе господніе на главѣ праведнаго, блажень уовѣкь иже обрѣте моудрость и сьмрьтьнь иже не видѣ прѣмоудрость, бол'ши же есть любешитнимь ю паче злата и каменїа уьстнаа, вьсе же уьстно недостоино еи есть; оть оусть бо еи исходить прав'да. законь же и милость на езыце носить. И нынѣ слышите, уеда, уьстнаа бо вьзглаголю. Блажень уловѣкь иже поути мое хранить, исходишта бо моа исходишта животѫ, и готоваеть се хотенїе оть господа. сего ради молю вась и простираю мои глась сыномь уловѣуьскымь, ако азь прѣмоудрость вьселихь вьсе и разѫмь и мысль, азь призвахь нмь мои сьвѣть и оутврьжденїе, моа моудрость. моа же мошть; азь мене любештїихь люблю, и просештеи мене обрѣштоуть благодать; разоумѣите незлобивїи ковар'ство, и ненаказании же приложите срдца; оуслышите мене пакы бо уьстнаа вьзглаголю и отврьзоу оустьнь правая, ако истине пооууить се грьтань мои; мрьскыи же прѣдь мною оустны льжикыи, сь правдою-вьсе рѣуи оустьнь моихь, и ни едино вь нихь стрьпьно ни же развраштен'но: вьса правла соуть разоумѣвающтимь и права обрѣтающтїимь благодать, оууоу бо вась истине, и да боудеть ѡ господи надежда ваша, и ис(п)льнеть се доуха.

Оть прѣмоудрости Соломоние уьтеи.

Изь оусть праведнаго каплеть прѣмоудрость, езикь же неправеднаго погыбаеть, оть оустьнь моужа праведнаго каплеть благодѣть, оуста же неуьстикынимь отвраштаеть се. Мѣрила льстна мрьзо(с)ть прѣдь господемь; мѣрило же праведно приеҭо нмь, идѣже аште вьнидє досажденїе, тоу и оукоренїе. Оуста же смѣрен'ныихь оууеть се прѣмоудрости, кон'уина правыихь наставить е и прѣпинанїе прѣстоуп'-

ныкь ѡблобнзаеть. Не оуспѣють имѣнїе вь дынь юрости, прав'да же нзбаклюеть оть сьмрьти. Оумьрь праведны ѡставить калнїе, принрьвь же бывает и рать на неуьстнвынхь и погыбель, правда же непороунаго право наставлюеть на поути. Вь неуьстнве же выпадають безакон'ныкь, прав'да же моужь правь нзбавить ю. Неуьстыюмь же скопмь погыбает законопрѣстоуп'нїкь. Оумьр'шоу же моужу праведноу, не погыбають, праведны же нзь ловништа нзьн'реть. Законь же прѣдаеть се неуьстивїн. Вь оустехь законопрѣстоуп'ныкь сьть гражданомь, уювьствїе же правєдным спѣшно. Благыми праведныхь неправлюеть се градь, и вь погыбѣли неуьстивыхь радости. Благословенїемь праведныхь вьзнесеть се градь, оусты же неуьстивыхь раскопаеть се. Подражаеть граждане скоудини оумомь, моужь моудрь без'мльвїе дѣють.

Прѣмоудрост Соломуновїн у'теп.

Праведныихь доуше вь роуце божїи, и не имоуть косноути се ихь моука, неп'штекани быше вь оуїю безоумныихь оумрѣти и вьмѣни се злоба исходь ихь. И оть нась сьшьствїе ськроушенїе. Ѡни же сьть вь мирѣ, ибо прѣдь ѡуима уловѣуьскыими. Аште и моукоу прїимоуть, оупованїе ихь бесьмрьтїа испльнь, и маломь показанїи быв'ше велика прїимоуть, юко Богь искоусие, и ѡбрѣте ю достоини себѣ, юко злато вь грьнилѣ искоусиль е юсть, и юко Ѡлокав' Θома жрьтвоу приють, и вь врѣме посѣштенїа ихь вьсїюють. Соудеть скыкомь и ѡбладають люд'ми, и вьцарить се надь ними господь гь вѣкы, надѣюк'шеи се на нь разоумѣють истинноу и вѣр'нии любовїю прѣбоудуть вь июмь юко благодѣть и милость вь из'бран'ныихь его и посештенїе вь прѣподоб'ныихь его.

По томь на лит. стихиры гласъ ѕ҃ самог.

Вь прѣмир'наа села доухь твои, блажен'не, Христось Богь приюмлють и сь аггелы вьселивь оу себѣ поконль юсть, вь свѣте светыхь вессле се и сь доухы праведныхь поуи-

ваюи, идеже доусы правѣдныихь веселеть се вь гласе радованїа шоума празднооуштаго, идѣже вьсѣхь вьселештихь се жилиште и намь испроси оучиштенїе и вьдворити се вь свѣтлости светыхь.

Радостно ныню да вьсклыкнѣмь и радостїю вьзоупїемь и роукама да вьсплештїимь свѣтло, сьбра бо нась благодѣть доуховнаа вь паметь прѣнесенїа честныхь моштеи светителю Христова богоноснаго отьца нашего Сави, нась бо сьбираеть фитом'це црьков'нїе на хвалословїе божїа пѣнїа вьзнешаго се вь славѣ Христа Бога нашего. Кь немоу же вьзоупїемь: просвештен'нїе и wсвештен'нїе и мирь нашь, господи, слава тебѣ.

Кто не дивить се? кто не блажить? кто не славить прѣчистаго ти житїа свете? на несьмрьтноую бо жиз'нь сьмрьтїю прѣложи се, свѣте wсвѣштаи вьсехь призиваюштихь те и славештїихь светою ти прѣнесенїе, оть скрьбы и бѣдь и напастеи нась спаси и wсвѣштаи стадо свое присно молитвами си.

Кыми похвал'ными вѣн'ци вѣнчаемь Савоу светителю апостольскы подсланоую прошьдьшаго и дошьдьшаго до соул'тана царьствоуюштаго Вавилоном (вьвилопwм), и ть невѣрнь сы, страхомь некацѣмь wдрьжимь, потребна тебѣ, Саво, послоужникь и давь ти проводителю до соул'тана царьствоуюштаго Єгуп'томь, и ть, невѣр'нь сы, потребна тебѣ, светителю, послоужникь и давь ти проводителю до горы сунаискїе, и тамо, Саво, сь прѣподобными вьдвори се, сльзнїе источники источаюи и Христовѣ прѣчистѣи матери моливь се даровати мирови велїю милость.

Слава, глас д҃.

Истинѣ проповѣдника и благочьстїю рачителю и тьм'нимь просвѣтителю придете, празнолюб'ци, Савоу да оублажимь вь светыхь светителю и постникомь соужитника, инокимь настав'ника, и мир'скымь оучителю, и моученикомь

сьстрастьника и апостольскы троудик'ша се, еже бо по мѣстωмь и по градовωмь и по ꙁемлꙗмь Павлоу подобле се, троуди и пѫти твое кто исповѣсть? тѣмь истѣмь вѣнць носе прѣдстоиши троици, оть Христа мьꙁдодателꙗ проси молитвами своими, свете, мирь мирови даровати и доушамь нашимь велїю милость.

И нынꙗ ѕ҃. имоуштеи те богородице, таже на стиховне стихиры глась е҃. подобно радоуи се постныи.

Радоуи се светителюмь чьстное и богоносное и добрословоуштеѥ оудобрѣнїе, доброта цѣломоудрїа, правовѣрїа степень, новы намь Сава, альчимь пиштоу раꙁдаваѥ и доух'овноую требоующтїимь, оубогымь ꙗко отьць милостивь спросвѣштаѥ отьчьство си црьковными оучители, их'же породиль еси доухомь и божьств'ными оучени вьсехь оуче божьств'наго чловѣколюбїа величьствоу Христовы, нынꙗ моли се даровати доушамь нашимь велїю милость.

Сх. Чьстнаа.

Радоуи се прѣωсвештен'наа главо иже тьмоу ꙁлоучьстїа отгнавь ωроужїемь благочьстивымь, иже отьчьствоу си оутврьжденїе и црькꙗмь стѣна. Свештен'нолюб'ци придете поу'темь паметь просвѣштьшаго нась и Богоу присныѥ рабы сьдѣлав'ша, и грѣхов'ноую мракотоу божїею благодѣтїю ωдагнав'шаа, и кь намь свѣтло дьньсь оть Трьнова града пришьдьша; тѣмь же сьгласьно вьꙁоупїемь емоу: поминаи чеда оу Христа чтоуштимь те непрѣстан'но, блажен'не, и праꙁдноующтїихь вѣр'но присно чьстноую паметь твою, моли се подати мирωви велїю милость.

Сх. Блажень моужь боѥи се Господа.

Радоуи се светителю Христовь Саво, иꙁьбран'ны же благооуханїа тїмьянь, цвѣть раискы, вѣр'нымь просвѣштенїе, словоу проповѣдныкь велегласнь, оумь небесниы оученикωмь, тврьди стльпе, светителю божїи, свѣтило неꙁаходимое, и црькꙗмь оукрашенїе, свѣтилникь многосвѣтль, иже

ȥакономь божьств'нымь просвѣтивь отьчьство си, Христоу помоли се даровати доушамь нашимь велїю милость.

Слава, глась ѕ.

Прїидете сьбори срьп'цѣи ȥемли видимь прѣслав'ное чюдо дьньсь оучителю нашего и отьца оть Трьнова града кь намь пришьдьша, ѩко да спѣшитеѥ ни вь грѣсехь ѡживить; придѣте дьньсь оть нераȥоумїа оусьп'шїи подвиимь се и сего сладости оучител'скыѥ насиштьше се непрѣстан'но тако р'цемь: радоуи се апостолоу Пав'лоу сьсел'ниче, ѩко иȥьѩснилъ еси вѣр'нымь людемь истин'наа проповѣданїа; радоуи се громогласьнаа троубо, провьȥвѣстив'шїа намь поуть спасенїа; радоуи се светителюмь истин'ное правило, и ѩко дрьȥновенїе оу Христа имеѥ, моли спасти се доушамь нашимь.

И нынѣ, Богородице дѣво, ты еси лоȥа. Таже троп. и отпѹсть.

На оутрьны же, на прьвои стыхолог. свд. гласъ, и҃. под. прѣ.

Отьчьскыѥ люб'ве отлоучь се, матерьнѥ же желанїе не брѣгь, единого вьжделевь отьца небеснаго и томоу самь себѣ вьсь прилѣпаль еси поти же и троуди и молитвами непрѣстан'ными, темь и вьстече на Горѹ Светоую мнѡгымь тебѣ вьслѣдовак'шимь привель еси Саво, прѣблажение отьче, моли Христа Бога грѣхѡмь ѡставлюнїе подати у'тоуштимь сь любовїю светоую паметь твою.

Слава и нынѣ бог.

Радосноую хвалоу дльжно ѩко вьдовица она две леп'те приношоу кь тебѣ владичице ѡ вьсехь дарованїи твоихь, ты бо ѩви се покров' ми вь коупе и помошть, напастеи и скрьбеи присно ме иȥимающтїи; тѣмь же ѩко оть срѣди горѣштеѥ пешти иȥбавль се ѡскрьбльющтихь ме оть срьдца вьȥиваю ти богородице, помоȥы ми молештїи Христа Бога

съгрѣшенїемь ѡставленїе даровати, тебе имами надѣждоу рабь твои.

На .в҃. стихолог. сѣд. гласъ д҃. под. оудиви се Їѡсїфь.

Оудивыше се вьсꙗ аггельска воинства житию ти ѹьстномоу им'же с ними приѹ'те се, аггельскыи бо вь мирѣ поживь; оустрашише же се земльны ѹловѣци зрѣште прѣѹьстноѥ тѣло твое, зрѣште тленое ꙗко вь тленїе прѣложено, и сь радостїю и любьвїю оусрѣтаюць припадающе любазне целивають Христа, вѣлиѹающе прославльшаго те соуштаго вь вѣкы вьсе.

Бог.

Оудиви се Їѡсїфь паѹе естьств'наго зрѣ и вьнимаше мыслїю роунов'наго дьжда вь бесѣмен'немь заѹетии твоемь богородице, коупинѹ ѡгнемь неѡпаляемоу и жазль Аарѡновь прозев'шїи и свѣдѣтельствоуеть ꙗко ѡброуѹникь твои и хранитель свештен'ныкѡмь вьпїаше: дѣваа раждаеть и по рождьствѣ пакы дѣвою прѣбоудеть.

По полиелѣи сѣд. гласъ .е҃. под. сьбези.

Ꙗко светителꙗ вьси и божьств'наго проповѣдника хвалимь те, Саво прѣблажен'не, оуѹени бо божьств'ными отьѹьство си ѡзарнль еси и мракь невѣждьствїа отгнавь, насадиль еси плѡди бо богоразоумїа и сь аггелы ныиꙗ славиши Христа, егоже непрѣстан'но моли за доуше наше.

Бог.

Прѣсветаꙗ дѣво нась помилоуи прибѣгающїихь кь тебѣ милосрьдноі и просештыхь теплоѥ твое застоуплѥнїе, можеши бо ꙗко благаа вьсехь спасти ꙗко соуштн мати Бога вышнꙗго, матер'ными молбами присно ѡбьемлюштїи богорадован'наа.

Таже степен. прок. гласъ д҃ ꙗреи твои облекоуть се вь правдоу. с҃. тоу вьзвраш. Вьсако дихание. Їеѵглїе оть Маѳ. реѹе господ: вы ꙗесте свѣть мироу, таже помилоуи ме Боже, по томь стихира самогласнаа, гласъ .ѕ҃.

Дьньсь благодѣть светаго доуха вьсе праздполюб'це сьзывают вь трьжьство великаго светитела вь прѣнесенїи уьстныихь его моштеи оть града Трьнова вь свое отьуьство; тѣм'же вьси доухов'ними пѣсн'ми Савоу богомоудраго прославимь, молештаго се прилежно спасти се доушамь нашимь.

Таже канона два на й. свет. а праздник. на .ѕ. канон. светомоу, гласъ д пѣс. а Ір'мось, отврьзоу оуста.

Просвѣти ми доушоу и срьдце молю те светодав'че и твари здателю, дарь подавь ми и вьспѣванїемь пѣти твоего оугодника уьстнаго светителѧ, им'же отьуьство его оть скрьбы избавїи.

Ка ширине блажен'не твоихь похваль оуправїи оума моего тѣснотоу и свѣть посли срьдцоу моемоу поюшта свѣтоносноую и слав'ноую паметь твою, светителю прѣхвал'не.

Радосно повиноую се божїемь повѣленїемь мороу сьшьстав'ныкь бисть ѩко сльнце кь западѡмь твое мошти пришаль еси, просвѣштаю отьуьство си, Саво блажен'не.

Бог.

Въ лѣто без'лѣтныи господь ис-тебѣ вьпльштаю се, уловѣуаска раздроуши уьстнаа многолѣтнаа прѣгрешенїа, егоже прилежно моли просвѣтити доуше наше.

Дроугы канонь светомоу, гласъ ѕ, Ір'мось сеуеном сеуеть се урьное морѣ.

Земла ликоуеть и небо сь уловѣкы радоуеть се сь нами боголѣпно вь твои, моудре, светы праздникь, вьн'же свештен'ное ти тѣло оть града Трьнова кь твоемоу стадоу славне светителю доухоу уьстное жилиште.

Распань пльть свою страхомь владыуныимь оумрьтви се мировїи прѣмоудре светителю Саво, и нынѣ прѣиде весело кь животоу живїихь прѣблажен'не.

Мрьтавь мировы бысть, Саво, божьств'нымь селенїимь по погребѣнии ти божьств'ныимь и по светемь оумрьштавлены вь отьчьство ти принесень бысть свѣтло еже ѡблагооухающи чюдне.

Бог.

Светѣиши явн се хероувїмь прѣсветаго рождьшин Бога, его моли яко вьсехь твор'ца чиста, ѡсвѣти вьсехь иже светымк ти гласы блажеште, отьцемь похвало и чловѣкомь помошти.

Пѣс. г҃. Ти їр'мось, твое пѣснослов'цѣ богородице.

Слав'ныи Саво, божїа оуста бывь, нѕь оусть влька непримѧзн'наа людїи отьчьства си иѕбавїи и прѣведи на радость и веселїе поюште пѣснь светаа.

Ѕагради яѕвы строупь нашихь, своихь люды паствиноу молитаствоуи ны ѡ нась и направи ии кь господоу штедромоу, светителю слав'не, ѕастоуплюенїе творе да не погибнемь яко несьмысльны.

Оть вьсего ѕлаа спаси христолюб'ца краля, отьчьство си, православ'ные христїаны, и побори нимь яко велики архїстратигь Їсоусоу Навїнꙋ, потьшти се и помоѕи, ѕело приѕиваюемь те, свете, даже не постигнѣть ни сьмрьть и лютость.

Бог.

Вѣ Єгип'ть дрѣвлие на роукоу дѣвичю носимь бѣсов'ска трѣбишта потрѣсова, вь Срьбїю пакы Савоу посьлаль еси вьраѕоумити вьсемь твое вьчловѣченїе и божїю, Христе, твою таиноу.

Ннь Їр'мось, Господь сы вьсемь.

Людїе отьчьства ти видѣв'ше тебѣ, прѣблажен'не, приносимаа, оусрѣтоше сь светители, их'же оукрасова дѣсница, иже и прострьтеми роуками примахоу твое светое тѣло яко великаго грáжанина (тако) и ѕастоупника теплаго.

Светителю блаженне Христовь Саво, иногда вь Ієроусалимь и вь Синаю шьствовавь и ны нѣ вь отьчьство свое пришаль еси, чюдѣса творе дикꙗаа на спасеніе мироу вьсѣмоу.

Быль еси жилиште чисто и оученіемь испиталь еси глъбиноу светителю, зломыслѣштихь потапаѥ оумы, вѣрꙗымь же напаѥ срдца; тѣмже ти чьстное празднꙋюемь прѣнесеніе.

Бог.

Высотоу неизреченꙗго и глъбиноу твоего рождьства кто сказати имать ѿтроковице, Бога бо родила еси паче слова и оума всакого избавльша оть тме чловѣкы, тѣмже по дльгоу те вьси вѣрꙗи оублажаемь.

Сѣд. глась .д҃. под. Оудиви се Іѡсїфь паче.

Оудиви се светителиа паче естьствꙗго приѥмлѥ, вьзьшадь бо на висотꙋ приѥль еси даниїа давати исцѣленїа притекаюштимь ти сь вѣрою, сего ради вьпїемь ти прѣподобне Саво, непрѣстанꙗо моли ѡ творештихь память твою.

Бог.

Оудиви се Іѡсїфь паче ѥстьствꙗго зрѣ и вьнимаше мысаїю роуновꙗго дьжда вь бѣсеменемь зачетии твоѥмь богородице, коупиноу ѡгнѥмь неѡпаляѥмꙋ жазль Ааронов прозебꙗиїи и свѣдѣтельꙗствоуѥть ѩко ѡброучникь твои и хранитель свештенꙗыкомь вьпїаше: дѣва раждаѥть и по рождьствѣ пакы дѣвою прѣбоудеть.

Пѣс. Ір҆мось д҃. Сѣдеи вь славѣ на прѣстолѣ божьствьꙗе.

Вьсоу злобоу побѣдивь змїевоу вь незлобы доуше свое поживь Саво богомоудре и-злобы ме истрьгни и страсти сьмрьтосносныихь и добрыми ѡбразы оудобри, ѩко да вьсхвалю добрѣ подвизавꙗша се.

Оть рожденїа си родителю, Саво, ѩко Сьмоуиль свештенꙗыи Боговы принесе и прѣдань оть младихь нокать

въспитати се въ домꙋ свештен'не слоужи господевы въседрьжителю просвѣштьшоу ти добродѣтели доушоу.

Твое прѣчистоє тѣло въ гробѣ лѫже не растлѥ отноудь, нь цѣло ѡбрѣте се, прѣблажен'не светителю, еже тьштанїємь принесьше радовахꙋ се любаꙁнаа ти чеда те богомоудрьно оублажаюште свете Саво светителю.

Бог.

Иним ꙁабрало те имеюмь, богородице, людїє твои утоушти те, ѡ тебѣ хвалимь се и веселимь се вьпиюште: ты еси дрьжава наша, владичице, ты еси єдинаа оутврьжденїє наше молитвами светителѧ.

Инъ Ір'мось, провиде пророкь пришаствїа.

Твои оученици похвал'ные ти вѣнце приносимь, свете Саво, прими и ꙁастоупи доушев'ные наше помошти иꙁлеи на ны милостив'ноє си отьче иꙁволенїє и твоими молитвами от напасти спаси.

На небесѣ Богоу и владицѣ вьсехь прѣдстоє богомоудрѣ сїи на ꙁемли въ божьств'нєи того цркьвии моудре вьсели се, прѣмоудре светителю Саво, кь нємоу же помоли се ѡ доушев'нихь болѣꙁны и скрьбы настоюштыхь иꙁбавити се поюштимь те.

Скаꙁатель неиꙁглаголан'ньнимь да вьꙁвеличить се иниж светитель, се бо по врѣменеи сьмрьти добрѣ божїємь мановенїємь пакы приходить кь своемоу отьчьствоу, свештен'но пѣсн'ми божьств'ным поутѣмь.

Бог.

Ис-тебѣ, дѣво, спасенїє мирови пронде и ꙗви се, ис-тебѣ иꙁбавленїє вьсїм Христось; тѣм'же те пѣсн'ми по дльгоу славїмь, вьсемь свештен'нымь похвало чистаа и вѣр'нымь свештен'но ѡцѣстилиште.

Пѣс. є҃. Ір'мось, оудивише се вьсачьскаа.

Красные ноги твоє, прѣблажен'не, по стаꙁы шьствовав'ши, свѣдѣны божьств'ныхь въ техь добро постоупив'шїи

и на простран'ство велїе небеснаго царствїа дошьдьши Саво пръсловоуштїи.

Оукрѣпи те на поути ходешта божїи аггель прѣжде глаголати боудоушта ꙗсно, Саво прѣвогате, рав'но аггеломь соуштоу и вьнѥ пльти доухомь.

Те прѣблажен'не отьче приносима срьп'скаа землꙗ вьспрїѥмлѥть раз'бо(га)тею̂шти божьств'ными ти оученїи, жителꙗ те своего имею̂штїи, блажен'не Саво, паче багрѣнице оукрашаѥть се.

Бог.

Ты еси, богородице, правовѣр'ныхь похвала, ты еси мировїи застоуп'ныца, ты еси вѣр'ныхь царь дрьжава, ты еси стада своего сьхраннꙗ тебѣ чтоуштаго вьсегда стѣна и неѡборимое оутврьжденїе.

Инь їр'мось, оузомь люб'ве.

Сь сльзами вьпїемь ти, Саво прѣблажен'не, избави свою и'ствоу оть ѡгнꙗ и мьча и иноплемѣникь и оусобице зло смишлꙗю̂штихь и глада и всакое прокоуди.

Творить нынꙗ вьсебогатно праздныкь божїа црькви твоихь мошти, отьче, принесенїемь славештихь вьсехь твор'ца, вьзвеличив'шаго те, Саво прѣблажен'не.

Чьстнаа, прѣблажен'не, сьмрьть твоꙗ прѣдь богомь ꙗви се нашимь, еже ради прославлꙗеть се пакы пришьствїемь ти, отьче, кь отьчьствоу твоемоу свете.

Бог.

Вышнꙗго рождьши, прѣчистаа богоневѣсто, долоу лежештеѥ ѥстьство наше кь небесы вьзводиши; тѣм'же те по дльгꙋ славїмь.

Пѣс. ѕ҃. їр'мось, божьств'ное се и вьсе(ч).

Благооухаѥть, прѣподобне, твоихь повелѣнеи словеса благодѣтїю доуха, свѣтлостїю божьство ѡбоѥ едино те вь трѣхь лицѣхь слово же кьпальштенїа поѥ, благооухаѥши нась прѣбогате.

Достоино ти даровалъ Христось градожитїе на небесехь, прѣбывающтаго здѣ града не възлюбиль еси, блажен'не Саво, и вѣрнь слѹжитель бывь и пристав'никь таинамь его прѣбогат.

Прѣслав'ная страстотрьп'ца красоуеть се Сер'гїе и Вах'ко, имѹюшта божьств'ное твое тѣло, светителю, вь црькви Христовѣ положено сь нима, веселеште доуше и срдца сь вѣрою кьсающтихь се рацѣ твоиен, Саво прѣбогате.

Бог.

Богомати чистаа чтоуштимь те людемь сына твоиего оть глада, троуса же и озлоблениїа и оть вьсехь спаси, и езычьскыхь напти и противнїе пакостїи.

Нинь Їр'мось, бездна последнѧ.

Твор'ць Богь тебѣ застоуп'ника те намь подавь, сьга зовѣмь ты: потщи се, Саво свете, и пакости избави нїи, скрьби бо великїе и ратные рабы твое об'дрьжеть пльтные и доушев'ные, оть ных'же избави ны їерар'хо Христовь.

Оумрьштьвлен'ное тѣло твое срьп'скаа земля вьсприела есть, живоносны свѣть поуштае, прѣблажен'не Саво, и оумрьштьвленыхь оть страсти сьмрьтоносныхь исцѣляе доухомь божь'ств'нымь.

Прѣподобно възв'рашть се кь своемоу отьчьствѹ настоиешта оумырнль еси, и положень бысть вь рацѣ вь домѹ Спасовѣ, светителю, егоже ради обогатиль се еси областїю прѣхвал'не.

Богор.

Прѣсоуштьные троици единого родила еси, прѣчиста, Їсоуса Христа, егоже моли прѣмногаа моѧ сьгрѣшенїа за милосрьдїе неизреуен'но прости(ти) прѣнепороч'наа.

Конд. глась ѕ. под. застоупнице христїан.

Застоуп'ныуе скрьбѣштїимь, вь напастехь помошт'-ныуе, кь владице мольб'ниуе, не прѣзри нась смереныхь

грѣхы, нь спаси и исхити оть моукь вѣчныхь сь вѣрою молештихь ти се, оускори на застоуплениїе и потьшти се на помошть, застоупи светителю Христовь Саво поюштихь тѣ.

Ікось.

Приими мольбы наше, їерар'хо господнь, им'же недооумѣн'но припадаемь ти недостоини, за множество посештенія твоего призрїи на ны вьсегда припадаюштихь ти, неоусипною си молитвою и неизречен'ною помоштїю не ѡстави нась, и подаждь рабомь твоимь избавлениїе и оть вьсехь настоѩнеи лютыхь, тебѣ бо застоупника имамы светителю, їерар'хо Христовь Саво. оть стоужаюштихь ны бедь лютыхь, нь ѩко имеѥ дрьзновѣниїе вь владицѣ вьсехь, людїе застоупли, светителю Христовь Саво, присно поюштихь те.

Прологь пис. вь ох.

Пѣснь з҃. їр'мось, не послоужиш.

Ѩко оуѩзвлень троичаскымь божїемь раченыемь томоу сьзда божьств'ные ѡграды, и вь ныхь насьды богожеланиїе моуже и наоучи пѣты благословень Богь отьць нашихь.

Прїиде свѣтил'никь на свѣштныце положити се оть Трьнова, приспѣ оукрашениїе божїе црькве, вьспоите господеви, поите сь веселїемь и срѣтениїе твореште емоу доухов'но вьзьпїимь: отьче, молитвами спаси нась поюштихь благословень Богь отьць нашихь.

Павловь неложни Саво бысть свѣтил'никь, и по того стопамь вьслѣдоваль еси, прѣподобне, и подвижникь нарече се инихомь и светителемь, и вьсемь бывь правило их'же научи пѣты благословень Богь отьць нашихь.

Богор.

Прїидете прѣчистоую богородицоу и ѡтроковицоу вьспоемь глаголюште божьств'ными пѣсньмы: радоуи се,

дѣво, еѥже ради радость дасть се ѥстьствоу ҷловеҷю прѣблагословен'наа.

Нинь їр'мось, дете кь Вьвилон.

Прѣстолоу божїю прѣдстоѥ, светителю блажен'не, ѡ вѣр'ныхь своихь рабехь, молениїа непрѣстан'но творе вѣрою вьпїюштыхь Христови благословень Богь отьць нашихь.

Радоуѥть се дьньсь богоносныхь светитель сьборь, их'же породивь доухомь, ҷьстнымь принесенїемь твоихь моштн, и праꙁдноують людїе срьп'цѣи ꙁемлѥ свештенотаинниҷе моудре Саво благословень богь отьць нашихь.

Ѡбьстоупаѥмь ликоуюште, богоносне отьҷе, свештен'ноую ти ракоу и богатно оть нѥе поуҷрьпаѥмь вѣрою, блажен'не Саво, исцѣлєнїемь благодѣть, ꙁовоуште благословень Богь отьць нашихь.

Богор.

Радости лоуҷ'шеѥ ꙗко сподоби се вьспрїети, просвѣти ѡмраҷенїе рабы свое домь творешти твоемꙋ сынꙋ.

Пѣснь н҃. їр'мось, ѡтрокы благоҷьстивїе вь пешти.

Паҷе инехь ҷьстнѣиши Саво бысть оубо тебѣ ради срьпскаа вьсеслав'наа митрополїа Христоу Богоу принесе наҷет'кь свештенань вьсехь царевы, пѣвающе непрѣстан'но: господа поите и прѣвꙁносите вь вѣкы.

Сьтвараѥть ныны праꙁдничное веселїе, Саво, принесенїемь светихь ти моштеи людїе вѣр'ны хвалою ꙁовꙋть ти: присны Христа цара оугод'ниҷе, исцѣлы недоугы доушь и тѣлесь нашихь, моле се вьсехь благь дателѥвы: вьса дѣла Господа поите и прѣвьꙁносите.

Кь рацѣ моштїи твоихь светыхь людїе отьҷьства ти приходимь, оть срдца ꙁовѣмь: помилоуи своѥ си рабы и оть пеҷали иꙁбавлꙗи, видиши бо вьсе вел'ми печал'ни

и оучилы([1]) нь моли милостиваго Бога избавити ни вь скоре твоими молитвами.

Бог.

Свештен'ны людїе благословеть те прѣблагословен'наа, отроковице непороунаа, благословен'нымь вьсехь вѣн'чав'шїи верою поюштимь: благословимь рожденїе твое.

Нинь їр'мось, по закоме же отьчи прѣблажен'ны.

Земаа оть своихь нд'рь прѣдасть те свештен'нолѣпнаа, цѣла же и нераздроушимаа, благоуханїемь чюдеси оудивлаюшта града жителие прьстїю гробѣ твоего пророусвы выпїюштїихь: праведныци вь вѣкы живоуть.

Камене сам'фира об'лежештїа прьсть страдал'наго ти тѣла дражаиши, отьче, показа се, цѣлаб'на бо и чюдотворива и паче златаа вѣр'ными раз'граблаема поюштїими достоино: чьстнаа прѣдь господемь сьмрьть светыхь его.

Цара благочьстыва светыню и благословенїе твое светою и чьстною тѣло дрьжешта сьн'нымь ивленїемь подати прѣпираюши, еже чеда твоѣ сь светители и свештен'ными ико прѣбогатою скровиштѣ вь своѣ прѣнесоше.

Бог.

Плешт'ми херовїм'скыми страшными(и) носимь владика на прѣстолѣ ико же огн'не вь твою, чистаа, вьсели се оутробоу, и пльти прїетїемь чловѣческою обожи соушт'ство, кь немоу же спаси молитвами си поюштихь те матерь его.

Пѣснь ѳ.

Їр'мось, вьсакь земльнородны.

Ядриною, блажен'не, красною прѣплавь свирепеюште море житїа, донде на пристаниште покоиштною врьхь желанїемь радь, нынѣ прѣдстоиши сь ликомь аггель моле за ны милосрьдаго.

([1]) У оригиналу: оучилѣ.

Дьньсь божьств'наа митрополїа намѣстника доблаго тебѣ стежав'шїи праздноують, божьств'ное творештїи твое празан'ство сь вьсеми епархїами и гради еже сьблюдаеши своими молитвами.

Христолюбивїи Владиславь самодрьжаць, іако древле Давидь, прѣдь кивотомь прѣдходе светаго ти тѣла, радоваше се поіе: величить доуша моіа господа, іако дасть ми отьца и оучителіа и вь црькві своіеи радоуіе се положиль іесть.

Богор.

Благословен'на Марїе прѣпѣтаа, іако мати божїа оть напасти и бѣдь нась свободи кь Богоу молитвами си вѣр'но кь тебѣ прибегаюштеіе.

Инь ïр'мось. недоумеіеть.

Іако се чюдо страшное в самоіе врѣме оуспенїа паче сльньца твоіе лицѣ, отьче, облистав'шоу, вьнегда придоше лици светыхь доухь твои вьсприемлюште и Богоу твор'цу приносеште.

Стѣкають се людїе пьствини (пьствии) ти, краль же (кралже) благоучьстивыи и свештен'ныхь слоужитель множьство, и вьзложише твоіе чьстноіе тѣло на выіе богоприіетныіе іако кивоть, прѣсветы дарь приносеште, тебѣ величахоу.

Дьньсь дьнь празднычьскы ликоуимь вьси, сьзываіеть бо ны Сава светительскаго сьбора и чьстныхь чрьнориzаць на ликованїе доухов'ноіе и на трапеzоу бесьмрьтныіе жизны.

Богор.

Вьсеми владоуюшти твар'ми и людѣмь твоимь дароуи побѣды побѣдныіе, и zлодѣіа подложи подь ногама вѣр'номоу цароу нашемоу, молитвами светителіа да тѣ іако богородицоу величаіемь.

Свѣт., под. Оучеником zрештїимь.

Светителіа Христова да вьсхвалимь память его чьстно трьжьствоуюште, се бо намь прѣдстави трапеzу доухов'-

ноѵю ееже насыштьша се доѵхомь наслажденїе божьств'но свѣтодав'ца прославлıемь.

Дроѵг. свѣт.

Твоıе прѣчистоıе тѣло вь гробѣ леже не растаıе отноѵдь, нь цѣло ѡбрѣте се, прѣблажен'не светителю Саво, еже сь тьштанїемь принесоше радовахѹ се божьств'наа ти чеда, благовѣр'наа питателıа богослав'но те и богомоѵдрьно оѵблажаемь Христоѵ молешта се ѡ доѵшахь нашихь.

Праздникѹ.

НЕКОЛИКО РУКОПИСА
ИЗ БЕЧКЕ ЦАРСКЕ БИБЛИОТЕКЕ.

I.

ЈЕДАН АПОКРИФНИ ЗБОРНИК XVII СТОЛЕЋА.

1. Од преко сто четрдесет словенских рукописа царске библиотеке у Бечу добре две трећине су српске реценсије. Остали су руске, бугарске и неколика хрватска (глагољска). Међу њима је под бр. 76 и овај зборник са доста интересном апокрифном садржином. Њега је имао у рукама В. Григоровић, јер у својој књижици „О Сербии" etc. помиње да је из његовог летописа узео једну белешку.

Рукопис има сад свега 47 л. на сред. 8°, али је имао много више, па се распао, и многи су листови погубљени. Оно што је остало покупљено је и повезано без обзира на првашњи ред чланака, и стављена је пагинација .а., .в. ..... .мѯ.

2. Ево му садржине:

Л. 1*α* до половине је завршетак некога чланка, где се упућује духовник чиме да казни исповеднике који су мрсили среду, петак или тако што; од половине је

Лѣтопись царемь срьбскимь (нема свршетка).

Л. 8*α*. **Ӏоанна Ѯлатооуста о соудїє и вьдовици тльқь** (нема свршетка).

Л. 11α. **Слово Григоріа богослова, вьпрось Їоанна. О сабрани частнимь древомь вь Їероусалимь, оуказь.**

Л. 11β. **Слово о два разбоинцехь распаншихь се сь Христомь Господомь нашимь, и како зачеше се.**

Л. 12α. **Слово Григоріа богослова о крсть Господни.**

Л. 12β. **О дрьвоу благоразоумнаго разбоиника.**

Л. 13α. **О дрьвь .г. вь томь распе се невьрни разбоиникь.**

Л. 13β. **О дрьвоу праведнаго разбоина, како принесе се.**

Л. 14β. **О дрьвоу чьстномоу на неможе Христось распе се.**

Л. 15β. **Како обрете се Адамова глава вь корене** (завршетак на л. 32α).

Л. 16α. **Слово преподобнаго отьца нашего Ѥвсевїа Александрьскаго о сашастви Їоанна предтече ва адь.**

Л. 24β. **О вьскресенїю Господню Карином и Анвеоушемь. Сьставлено деание светїне троица. Благослови отьче** (нема свршетка).

Л. 32α. **Тако ѥже ѥсть оче нашь иже ѥси на небесехь да светить се.**

Л. 33β. **О ѥзицехь** (нема свршетка).

Л. 34α. Питања и одговори, без правога почетка и свршетка.

Л. 44α. **Молитва светаго Григоріа архїепископа.**

Још имају два познија записа, и то: у дну л. 4α: **и сие лѣтопис есть монастира Крке. Мѣсеца фервера** 16, 1765; и у дну л. 47β: **сїа книга мнѣ грѣшнаго Георгїа Милѣвића.**

3. У летопису нема готово никаквих новина, што не би било познато по до сад објављеним, али ми га исписујемо као грађу за кодификацију, која ће се тек онда како ваља извршити, кад се посебице издаду сви до сад познати.

Од чланака на л. $11a$—$16a$ само је један — **Слово о два разбоиницехь распаншихь се сь Христомь Господомь нашимь, и како ꙁачеше се** — нов, остали нису ништа друго до разглобљено и испреметано „Слово о крсном древету" (или је може бити, из оваких посебних чланака то „Слово" састављено), што је штампао Тихонравов (Памят. отреч. рус. литер.) по две редакције. Наш се текст приближује више другој, и ма да је негде краћи, опет је негде пунији и јаснији, те вреди да се објави.

Исто тако нема код Тихонравова ни **Слово преподобнаго отьца нашего Ѥвсевїа Алеѯандрьскаго о сашастви Їоанна предтече ва адь.** Исти овај чланак налази се и у једном старијем, Дамјановом зборнику (о коме мало ниже) у пунијем облику, те ћемо га по њему и исписати.

Исто тако по томе зборнику исписаћемо и **О вьскресенїю Господнию Каринномь и Лиевоушемь. Сьставлѥно деание светнїе Тронца,** јер ово што је овде није више него последња трећина онога чланка који је у Дамјановом зборнику. Код Тихонравова пак налази се један врло мален одломак од тога под насловом **О съдѣанїи светыа Троица** (Памят. I. 17).

Овде се налази протумачена и омиљена молитва богомилска „**оче наш**", што такође није нам познато да је где објављено.

О ѥꙁицехь, код нас је само одломак, нешто различан од онога што је код Тихонравова (II. 445).

У питањима и одговорима поред других стари има и Епифанијево слово о концу света, као и код Тихон. и Љ. Ковачевића (Starine X.) разуме се у краћем и нешто измењеном облику. Овај чланак има везе са предњим **о вьскресенїю Господнию** и т. д., јер се у оба помињу Илија и Енох да су одређени да се боре са ђаволом на концу света.

Лѣтопись царемь сръбскымь.

Въ лѣто ҂ѕсм. отстоупи Римь оть православіа сь прочими западными странами.

Въ лѣто ҂ѕтѯ. написаше се наша словеса Кюриломь философомь, оучителюмь юзыка блъгарскаго, при цары Михаилѣ, и матери его Ѳеодоры, иже оутврдише клан҄ати се светымь иконамь.

Въ лѣто ҂ѕхмз. Назва се Неман҄ѣ Господинь Сръблюмь и царствова лѣть .мв. Бысть же великы жоупань оть плѣмена благоуьстиваго и коренѣ вѣтьвъ, прѣвьноукь Константіе сестри великаго Константина, оть плѣмена рашкаго господьства и сьродьства Авгоуста кесара. Бысть же юго въ Захльмію Техомиль и стріа Чюдомиль. Сихь же родитель Бѣла Оурошь, юмоу же власы бѣлы връхоу главы юго, и мати ихь Анна, дъшти кралю франачаскаго. Сего же родителы и прѣдѣды Неманю благоуьстиваго Константина и Ликинина моучителю, оть нюго же моучена бысть дъшти Ирина моученица. Того ради Константинь въ Цариградоу оустрми се на Ликаніа моучителю; и съраженію бывшоу. Видѣв же сынь юго Бѣла Оурошь, и отбѣже вь землю Захлъмію. И оть тоудоу въздвиг се Стефань Неман҄ѣ пріиде кь отьчьство рашко въ црковь светихь апостоль Петра и Павла, и тоу крьсти се .л.-то лѣтьнь. И тоу съзида црковь светаго Георгиа оть два стлъпа, и оу Топлици црьковь светаго Николоу, и прѣмо Косаницн храмь пресветые Богородице, и оу Иброу црковь светаго Николоу, и храм прѣсветие Богородице Стоуденицоу, идѣже и моштн юго лѣжеть.

Тако жде и братию юго старѣиша начеше зидати светые црквы. Давидь съзида црьковь на Лимоу Петра и Павла отъ два стлъпа. Срацимирь съзида црькокь на Морави прѣсветые Богородице оть два стлъпа. Прѣкославь съзида црьковь оу Боудимли светаго Георгиа оть два стлъпа.

Съ же Стефань Немань бысть младен вь братїи своен и бысть самодрьжаць късѣхь сръбскыхь и поморскыхь ꙁемли, и Поморїа, Дїоклитїе и Далматїе, и Травоунїе, и Ꙁахлъмїе.

Съ же Стефань распта Гръкомь градь Средъць, и Петрънивь, и Стобь, и Ꙁемлънь, и Велбоуждь, и инне, и градь Приꙁрнь и градь славны Нишь, и дроугїе градовѣ и ꙁемлю прїеть.

Съ же Стефань роди .г. сины: .а. сынь юго Стефань иже бысть пръвовѣнчани краль; .в. сынь Влъкь иже бысть велнкы кнеꙁь; .г, сынь Рашко, нареуены Сава, иже бысть .а. архїепископь Сръблюмь.

Къ лѣто ,sхс. пострнже се Стефань Немань и ѡтиде въ Светоую Гороу, и съꙁида монастырь Хиландарь, храмь въведенїа прѣсветые Богороднце.

То жде лѣто окрали се сынь юго Стефань. и царьствова лѣть .мв., иже бысть .в. жоупань. Съꙁида же храмь въꙁнесенїа Христова оу Жнчи.

Въ лѣто ,sѱкꙁ. постави се Сава архїепископь. Своимь же роукоположенїемь поставлаеть: .а. юпископа въ хлъмскои ꙁемли, въ храмоу прѣсветые Богородице; .в.-го юпископа оу Стонѣ, дїоклитїанскомоу поморїю, въ храмоу Архангела Михаила; .г.-го въ Дъброу, оу светаго Николи; .д.-го оу Боудимли, оу светаго Георгїа; .е.-го въ Ресавѣ оу светихь апостоль; .s.-го оу Стоуденици, въ храмѣ прѣсветые Богородице; .н.-го оу Грауаници; .ѳ.-го оу Топлици, въ храмѣ светаго Николи; .і.-го оу Браничевоу; .аі.-го оу Моравицахь въ храмѣ светаго Арҳїла; .ві.-го оу Бѣлградоу въ храмѣ прѣсветые Богородице. Повелѣ же кырь Сава дръжати твръдо светоую вѣроу.

Съ же Стефань роди .д. сыны: .а. сынь юго Радославь, .в. сынь Прѣдиславь, .г. Владиславь, .д. Стефань, иже бысть съ Стефань .а. Оурошь.

Въ лѣто ҂ѕѱлв. прѣстави се прьвовѣнчани краль Стефань.

То жде лѣто окрали се сынь юго Радославь, и царьствова лѣтѣ .аı.

Въ лѣто ҂ѕѱмг. прѣстави се краль Радославь.

То жде лѣто окрали се анеѱен юго Драгославь нарецены храпавы краль, и царьствова лѣть .ле. Същнда же црьковь Сопоћани, храмь сьшьствїе светаго доуха.

Сь же Драгославь роди .в. сына: .а. сынь юго Драгоутинь, .в. Милоутинь, иже бысть сь Милоутинь .в. Оурошь.

Въ лѣто ҂ѕѱои. прѣстави се Драгославь храпави краль.

То жде лѣто окрали се Милоутинь, и царствова лѣтѣ .мз. Много сь въ милостыни бысть, и многыимь странамы обладаше. Същнда же црьковь светаго прькомоученика Стефана, Банска, идѣже и мошти юго лежеть, и оу Призреноу митрополию, светаго моученика Стефана, и оу Скопию храмь светоую Троицоу, и въ Цариградоу црькви многы, и больнице, и хроусовулие оутврьдивь дасть юго въ область Хиландароу.

Сь же Стефань роди .в. сына: .а. сынь юго Стефань иже бысть Стефань .г. Оурош, .в. сынь юго Константинь. Сь же Стефань многи скрьбы и озлобленїа прѣтрпѣ оть отца своюго.

Въ лѣто ҂ѕѡке. прѣстави се Милоутинь краль.

То жде лѣто окрали се Стефань .г. Оурошь, и царствова .өı. лѣть. Същнда же храмь вьзнесенїа Христова Дечани, идѣже и мошти юго лежеть.

Сь же Стефань роди .в. сына; .а. сынь юго Стефань, иже бысть .а. царь Срьблюмь, нарицеть се Доушана, .в. сынь юго Симеонь, въ грьчаскои землии градоу Трикалоу, и царьствова тамо и конць прими.

Въ лѣто ҂ѕѡли. оубы краль Стефань Михаила цара блъгарскаго на Велбоуждоу и прими Блъгаре.

Въ лѣто ,ѕѡмд. прѣстави се краль Стефань, оудави бо сынь юго въ градоу Ѕвѣчаноу,

То жде лѣто въцари се сынь юго Стефань Доушана, и царствова лѣть .к. Съѕида же храмь архистратига Михаила оу Призреноу.

Сь же Стефань роди сына Оуроша.

Въ лѣто ,ѕѡѯд. прѣстави се царь Стефань.

Въ лѣто ,ѕѡѯе. въцари се сынь юго Оурошь.

Второе лѣто бысть гладна година.

Въ лѣто ,ѕѡѯз. прѣидоше Тоурци на Калиполю.

Въ лѣто ,ѕѡѯѳ. оуби царь Отмань храброга Момчила и приии Перитoрь.

Въ лѣто ,ѕѡо. прѣстави се царь Оурошь, декемвріа.

То жде лѣто оуби царь Отмань краля Воукашина и деспота Оуглѥшоу въ Македоніи на Марици септемвріа .кѕ. и прими Дренополѥ.

То жде лѣто прими началство срьбское кнеѕь Лаѕарь.

Къ прѣжднимь възвратимь се.

Великаго жоупана Стевана великын кнеѕь, брать прѣвовѣнчаномоу кралю и светомоу Саве. Сь же Вльк роди сына Дмитра жоупана иже бысть инокь нареченны Давидь. Съѕида же светаго богоявленіа на Лимоу. Сь же Дмитрь роди сына Вратка, иже быст велики кнеѕь. Сь же Вратко роди сына Вратислава, юже бысть тьсть кнеѕоу Лаѕароу. Сь же Вратислав роди дъштерь Милицоу, иже бысть монахіа. Сіа же Милица бысть оть племена благочастиваго Сумеона Немание, вьдана же бысть въ женоу кнеѕоу Лаѕароу. Сь же кнеѕь Лаѕарь ходи кь Ієроусалимь, и въ Светоую Гороу. Бысть отьчьство юго градь Прилепь, отьць же юго Прибаць. Съѕида же велики храмь Раваницоу идѣже мошти юго лежеть. Сь же Лаѕарь роди .в. сына, и дъштери .е.: .а. сынь юго Стефань иже бысть велики деспоть срьбскои ѕемли, ѕетскои, босанскои и оугрьскои, .в. сынь юго

Влъкь, иже бысть дѣвьственникь, не имѣе жены. .а. дьщи юго Мара, иже дана бысть Влъкоу Бранковиќоу. .в. дьщи дана оу Ꙁетоу ꙁа Балшоу, .г. цароу Шишманоу блъгарскомоу, .д. на Оугрѣ ꙁа Ꙁагарећа Цѣлиша, .е. дана бысть цароу Паïаꙁитоу.

Тогда расипа кнеꙁь Лаꙁарь Николоу жоупана, и ослѣпи юго.

Вь лѣто ҂ѕѡпꙁ. расипа кнеꙁь Лаꙁарь Радича Бранковића оу Браничевоу.

И дроуго лѣто бысть куропасха.

Вь лѣто ҂ѕѡпѳ. оуби Черепи Витомирь Тоурке на Доубровници.

Вь лѣто ҂ѕѡчд. помрьче сльнце по всѣи ꙁемли покара .л.

То жде лѣто прïими царь Моурать Пловдивь, и дроуге градовѣ, и плѣни блъгарскоу ꙁемлю.

Вь лѣто ҂ѕѡче. побѣже царь Моурать испредь кнеꙁа Лаꙁара оть Плочника ис Топлицѣ.

Вь лѣто ҂ѕѡчꙁ. бысть съни тïю и сражениïю на Косовоу. Тоу погибѣ царь Моурать, и кнеꙁь Лаꙁарь оть него же блаженыи коньць прïими, юнïа .еі.

То жде лѣто одеспоти се сынь юго Стефань и царьствова лѣт .ли. Сь же Стефань съꙁида храмь светоую Троицоу на Ресавѣ.

Вь лѣто ҂ѕца. прими царь Паïаꙁить Трновь, и дроуге градове июлïа .ꙁі.

Вь лѣто ҂ѕцг. раꙁби Мирчета воевода влашкы цара Паюꙁита на Ровинахь. И погибе Марко Кралевиќь и Костадинь и Драгашь.

Вь лѣто ҂ѕцд. раꙁби царь Паюꙁить крала Жигмоунта на Никополю.

И третïе лѣто по томь иꙁгорѣ Раваница.

То жде лѣто прïими царь Паюꙁить Бдинь и Никополь.

Въ лѣто ҂ѕџз. прѣстави се Влъкь Бранковиćь октомврїа .ѕ. Съ же Влъкь роди .г. сыни: .а. сынь юго Ćоурaćь иже бысть деспоть, .в. сынь Гръгюрь, .г. Лазарь.

Въ лѣто ҂ѕџі. царь Демирь оуби цара Пацзита под Юнгоуромь, издаде бо юго деспоть Стефань.

То жде лѣто свеза деспота Ćоурћа Влъковиćа оу Царниградоу.

Въ лѣто ҂ѕџаі. разби деспоть Стефань Моусїю на Триполю ноемврїа .ка.

И то лѣто плѣни Стефан Ситницоу.

То жде лѣто оукраде Родопь Ćоурћа оу Царниградоу.

Въ лѣто ҂ѕџді. прѣстави се кнегиниа Милица, иноучьскы Юvгенїа, мати Стефаноу деспотоу, ноемврїа .аі.

Въ лѣто ҂ѕџеі. прѣстави се Грьгоурь Вльковиćь.

И дроуго лѣто плѣни Влькь сь Тоурци Србліе.

Въ лѣто ҂ѕџиі. закла Моусїа Влъка Кнежиćа, и Лазара Влъковиćа, сестричиćа моу, брата же Ćюрћева, оу Пловдиноу июлїа .ѕі., и оудави Моусїа брата си Уелепїю.

Въ лѣто ҂ѕџк. ходи Моусїа подь Ново Бръдо.

И дроуго лѣто разби Моусїа деспота Стефана на Връвнице и расипа Кроушевць, и Петроусь и дроуге градове, и безь числа рода христїанскаго изсѣче.

То жде лѣто доиде Ćюраћь изь Солоуна.

Въ лѣто ҂ѕџкв. загибе царь Моусїа оть брата Кришчїе и оть Стефана деспота.

Въ лѣто ҂ѕџкз прѣстави се Мирчета воевода влашкы.

И по томь дроуго лѣто плѣни царь Кришчїа Влахе.

Въ лѣто ҂ѕџл. оумре Балша господин Зетѣ.

То жде лѣто оумре соултань Кришчїа.

По томь дроуго лѣто ходи деспоть Стефань подь Скадарь.

Въ лѣто ҂ѕџлг. прѣстави се Мара Влъковица. И дроуго лѣто ходи Моурать подь Кроушевацъ и плѣни Србліе.

Въ лѣто ҂ѕцлє. прѣстави се Стефань деспоть їюлїа .ѳı. Многъ плачь сръблемь остави.

Стефань же великы деспоть, яко быти юмоу безплодьствїа вѣроучаеть деспотьство сестрнчнѣю своемоу Ђюрђю Вълковићю.

Въ лѣто ҂ѕцлѕ. отврже се Юремїа оу Голоубцоу, и даде се Тоурцѣмь, и плѣнише Браничево.

То жде лѣто одеспоти се Ђоурађь Влъковићь и царьствова лѣть .кѳ, Съ же Ђоурађь роди .г. сыны и дъштери .в. .а. сынь юго Грьгоурь .в. Стефань, .г. Лазарь; .а. дъшти юго Мара, иже дана бысть въ женоу цароу Памзитоу (!) .в. дъшти юго дана бысть оу Немце за Орхїлїа.

Въ лѣто ҂ѕцли. прїими царь Моурать Солоунь.

Въ лѣто ҂ѕцма. помрьче слнце по въсеи земли юнїа .зı.

Въ лѣто ҂ѕцмд. царь Моурать плѣни Сръблю и расипа Остръвицоу и монастырь Раваницоу.

То жде лѣто оумре краль Жигмоуть.

Въ лѣто ҂ѕцме. ходи царь Моурать подь Сибинь.

И бысть зли понеделникь.

Въ лѣто ҂ѕцмз. прїими Моурать Смедерево.

И дроуго лѣто ходи Моурать под Белиградь.

Въ лѣто ҂ѕцмѳ. прїими Хадомь паша Ново Брьдо и дроуге градове.

То жде лѣто свеза Моурать царь Гръгоура и Стефана на Въскрсенїе и мѣсеца маїа ослѣпи.

Въ лѣто ҂ѕцнв. изведѣ деспоть крала Владислава и Янкоула на Златицоу.

То жде лѣто разби деспоть и Янкоуль Хадомь пашоу оу Коуновиници.

И то лѣто врати Моурать деспотоу Смедерево и въсоу сръбскоу землю.

И дроуго лѣто оуби Моурать кралю Владислава на Варновоу.

Въ лѣто ҂ѕцне. ожени се деспоть Лазарь, и постави се деспотомь.

Въ лѣто ҂ѕцнз. разби Ѳома Томаша кралю.

То жде лѣто разби Моурать Ѿнкоула на Косову, и оумре царь Моурать.

Въ лѣто ҂ѕцѯа. прїими царь Мехмедь Царьградь.

Въ лѣто ҂ѕцѯв. плѣни царь Мехмед Србліе, и расипа Ѡстрьвицоу.

То жде лѣто оуби Димитарь Радоевиќь Петра Ковачевиќа подь Сребрьницомь.

Въ лѣто ҂ѕцѯг. оухыти Ѿнкоуль Феризь бега оу Кроушевцоу.

То жде лѣто прїими Мехмедь Ноко Брьдо, и Призрень, и Бихорь, и дроуге градове, и множьство рода христїанскаго поразн.

Въ лѣто ҂ѕцѯд. оухити Михаиль Силагиевиќь деспота Ѓюрќа оу Коупиникоу, и свеза га оу Бѣльградоу.

Вь то лѣто ꙗви се опашита звѣзда, и тоуга бысть по вьсеи земли.

То же лѣто разби Ѿнкоуль цара Мехмеда под Бѣльградомь.

И то лѣто оумре Ѿнкоуль оу Бѣльградоу Стономь.

Въ лѣто ҂ѕцѯе. прѣстави се Ѓюраќь деспоть декемврїа .кд.

То жде лѣто закла Лѣсловь Орхїла кнеза немьчкаго оу Бѣльградоу.

И то лѣто закла Владиславь Лѣслова оу Боудимоу.

Въ лѣто ҂ѕцѯѕ. прѣстави се деспоть Лазарь.

Въ лѣто ҂ѕцѯз. прїими царь Мехмедь Смедерево втори поуть.

4*

И то лѣто прїимн Махмоутъ паша Вишеславь и Голоубаць и Рѣсавоу, и Жрьновь и Бѣлоу Стѣноу.

И то лѣто бысть куропасха.

И то лѣто свеза Матеашь Михаила Силагиевикя оу Бѣльградоу.

Въ лѣто ,ѕцоа. прїимн царь Мехметь Трапезонть.

И то лѣто ходи на Аморїю.

Въ лѣто ,ѕцов. иде царь Мехметь на Босноу, и оухити крала Стефана и прїимн Бововьць и Юицѣ и дроуге градове восанске.

И прїидѣ вь Скопїе їюлїа .зі.

И то лѣто прѣстави се Ѳома, шоура Кюркя деспота.

Въ лѣто ,ѕцог. изневѣри се цароу Мехметоу градь Юице.

Въ лѣто ,ѕцод. ходи царь на Арбанасе, на Скендербега, и прѣдь нимь побѣже.

И град съзида Конюхь.

И пакы ходи на Арбанасе.

Въ лѣто ,ѕцп. ходи Ахмать паша на Карамановикя, и оуби га, и оузе моу ризницоу.

И то лѣто ходи Хадомь паша подь Скадарь.

То жде лѣто оумре Радоуль воевода влашкы.

То жде лѣто поиде Мехметь паша на Стефана Молдавскаго, и ничто же не полоучи; разбїен оутеге, а коньскоу му Власи мьчю прѣдаше и поробише.

Въ лѣто ,ѕцпа. ходи царь на Оузоунь Хасана прѣзь море, и оуби га, и прїими моу градь, и прѣиде рѣкоу Юфрать.

Въ лѣто ,ѕцпд. прїими краль Матеашь и Воукь деспоть Заслонь градь на Савѣ.

Въ лѣто ,ѕцпз. ходи царь подь Скадарь . . . . (фале листови).

Слово Григорїа Богослова, въпрось Їоанна.

Григорїе рече: како дрѣво вь раи раздели се?

Отвѣть: Юегда съгрѣши Адамь, тогда дрѣво разби се на три чести, двѣ падоше: Адама и Еввина; Господня оста честь и стояше.

Въпрось: Како посади се?

Отвѣть: Юегда Господь насади раи, тогда сътананль оть садь крадеше, мнеште: не вѣсть Господь, и проснпа по срѣде рая, крнюшти се оть Господа. Тогда Господь дасть доухь свои и тѣло свое, постави вь июемь и рече: се азь боудоу по срѣдѣ рая, и се юеже крїеть дїаколь боудеть юемоу на прогнанїе и Адамоу и Еввѣ веселїе вѣчное. Того ради нарече се дїаволь, и проклеть юего Господь и отгна юего поурьнела. Видѣвше во юеже сътвори изшад и рече ка Господоу: Господи, благослови юеже насадихь. Рече Господь вьсѣ благословено юесть, и тоу азь юесамь по средѣ. Юегда приде Сътана видети юеже насади, тогда дрѣво изгна юего изь рая.

О сабрани частины древомь оуказь.

Вса три дрѣка оть юединного соуть дрѣва. И раздѣли Господь на .г. чести. Прьвоую честь даде Сиѳоу .г. проутн, и даде отцоу своемоу Адамоу, и свить себѣ вѣнць. ·К. вьврже аггель вь рѣкоу Тигарь. И Сиѳь сътвори огнь. Оть того вьзеть Лоть главне. ·Г· изнесе потопь вь Мерроу рекоу. И посади Моусн креста образь и оуслади водоу.

Слово о два разбоинцехь распаншнхь се сь Христомь Господомь нашимь и како зачеше се.

Юегда бисть рождство Господа нашего Исоуса Христа тогда Иродь младенце изби вь Виѳлеюемѣ .дı. тисоушть

ништоущти Господа. Тогда поеть Іосифь прѣчистоую сь отроуем. И поидѣ вь Югипть, ѩко же рече юмоу аггель Господьнь. Бѣхоу бо вь горѣ два разбоиника сь чеди и женамь своимь. Имѣхоу жени ихь два младѣнца. Югда жена болеше срдцемь три дни; отроуе юе малодоушно бѣше ѩстнемь. А дроугаго разбоиника жена не брѣже о ниемь. Тогда юше Іосифа сь Богородицею носешти на роукоу Господа. И видѣ разбоиникь прѣчистоу сь младенцемь, велми вьзрадова се, и рече ка дроугоу своемоу: да не сатворимь моужоу семоу иичто же ни женѣ сеи, ѩко да вьздоить отроуе мое. И поешѣ ихь вь домь свои. И приемь разбоиникь отроуе свое и подасть Богородици, и рече еи: вьздои ми отроуе и не сатворимь иичто тебѣ ни моужоу твоемоу. Прѣчистаа приеть отроуе разбоиниче и одои юго .ѕ. дни. Оть сьсцоу прѣчистою жена разбоиничя здрава бысть. И рече разбоиникь: аште не би пришла жена сїа, погоубиль бих отроуе мое. И отпоусти Іосифа и прѣчистою носеште Господа, и даровавы ихь. Младенци же разбоиника оба вьзрастоше и быше и тие разбоиници, ѩко же и родителе ихь. И югда распеше Господа, и та оба разбоиника распеше сь нымь. Господа же распеше на дрѣве, иже израсте оть главе Адамове из гроба. Разбоиника, иже вьздои Богородица, распеше о десноую Господа на дрѣве иже Лоть посади .г. главние; име емоу Дималсь, глаголе помениемь Господи вь царстви своемь. О шоую, име юмоу Веста, распеше на дрѣве югоже насади Моиси вь рецѣ Мерри. И тоу крсти се Адамь Господнею крьвию, распль се на главѣ юго.

Слово Григорїа богослова о крстѣ Господни.

Адамь беше вь Едемѣ пред дверьми раискими и югда приближи се юмоу сьмрьть, и разболѣ вѣлми. Синь юго

Сиѳь вьпроси матерь свою: почто болит отьць мои? Рече емоу мати юго: югда помисалить ҁа блага раискаа вьсъгда болить. Сиѳь рече: живь Богь мои, поидоу вь раи и принесоу отцоу моемоу что, югда како не оуҁболить. И поидѣ. Рече же емоу аггель: Сиѳе, Сиѳе, стани, не вьҁможеть тамо поити. И принесе емоу аггель Господьнь .г. проути, и рече: се дрѣво юсть просвештѣние вьсѣмоу мироу, и вѣроующти вь него вьнидоуть вь царьство небесное. Вьҁмь Сиѳь, и принесе ка отцоу своемоу. Адамь же видѣвь поҁна дрѣво, и ваҁдахноу вѣлми, и рече: се дрѣво раҁоумное, сего ради иҁгнань бихь иҁ раꙗ. И ваҁе того, и исплеть себѣ вѣнць, и положи на главоу свою, и оумрѣ. И положише Адама сь вѣнцемь вь ҁемлю вь Едемѣ. И иҁрастеше .г. дрѣва иҁь глави Адамови. Растеше дрѣво седамь крати раҁдѣлꙗше се на трое вь дне и пакы састаꙗше се вь едно. Иҁидѣже дрѣво вѣлико висотою и красотоу имоуште. Никтоже не ведеше да юсть дрѣво животное на немь же распеть се Господь нашь Исоусь Христось.

О дрѣвоу благораҁоумнаго раҁбоиника.

Оть того дрѣва вьҁеть аггель Господьнь вь раи, и валожи вь рѣкоу Тигарь. и иҁнесе юго вь ҁемлю Мадїамь. Повелѣ аггель Сиѳоу помеиоути отца своего Адама, и покаҁа юмоу о дрѣвѣ еже иҁиде иҁь раꙗ. И вьҁеть Сиѳь, и сатвори огнь вь рѣцѣ рекоме Ниль оть дрѣва того. И югда сьгрѣши Лоть сь даштерма своима, даше юмоу ҁаповѣдь посадити .г. главние и полеваше ихь водою. Вьҁрастоше и высь дрѣво вѣлико и красно вь ҁемли Мадїамь. То бо бысть спасенїе вѣроующтимь вь нь. И на томь дрѣве распеть се благораҁоумни раҁбоиникь одѣсноую Господа.

О дрѣвѣ .г. вь томь распе се невѣрни разбойникь.

Югда беше вь врѣме потопа, тогда изнесе вода потопна дрѣво животвореште, и ста при рецѣ Мерстѣи. И югда Моvси изведе сыны Исраилѣви и потопи Фараона, и не бысть что питы, река бо Мерра горка беше. Моvси сьтвори молитвоу ка Богу и вьзе три проутти оть дрѣва, и сьтвори на водѣ крстаобразно, ꙗко же показа юмоу аггель Господьнь, и рече: „спаси Господи люди свое, и благослови достоанїе свое“; и вьдроуzы вь водоу горкоую, и бысть блага вода оть дрѣва того. И посади юго Моvси при водѣ, и вьзрасте дрѣво красно и велико, имоуштн висотоу и лепотоу великоу.

И югда Соломонь дрьжаше печать Господню, и обладаше дѣмони страхомь Господа нашего Исоуса Христа, и сазда домь божїи свети Сїонь, тогда принесоше дрѣво иже посади Моvси. При Їордане рече хотехоу починоути. Споводнившоу се Їорданоу, и вазамши дрѣво и вь водѣ оугльби се вь гльбиноу. Соломонь вь печали прѣбысть. И югда хотѣше домь божїи покрити свети Сїонь, вь гльбине прѣбысть дрѣво три лѣта. И прнде моужь именем Юлисей, хотѣше дѣло себѣ дѣлати, испаде юмоу секира вь Їордань, Вьниде же Юлисеи вьзети секироу, и обрете ю вь дрѣво вьгльбши се. И пришадь повѣда Соломоноу цароу. И посла принесоше то дрѣво. И премѣрише юго ка цркви, и не прнеть се. Ка олтароу приложише юго, ꙗкоже видѣше многа знаменїа творить. На томь дрѣвѣ распеше невѣрнаго разбойника о шоую Господа нашего Исоуса Христа.

О дрѣвоу праведнаго разбойника како принесе се.

Паки повѣдаше Соломоноу: вѣмо дроугое дрѣво вь земли Мадїамь. И то дрѣво много знаменїа творить, и мно-

гимь спасеніе дасть, и велико свете нарнчеть се. И того Соломонь рече: поидѣте принесете іего. Поидѣ Соломонь видѣти дрѣво, и рече посешти іего. Людие иже дрѣво стрѣжахоу сь сльзами вьпнахоу глаголюште: О Соломоне цароу, что твориши! не посѣци мироу свѣтилника, то іесть дрѣво животворешто. О Соломоне цароу, то іесть дрѣво спасеніе вьсѣмоу мироу, и просвѣштеніе. О Соломоне цароу, то дрѣво іест адоу раздроушитель, и Адама изводить, ꙗко же рекошѣ пророци. Разоумеи гдѣ роди се таково дрѣво, гдѣ главнѣе порастоше вь таковоу красотоу и висотоу. Что не помниши ꙗко Богь на томь дрѣвоу знаменіа творить: Соломонь рече: вь истиноу светое іесть, и того ради принесоу іего ка светомоу храмоу божию. И пороуши дрѣво, и принесе іего кь Іероусалимь. И премѣри ка црквы, и не принеть се. И положи іего ка олтароу на земли. Люди, іеже вѣроуюшти вь дрѣво, приидоше плачоуштн седѣхоу, познаюшти дрѣво и целоуюшти іего. Севила чоувши о дрѣвѣ и приидѣ видѣти іего, и седѣ на дрѣво глаголие: понеси ме вь царство небесное. И пригорѣ задница еи, опали ю ꙗко огнь. Севила отскочи оть дрѣва и рече: о трьклетое дрѣво! Люди іеже стрѣгоуши дрѣво іединогласно вьси вьпнахоу: о трьблаженое дрѣво. И Соломонь рече: на томь дрѣвоу распети се хоштеть Господь. И вьздвигоше дрѣво оть земліе вь мѣсто позорно. И прихождахоу вѣрни и поклан(ꙗ)хоу се іемоу. И оба дрѣва ка іедино мѣсто поставше. Соломонь рече: о велико чоудо се, изобрѣтохь двѣ дрѣве вишѣ бо вьсего свѣта соуть, и красна вьсѣхь, и знаменіа творить, а не могоуть покрити домь божіи, іемоу же слава вь вѣкы аминь.

О дрѣвѣ чьстномоу на неемже Христось распеть се.

Призва пакы Соломонь дѣмони, вьпроси нхь: скажите мнѣ еда гдѣ есть дрѣво да покрию црковь божїню. Они же рѣше: вѣмы прѣчоудно дрѣво, и красно висотою еже нигдѣ таково обрѣтаеть се на земли. Соломонь рече: гдѣ таково дрѣво есть. Они же реше: прѣдь дверьми раискими, вь Едемѣ. Соломонь царь рече: каково то дрѣво есть? Дѣмони реше: чоудно есть, подобїа сихь дрѣвесь есть и листвиемь и вьзрастомь, и чоудеса творить. Седмицею на трое разделѣеть се, и пакы вь едино сьставлѣеть се. Страшно намь есть гледати, и о немь глаголати. Соломонь рече: колико мѣста далеко есть оть Їеросолима до Едѣма? Дѣмони рѣше: ѣко есть папришть .и. тисоушть. И повелѣ имь принести его сь ветвамь и корѣниемь. Дѣмони реше цароу: страшно намь есть зрѣти его, и не смеемь приступити и принести. Соломонь царь сь гневомь рече имь: заклинѣю ви вь име сьтворшаго небо и землю, понесете сь вѣтвами и кореномь его принесете здѣ. И принесоше главоу Адамовоу вь корѣне дрѣва. Видѣ Соломонь дрѣво оудиви се красоти и висоти его. Дрѣво же принесоше вь светїи Сионь. Премѣри его, и прѣхождаше више мѣри. Егда вьзнесоше на црквь, недоста мѣроу. И оскрбѣ Соломонь, и рече: владико цароу небесны, аште и недостоинь есамь вь цара ме еси поставиль, что виждоу три дрѣва иже обрѣтохь на земли что творѣть чоудеса велика и дивлю се о них ѣко чоудна соуть, и сахранихь и приложихь ка светомоу олтароу твоемоу пред црквенимь двѣрми и виждоу ѣко твою славоу ждоуть твоего пришаствїа ка чловѣкомь, милосрдїа ради милости твоее, ѣко единого дрѣва соуть васа трїи дрѣва.

Како обрете се Адамова глава вь корене.

Глава же Адамова вь корене дрѣва стоꙗшѣ на кран Ієросолима и нико вѣдѣше о нѥи. Вь єдинь же дьнь изыдѣ Соломонь царь ловити. Ієдинь рабь його носеще горню свитоу, и отдели се оть нєго. И бысть боура велика вь незапоу. И видѣ пештероу и вниде сь светою. Ієгда боура прѣста, рече царь: гдѣ сьхрани ризоу мою, и како не обоурень ѥси? Рече отрокь ка царѹ: обрѣтохь пештероу чоудноу, и мне мнить се ꙗко оть кости беше. Пришадь царь и позна како ѥст глава Адамова вь корѣнѣ дрѣва принесена. И поклони се глави и рече: покланꙗю се ꙗко прьвозданикоу божїи, и каздвиже камень, и оудари вь главоу и рече: побиваюмь те ꙗко прѣстоупника законоу. И тако вьсѣмь заповѣда творити вь Ієросолиме, и вьси мимоходѣштимь оть васѣе ...... (продужење на л. 32α, сад. пагин.) землю. И сьткорише Лиѳострото, ієврески Голгота, и тоу Жидовѣ Христа приведше на пропѣтие, и крьсть участьми тоу, вьдроузише, и оть крьвы Господне Адамь крьсти се вь име отьца и сына и светаго доуха и нинѣ и присно и вь вѣкы вѣкомь.

Тькь єже ѥсть: отьче нашь иже ѥси на небесехь да светить се.

Ино ѥсть молба ино молитва: молба ѥсть обештанїе некое ка Богоу, сирѣчь оброкь. ꙗко же обештаєть се: непити врѣме или постити се, или дати нечто Бога ради и ина такова; молитва же ѥсть прошенїе благихь вьсѣхь. Отьче же рекше ꙗвлѥть каковомоу сподобиль се ѥси благомоу сынь божїи быть. Рекшоу же на небесѣхь сказа тебѣ отьчаствие твое и домь отьца твоего. Аште бо хоштеши отьца Бога имѣти на небеса вьзыран, а не на землю, ꙗко бесловѣсни скоть. Не глаголиеши: отьче мои, нь

отьче нашы, ꙗко вьсѣхь да имаши ꙗко братїю, ѥдиного отьца чеда.

Да светить се име твое, сы речь: сьтвори нась свет'хь даже нашы свѣтит се и славить се име твое; ꙗко же и хоулить се ꙁлыхь ради моихь дѣль, тако и славить се Богь добрихь ради дѣль нашихь.

Да приде́ть вьскресенїе и соудь, да боудеть волꙗ твоꙗ ꙗко на небеси и на ꙁемлы, ꙗко же аггел рече волю твою на небесехь твореть, тако и на ꙁемли даждь намь волю твою творити.

Хлѣбь нашь насоуштии даждь намь дьнесь, иьсоуштнїи глаголѥть иже ѥсть соуштьствоу нашемоу, сїи речь ѥстествоу нашемоу потребна на оукреплѥние; дьнесь пресецаѥть же оутрьшиѥе попеченїе. Тѣло же Христово' хлѣбь ѥсть соуштаства нашего; о нѥмь же молимь се неосоуждено причештати се.

И остави намь длгы наше, ꙗко же и мїи оставлꙗемь дльжникомь нашимь. Понеже бо и по крьштенїи сьгрѣшаемь и молимь се оставити намь обаче же тако имать оставити. ꙗко же и ми оставлꙗемь: аште бо ꙁло поминть не оставлꙗеть, аште вьꙁдаемь ꙁло ꙁа ꙁло неоставлꙗѥть; нась бо имать Богь обраꙁь, и ꙗко же мы творимь ближнѥмоу тако и онь сьтвори намь непреложно.

И не веди нась вь искоушенїе; немоштии соуште мїи чловеци, того ради не подобаеть намь прѣдавати се волѥю на покоушенїѧ, нь выпадшимь вь напасть молити се непоглыштеномь быти искоушеннемь, нь оть Бога помошть и трьпѣние приети, иже бо побѣждень боудѣть и поглыштень искоушенїемь ть вьведѣи бывь вь пропасть напасти, выпадши же и побѣдивь иꙁыдеть, вѣнцемь славѣ достоинь ѥсть.

Нь иꙁбави нась оть лоукаваго; не рече бо иꙁбави нась оть лоукавихь чловекь, не они бо намь ꙁла

творетъ, нь лоукави подвизаетъ ихъ, и намь о немь пакостити; него ради не УловЪкь нь лоукавы ихъ бЪсь ненавидЪти и клети ихъ подобаетъ.

Ѩко твое юсть царство и сила и слава; подвизаетъ здЪ насъ и дрьзновенїе даетъ оупованїе крЪпко имЪти, ѩко царь юсть отьць нашь и силань и славань, даже и мы оуповаюште вЪрою несоумнѥною лоукаваго врага побЪдимь и прославимь се на послЪдакь, югда комоуждо по дЪломь вьздати имать. Аште бо оставитЪ УловЪкомь сьгрЪшенїа, оставить и вамь отьць вашь небеснїи. Паки зде невваспоминати зла, оУУить нась ни вьздавати о сихь соупротивна, вьспоминаетъ же намь отьца, даже оусрамимь се юго и не зкЪро образити се таковаго отьца Уеда соуште бывша.

О юзицехъ.

О юзицехъ. Соуть .ов.; и поль правовЪрнихь. .е.: Сиріани, ИвЪри, Блгары, Грьци, Роуси. И вь тЪхь имоуть .д. книги правовЪрьнихь: сирьѩнска, ивЪрьска, бльгарьска и грьУьска. ПолоувЪрнихь .кі.: Фроузи, Оугри, Аламаны, Арменниѩковити, Индиани, Саси, Леси, Уеси, Хровати, НЪмци, Зихы. И книги имоуть .е. Фроушка, Аламанска, Оугрьска, Уешка, Ерменска. По техь юзыцехь .на. Уатоуть Богородицоу и рожденїе юе. .кл. невЪрно до конца, и книги ихь .д. јеврейска, сьракинска, аркадьска, тирыска, сїи реУ агаренска.

Оть рождьства Христова до Константина цара и Јелени .тме.

Оть Константина до Кирила философа оуУитела словенскаго, и Меѳодїа брата юго јепископа .фмв. леть.

Оть Кирила до светаго Савы .сп. лЪть.

Оть Адама .хм. лЪть.

Въпрось. Когда създа Бог Адама?

Отвѣть. Ѩко слово сьзданїа вь шестыи дьнь сьздаваеть Адама.

В. Колико лѣть сьтвори Адамь вь раи?

О. Уас .ѕ. ка вечероу бо сьври се, ѩко же пишет се, понеже дїаволь женѣ пошьпта, авые не трьпѣ завысти; Богь бо улови на испльненїе отпадшаго аггельскаго уина сьзда.

В. Кто прѣжде вьсѣхь именова Бога на земли?

О. Ѩвлѩемь ѩко дїаволь рекь женѣ: уто ти рече Богь оть сего сьда неснеждь'.

В. Кто не родивь се оумрѣть?

О. Адамь.

В. Кто сьстарѣвши се вьнидѣ пакы вь урѣво матере свое?

О. Адамь оть землѥ бо сьздань бысть, пакы вь землю вьнидѣ оть ние ѥже веть бысть.

В. Кто показа Каиноу оубити брата своего не вѣди уто ѥсть сьмрьть?

О. Дїаволь вь снѣ показа ѥмоу камень рекь: оудары сь имь брата своего, и оубиеши ѥго, ѥже и сьтвори.

В. Каѩ соуть седьмь отмаштены Каиновѣх ѩко рече Богь: вьсакь обрѣтаеи Каина и оубывае .з. маштенїи. раздроушить?

О. Оубывь Каинь брата своего, прьвѣе оубо Бога прогнѣвалє, второе же отьца оскрьбы, третие матерь обесуедствова, уетврьтое брата оуби, петое крьвь пролїа, шестое землю оскв(р)ни, седмое ада обновы.

В. Когда оумрѣть ѥдиною уетврьта уесть мира?

О. Ѥгда оуби Каин брата своего.

В. Колицемь лѣтомь бѣше Ное ѥгда сьтвори се потопь?

О. Петимь стомь лѣтомь.

В. Колико врѣмени сътвори Ное въ ковчезѣ?

О. Мѣсець петь.

В. Когда възрадова се мирь вьсь вакоупѣ?

О. Єгда изыдѣ Ное ис ковчега сь єже сь нымь дроу-гомоу вѣликомоу соуште животномоу имала.

В. Колико лѣть работаше синовы Израилєви въ Єгvпте?

О. Четири ста лѣть.

В. Колико лѣть сътвори Моvси ꙗко да избавить Из-раилтѣне оть земли єгvпатскїе?

О. Четири десеть лѣть.

К. Колици прѣидоше морѣ сь Моvсеомь?

О. Шест сать тысоушть прѣидоше.

В. На колико раздѣли се морѣ?

О. По пророцѣ на .ві., ꙗко да коєждо колѣно свои поуть ходить прѣходѣ морѣ.

В. Вьчловеченїе божїе вь коеи области бысть?

О. При Авгоустѣ кесари.

В. Каꙗ жена обрете се на рождьствѣ Христовѣ ꙗже мvро ськрившїа?

О. Сьломии.

В. Откоудь бѣше мvро єже помаза Марїа нозѣ Исоу-совѣ и испльни се домь оть воние мvра?

О. Єгда роди се Господь нашь Исоусь Христось и оми се баба възамши помивѣнїе, влаїа сїе въ сасоудь и погрѣбе є вь крьтѣ; и єгда благоволи Бог, по тридесеть и трѣхь лѣтехь откри се мѣсто и ꙗви се сьсоудь и испльни се мѣсто оть воние мvра, ꙗко чоудити се пастироу, и по-искавь обрѣте сїе и изеть оть земле неразоумеє что єсть по изволенїю божїю обрѣте се Марїа въземь сїе и сахрани до дне оного єгда вьнидѣ Исоусь вь домь Симона про-каженаго.

В. Когда въскрссе Христось?

О. .кє. Марта мѣсеца дань недѣлы прьвын; вь таже и зачеть се вь прѣсветеи Богородици, вь та же и вьскресе, того ради глаголеть се Господска куропасха.

В. Колико соуть мироносиць?

О. Соуште трїи: єдина Фарисеова, дроуга Лазарева, третїа юже на вечери помазавши Господа миромь.

В. Кто прободе Господа на крстѣ?

О. Логинь .ри. воиномь началникь, И распе Господа, и позна ѩко сынь Божїи єсть Христось и отврьже се вьзети срѣбрникы єже даше Иоудеи воиномь ськрити Христово вьскрѣсенїє. И иде вь Кападокїю отврьг се воиинства, сь двѣма инеми и проповѣда Христа и отсѣкоше главоу ємоу сь обоима воинома єго.

В. Что отпадѣ дїаволь, глаголю нѣци ѩко не поклони се Адамоу?

О. Нѣ боуди то. Прѣжде Адама отпаде сьманаль (!) заніе равань Богоу творе се, рече: поставлю прѣстоль мои на облаце. Сїе рече врьхоу горь, и вьспрямоу землю и морѣ, и вь поднебеснаа, и боудоу подобань вышнемоу. И сьвржень бысть оть лика аггелскаго.

В. Каква єсть доуша чловеча?

О. Доуша єсть Богь силоу и животь давы тѣлоу грѣѩти и одоушевлѩти божаственою топлотою; тѣло же каль и землѩ єсть, аште не бы Богь даль силоу и животворне одоушевлєно. И зракь єє бѣль ѩко свѣть, разоумань же єсть доухь и лагькь и прѣмоудьрь вѣлмы, тыхь и зѣло смѣрень и кроткь; сьдѣлань вь невидимихь беспечално выше повѣсти имѣє. И ѩко сльнце имать чловѣкь свою доушоу; дѣлы благимы сию вьзраштає и ѕѣло любима аггеломь єсть, и Богоу любазна єсть, и ѩко железо єгда ва огню єсть, огнь єсть, и косноути се инчто же можеть, дондеже истоуденеєть. Доухь вь страсе божы живѣи, доуша

огнь ѥсть тело прѣеть и животворить вь посте и молитве. Каснеште, доуша оть светаго доуха просштаеть се. Нзь начела несквръннa ѥсть и ѩко младѣнцы матерныма роукама носими тако и доуша аггелскымь роуками носима. Ѥгда же вь житїе вьздаеть се омрачають се сьгрѣшаюште, и ѥлико выходѣть вь гльбинноу грѣховноую, ѩко врани чрьни бивають. Исходѣште оть тѣла ѩко прьтниште раздьрано бивають, остроуплени и растлени соуть.

В. Что ѥсть вѣкь сь?

О. Богь оубо присно бѣше сь словомь своимь и доухомь, и слово ѥго сие вьсѣ сьдѣла и на дѣло вьса привѣде. Вѣкь оубо доухь ѥсть многообразань и чоудьнь сѣдмими знаменими прѣходить и врѣменми четирми окроужаемь. По семь приеше аггелы и чловѣци ходити и ови оубо начело приеше ѥже шаствовати, Господь же животь намь дарова. Поуть же ѥго и шаствие начело оубо имать, а конца вѣкь не имать.

В. Прьвое или второе сьзданїе божїе кое ѥсть?

О. Прьвое сьздание вѣковe соуть показаше се тако, таже вышнѩ воинства. Понеже бесплътнь ѥсть вишны, бесплътныхь прьвѣе мисльни же и невештествни сьдѣла мирь. Сьдѣла бо много образны доухь вѣковь вьсѣхь и вьзе оть землѣ тѣло, а прѣчистие сили небесние оть саставленїа сьдѣла прьвѣе хероувыми, тьже серафими, прѣстолы господства, начела власти силы, по сихь аггелы горныхь силь: Михаиль же и Гавриль, Оуриль и Рафаиль Сьманиль (!) же прьвы бѣше бесплътнымь силамь, и саврьжень бысть зане вьзнесе се глаголе: поставлю прѣстоль мои на облацѣхь, ѩко да испольнить се оть чловѣкь, чинь аггель божїихь, ѩвѣ ѥсть ѩко вьторое вышни чиновѣ сьтворѣни быше.

В. Ѩже о светеи троици ѥдиносоуштиеи, о отци, и сыне и светемь доусе, како три именита вь ѥдно сьвакоуплѩють се?

О. Ꙗкоже оубо доуша оумна и словесна и хидателна ѥсть и нь ѥсть доушевни сьставь нь же оумны, нь же словѣсны, ꙗко мню и о божьствѣ обрѣштаеши отьца Бога, оумь, доуха, слово же ѥдинороднаго сына ѥго; триமь сими сьставы Богь ꙁримь ѥсть, и проповѣдоуемь боголѣпно.

В. Чловѣкообраꙁно ли ѥсть божаствьное или сьматраеть се?

О. Не боуди то; никтоже видѣ ѥго, и како исповѣсть обраꙁь ѥго, видѣже се множицею Богь иꙁбраниமь ѥго, прѣобраꙁоуе себѣ противоу силѣ, таштештиமь се выдѣти ѥго, никто же бо можеть выдѣти Бога ꙗкоже ѥсть.

В. Како ѥсть Христось и Богь и чловѣкь, имее ѥдиноу ипостась, ѥдинь же пакы сынь соугоубь ѥстьством, нарицаеть се двѣхотѣни имее?

О. Слово божїе, ꙗко же рече Їоань богословь, пльть бысть и васѣлы се ва ны не иꙁмени се ѥже быти Богь, ни да не боудеть нь Богь си и слово бысть чловѣкь, по истинѣ сьхраниве и по вачловечени божьство; ꙗко же ледь и вода двѣ имени соуть, сьтопливь се ледь ѥдино име вода ѥсть, симь обраꙁомь и Богь слово, и Бог и сынь чловѣкь нарицаеть се; дондѣже вьплоти се Богь слово проповѣдаше се, по вапльштени же и Богь и слово и сынь чловѣкь нарицаеть се.

К. Небо выдимое что имать врьхоу себѣ покриваюште ѥго?

О. Ꙗкоже бо облацы множицею выдѣть се покриваюште ѥго сицѣ и врхоу покриль ѥсть прѣвышнꙗ ѥго.

К. Оубо колико ѥсть небесь?

О. Рече Моиси вь сѣни сѣдѣштимь Иоудеомь: вь начелѣ сьтворы Богь небо и ꙁемлю; ѥдино небо видимое глаголеть апостоль Павль: Богь рече вѣсть васхиштена бывша чловѣка таковаго до третїаго небесе и оубо подо-

ваеть послоушати сего новаго законодавца, новие благодати сказателм.

В. Что юсть врьхоу небесь?

О. Врьхоу васѣхь мисльныхь силь юсть Богь; о дѣсноую юго седить Христось на прѣстоле висоцѣ и страшне. Юко мльнїа сь благооуханние же некое сладчанше исходить оть нюго, прѣпитаюштею всѣ небеснїе силы чиновь. Прѣжде же юго юсть аерь сьпрѣды юко зрьцало, и васходить на висотоу бесконачноую, и на нюмь юсть божьство; тѣмь же оубо висота она конца не имать.

В. Илїа и Юнохь и Їоань богословь живи ли соуть?

О. Илїа жив юсть на земли и никто же познаваеть юго. И Юнохь живь юсть и по срѣдѣ многыхь прѣбываеть и никтоже познаваеть юго, такмо прилежеи Богоу правостию. Живь юсть Їоань богословь и юсть вь мирѣ юко бисерь по срѣдь кала. Оставлюнь бывь юже быти вь пльти вь образь Исоус-Христовь юже оцѣштаты грѣхы наше юже отвраштати праведны юго гнѣвь, югда оумножеть се сьгрѣшенїа наша. И мнозы оть праведныхь выдѣше юго, нь не обѣвише юго за невѣрьство и за злобоу чловечьскоую. Сы трые житы имоуть до скончанїа вѣка, и са Антихристомь вравше се побѣдѣть моучительство юго, и тако моученїа вѣнцемь оувезоуть се оть Христа Бога.

А по змию снце аггель Господьнь послань юсть на змїа сирѣчь дїавола, югда хоштеть изити изь гнѣзда своего врѣдити или оубити чловѣка, зрить Богь сь выше, и юко чловѣколюбьць не хоштеть оть дїавола оуязвленоу быти чловѣкоу, посилаеть аггела млниюю сьжешти дїавола. Диаволь же вь смоцѣ вьздвизаеть се на ваздоухь, бѣжить оть страшнаго грома и млние, таштить се и на чловѣка обѣсити се, мнѣ окаяны, юко спасеть се. Господь же даль юсть знаменїе Сифоуноу, млньоносномоу аггелоу, идѣже постигнеши юго тоу оуби юго, аште и ва чло-

вѣка прибѣгнеть, аꙁь раба моего болшемоу оутѣшенню сподобаю.

В. Сльнцѣ каковѣмь образомь юсть?

О. Вь начеле рече Бог словомь, и бысть, и юсть ꙗко огнь вештьствьнь оть Богѧ, вьжиꙁаемь окрьсть и неоугѧшаемь и велнчастко имать ꙗко вьсѣе ꙁемлю, нь ꙁаню отьстоиь висотою оть ꙁемлю, мало виднть се. Аггели бо божїи имоуть седалишта по срѣдѣ юго, и словомь сили юго повиноуеть се и идѣть право поутинмь чиномь ка ꙁападоу, скоро шаствоуе днемь и ноштию. Пришѧдь ка ꙁападоу сьходить оть тврды на рѣкоу соуштоу оть тврьды; иѧ ніен же ꙗко кѧмара оутврьди се, сходить и шаствоуеть по вѧсоу ношть севѣрние страны ка кастокоу пришѧд на тврьдь небесноую кьшадь, творить свое шастние на прьвы чинь.

В. О послѣднихь днехь и конүнии вѣка?

О. Сишии начело болюꙁнамь. Вьꙁдвигнеть Господь Богь цара оть ништети, юмоу же име Їоань. И поидѣть правдою многою, и прѣстанеть вьсѧкѧ брань, ꙗко же вѧ дни Ноевы вь мире и беспечалы о ꙁемльнихь прилежеште. По сихь обрѧтить се на кастокь и смѣрить агарини сини, хоули ради Господь прогнюваеть се на ню. И каꙁдвигнеть Господь цара грьчьскаго на Агаране, и погоубить ихь до конца. И каꙁдвигнеть Господ цара грьчьскаго и Югупть приметь, и покорить Фроуги и покорить врагы свое, и царьствоуеть лѣть .лв. Дани не приметь, цркви каꙁдвигнеть, не боудѣть обидима ни обидѣштаго ка то врѣме; страхомь смѣрить касе беꙁаконие творештее, и отврьꙁеть ꙁемлю скрокишта и ништи боудоуть ꙗко и богати.

Царьство .в. Прѣшадь добромоу скиптроу, тогда вьстанеть люти Аранль Ханхостие, сынь беꙁаконїа, и царьствоуеть .г. лѣта и поль, и сьтворить беꙁаконїа велика, ꙗко дѧ бракоуеть отьць дьштерь, а сынь матерь, чрьнце ка чрьнориꙁницамь, и попоке оскврьнить ꙗко роугатель ꙁако-

ноу христианскомоу, брать ка сестре, и оскврьнеть се каси уловеци блоудомь. Тогда прогнекаеть се Господь и повелить громомь и млнїамь издавати се на землю, и опалить огнемь многы грады и домовы. Горѣ тогда уловѣкомь! гнѣвь бо Божїи сьнидеть на васеленоую.

Царьство .г. Еллинско, Господа Христа отрицающа се и крьста уастнаго и црькви сьжежеть и прѣдають се на моууенїе мнози Христа ради, и блажени боудоуть. И кастанеть брань на земли, и скрьбь и тоуга на вьсехь уловецехь: Оть Господа страхь и троусь и попалиение огнемь оть небесь, тко маны зракомь; и змїами испльнить се тогда земли ядоуште уловѣкы ва безаконы живоуштее.

Царьство .д. Сьмирить землю и ваздвигнеть црькви разорѣние и люди, и распростреть се любокь божїа по васеи земли, и боудеть радость и веселїе. И то скиптро прѣидеть.

Царьстко .е. Приде пакн скиптро из Аравие и сьтворить лѣто їедино. Вь Иерусолиме коудѣ царьстко его, и поклонить се уастномоу дрѣвоу и царьскоую дїадемоу отложь и прѣдасть Господеви Богоу и свою доушоу, идѣже стоюста нозе Христовы.

По сѣмь вьстаноуть .г. цары млади и боуи, и прѣдрьжеть ва едино .рн. дни. По навожденїю дїаколю сьтвореть рать междоу собою. ·А· вьнидѣть ва Солоунь и ваороужить се и сьбереть силы многие, и минхи и попове облеуеть вь ороужїа ратна, и сьткорить корабы велнкы, и поидеть на Римь, и реуеть: Блажень еси Риме. и ва тебѣ живоуштн, дрьжи вѣроу свою. И ваоружить Фроуги и пожелеть дроуги свое. Вторы ваороужить срѣдорѣуне, сьтворить и та минхи и поповы ороужникы, и ванидеть ва Александрию и отоудоу поженеть дроугы свое. Третїи вь градѣ седмохьме. Ваороужить и та Фроугы Карамамы Арменню и ванидеть ва силен градь. — По сьмь саставеть се на брань и сасекоуть

се междоу собою ꙗко трава. И оубиѥни боудоуть трие цари боуи. И пролиѥть се грьчьска крьвь ꙗко даждь, и раꙁмѣстить се мерѣ крьвию .ві. палариштъ. Ꙁемлꙗ вьсꙗ опоустѥѥть, и мали останоуть оть брани тие.

Тогда не боудѣть моужа нароучита, и вьцарит се жена ꙁѣло скврьнна вь сѣмь Цариградѣ, чародѣа и вльхва Ваоулниꙗ дашти. Вꙗ дни ѥѥ боудоуть раꙁмирїа и ꙁакланїа по домовехь и нꙗ поутѣхь: отьць сина, синь отьца, брать брата, мати даштерь, соуседь соуседꙗ, дроугь дроуга, и боудеть ꙁлоба многа и ненависть. И ва црьквахь блоудь и шеги и игры и нечистота многа. Богꙗ себѣ женꙗ онꙗ дрьжеште, и хоштеть брати се сь Богомь, глаголѥ: се ти Боже, поне вьꙁидоу на небо да виждоу кто ти ѥси сильнеи мнѣ. Тогда оканꙗ светїе Софие сакроушить светоую трапеꙁоу и оскврьнить и (и)на многа не могоу иꙁглаголати беꙁоумїꙗ ѥи. И по сѣмь пошлѥть Господь ꙗрость силою крѣпости своѥѥ, оубиеть ꙁмїꙗ, и повѣлить водамь гласомь страшнимь: ваꙁвроуть и погроуꙁеть ѥго. И скончаеть се градь сь водою. и скончаеть се царство ѥꙁычьское.

Тогда вьцареть се Їоудѣне, ѥже глаголють: вь последне дни ваꙁдвигнеть Господь Богь ꙁнаменїе на овце, и оудовы расванїне вь ѥꙁыцехь, и саберѣть отриновение оть Исраилꙗ вь Иѥрусолимь, и боудеть Иꙁраилю ꙗкоже ѥгда иꙁыдѣ оть ꙁемлѥ Ѥгупьтьскые. И блажени Павль глаголꙗ: ѥгда придѣть скончание ѥꙁыкомь, тогда вꙗсь Иꙁраиль спасеть се. Иполить моученикь рече: ꙗко ва пришастви Антихристови прьвѣе Иоудеие прѣмастѣть се. Господь рече ва ѥvггели Иоудѣомь: аꙁь придохь ва име отьца моего, и не приесте менѣ; и иже вꙗ свое име придѣть, и того примете, и ва гресехь своихь оумрѣте.

И ва то врѣме царьство дасть се Римоу и Силею и Солоуноу, оубо кончини приближившоу се мироу, и Антихристовоу царьствоу приспевшоу.

Тогда Господь отврьѕеть врата ва Индалы юже Алеѯендрь ѕаѕыда на секере. Юѕници скврьнии иѕидоуть два цара са людми своими чловѣкоꙗдци. Тогда боудеть скрьбь велїа чловѣкомь живоуштимь по васеи ѕемлы. Сльнце и лоуна потамнеють и васе стихие скврьнна видѣште дѣемѧ, осквръ-неть божие жрьтвеникы и црькві и светие сѧсоуди, ꙗдоуште псѣ и крьвь чловѣчьскоу пиюште дни .хѯ.

Тогда ꙗвить се Антихристь, оть племена Данова скврьнїе жени сьсоудь нечисть саѕиждеть юмоу Господь Богь, и испоуштень боудеть оть адьскыхь оуѕь, идеже владика Христось сьшадь свѣѕа юго, и вапидеть ва сьсоудь оуготовѧни юмоу, ꙗко да испльнеть се о июмь пророчьства. И югда вацарить се тогда начнеть прѣласть свою показовати юже рече Їоань богословь, по томь Исаїа юже оть юзыкь црькви, Илїа оубо и Юнохь проповѣдаше прѣласть того на вѣроующее ва Господа нашего Исоуса Христа вь второе пришаствїе. Лютою сьмрьтїю оумроуть христїанны ѕа любовь божїю, и вѣлицы и прѣславны ꙗвѣть се прѣд Господомь. Блажени соуть вьси светїи, трьблажени же иже при Антихристе хотеште ѕа Христа моучени быти, прѣвелика бо слава приметь ихь вь бесконьчние вѣкы. Ирьвы чловѣцы того пособникы побѣдише, си же сьмого сынѧ погибѣли побѣдивше. О каковеми вѣнци оувеѕоуть се оть Христа Бога! Прьвее оубиеть Илїю и Еноха, по томь Їоанѧ богослова, и вероваашихь владикоу Христа горко оубїваеть, гневаюште се на Господа нашего Исоуса Христа, и погоубить всѣ юзыкы. И послють Господь огнние аггелы и свеѕаноу бывшоу Антихристоу до страшнаго соудишта, ꙗко дѧ приметь соудь о доушахь юже погоубы. Тогдѧ вьѕгласить троуба велми, и вастаноуть мрьткы истлены, по томь мы живы, ꙗко же рече апостоль Павль, вѧ мѧгновени ока вь пришаствие Господние коупно сь нымь вьсхитимь се на облацехь,

творешти волю его. Єлици бо творѣть волю дїаволю да плачоуть се ѕание вьзлюбнше тмоу, паче свѣта.

В. Коимь езыкомь соудити имать Богь. и коимь не соудить нь прѣдасть ихь безь испитанїа геенѣ?

О. Єлици беззаконнѣ сьгрѣшише по закону осоуждени боудоуть. Єдинѣмь Иоудеомь соудь и христианомь, елици прнеxомь и несахранихомь заповѣди его, ибо прнеше они богонаучтаны законь прѣжде вапльштенїа Христова. .вı. тьмь спасени быше оть адьскыхь врать, тамо сьшадшоу Христоу; прочи погибоше. Сие же тмы соуть еже рече Господь: малое стадо емоу же отьць изволи дати царьство. Отьпадших бо чинь аггельскы .р. тьмь есть быль пльнь. И оубо оть Израила избра Богь .вı. тьмь хоштеть же оть христїань до скончанїа вѣка .пн. тьмь избрати, ꙗко да повелѣнием отьца и хотѣнием сына и поспѣшением светаго доуха мѣсто оно напльнить се отноудоу же еи тамны и омрачены отпадоше бѣсове. И сие .пн. тьмь глаголеть, ꙗко нние овце имамь и тиеми подобаеть привѣсти, и гласъ мои оуслишаеть и боудеть едино стадо и единь пастирь. — Вьскрести имать Господь васѣ езыкы, и придѣть Сить, и Авель, и Енохь, и Ное, и Еносъ, и Лоть, и Аврамь, и елици кроме закона Богоу оугодише. И осоудѣть васѣ езыкы беззаконїе нечисто живоуштихь, и примоуть по дѣломь ихь; беззакони же огню вѣчномоу прѣдани боудоуть. Законени же вь законе сьгрѣшише за прѣстоуплениїе закона соудеть се зане не покааше се, и вѣчьномоу огню прѣдани боудоуть.

О .вı. апостоль. Тогда вьскрьсноуть .вı. апостоль Господни, еже осоудить Июдее зане же противна дѣати Исоусоу по Моисеовоу законоу не вѣровахомь емоу нь сьблажнихомь се. Апостоли облнчають ихь чюдесь ради ꙗже сьтвори Господь по средѣ ихь, и не еше вѣры, и прѣдадоуть се огню вѣчномоу. Тогда оучители еуггелїа горцѣ

осоудѣть новынние грѣхоу, ꙗко много ꙁапрѣштахомь вамь и не слишасте. Тогда и Ѡарене вьспалоуоуть се горцѣ, прѣдаеми погибелы огню, и никогожде боудѣть помагаюшта нимь.

В. Кто ѥсть речено сыновѣ твои ꙗко новорáслы масличные и проуа?

О. Пресаждають се вѣрны светїимь крштенїемь и обнавлꙗють покаанием, и на жрьтвеникь светїе литоургїе прѣсаждени соуть ꙗко сьдовѣ красны оть тмѣ на свѣть.

В. Что ѥсть ѥже Давидь рече: да не прибоудеть тебѣ прѣстоль беꙁаконїа сьꙁыдае троудь на повелѣнїе и крьвь неповынноу осоудѣть.

О. Прьвее Сьоуль раꙁоуме ꙗко Давидь хоштеть цар-ствовати по нюемь, и гонꙗше ѥго оубыти и не вaꙁмогь. Хотѣ оубити неповинна и крьвы осоудити, и ниꙁложи Сьоула Богь, и вaꙁнесе кроткаго Давида. И дроугое — ꙗко помисли лоукави Иродь оубыти Христа, и пороугань бысть оть вльховь, и иꙁбы младѣнице вa Витлееме.

В. Како бити хоштеть второе пришаствие?

О. Ѥгда придѣть страшины чась Господа нашего Исоуса Христа посланы боудоуть .д. аггелы сь чиновы своимы, и пондоуть на четиры крае ꙁемлы и каꙁмоуть тврдь и сьвиють, сльнце доуноовѣннемь божїнемь погаснеть, и долина сь горнимь обновѣть се. Вьса тѣлеса оть истленїа васкресноуть, и нетленна боудоуть и присносоуштна, ꙗкоже оть вѣка соуштихь вьса выдимаа иꙁменеть се. Богь оть Адама до конца вѣка вьса тѣлесса цѣла и нетлѥнна сьтворить. Тогда сьтворить небо ново и ꙁемлю новоу, ноштн же тогда не боудѣть, ни видимаго иниꙗ свѣта, боудоуть же вьса паче свѣтлости видимие красна ꙗко мνро благооухаюшта. Си прѣподобны отьць нашь Андрен Христа ради оуродивы бысть, вь лѣта благовѣрнаго цара Лава прѣмоудраго, походивь .ꙁе. лѣть вь Цариградѣ оуродоуе Христа ради . . . (фале листови).

II.

ДАМЈАНОВ ЗБОРНИК.

Под бројем 24 налази се зборник 15 или најдаље прве половине 16 столећа у древеним кожним корицама на хартији вел. 8 л. 310 л. Добро очуван, само с почетка по нешто фали. Тако од првог кватерниона, који је једини имао 10 листа, остали по 8, фале прва четири, од трећег фали први и последњи, а од петог само први лист.

На 109 л. у дну има овај запис:

Поменнте же н троудившаго се Дамїана ꙗ҃ (за то Дамјанов).

А на 311, коричном листу пише познијом руком: **Сїа книга оть монастыра Хиландара.**

Ево му садржине:

Од првог чланка („Слова") који заузима 20 л. сад. пагинације, нема наслова, исцепљен је.

Л. 20β. **Вь ть жде дьнь слово преподобнаго отьца нашего Евсевия александрьскаго о сьшьствии Їоанна Предтече вь адь. Благослови отьче.** У дну листа: слово .в.

Л. 31α. **Чтение на вьскресение Господние. Дѣание светые тронце, сьтворено Карином и Ликеошемь. Благослови отче!** У дну: слово .г.

Л. 68β. **Иже вь светыихь отца нашего Їоанна Златоустаго слово на прѣславное вьскресение Господа нашего Їсоуса Христа. Благослови отче!** У дну: слово .д.

Л. 72α. **Тогожде Їоанна Ѕлатооустаго слово на прѣславною въскресенне Господа нашего Їсоуса Христа. Благослови отче!** У дну: слово .є.

Л. 73β. **Тогожде Їоанна Ѕлатооустаго слово на въскресенне Христово. Благослови отче!** У дну: слово .ѕ.

Л. 82β. **Тогожде Їоанна Ѕлатооустаго слово на светою въскресенне Христово. Благослови отче!** У дну: слово .ꙁ.

Л. 85β. **Въ тоужде неделю тогожде Їоанна Ѕлатооустаго на въскресенне Христово отъ Лоукы светаго еѵггелиа. Благослови отче!** У дну: слово .и.

Л. 92α. **Їоанна прєзвитера слово отъ сказаниа еѵггельска. Благослови отче!** У дну: слово .ѳ.

Л. 98β. **Тогожде Їоанна слово отъ сказаниа еѵггельска. Благослови отче!** У дну: слово .і.

Л. 107α. **Светаго Аѳанасиа, архїепископа александрьскаго сказанне о празницѣ пасхы. Благослови отче!** — Слово .аі.

Л. 127β. **Светаго отца нашего Григориа ниськаго слово о тридневнѣмь въскресени Господни, и о Їосифѣ Ариматеи, и о мироносицахъ. Благослови отче!** — Слово .ві.

Л. 138α. **Иже въ светыхъ отца нашего Їоанна архиепископа Коньстантина града златооустаго слово оучително.** — Слово .гі.

Л. 139α. **Иже въ светыихъ отца нашего Їоанна Ѕлатооустаго слово невѣрьствиа ради Ѳомы апостола, и о осезани ребра Господниа по пасцѣ. Благослови отче!** — Слово .ді.

Л. 148β. **Въ тоужде неделю новоую слово отъ сказаниа еѵггельскаго. Благослови отче!** — Слово .еі.

Л. 157β. **Неделя .д. Їоанна архїепископа Константина града слово о расслабленѣмь въ прѣполовленнє празника, и еже не соудити на лица. Благослови отче!** — Слово .ѕі.

Л. 166α. **Вь срѣдѣ вь прѣполовлениe праздника Їоанна, архїепископа Константина града, Златооустаго слово єгда вьзиде Їсоусь вь црькьвь. Благослови отче!** — Слово .**зı**.

Л. 169β. **Тогожде иже вь светыхь отца нашего Їоанна архїепископа Константина града Златооустаго слово єгда вьзиде Їсоусь вь светилиште прѣполовльшоу се праздникоу, и о мелхиседецѣ. Благослови отче!** — Слово .**иı**.

Л. 176α. **Недела .є. Їоанна Златооустаго слово єгда исцѣли Христось слѣпца, о соудѣ и о милостыни. Благослови отче!** — Слово .**ѳı**.

Л. 197α. **Иже вь светыхь отца нашего Їоанна Златооустаго архїепископа Константина града слово на светоє вьзнесениє Господа Бога и спаса нашего Їсоуса Христа. Благослови отче!** — Слово .**к**.

Л. 203α. **Иже вь светыхь отца нашего Їоанна архиепископа Константина града Златоустаго слово .в. на вьзнесениє Господа нашего Їсоуса Христа. Благослови отче!** — Слово .**ка**.

Л. 209β. **Иже вь светыхь отца нашего Єпифанiа, архїепископа кипрьскаго, слово на вьзнесениє Господа нашего Їсоуса Христа. Благослови отче!** — Слово .**кв**.

Л. 216α. **Динадоха епископа фотикїнскаго слово на вьзнесениє Господа нашего Їсоуса Христа. Благослови отче!** — Слово .**кг**.

Л. 220β. **Слово на вьзнесениє Господа Бога спаса нашего Їсоуса Христа. Благослови отче!** — Слово .**кд**.

Л. 226α. **Иже вь светыхь отца нашего Їоанна Златооустаго, архїепископа Константина града слово на светоую петидесетницоу. Благослови отче!** — Слово .**кє**.

Л. 236α. **Тогожде Їоанна Златооустаго слово оть сказаниа еуггельска. Благослови отче!** — Слово .**кѕ**.

Л. 243β. **Тогожде Іоанна Ꙁлатооустаго слово о светѣмь доусѣ на .н.-тны дьнь.** — Слово .кꙁ.

Л. 252β. **Тогожде Іоанна Ꙁлатооустаго слово вь петидесетницоу. Благослови отче!** — Слово .ки.

Л. 259α. **На сьшьствиѥ светаго доуха слово. Благослови отче!** — Слово .кѳ.

Л. 266β. **Василиꙗ епископа исаврїискаго, града Селевкьѥ, слово о томьжде.** — Слово .л.

Л. 270α. **Светаго отца нашего Прокла, архиепископа Цариграда, слово на петидесетныи дьнь. Благослови отче!** — Слово .ла.

Л. 272α. **О светѣмь доусѣ слово на петидесетныи дьнь. Благослови отче!** — Слово .лв.

Л. 290β. **Светаго отца нашего Ѥвсевиꙗ, архиепископа града Алеѯандриѥ. слово о светѣи недели. Благослови отче!** — Слово .лг.

Л. 297β. **Иже вь светыихь отца нашего Іоанна Ꙁлатооустаго, архїепископа Константина града, похвала вьсѣмь светымь. Благослови отче!** — Слово .лд.

Л. 310α. Напомена у који ће се дан које од овнх „слова“ читати:

Вь соуботоу Лаꙁаревоу слово .а. и .в.

На вьскрьсениѥ Господнѥ слово .г., .д., .е., .ѕ., .ꙁ., .н., .ѳ., .і., .аі., .ві., .гі., се же ѥсть пооученниѥ.

Вь неделю Ѳомииноу слово .ді., .еі.

Вь неделю мνроносиць слово .ві.

Вь неделю .д. о расалабленомь слово .ѕі.

Вь срѣдоу преполовлениꙗ праꙁдника слово .ꙁі. и .иі.

Неделю .е. о слѣпци, слово .ѳі.

Вь четврьтькь, на вьꙁнесениѥ слово .к., .ка., кв., .кг., .кд.,

Вь неделю .ѕ. слово .лг.

Вь неделю .ꙁ. на сьшьствие светаго доуха слово: .ке., .кѕ., .кꙁ., .ки., .кѳ., .л., .ла., .лв.

На всѣхь светихь слово .лд.

Нас овде интересују само два чланка (други и трећи) о којим је била реч у претходном зборнику. Текст је овде у опште јаснији и бољи, а попуњен је и првим. То што је дометнуто стављено је међу две звездице. Варијанти који се нису дали сложити стављени су у примедби.

Од првог чланка (слова Јевсевијева) фале овде два листа, то је попуњено из првога.

Вь ть же дьнь(1) слово преподобнаго отьца нашего Ієвсевиꙗ александрьскаго о сьшьстви Їоанна прѣдтеүе вь адь. Благослови отьүе!

Вьꙁлюблѥниї, добро ѥсть рештн какво ѥсть благовѣштениѥ Їоанна прѣдтеүе вь адѣ, и како ѥго вьпро(2).. сише соуштн вь адѣ. Бѣ бо посллль Їоань оуүенникы свое ка Господоу глаголѥ: ти ли ѥси грѣди, или иного үаемь? ꙗко не вѣды ѥго глаголѥ: како не вѣдше ѥго, а прьстомь каже, глаголаше: се агнаць божїи вьꙁемлюи грѣхы вьсего мира, и пакы: аꙁь вы крьштаю водою, посрѣдѣ же вась бѣ ѥгоже вы не вѣсте, ть вы крьстить доухомь светимь и огнѥмь, не тогда бо оувѣдѣ ѥго да не боудеть. Нь слиши страшноую таиноу, понѥже ꙁдѣ бѣ Господьи прѣдтеүа, хотѣше и вь адѣ прѣдтештн ѥмоу. И бо вь адѣ соуштїи хотѣхоу вьпрашати ѥго о Господи: придет ли иꙁвѣсти нась или ны? И не вѣдѣше үто отвѣштати хотѣше имь. Сего ради вьпроси ѥго: ꙗко ти ли ѥси грѣди да шадь от-

(1) Суботу Лазареву, како се види из напомене на крају књиге.
(2) Одавде почиње текст из првог зборника.

вѣть принесеть. Тогда Ирodь вь тамницн оусѣкноу Їоанна. Скончавже теченїе свое прѣдтеча Господьнь, и саиде вь адь. И позна̂ше юго соуште вь адѣ. Тоу бѣше Авраамь, и Исакь, Ꙗковь, Исаиꙗ, и Давидь и васи светїи пророци. Вапрашахоу Їоанна о Господи глаголюште: Идѣт ли скончати пророучьство наше о немь, и избавити нась, или не хоштеть сьмрьти вькоусити нась ради? Пророци же крепаахоу се глаголюште: ꙗко сьмрьть есть юмоу вькоусити; разоумѣхомь бо мы хотѣшта бити, и тако прорицахомь вьсемоу мироу. Отвѣштак Їоань рече: молю ви, повѣдаите ми чьто прорицасте, да саишлавше подвиженши боудоу. Отвѣштавь же прьвы пророкь Давидь царь и рече(¹): азь разоумѣхь, ꙗко без мльвы и тихо сходить с небесе и рѣхь: сиидеть ꙗко дьждь на роуно. И Исаиꙗ рече: азь разоумѣхь, ꙗко оть дѣвы хотѣаше родити се, и рѣхь: се дѣваꙗ вь чрѣвѣ приметь и родить сынь, и наречет се име юмоу Еммаоунль. И дроуги отвѣштавь рече: и азь разоумѣхь ꙗко вь двою на десете патриархоу хотѣꙗста .ві. оученикь слоужити юмоу, и рѣхь: вь отьць твоихь мѣсто быше синове твои. И дроуги отвѣштавь рече: азь дѣла и чюдеса, иже хотѣаше творити, разоумѣхь и рѣхь: отврьзоуть се очеса слѣпимь, и оушеса глоухымь оуслишеть. И дроугы отвѣштавь рече: азь разоумѣхь ꙗко оученикь юго хотѣаше прѣдати †Їоудѣомь†, и рѣхь: ꙗдыи хлѣбь мои вьзвеличиль есть на ме ковь. И дроугыи рече: азь разоумѣхь, ꙗко на .л. сребрьницѣхь хотѣаше прѣдати и, и рѣхь: поставише цѣноу юго .л. сребрьникь. Исаиꙗ же пакы рече: ꙗко на соудиште хоштст ведень быти и рѣхь: самь Богь на соудь приде̂ть сь старѣи людьскыми. Отвѣштавь же Иеремиꙗ рече: азь разоумѣхь ꙗко на дрѣвѣ хотѣꙗхоу юго распети и рѣхь: приидите и вьложимь дрѣво вь хлѣбь юго, и

(¹) Одавде настаје опет Дамјанов зборник.

гониезнимь живота юго. И дроугы отвѣштавь рече: азь разоумѣхь ѣко вь гробѣ хотѣахоу юго положити, и рѣхь: положише ме вь ровѣ прѣисподнюемь вь тьмныхь и вь сѣни сьмрьтнѣи.

Си же пророком глаголюштемь и веселештем се о благовѣштении прѣдтечевѣ, слышавь Адь глаголы ихь, рече кь диѣволоу: о комь глаголють си высокомысльнїи? Кто же ли юсть, иже тако радость творе нмь? О кымь же ли благовѣстоуюеть нмь, не вѣмь, тькмо виждоу кь ннхь великоу радость. Отвѣштавь же диѣволь глагола юмоу: ничесо же не оужасли се вь емь, не бои се глаголь ихь, и не брѣзи ихь веселити се нмь. Їоань сь Крьститель юсть и велико-глагольникь, ибо югда бѣ на земли, велиѣ свѣдѣтелство ваше о чловѣцѣ томь, †и много зла сьтвори мнѣ†, и глагола вьсемоу мироу, ѣко сь юсть хотеи избавит и вьселеноую. Нь вьнидохь азь вь Родиѣдоу (¹) женоу, сьвѣтницоу мою и наслѣдьницоу, и тою прогнѣвахь цара, сего на обѣдѣ оусѣкноу и главоу юго дахь отроковици (²), и ѣко ѣблькомь на блюдѣ (³) поигра. И юго же глаголаше, ѣко сь юсть хоте избавити исраилѣ, нь ни сего самого избави. Отвѣштавь адь кь диѣволоу рече: блюди, брате, обьходи испытно да не прѣльштена боудевѣ; блюди откоудоу юсть, си бо вси велми радоують се слышавше о немь; блюди испитно, да не югда хотеште юдиного приобрѣсти, всего мира лишена боудевѣ; иже не толико боудет ми о лишении, нь и смѣхоу и пороугана боудевѣ. Си слышавь диѣволь иде кь Июдеомь, и вьороужи ю на Господа прѣбывь же и не отхождаше оть нихь, нь оучаше ю на распетню Христово, а не вѣдѣаше окаланыи диѣволь, ѣко Господниѣ сьмрьть всемоу мироу вьскршенню боудеть. Абию же на поутих несытьства обрѣть Июдоу сотона, начеть тѣм готовыти прѣдание, и начеть юго

(¹) Иродиѣдоу. — (²) дѣвици. — (³) обѣдѣ.

творити любителѩ среброу, тѣмь же и кь Июдеомь глаголаше: что ми хоштете дати, и азь вамь предамь и. Кто не просльзить се на прѣложенние о глаголѣ семь? Вьзлюблениїи, трепештоуть ми сьстави оудовь, оужасаеть ми се помисль о глаголѣхь сихь. И пакы рече: хоштете ми дати и азь вамь принѣдамь и. Како не оутрьпе юзикь юго; како не доволны бише оустны, како не свезаше се оустны юго; како не оусхоше оуста юго, како не оуведе сьставь тѣла юго вьсь(1), таковию глаголи изврѣштавшоу. Что хоштете ми дати, рече! Ти что хоштеши вьзети трьокаанние, они достоина ничесоже имоуть дати. Нь приди и вьпрошоу те, Июдо, чесо ради прѣдаюши юго? юда чесо лиши те дроугыхь оученикь? юда что о нѣмь паче тебе подасть? не тоиждe ли благодати обьштника те сьтвори и прѣдаюши юго?! Пакы югда прѣношса се лентиюмь и оумы нозѣ оученикомь, такожде и твои омы, ꙗкоже и онѣхь! не лиши тебе ни юдиною благодати, а ты на прѣдание вьороужи се. Ть же не вьсхотѣ тебе отлоучити оть оученикь, а вѣды лѣсть твою предателноую! Вечерати те створи сь собою, и да не мниши ꙗко не вѣдѣше твоюго сьблажниюниꙗ, тѣмь же на той жде трапезе рече: омоучи сь мною роукоу вь солило, ть ме прѣдасть; и не рече ти: вьстани сь трапезы моюе, предателю, ꙗко нѣси достоинь ꙗсти сь мною! На трапезѣ бѣ и роука твоꙗ хлѣбѣ причештааше се и ꙗдѣше, а доуша твоꙗ цѣлоу юго сьвѣштаваше. О горе тебѣ, Июдо, что се сьтвори! сребро прию, а Господа прѣдасть. Сребра ради сьвѣть сьтвори, тѣмь же и епископьство твою прѣиметь инь и вь кровѣхь твоихь не боудеть живоуштаго. Тѣхь ради сребрьникь многа блага лиши се, и многа зла достоинь бысть. Тѣхь ради

---

(1) Кто не васплачет се таковию дрьзости Господоу оть раба продаваемоу на хоудѣ цѣне? О чоудеси, како не свѣза се юзыкь юго, како не сагорѣше оуста юго, како не оусаше сьстав тѣла юго, таковию глаголи изрѣкшоу на своего владикоу!

сребрьникь грѣхь отца твоихь не отниметь се, и безаконнꙗ матере твоюѥ не оцѣстете се. Тѣхь ради сребрьникь тмы тмами аггель, и тисоуште тисоуштамь архаггель бысть врагь, тьчию ѥдиномоу диꙗволоу бысть любимь. Сихь ради сребрьникь лика апостольскꙗ отлоучи се и вѣсѣхь прияте се, прѣстола цлрьскꙗ отьстоупи, и славы совлѣчесе, и оуже оудавлѥнию изложи ([1]). Что хоштете ми дати, и азь прѣдамь и вамь? И поставише ѥмоу .л. сребрьникь. О горе тебѣ, Июдо, что се сьтвори! На .л. сребрьницѣхь продаѥши небоу и земли творца! Владикоу рабь продаѥть! оубо продаѥши ѥго, нь понѣ блюди како продаѥши и. Аште би раба имѣль хитра, не би ѥго продаль хитрости ради на .л. сребриницѣхь. Да ли сьтворшаго хитростию своюю вьсь мирь шестию дьньми, на .л. сребрьникь продаѥши ѥго. О окаание, всоу тварь юже видиши ть ѥсть сьтвориль. Нь что хоштете ми дати, и азь вамь прѣдамь и? И поставише ѥмоу .л. сребрьникь.

По изьшьствии же ѥго и отлоучении апостольска лика, †Июдѣ†, начеть Исоусь скрьбѣти и тоужити глаголѥ: прискрьбнꙗ ѥсть доуша моꙗ до сьмрти. О милосрдиѥ владичиѥ, о прѣдатели скрьбѣꙗше, сьмрти же не боꙗше се, бесьмртьнь бо сы. Слишавь же диꙗволь Господа рекша: прискрьбна ѥсть доуша моꙗ до сьмрти, мнѣꙗше ꙗко сьмрти се боить, и начеть подвижнѣи быти, и рече кь адоу: готовь боуди и оуготови мѣсто трьдо да затворивѣ нарицаюмаго Їсоуса, се бо оустроихь на нь сьмрть, и оуготовахь гвоздиѥ, иаострихь копиѥ, и налиꙗахь оцьть сь жльчию, и Юдеѥ поострихь на нь ꙗко ороужиѥ, и се по двою дню прѣдставлю ([2]) ти ѥго, брате мои аде, многоу бо ми пакость сьтвори на земли, и много прогнѣва ме, многи ми сьсоуды истьшти. Ѥже азь

([1]) и оужемь оудавлѥние приеть.
([2]) привєдоу.

ꙁавистию невидимо творꙗхь, сихь же онь словомь исцѣлѣꙗше, и нимь же аꙁь раꙁдроумахь оуды, сиѥ онь оукрѣплꙗѥ, одрь носити повелѣваше нѧ рамоу. Дроугаго ослѣпихь и ꙁатворихь оучи ѥго, и веселѣхь се о ниѥмь ѥгда о стѣноу оударяше, или вь водоу вьпадаше, онь же пришьдь, не вѣмь откоудоу, и противиꙗ ми творе, словомь дасть ѥмоу проꙁрѣти. И дроугомоу соуштоу вь чрѣвѣ матерни ослѣпихь оучи, ꙗко не ꙁнати вѣждоу, онь же оть плюновениꙗ брениѥ сьтворь помаꙁа оучи ѥго и повелѣ ѥмоу вь коупѣли силоуамли омыти се, и проꙁрѣ. Аꙁ же не обрѣть камо ити, поѥхь сь собою .е. бѣсь все слоужьбные доухы, и отидохь далече оть ниѥго, и обрѣтохь юношоу добра, и вьшьдь вь нь живѣхь. Како раꙁоумѣ не вѣмь, пришьдь тамо ꙁапрѣти ми и повелѣ иꙁити оть ниѥго. Аꙁь же иꙁьшьдь, и не обрѣть мѣста камо ити. Молихь и да по нѣ нѧ свиниꙗхь примоу власть. И ѥште же пакы жена вь недоугь вьпадши до .ві. лѣть, и течениꙗ крьвнꙗ оть пльти ѥѥ исхождаахоу. Не вѣмь откоудоу пришьдь тамо. Онѧ же видѣвши ѥго тече, и прикосноу се вь скрилню риꙁы ѥго, и абиѥ стѧ течениѥ крьве ѥѥ. Много гнѣвахь се нѧ нь, нь не смѣхь побѣдити се сь нимь. И пакы отидохь отоудоу. Придохь вь прѣдѣлы сирьскыѥ и прѣдѣлы ханаанськыѥ; обрѣть тоу отроковиницоу доброу, и вьшьдь вь ню живѣхь, и творахь многа ꙁла ѥи: овоꙁию вь огнь вьмѣтахь, дроугоици же сь стрьмнинь ю смѣтахь(1), и веселꙗхь се ѥѥ ради, паче же ѥгда мати ѥѥ тоуждеши бити се вь чиниꙗше ꙁа ню. Не вѣмь откоудоу пришьдь тамо, и живѣше тоу. И абиѥ слышавши мати отроковиницꙗ, текши повѣда ꙗже о дьштери ѥѥ, глаголюшти: помилоуи ме, Исоусе, сыне божии, ꙗко дьшти моꙗ ꙁлѣ бѣсноуѥть се(2). И абиѥ помилоувь женѣ рече: о жено,

---

(1) окогда .... иногда вь водоу и ка стрьмнини сметахь ю.
(2) страждеть.

велиꙗ вѣра твоꙗ боуди ти ꙗко же хоштеши. Таже и не самь пришьдь иꙁгнати мене, нь женѣ дасть область иꙁгнати ме. — Дроугоици же вьшьдьшоу ѥмоу вь море, и оусоушоу, вь неꙁаꙗноу двигноухь вѣтрь многь, и вьꙁмоутихь море, и сьражаахоу се вльны, вѣликоу боурю вьꙁдвигь, хоте погоубити кораблѥ вь нѥмже бѣше сь оученикы своими, и се хоштештоу кораблю сьроушити се. Абиѥ оученици ѥго вьꙁьбоудише и: вьставь ꙁапрѣти мороу, и послоуша ѥго и вси вѣтри, и бысть тишина велика вь мори. Видѣвь же аꙁь ꙗко тоу прѣбываѥть, идохь вь Витанию; хоте ѥго оскрьбити, похитихь дроуга ѥго Лаꙁара, ѥго же приведохь ти, брате мои аде, мне ꙗко оуже втомоу не можеть нс тебе исхитити ѥго. И по четырехь днехь пришьдь не вѣмо откоудоу, не ꙁнамь ѥда сьпештоу тебѣ, или иныѥ храпештоу, исхити оть тебе. — Отвѣштавь же адь глагола диꙗволоу: тьжде ли ѥсть и иниꙗ иже тогда Лаꙁара вьꙁдвиже? Аште ть ѥсть помилоу ме ([1]) не вьводи ѥго сѣмо, сеговь бо тькмо глась оужаси ме, и раꙁдроуши ми силоу; глась ѥго не могохь трьпѣти. Того ли ми велиши ꙁатворити?! Онь аште придеть сѣмо и ѥже имамь ꙁдѣ †вьсѣ† иꙁвести имать. Аꙁь тогда сьгнոихь тѣло Лаꙁарево ꙁѣло, ꙗкоже начеть и вонꙗти, и начеше се раꙁстоупати сьставы тѣла ѥго, нь ѥгда вьꙁгласи Лаꙁароу: грѣди вьнь, абиѥ иꙁскочи иꙁь ѫдрь моихь ꙗко львь иꙁь врьтпа на львь иды, и ꙗко орьль на львь летѣꙗше всоу немошть отложь вь мьгновении ока. Аꙁь того ꙁатворити не вьꙁмогоу. Отвѣштавь же диꙗволь глагола ѥмоу: сила твоꙗ и моꙗ, и несытаꙗ оутроба твоꙗ да приметь ѥго, а не бледи много. Отвѣштавь же адь рече: кльнеть се силами се: кими силами? ибо аште би имѣль силы, побѣдиль се би оубо с нимь; нь мною ли и Июдеи хоштеши оправдань быти.

([1]) молю те.

Глагола юмоу диꙗволь: страшанье и немоштие и хоудодоушьне, мнѣ толика ʒла, иже сьтвори ми, и непрѣстаꙗхь побѣждаю се сь инмь а ты юдино ʒло приюмь оть нюго, толикоу боꙗʒнь прие. Аʒь же югда видѣхь вьнѣшнюе болеʒни тѣлесние ꙗже цѣлѣаше, научехь доуше чловѣче невидимо моучити. Югда же бо и видѣхь ꙗко тоу прѣбываюеть, пакы обрѣтохь юношоу именемь Матѳеꙗ. Вьʒложихь на срдце юго помысль имѣниꙗ и поставихь юго на мытници. И толмa (?) послоушаше мене юноша ть, ꙗко же и бивше все, и радовахь се велми о немь. И се не вѣмь откоудоу приде онь, и мимонды рече юноши: грѣды по мнѣ. И абие слово се слышавь остави мытницоу Матѳеи, послѣдова юмоу, и бысть юмоу оученикь, мои же врагь. Аʒь же оскрьбѣхь ʒѣло. Мнѣхь же ꙗко вьʒрасть юноше вьʒлюбль вьсхити юго оть мене. Идохь аʒь вь страны ıерихоньскые, и обрѣтохь тоу чловѣка мала вьʒрастомь, именемь Ʒакхеꙗ; вьнидохь вь нь, и поставихь юго на мытници. И сь оутѣши ме оть печали ꙗже о Матѳеи, и мнѣхь поне сего вьʒраста не имать †не хоштеть† вьʒлюбити †юго†. Пришьдь онь не вѣмь откоудоу мимонди сь народомь. Ʒакхеи же не могы видѣти юго юсть мимогредеи вьʒиде на сикоморею. Вьʒрѣвь Їсоусь видѣ юго, и глагола юмоу: Ʒакхею, потьштав се слѣʒи, дьньсь бо подобаюет ми вь домоу твоюмь быти. И абию приюеть юго радоуюе се, ишьдь вьʒврати юже бѣ лихо вьʒемаль четворицею, и оть своюго имѣниꙗ подасть маломоштем(¹), и иде вь слѣдь юго, и бысть юмоу оученикь, а мои врагь. — Югда же не обрѣтохь мѣста камо ити, идохь вь братии моюи Июдеомь, и вьороужихь се на нь. — Отвѣштав же адь глагола кь диꙗволоу; остави се юго, ничто же имаши сь нимь. Диꙗволь же глагола: аʒь вѣмь ꙗко чловѣкь юсть, боить бо се сьмрти, се бо раʒоумѣхь ꙗко прѣдаюеть

(¹) ништимь.

се и скрбе глаголють: прискрьбна ѥсть доуша моꙗ до сьмрти. Глагола ѥмоу адь: иди ꙗкоже хоштеши твори, поиѣ искоуси брань на нь, и аште побѣдиши и, ꙁатвориві ѥго ꙁде, и царствоуѥши ты сь Июдеи, аште ли ти одолѣѥть, и пришьдь сѣмо, иꙁведеть ѥже имамь ꙁатвореныѥ ꙁде, свежеть те и слоугы твоѥ Июдеѥ, и прѣдаст, ви мнѣ, о горе камь боудеть, окаанныи!

Си слышавь диꙗволь иде кь Июдеомь, и вьороужи се на Господа. Сьбравше се ([1]) сьвѣть творахоу да распноуть ѥго. И се сьбраномь имь приде Июда глаголѥ; ѥгоже аште лобжоу, иметѣ и. И пристоупль лобꙁа господа, глаголѥ: радоуи се, оучителю! Господь же ка нѥмь рече: дроуже, на неже приде дрьꙁаи, олобꙁаніе испль беꙁаконіа, целованіе погибелно доуши. Блоудница лобꙁа ноꙁѣ владикы, доушоу оучисти оть скврьни, роукописаніе грѣхь своихь раꙁдра, а Июда лобꙁа сь ластию погоуби доушоу своюю, и оть книгь животнихь исписань бысть. О жени премоудрость, она бо лоꙁба ноꙁѣ владикы; радовахоу се аггели и вѣньць ѥи готоваꙗхоу. Июдѣ лобꙁавшоу, беси радовахоу се, и оуже оудавлѥнію плетѣхоу. Радоуи се оучителю! Онь радоуеть се, а ти плакати имаши, ꙗко оть радости оуклони се. Радоуи се оучителю! и облобиꙁа и. И пристоупьше беꙁаконы и принеше сьдрьжештаго небо и ꙁемлю, и приведоше прѣдь Пилата. Пилать же седѣше соудѣ соудии живимь и мрьтвимь. Пилать же седеше, а Господь предстоꙗше и трьпеꙗше ꙁа спасение вьсѣго мира ([2])... рече иичесоже тебѣ и праведникоу томоу. А старци †и книжници† Июдеисціи, чтоуште ꙁаконь и пророкы, ꙁлодѣꙗ нарекоше ѥго, глаголюште: аште сь не би ꙁлодѣи быль, не бихомь ти прѣ-

---

([1]) Опет нема једног листа.

([2]) Одавде настаје опет Дам. зборник, али се текстови не поклапају како ваља; мора бити да је у Дам. зборнику било овде нешто више чега у овом нема.

дали юго †соуды†. Тогда Пилать бивь Їсоуса прѣдасть распетию.

Окаанныи же диꙗволь видѣвь ꙁнамениꙗ, ꙗже на крстѣ быше: сльнце омрачаѥмо, и ꙁемлю тресоуштоу се, и опоноу црковноую раꙁдираѥмоу, и камение распадающте се, и самаго (1) пороугаѥма, тече кь адоу и глагола ѥмоу: горе мнѣ окааииомоу, ꙗко пороугань быхь, помоꙁи окаанствоу моѥмоу, ꙁатврьди врата да не вьнидеть сѣмо, оутврдивѣ ꙁаклепи желѣꙁными и всею силою противи се не приѥти ѥго. Тече же адь и ꙁатвори двьри, тврды ꙁаклепы желѣꙁными оутврдивь. И се Господь приде на ада, гоне диꙗвола, и сыли †Господню† прѣдтечахоу, и се врата адова оутврьждена бѣꙗхоу, и вьꙁгласише силы глаголюште: вьꙁмѣте врата кнеꙁи ваши, и вьꙁмоуть се врата вѣчнаꙗ, и вьнидеть царь славы. И ꙗко не вѣди адь иꙁвноутрьюдоу отвѣшта глаголе: кто сь ѥсть царь славы повѣдите ми. Силы же †небесніе† рѣше: Господь крѣпькь и сильнь, Господь сильнь вь бранехь. И отвѣштавь адь глагола: то аште такь чесо иштеть ꙁде, по что оставль небеса и сниде сѣмо. И рѣше силы; понеже царь славы ѥсть, противника гоне снида свеꙁати и, да и оть тебе конины истрьгнеть (2). Отвѣштавь же адь рече диꙗволоу: трьглаве вельꙁевоуле, раꙁвратниче аггельскь, поспѣшниче страстемь, всѣмь ꙁлымь поспѣшниче, не глаголахь ли ти не побѣди се с нимь. Се ꙗже рѣхь ти прѣдстоѥть! Нь что створиши, о окаание? По что ме прѣслоуша, иꙁиди иниꙗ, аште ѥси сильнь, и оусрешти и, аꙁь бо помошти тебѣ не могоу. Окаанныи же ть плаче се отвѣшта глаголю: помилоуи ме, понѣ не отврьꙁаи доньдеже вьꙁвратит се, потроуди се, молю те, мене ради, аште и пороугань быхь, кто бо не пороугань боудеть

---

(1) и самаго: Господа.

(2) и ꙁаткорению отпоустити.

оть таıѣхь глаголь: о кони ꙗко боѥ се сьмрти скрьбе глаголаше; прискрьбна ѥсть доуша моꙗ до сьмрти, дроугоици отцоу молитвоу вьздаꙗше глаголѥ: отче, аште ѥст вьзможно да прѣидеть оть мене чаша си. Си глаголи прѣльстише ме. Сима же глаголюштема се силы прѣбываахоу глаголюште: вьзмѣте врата кнезꙁи ваши да вьнидеть царь славѣ. Адь же трепеташе. И отвѣштавь царь Давидь рече: не дѣите ѥго, се бо сьбоудеть се нинꙗ пророчьство моѥ, ѥгда бо бѣхь на ꙁемли раꙁоумѣхь и рѣхь: врата мѣднаꙗ ськроуши, иверѣѥ желѣꙁьныѥ сьтрь. Нинꙗ коича се писаниѥ. Где ти сьмрти жело, где ти аде побѣда? И срѣтоше ѥго пророци, радоующе се, поюште и глаголюште: благословень греды вь име Господнѥ. Тогда ѥмь Господь диꙗвола, свеꙁа и оуꙁами нераꙁдрѣшимами, пророки же иꙁведе оть ада глаголѥ: идѣте вы вь раи. И тако искочише оть ада. Оть них же прьвы Давидь брецаѥ вь гоусли рече: приидите вьꙁрадоуимь се Господеви, вьскликнѣмь Богоу спасителю нашемоу, ꙗко царь нашь побѣжьдь се одолѣ. И вси отвѣштаваахоу аллилоуїа. И пакы ть жде вьꙁгласи: вси ѥꙁыцы вьсплештаите роуками, вьскликнѣте Богоу гласомь радосты, ꙗко царь нашь нась ради побѣжьдь се одолѣ. И дроугы пророкь рече: радоуи се ꙁѣло дьштти Сионова, таже вьстани Иѥросолиме, облѣци се вь славоу свою, ꙗко царь твои побѣжьдь се ю нась одолѣ. И тако веселеште се вси вь раи течаахоу, славеште иꙁбавителꙗ нашего Господа Бога Їсоуса Христа, ѥмоу же подобаѥть вьсакаа слава чьсть и поклоннениѥ сь беꙁначелнимь ѥго отцемь и прѣсветымь благымь и животворештимь доухомь, и нинꙗ и присно и вь вѣкы вѣковь, аминь.

Чтенниѥ на вьскрсениѥ Господниѥ.

Дѣꙗниѥ светыѥ троице.

Сьтворено Кариноемь и Ликеошемь. Благослови отче!

Вь име светыѥ троице начеть дѣꙗниꙗ спаса и Господа нашего Ісоуса Христа, ѥже обрѣте Ѳеодосиѥ великыи царь вь Иѥросолимѣ, бывшеѥ при понитьсцѣмь Пилатѣ, вь .ѳі. тоѥ лѣто вь нѕвѣстнихь книгахь се створено бысть, при крстѣ и моцѣ Господини. Царьствоующтоу Тиверию вь Римѣ, Иродовоу же сыноу царьствоующтоу Галилеѥю, вь прьвы дьнь мѣсеца марта, сьвѣть дающтема Роуфиноу и Бѣлиноу, Іосифоу и Каиѳѣ, тоугда кнеѕема соуштемь господьствіи и свештеніи Июдеомь, вь четкрьтоѥ лѣто, вь .к.-тноѥ и второѥ числа. Се же написа Никодимь писмени ѥврейскы.

Придоше вь Пилатоу противно на Ісоуса хоулеште, оть многыхь вадь ѕлыхь рекоуште Анна и Каиѳа, Симонь и Ѳаден, Гамалиль, Июда, Львь и Нефталимь Александрь Сиріи, и дроугыѥ соудиѥ, глаголюште: мы вѣмы Иосифа вьѕьника сынь оть Марие рождьша, и ть нарицаѥт се сынь Богоу и царь. И не то ѥдино, нь и соуботоу оскврьнꙗѥть и отьць нашихь ѕаконь хоштеть раѕорити. И рече Пилать: что ѥсть ѥже творить и хоштеть раѕорити ѕаконь вашь? Они же рѣше ѥмоу: ѕаконь имамы: вь соуботоу не цѣлити никогоже, сь вѣсте вси: хромыѥ и слоукыѥ и глоухыѥ, и страждоуштеѥ оть доухь нечисть, цѣлить ѥсть вь соуботы ѕлыми дѣлы. Рече же имь Пилат: то что тоу ѥст ѕлыхь дѣль? Они же рѣше блаѕнитель ѥсть и старѣишина неприꙗѕнемь. Вельѕевоуломь иѕгонить бѣси, вси бо ѥмоу покорини соуть. Пилать же рече: си нѣсоуть доухомь нечистымь вьнь иѕгнꙗюште се, раѕвѣ божиѥю силою. Рѣше же Июдеи вь Пилатоу: просимь оу величьства твоѥго да ны повелиши при искрь стоꙗти прѣдь твоимь соудиимь прѣ-

столомь и слышати. Призвав же Пилать десетинника рече юмоу: вь истиноу иниѧ приведень боуди Ïсоусь. Вь нь же гредыи десетиньникь, знаю юго, и моле се рече, и оуброусь несы вь роуцѣ своюи простръти юго по земли: Господи, вьноутрь греди, ниьь же кнезь зоветь те. Видѣвше же Жидове юже сьтвори десетинникь вьзгласише Пилатоу, рекоуште: По что не повѣдавь намь прѣжде посла, и заповѣда ономоу вьноутрь ити, тькмо сь посланыимь десетинникомь, ть бо зре юго молѧше, и оуброусь, иже дрьжаше вь роуцѣ своюи, прострѣ прѣдь ниимь на земли и рече юмоу: Господи, зоветь те кнезь. Призвавь же Пилать десетиника рече кь нюмоу: по что тако сьтвори? И рече юмоу; югда посла ме вь Июросолимь кь Алексаньдроу видѣхь Ïсоуса сѣдешта на ослѣти, и отроци юврейсци зваахоу: осанна сыноу Давидовоу, вѣтви дрьжеште вь роукахь ихь. Дроузи стлаахоу ризы своюе глаголюште, спаси ты юси иже вь высѣхь соуштень гредыи вь име Господню. Вьзоупише же Июдеи глаголюште противоу десетинникоу; отроци юврейсціи юврейскы звахоу, а ты како разоумѣ понюже юси грьчинь ис юврейскы юзыкь. Рече нимь десетинникь: выпросихь юдиного оть жидовь рек: что юсть иже выпиють юврейски сице, и ть мнѣ исповѣда. Пилать же рече нимь: вь истиноу рцѣте ми како то выпиѧхоу юврейскы. Они же рѣше юмоу: сице юсте иже выпише: о Господи Боже оцѣсти ме, или: о Господи, спаси. И рече нимь Пилать: вы вѣсте и послоушьствоуюете сами юже отроци глаголаше, что сьгрѣшиль юсть десетинникь? Они же мльчаше. Рече же кнезь десетинникоу: иди вьнь и ѩцѣмь хоштеши закономь вьведи Ïсоуса вьноутрь. Вьнь же греды сь, створи ѩкоже прѣжде, тѣмь жде закономь. И рече Ïсоусоу: Господи греди вьноутрь, зоветь те кнезь. Вьноутрь жде вьходештоу Ïсоусоу, иже ношаахоу знамениѩ прѣдь кнеземь стоюеште, сама знамениѩ прѣклонише главы своюе. Жидове же се зреште не

годовахоу. Рече же кнеzь: кымь образомь поклонисте главы свою и молисте Їсоуса? Поче же Июден оупвахоу на носештихь знамение. Пилать же рече Июдеомь: не хвалите ли се како оть нихь прѣклонени соуть главы знаменинемь, и молише юго? Они же рьптаахоу на Спаса, нь оупваахоу всегда на воиньы носештихь знаменим, ньмь же рѣше сами поклониши се и молише Їсоуса. Рекоше Июден кь Пилатоу клевештоуште на знаменоносителю, видѣхомь како се поклонише знаменоносителю и молише си тькмо Їсоуса. Призвавь же сь гнѣвомь кнеzь знаменоносителю воины и рече нимь: вьскоую тако сотвористе? Они же рѣште Пилатоу: мы моужи погани юсмы, и царьствоу ти раби, кымь закономь имамы молити юго, ибо знамениꙗ дрьжимаꙗ нами сама поклониши се. Пилать же рече кь старѣишинѣ сьнмоу жидовскоу, и старьцемь плкоу ихь: изберѣте вы моуже могоуштею и крѣпльшею дати имоуть знаменим. и видимь аште и оть тѣхь поклонеть се знамениꙗ. Приюмше же заповѣдь старѣишины Июденскыю, избраше .ві. моужии и могоуштихь шесть, сию створише дрьжати знаменим, и сташе прѣд оуима кнеzоу. Рече же Пилать десетинникоу изведи вьнь Їсоуса вь прѣторию, иже сказоуеть се соудилиште, и вьзведеши павы вьноутрь шцѣмь закономь хоштеши. И вьнь иде прѣдь кѣштницоу Їсоусь и десетинникь. Призвавь же Пилать сию ни же повелѣ дрьжати знаменим, кльнь се нимь здравиемь царевѣмь, аште боудоуть поклониниꙗ знамениꙗ вьноутрь гредоуштоу Їсоусоу, оурѣжоу главы ваше. И паки рече кнеzь вьноутрь вьнити Їсоусоу вторицею. И створи десетинникь тѣмь жде образомь ꙗко и прѣжде, и много моли десетинникь Їсоуса да би врхоуньль по оуброусоу юго, и пошде по нюмь. Вьноутрь вышдьшоу юмоу поклониши се знамениꙗ и молише Їсоуса. Пилать же видѣвь се, страхь обеть и, наче вьстаꙗти оть стола своюго. Подроужию же самого Пилата именемь Прокла

посла къ иемоу рекоуштн; ннучто же ѕла створи моужоу праведномоу, много бо пострадахъ юго ради въ сию ношть. Отвѣштавъ же Июдеи рѣше Пилатоу: виждь, не рѣхомь ли ти ꙗко блаѕнитель юсть, ѕри се ꙗко онъ сынъ ваврьже въ женѣ твоюи. Пилать же призвавь Їсоуса и рече юмоу: не слышиши ли что си на те послоушьствоуюуть, и ничесо же отвѣштаваюши. Їсоусь же рече юмоу: имоуть власть тѣмь глаголюуть. Имь же о себѣ къждо власть имать оусты своими глаголати ѕло или добро сами видите. Отвѣштавше же старѣишине июденскые рѣше Їсоусоу: что мы видимь? Првою оть любодѣꙗниꙗ рождень юси, второю ѕа рождьство твою въ Виѳлеемѣ Иродь младенце изби, третию югда отьць твои и мати твоꙗ Мариꙗ бѣжаста въ Єгипьть ии же не имѣсте оуповаꙗниꙗ въ людехь. Рѣше же нѣци оть прѣдстоюштихь Июдеи смѣрающе се: мы глаголюм ꙗко нѣсть оть любодѣꙗниꙗ рождень, вѣмы бо ꙗко оброучена бѣ Мариꙗ Їосифоу, и нѣсть рождень оть любодѣꙗниꙗ. Рече же Пилать къ тѣмь Июдеомь иже рѣше оть любодѣꙗниꙗ рождень юсть: се слово ваше нѣсть истинно, имь же оброученню юсть створено, ꙗко же сами глаголюуть оть юѕика вашего. Рекоста къ Пилатоу Анна и Каиꙗфа: вса множьства въпиюуть ꙗко оть любодѣꙗниꙗ рожден юсть, и блаѕнитель юсть, вы вѣсте ꙗко страни соуть оученици юго. Призвавь же Пилать Анноу и Каиꙗфоу рече има: что соуть страни? Рѣше юмоу погансци отроци соуть, ниниꙗ же сьтворени соуть Июдеи. Си глаголюуть нѣсть рождень оть любодѣиства. Рѣше же имь: Лаѕарь, и Оштериинь, и Антонїн, Иаковь, Герась, и Самоуиль, и Диꙗк, Идиней Криспь и Агрипа оть инѣси и Июда: страни нѣсмы рождении, раѕвѣ чеда июденска юсмы, и истинноу глаголюмь, вѣсте же и вы оброученню то. Глагола Пилать .ві. моужемь, иже то рѣше: ѕаклинаю вы Богомь и по ѕдравию царевоу, ꙗко нѣсть ли рождень оть любодѣꙗниꙗ, аште истинноу глаголасте. Рѣше

же Пилатоу: законь имамы не клети се иже грѣхь юсть сами да клноуть се по здравию цареку: аште ли нѣсть ꙗко же рѣхомь. мы дльжни юсмы сьмрти. Рѣше Анна и Каиꙗфа кь Пилатоу: .ві. свѣдѣтельствоують ꙗко нѣсть рожденъ оть любодѣꙗниꙗ, нь блазнитель юсть и нарицають се синь Богоу и царь, а мы не вѣроуюмь. И заповѣда Пилать свемоу сьнмоу изити, разкѣ .ві. моужемь остати, иже рѣше нѣсть рождень оть любодѣꙗниꙗ. Исоусоу же заповѣда отлоучити се кромѣ, и рече имь Пилать: вьскою рѣчь хотеть сего оубити? Они же рѣше юмоу: гнѣвь оубо имоуть на нь, зане вь соуботы цѣлить, за добраꙗ юго дѣла хотеть оубити, рѣше юмоу еи Господи. Пилать же разгнѣвавь се вьнь изиде прѣдь кѣштницоу, и рече имь: послоухы имамь сльнце и молю вы се остати се юго, ꙗко ни юдиного грѣха не обрѣтаю вь чловѣцѣ семь. Отвѣшташе же Июдеи рѣше, аште не би злодѣи быль, не бихомь прѣдали юго тебѣ. Рече же имь Пилать: поимѣте юго вы, и по законоу вашемоу соудите юмоу. Рѣше же Пилатоу Июдеи: нѣсть намь законь оубити никого же; намь рече Богь: не оубиюши! Вьноутрь же вьниде Пилать вь кѣштницоу пакы, и призвавь Ісоуса юдиного рече юмоу: ты ли юси царь Июдскыи? Отвѣштавь Ісоусь Пилатоу рече: о себѣ ли ты се глаголеши, или ини тебѣ рѣше? Отвѣштавь Пилать Ісоусоу рече: югда азь Июдеинь юсмь, родь твои, старѣиши и учителие прѣдаше те мнѣ, что юси сътвориль? Отвѣштавь Ісоусь рече юмоу: царьство мою нѣсть оть мира сего; аште оть сего бы мира было царьство мою слоугы оубо мою къзбранили быше, и не прѣдань быхь Июдеомь, и ниниꙗ вѣси ꙗко царьство мою нѣсть оть мира сего. Глагола юмоу Пилать: оубо царь ли юси ты? Отвѣштавь Ісоусь рече: ты глаголюши, ꙗко царь юсмь азь; на се азь родихь се, на се придохь вь вьсь мирь, да свѣдѣльствоую о истинѣ и всакь иже юсть оть истины, послоушають гласа моюго.

Глагола юмоу Пилать: что ють истина? Рече Їсоусь: истина оть небесь ють. Глагола юмоу Пилать: вь земльныхь ли истины нѣсть? Рече Їсоусь Пилатоу: стрѣзи истины, рекоуште како боудеть соудиль оть тѣхь иже имать власть на земли. — Оставль Пилать Їсоуса вьноутрь вь вѣштиници вьнь изиде кь Июдеомь, и глагола нимь: азь ни юдиного грѣха не обрѣтаюмь вь чловѣцѣ семь. Глаголаше юмоу Июдеи: сь рече: могоу црьковь сию разорити и трьми дьньми сьздати ю. Глагола нимь Пилать: коую црьковь? Глаголаше юмоу: юже сьзда Соломонь .м. и шестию лѣть, сию рече разороу, и трьми дьньми сьзиждоу ю. Пакы глагола нимь Пилать: безь грѣха юсмь азь о крьви чловѣка сего; вы оузрите. Они же рѣкоше юмоу: крьвь юго на нась и на чедѣхь нашихь. Призвавь же Пилать старыхь и свештенныхь диаконь и глагола нимь: останиче изволите тако створити ничесоже, вѣсте бо юко вадеть нимь врѣда же ни сьмрти на немь не обрѣштаю, тьчию за не сьблюде, ни и оскврьнюни соуботь. Глаголаше свештенни диаци Пилатоу; на цара иже хоульствоуюеть; повиньнь ють сьмрти, сь вѣсте на Бога хоульствова. Заповѣда Пилать жидовомь вьнь изити изь вѣштнице, и призвавь Їсоуса рече юмоу: что створоу тебѣ? Глагола Їсоус Пилатоу: юко же ють речено. Глагола Пилать: како юст речено: Глагола Їсоусь Моиси и пророци писаше о моуцѣ сеи и о вьскресении моюмь. Слышавше же Їоудеи се, глаголаше Пилатоу: что и еште веште хоштеши оть сего хоульство слышати? Глагола Пилать Июдеомь: аште се слово хоула ють, имѣте юго вы и ведѣте кь вашемоу сьньмоу, и по вашемоу закопоу соудите юмоу. Глаголаше Июдеи Пилатоу: законь нашь имать, аште моужь моужоу сьгрѣшить, повиньнь ють приюти .л. юдиного мьние; сего же вѣсте на Бога хоульствоваюшта, каменниюмь да побиють се. Глагола нимь Пилать: аште се слово хоула ють поимѣте юго вы, и по

ꙁаконоу вашемоу соудите. Глаголаше Июдеи Пилатоу: мы хоштемь на крьсть юго кьстькноути. Рече же Пилать; се нѣсть добро. И ꙁрѣ кнеꙁь вь плькь окрьсть юго, людїи стоюштихь тоу, и виде многы Июдею сльꙁеште и глагола: не все множьство хоштеть юго оубиюноу бытн. Глаголаше старѣишинн июденскыю кь Пилатоу: сего рꙗди все множьство приде да оумреть. Рече же Пилать кь Июдеомь: нь что ꙁло створи да оумреть? Глаголаше юмоу: понюже нарече се сынь божїи и царь.

Никодимь, ютерь моужь, кнеꙁь людьскь, стою прѣдь Пилатомь рече: прошоу милосрьдиꙗ твоюго, повели ми решти прѣпростаго словесе. Рече юмоу Пилать: глаголи. Никодимь рече: аꙁь рѣхь старѣишимь свештенимымь диꙗкономь и всемоу множьствоу июденскоу вь сньмѣ: чесо иштете сь чловѣкомь симь? Чловѣкь бо си многа ꙁнаменниꙗ сьтвори чьстна нхь же никтоже инь сьтвори. Кою кы ꙁло сьтвори? Поустите и, и не иꙁволите что створити юмоу ꙁло. Аште оубо оть Бога ють спотти имоуть ꙁнамениꙗ си, аште ли оть чловѣкь, раꙁдроушеть се. Ꙗко же и Моуси послань оть Бога вь Єгипьть створи ꙁнамениꙗ нхь же рече юмоу Богь прѣдь Фараономь царемь егупьтьскымь, и бѣахоу тоу врачеве цѣлеште Анни и Амбри, створиста ꙁнамениꙗ ꙗже створи Моуси и имѣахоу ꙗ вь Єгиптѣ ꙗко бога, нь имь же ꙁнамениꙗ юже твораста не бѣахоу оть Бога, погибноуста она и иже вѣроваше има. И ниниꙗ поустите чловѣка сего, поустите нѣсть повиниль сьмрти. Рекоше Июдеи Никодимоу: ты юнѣи юго сьтворень юси, и слово ꙁа нь твориши. Рече кь нимь Никодимь: волю оубо и кнеꙁь юнѣи юго сьтворень юсмь, тѣмже слово ꙁа нь творꙋ. Рекоше Июдеи: не посади тебе царь на чловѣчьстию сею. Бѣахоу же скрьжештоуште ꙁоубы на Никодима, рекоуште правды юго приюмлюши, и оучестию симь имат. Глагола Никодимь: аминь, аминь, юже ють нарицаюмою се боуди,

се да примоу ѩкоже вы Июдеи рекосте. — И дроугы ѥтерь рече Пилатоу: повеждь мнѣ да слово рекоу. Рече же ѥмоу: что хоштеши решти, р'ци. Азь .лз. лѣть лежахь на постели, дьнь и ношть вь бѣдѣ болѣзньнѣ оть рождьства. Пришьдь же Ісоусь вь Иеросолимь многы гоугнивые и прокаженые и немоштни одрьжнымые цѣлѣаше. И ѥтери юношь несоше ме на постели и вьнесоше ме кь нѥмоу. Видѣвь ме Ісоусь милосрдова о мнѣ, и словомь рече ми: вьстани и вьзми одрь свои и ходи. И не вьсно изцѣлиень быхь. Рекоше же Июдеи Пилатоу; вьпроси ихь кы дьнь тогда бѣ ѥгда исцѣлѣ. Исцѣлиени же рече: соубота. Рекоше же Пилатоу: колѥ же ѩко оучлоучихомь ниь же вь соуботоу цѣлить, и непризнь вьнь изгонить. — И дроугы ѥтерь оть людиѥ вьскоуь рече: слѣпь рождень бѣхь, глась же слышахь и никого же видѣхь. Мимогредоуштоу Ісоусоу вьзоупихь гласомь велиѥмь рекы: помилоуи ме, сыне Давидовь! Милосрдова о мнѣ, и положи роуцѣ свои на очию моѥю, и тако прозрѣхь. И дроугы вьскоуь рече: слоукь бѣхь, исправи ме словомь. Пакы вьскоуь дроугы оутрапивь бѣхь, и оучисти ме словомь. И жена ѥтера именемь Вѣроница, рече крьвь точешти бѣхь .вı. лѣть и коснoухь се вьскрилию ризѣ ѥго и прѣста токь крьве моѥѥ. Глаголаше Июдеи: законь имамы женѣ вь послоушьство не приходити. И дроузи ѥтери оть множьства июденска моужи и жени вьпиѩхоу рекоуште: сь чловѣкь пророкь ѥсть, прокази бо ѥмоу все покорикы соуть. Глагола кь тѣмь Пилать иже рѣкоше прокази ѥмоу покорикы соуть: глаголѥ вьскоую и оучителѥмь вашимь нѣсоуть покорикы? Рекоше Пилатоу: не вѣмы. Дроузи же рѣше, ѩко Лазарь оумрѣть и вьскрѣси ѥго оть мрьтвыхь, по четырехь днехь оть гроба. Слышавь си трепетень бысть кнезь, и рече кь множьствоу июденскоу, чемоу вамь проли́ти крьвь безьгрѣшноу. Вьзгласи Пилать Никодима, и .вı. моужь иже рѣше нѣсть рождень оть любодѣѩниѩ, глагола: что створ-

роү, ньже метежь бывають вь народѣ. Рекоше ѥмоү мы не вѣмы сами видеть. Пакы Пилать сьзва все множьство июденско, рече имь: на оушьствиѥ ѥсть дне опрѣсньконь, да поүштоү вамь оүжника ѥго же имамь, славна вь тьмници разбонника, иже нарицають се Варнава, или Їсоүса вь нѥмь же ни ѥдинного грѣха обрѣтохь сьмрьтна; кого хоштете поүштоү вамь? Вьзоүпише же Июдеи, рекоүште: Вараоү поүсти намь. Глагола имь Пилать: что створоү Їсоүсоү, рекомомоү Христоү? Рекоше вси: на крьстѣ да распеть боүдеть. Пакы рекоше Июдеиѥ: нѣси приѩѥ цароү, аште сего поүстиши, иже нарече се сынь божїи и царь, и речемь того хоштеши бытн царьства а не кесарева. Тогда испльни се Пилать ярости, и рече кь иимь: присно люди вашн крамолници бышѥ, и иже по вась бѣахоү, проповѣдници имь бѣасте. Отвѣштавше Июден рѣше: ѥи си соүть по нась. Рече же имь Пилать: Богь вашь иже избави вась оть жестоко казньства египьтьска, вьнь изведы изь Египта и скрозѣ море проведвы ѩкоже по соүсѣ земли, и вь поүстини вь мѣсто брашна дасть вамь маньноү, ѥже ѥсть сказаѥмоѥ се небесноѥ брашно и врастѣами, и изведе вамь ис камене водоү, и обиано напоивь и законь дасть вамь, и вь тѣхь всѣхь иже дасть вамь Богь вашь, не хотѣасте ѥго дрьжати нь искасте тельца слити, и то дрьжасте Богь вашь; и хоте вы сего лоукавьства избавити да не измрете, моле се за вась Моүси, и иинѣ глаголете ѩко азь кесара не годоүю! — И абиѥ вьста Пилать оть вѣштиничьскаго стола, хоте вьнь ити; вьзгласише же Июдеи, и рѣше ѥмоү: кесара вѣми цара, а не Їсоүса, имь же и вльсви дары ѥмоү принесоше ѩко цароү. Слышавь же Иродь оть вльхьвь ѩко царь рождень ѥсть, хотѣаше оүбити ѥго. Сию оүбо вѣсть разоүмѣвь отьць ѥго Иосифь, поѥть и и матерь ѥго и бѣжа вь Египьть. Слышав же си Иродь боѩше се вь коѥмь пльцѣ иже вьпиѩхоү. И рече

Пилать: сь ли ѥсть, ѥгоже иска народь? Они же рекоше ѥмоу: єи ть ѥсть. Приѥмь же Пилать, оумы роуцѣ свои прѣдь народомь, глаголѥ: неповиньнь ѥсмь аꙁь оть крве сего частаго, вы оуꙁрите. Отвѣшташе Июдеи рекоуште: крьвь ѥго нѧ нась и на чедѣхь наших. Тогда ꙁаповѣда Пилать привести ѥго прѣдь вѣштиничьски свои прѣстоль, идѣже сѣдѣше, и кореи ѥго тѣмь словесемь рекыи: рѣчь Пилатова противоу Їсоусоу, и рождьство твоѥ иꙁволи се ꙗко цароу, тѣмь же повелѣваю прьвѣѥ те бити по соудоу прѣдь мною и старѣишинами моимы чьстными. По семь повелѣ вьꙁдвигноути ѥго на крьсть нѧ томь мѣстѣ идѣже нарečень ѥсть и ина два проклетаꙗ с нимь, сею имене ѥста Дижмань и Гестѧ.

И иꙁиде Їсоусь оть вѣштиниче и два раꙁбоиника с нимь, и ѥгда проче ѥ отидоу на мѣсто сьвлѣкоше и сь риꙁь своихь, и прѣпоꙗсаше ѥго платомь, и вѣньць трьновь вьꙁложише на главоу ѥго. Також де и два раꙁбоиника повѣсише сь нимь, Дижмана о десноую ѥго, а Гестоу о шоуюю ѥго. Їсоусь же рече: отче, отпоусти имь, не вѣдеть бо се что дѣють. Раꙁдѣлише се вѣ риꙁы ѥго, и стоꙗхоу людиѥ, и роугахоу се ѥмоу. Старѣишине сь старци, и соудиѥ ихь междоу собою рекоуште: иныѥ цѣлы створи, иниꙗ да се сaмь исцѣлить; аште сынь божїи ѥси слѣꙁи долоу сь крьстѧ. И сице пороугаше се ѥмоу: слоугы придоше, и оцьть сь жл'чию принесоше ѥмоу пити, рекоуште: аште ты ѥси царь иꙁбави се самь. И вьꙁьмь Логинь слоуга копиѥ, прободе ребра ѥго, и абие иꙁиде крьвь и вода. Ꙁаповѣда киеꙁь три рѣчи написати, ѥврейскы, грьчьскы, лѧтиньскы, сице рекоуште: сь ѥсть царь Июдеомь. Ѥдинь отвѣштѧ раꙁбоиникь, иже обѣшена бѣста, именем Геста, рече ѥмоу: аште ты ѥси Христось иꙁбави се и наю. Отвѣшта Дижмань, смоути ѥго сице рекь: ни ли ти боиши се Бога? ты кь томьжде осоужденн ѥси, вѣ бо прѧведно и дльжно; та дѣла

ꙗже дѣлаховѣ приємлюєвѣ, а сь ничесоже ꙁлꙑ створи. Та же ꙗко прогнѣва дроуга своюго рече кь Їсоусоу: помени ме Господи вь царьстви твоюмь. Отвѣштавь Їсоусь рече юмоу: аминь, глаголю тебѣ дьнесь сь мною боудеши вь раи.

Бѣ же годинѧ ꙗко шеста, и тма быст до годины девєтыѥ; сльнце помрачи се, и ꙁавѣса црьковнаꙗ раꙁдера се оть гори до ниꙁоу. И вьꙁоупи Їсоусь гласомь великиюмь глаголе: елои елои ли ма савахтани ([1]), юже юсть скаꙁаюмоѥ: вь роуцѣ твои, Господи, прѣдаю доухь мои. И се рекь испоусти доухь.

Виде же сьтникь бывшеѥ, прослави Бога, сице рекь: ꙗко сь моужь праведьнь бѣ, и вси люди окрьсть стоюште смоутише се дивьствꙑ реште, ꙗже сткорена бꙑше. биюште прьси свою вьспеть вьꙁвратише се. Сьтникь же повѣдꙑ кнеꙁоу ꙗже створена бꙑше. Слꙑшавь же сь кнеꙁь оскрьбѣ ꙁѣло, не ꙗсть же ни пить вь ть дьнь. Приꙁвавь же Пилать Июдею рече нимь: видѣсте ли ꙗже створише се вса речена соуть. Си же отвѣштавше кнеꙁоу рекоше: помрьцаниѥ сльньцоу многашти бꙑваѥть по обичаю.

Стоꙗхоу же вси ꙁнаюми юго иꙁдалече, иже ни послѣдоваахоу юмоу оть Галилеѥ, видешта си вса. И се моужь ютерь именемь Їосифь, творе бреженнꙗ велиꙗ о нюмь, сь не бѣꙗше трьпе хотѣниꙗ и клеветы июденскыѥ, оть Аримаѳеѥ сꙑ града июденскꙑ, юже и ть бѣ чаѥ царьствиꙗ божиꙗ. Сь вьпроси Пилата, и испроси тѣло Їсоусово, сньмь сь крьста и повить юго плаштаницею чистою и вьложи ю вь гробь свои новь, вь нюмь же никто же не бѣ положень. Слꙑшавше же Июдеи ꙗко тѣло Їсоусово испроси Иосиф, искахоу юго и .ві. моужь, иже рѣше ꙗко нѣсть рождень оть любодѣаниꙗ, и Никодима и инѣхь миоꙁѣхь иже стоюште прѣдь Пилатомь, и дѣла юго добраꙗ отврь-

([1]) ели алъха оухъкадона.

ѕахоу таинаꙗ. И юдинь Никодимь ꙗви се нимь нимь же прьвы вь людѣхь бѣше приѵьть ниы и реѵе нимь: поѵто вьноутрь вьшли юсте вь вѣштиницоу? Отвѣшташе юмоу сь ꙗростию, ты како вьниде ѕде, нимь же покоривь Христоу бѣ, и ѵесть юго боуди с тобою вь вѣкы вѣка. Отвѣшта Никодимь: аминь, аминь. Таже и Иосиф ꙗви се нимь и реѵе: ѵемоу не весели юсте, ꙗко же и аѕь нимь же испросихь оть Пилата тѣло Ӏсоусово; ѕрите се вь гробь мои вьложихь и, и повихь плаштаницею ѵистою и привалихь камень на двери гробоу. Вы же не благо створисте противоу праведникоу, и не смыслисте се, нь на крстѣ повѣсисте юго. Си слишеште соудию юште Иосифа, и ѕаповѣдаше юго хранити, понюже соубота бѣ, доньдеже минеть соубота, и рѣше юмоу: по семь поѕнаюши нимь же ниниꙗ година неподобна юсть, ѵто створити противоу тебѣ, оуѕриши ꙗко соубота просвѣти се, вѣмо ꙗко ни вь погребению дльжьнь юси, раѕвѣ дамо меса твоꙗ птицамь небеснымь и ѕвѣремь ѕемльнымь. Се слово подобно юсть Голиꙗдоу великомоу, иже поноси Богоу живомоу противоу и светомоу Давидоу, реѵе бо: вѣсть Богь скроѕѣ пророкы мнѣ мьсть, аѕь ѕаплаштоу, и раѕвративрь срьдце оубывь роуцѣ свои прѣдь сльнцемь иже рек: ѵисть юсмь аѕь оть крьве ѵловѣка сего, вы оуѕрите; и отвѣштаюште мнѣ рекосте: крьвь юго на нась и на ѵедѣхь нашихь. Слышеште же Июдеи словеса си раѕгнѣваше се вь оумѣ ѕѣло, и юмше Иосифа дрьжахоу, и ѕатворише юго вь тьмници, вь нѣи же не бѣ окьньца, и ѕапеѵатаѣше двери тьмници и ѵрѣсь влюѵь Анна и Каиꙗфа, и страже пристависше. Сьвѣть створьше сь ѕаконникы и диꙗкы, да сьвькоуплиени боудоуть вси по соуботѣ, и оумлѣꙗхоу се кою смрьтию оубиють Иосифа. — Томоу же бывшоу сьвькоуплиению, ѕаповѣда Анна и Каиꙗфа привести Иосифа. Пеѵати видѣвша цѣлы и отврьѕше дьври не обрѣтоше Иосифа. Си слышавше все множьство, и ѕреште оужасоше се, нимь же

запечатнѣноу обрѣтоше и заключеиоу тьмьницоу. Анна и Каиꙗфа отидоста сего всѣмь видештемь. И абие нѣкы оть слоугь иже гробь хранꙗхоу вьшьдь вь сьньмь рече: ꙗко намь стрѣгоуштимь гробь Їсоусовь, створено бысть земли движение, и видѣхомь аггель божии како откали камень гробныи, и сѣде на немь, и зракь его бѣ вьсь ꙗко мльнїи, и ризы его ꙗко снѣгь, оть страха его быхомь ꙗко мрьтви, и слышахомь аггель рекоушть кь женама, ꙗже приидостѣ кь гробоу Їсоусовоу: не боитѣ се вы, вѣмь ꙗко Їсоуса иштетѣ, иже на крстѣ распеть есть, ть вьскрсе ꙗко же рече прѣжде. Приидита видита мѣсто идеже положень бѣ, и скоро шдьшꙗ повѣдаста оученикомь его, ꙗко вьскрсе оть мрьтвыхь, и прѣдварает вы вь Галилеи, тоу и видите. Се прѣдповѣдахь вамь. — И вь коупь сьзиваюште Июдеие слоугы своие иже блюдоше гробь Їсоусовь, и рѣше: кые соуть жены те, кь иимь же аггель глагола, и почто их не ꙗсте? Отвѣштавше слоугы рѣше: жень не вѣмь кие бѣхоу, мы ꙗко мрьтви створени бѣхомь прѣдь страхомь аггела, и како можахомь ꙗти жены те. Рѣше имь Июдеи: живь Господь ꙗко не вѣроуемь вамь. Отвѣштавь же слоугы рекоше Июдеомь тако: велиꙗ чоудеса зреште и слышеште творешта Їсоуса, ни тѣмь вѣры ꙗсте, како намь вѣроу имете? Они же рекоше: добрѣ ли рѣста ꙗко живь есть Їсоусь. Вь истиноу живь есть Господь истыи иже на крстѣ распеть, и се мышлꙗхомь, ꙗко Иосифь иже погребе тѣло Їсоусобо, затвористе его вь тьмници, дьври запечатавь'ше и знамениꙗ обрѣтосте цѣлꙗ. Дадите вы намь Иосифа, его же затвористе вь тьмници и мы да дамо Їсоуса, его же вь гробѣ стрѣгохомь. Отвѣштавше Июдеи рѣше: Иосифа мы да дамы, дадите вы Їсоуса. Иосифь вь градѣ своемь есть Аримаѳеи. Отвѣштавше слоугы рѣше: аште Иосиф есть вь Аримаѳеи, Їсоусь вь Галилеи есть, ꙗкоже слышахомь аггела рекоуште кь женама, иже приидоста кь гробоу Їсоусовоу. — Си

слышеште Июдеие възбоюше се, рекоуште сами вь себѣ: њгда боудеть словеса си истина, и вьси вѣроують вь Їсоуса. Събравше мыто велико и даше воиномь рекоуште: рцѣте ѩко намь спештемь, придоше оученици Їсоусови нощию, оукрадоше тело њго, и аште се оуслышано боудеть оу Пилата кнеза, мы оутолимь њго о вась, и чьсть вы сътворимь. — Слоугы же приюмше мьздоу тако рекоше, ѩко же оть жидовь наоучени быше, и прославлено бысть всѣмь слово ихь. И юдинь законникь именемь Финесь и Даменстрь, и Менегдинь, и Гаснинь, трые придоше оть Галилеѥ вь Июросолимь и рѣше прѣдь нимь законникомь и всѣмь вь сьнмѣ ихь, ѩко Їсоуса югоже вы на крстѣ повѣсисте, видѣхомь њго сь юдинюмь на десете оученикы своими, глаголюшта и сѣдешта по срѣдѣ ихь на горѣ маслинѣ, и рекша имь: ходеште по всемоу мироу проповѣдаите всѣмь людемь, крстеште ѥ вь име отца и сына и светаго доуха, иже вѣроу иметь и крстить се спасень боудеть; и њгда се бѣ глаголе оученикомь своимь видѣхомь и горѣ грѣдоушть на небо. — Си слышеште прьвызаконникомь, и старѣиши дињци, рѣше тѣмь моужемь: дадите вы славоу Богоу израилювоу, и дажьте юмоу молитвоу, аште истинна соуть та ѩже слышасте и видѣсте. Они же отвѣштавше рѣше: живь Господь отьць нашихь, Богь Аврамовь и Исаковь, Иаковль, ѩко слышахомь Їсоуса глаголюшта сь оученикы своими, и видѣхомь њго горѣ грѣдоушть на небо, и истинноу рѣхомь. Рекоше имь жидове мльчите и ктомоу не глаголите того, отвѣштавше .г. моужию рѣше: аште словеса ѩже слышахомь оть Їсоуса, и видѣхомь њго горѣ гредоушть на небо, аште мльчимь грѣхь имамь. Напрасно же вьставьше прьвыи законници, дрьжеште законь Господьнь, заклеше ѥ рекоуште сеже никомоуже възвѣстите веште словесе, ѩже намь глаголасте о Їсоусѣ, и оумольше ѥ даше имь мьздоу велию, и послаше с ними .г. моуже да и спроведеть ихь вь зе-

млю свою, да не мнѣмь ꙁаконникомь повѣдеть вь Ніеросолимѣ. — Сьвькоупше же се вси Нюдеи и междоу собою творише вьпль великь, глаголюштү: что ꙁнаменние се створено бысть вь иꙁраильтѣхь? Анна же и Каиꙗфа рекоста оутѣшаюште ѥ, поүто слоүгамь стрѣгоүштимь гробь Їсоүсовь ѥсте вѣровати иже рѣше намь, ꙗко аггель камень отвали оть гроба тако бо оүченици ѥго рѣше нимь, и даше нимь дары многы, да бише сице поведали, и вьꙁеше тѣло Їсоусово. Се повѣдаю вамь ꙗко нѣсть добро вѣровати странныимь ни ѥдиного же словесе, нимь же и оть нась приѥмша мы оть аꙁь обила, и по томь наоүчихомь ѥ рештн, такожде вьсѣмь повѣдаше, или намь вѣроү имѣте или оүченикомь Їсоусовѣмь. И вьставь Никодимь рече: право глаголите, чеда Исраилѥва, вы слышасте вса ꙗже глаголаше ти трие моүжїи, клевше се вь ꙁаконь господьнь, ꙗко видѣхомь Їсоуса глаголюшта сь оүченикы своими врьхоу горы маслиныѥ, и видѣхомь ѥго горѣ идоүшть на небо, и оүчить ны писаниѥ нимь же блаженыи Илиꙗ пророкь вьꙁнесень ѥсть и вьпрошень бывь Елисеү оть чедь пророчь, где ѥсть отць нашь Илиꙗ, и рече нимь ꙗко вьсхиштень бысть; и рѣше чеда пророчьска кь нѥмоү ѥда доүхь ѥго вьꙁе и посади на горѣ исраилѥвѣ, раꙁвѣ аште иꙁберемь моүже иже с нами идоүть окрьсть горы Исраилѥвы некли обрештемь и. И ноүдише Ѥлисеꙗ и ходи с ними .в. дни, и не обрѣтоше ѥго. И ниниꙗ послоүшаите мене, чеда исраилѥва, и послимь моүже вь горы Исраилѥвы, ѥгда некии доүхь вьꙁе Їсоуса, или обрештемь ѥго, и створимь каꙁьнь на нѥмь. — Вьꙁлюбише вси людиѥ сьвѣть Никодимовь, послаше моүже и искавше не обрѣтоше Їсоуса. Вьспеть вьꙁвратикше се рѣше окрьсть ходештемь не обрѣтохомь Їсоуса, нь тькмо обрѣтохомь Иосифа вь своѥмь градѣ Аримаѳеи. Си прѣдии ꙁаконодрьжци слышеште и вси людиѥ веселеште се бѣхоу и славеште Бога Исраилѥва, нимь же обрѣтень бысть Иосифь,

ѥго же ѕатворише вь тьминци, и пришдьше не десише ѥго. Сьтворише сьньмь великь и рѣше прѣдиии ѕаконници, кымь ѕакономь можемь привести к намь Иосифа, и глаголати с нимь. — Кьѕмьше лисгь книжьнь писаше кь Иосифоу рекоуште: мирь тебѣ, мирь тебѣ, и сь тѣми иже с тобою соуть. Вѣмо ꙗко сьгрѣшихомь вь Богоу и кь тебѣ, приди оубо кь отцемь твоимь и кь сыновомь твоимь, понеже дивимь се вси о изведени твоѥмь, а мы вѣми ꙗко проклети сьвѣти мы слыхомь с тебѣ, и Господь приѥть те и избави те оть проклетаго сьвѣта нашего. Мирь ти о Господи, Иосифе, чьстьныи отче сего плька. И избрѣм же моуже приꙗтелѥ Иосифовы, и рѣше к нимь: ѥгда придѣте кь Иосифоу целоуите и мирно вьдаюште боукви листовныѥ.

Придоше же посланни моужи кь Иосифоу и цѣловаше и мирно даюште ѥмоу книгы. Тогда чьстьныи Иосиф посланнымь рече: свештенныи Господь избавлѥн Исраилꙗ ть покры ме криломa своима, да не пролита боудеть крьвь моꙗ, и целовавь Иосиф моуже приѥть ѥ вь домь свои. Вь дроугы же дьнь вьсѣдь на oслѣ своѥ иде с ними. Таже придоше вь Иѥросолимь. Тогда оуслишавше вси жидове подвижно изидоше противоу ѥмоу, ѕовоуштн и глаголюште: мирь отьчьствоу твоѥмоу, отче, отче, Иосифе! Отвѣштавь же Иосифь рече: мирь всемоу сьнмоу семоу. И цѣловаше ѥго вси. Приѥть и Никодимь вь домь свои творе ѥмоу велиѥ приѥтиѥ.

Вь дроугн же дьнь Анна и Каиꙗфа и Никодимь вь петькь рѣше Иосифоу: даждь исповѣданиѥ Богоу Исраилѥвоу, исповѣждь намь вса ихьже вьпрошень боудеши. Ниже и невесели бѣхомь тѣмь ꙗко погребе тѣло Їсоусово, и ѕатворише те вь тьминци не обрѣтохомь, и дивеште се ѥсмы ѕѣло боꙗѕнию обети велми, доидеже те видѣхомь прѣдь нами; Бога ради исповѣждь намь вса что о тебѣ створено бысть. Отвѣштавь Иосиф рече: ѥгда ме ѕатво-

ристе вь тьмници, вь петыи дьнь оть вечера стою бѣхь на молитвѣ, вь соуботоу соуштоу полоуноштню отврьзена бысть храмина оть четырехь оугьль и видѣхь Ї҆соуса ꙗкоже мльние свѣть, и оть боꙗзни ниць падохь на землю, и юмь ме за роукоу вьздвиже, и влаги водиꙗ облиꙗ ме. Сь же обрисавь лице мою лобза ме, и рече ми не бои се, смотри мене и виждь ꙗко азь юсмь. И зре юго рѣхь: оучитель Илиꙗ юсть. И рече ми: нѣсьмь азь Илиꙗ, нь азь юсмь Ї҆соусь, юго же положи тѣло вь гробѣ. И рѣхь кь нюмоу: покажи ми гробь идеже положихь те. И юмь за роукоу мою приведе ме на мѣсто идеже положихь юго, и ꙗви ми плаштаницоу и оуброусь имь же главоу юго обвихь. Тогда познахь ꙗко Ї҆соусь юсть, и моливь юго рѣхь: свештень гряды вь име Господние. И дрьже ме за роукоу веде вь Аримаѳею вь домь мои и рече ми мирь тебѣ, пребоуди зде до .к. дни не исходе оть храма своюго, азь же идоу кь юнѣишимь моимь.

Югда си слышаше архиереи и свештенници, и дроузи законодрьжци и днꙗци, велми оубоꙗшѐ се и быше ꙗко мрьтви и падоу ниць на землю, вьздихаюште к себѣ рекоше что юсть се знамение, юже створено бысть вь Исраилихь, мы вѣмо отьца и матерь Ї҆соусоу. И етерь диꙗкь оть нихь рече: азь вѣмь ꙗко отьць юго и мати бѣꙗста боюште се Бога, и молитвоу присно вь црькви мрьтвоу и сьжеженоу жроушта жрьтвоу Богоу Исраилювоу. И югда приють ихь великыи законникь Симеонь дрьже Ї҆соуса на роукоу рече кь нюмоу: иниꙗ отпоуштаюши раба твоюго, владико, по словеси твоюмоу кь мирь, ꙗко видѣста очи мои спасение твою, юже оуготова прѣдь лицемь всѣхь людеи, и вь славоу людеи твоихь Исраилꙗ. Такожде ть светыи рече Марии матери Ї҆соусовѣ: се сказаю тебѣ отрока сего ꙗко сь поставлюнь юсть вь напасть, и вь скрѣшение многымь и вь знамение противлюнию, тебѣ же самои доушоу про-

идеть копие, и тогда ꙗвить се многыхь срьдьць помышлениꙗ. — Таже рѣше вси жидове: послимь кь тѣмь тремь моужемь, иже рѣше видѣхомь юго сь оучениկы своими вь горѣ масличнѣи. — Томоу же бывшоу, приидоше же си, и вьпрошени быше отвѣштавше юдинѣми оусти рѣше: живь Господь Богь Исраилевь, ꙗко видѣхомь Їсоуса сь оученикы своими и вь испрь гредоушть на небо. — Тогда Анна и Каиꙗфа разлоучише се дроугь оть дроуга и вьпросише ихь по юдиномоу, юдинѣмь оумомь, истиноу ли рѣше, ꙗко видѣвше Їсоуса вь испрь горѣ на небо гредоушта. Тогда Анна и Каиꙗфа рекоста: законь нашь дрьжить, вь оустѣхь двою или трехь послоусѣхь всако слово стоить; обаче се речемь, ꙗкоже блаженыи Енохь вьзлюблюнь бысть Богоу, и вьзеть юсть словомь божиюмь, и блаженаго Моисеꙗ имь же не обрѣте се, и Илию пророка сьмрьть не бысть обрѣтена. Їсоусь же прѣдань юсть Пилатомь, биюнь, оплювань, трьниюмь вѣньчань, копиюмь прободень, и на граници вьзвѣшень лѣсноу, мрьтьвь бысть, и тѣло юго отьць чьстныи Иосифь вьложи вь гробь новь и сего сь исповѣдаюеть видѣвь и сь живыми, и ови трию моужию исповѣдаюште соуть, видѣвше юго сь оученикы своими на горѣ масличнѣи и вь испрь гредоушть на небо. Вьставь же Иосифь рече кь Аннѣ и Каиꙗфѣ истинно вь правдоу дивите се, имь же слышасте ꙗко видѣнь юсть Їсоусь мрьтвыи, живь гредоушть на небо, право болю дивити се юсть, имьже многы и дроуги юсть вьскрьси мрьтвыю оть гроба, сьтворь живыи, иже оть многыхь видѣни соуть вь Июросолимѣ. Нь ниниꙗ послоушаите мене, имь же вси вѣми великаго законика блаженаго Симеона, иже приюеть Їсоуса отрока роукама своима, и ть самь Симеонь имѣꙗше сыны, два брата, сиꙗ оумрѣста и мы вси на погребению быхомь, идѣте видите гроба юю отврьстаюста, и та юста вь градѣ Аримафеиси ходешта жива вь коупѣ вь молитвахь прѣбыва-

юшта и мльчешта, ни с кымь же глаголюшта, нь тькмо юста ꙗко мртва мльчешта. Придете оубо идѣмь кь нимь сь великою чьстию и смѣренниемь и кротостию приведѣмь ꙗ кь намь и ꙁакльнѣмь некли глаголета кь намь о вьскресении, понеже не оутаи се.

Си слышавше вси сь радостию поидоше Анна и Каиꙗфа, Никодимь, Иосиф, Гамалииль, не обрѣтоше юю погребена нь шьдьше вь градь Ариматеи. Тоу обрѣтоше ꙗ вь молитвѣ прѣклонꙑша колѣнѣ и облобыꙁаше ꙗ сь всꙗкою чьстию любовною болѣꙁнию; и приведоша ꙗ вь Иерусалимь вь сьньмь; и ꙁатворише двери вьꙁеше ꙁаконь Господьнь и положише на роукоу юю рекоуште: ꙁаклинаюмь кы Богомь адонаюмь, Богомь исраилюкѣмь иже юсть и ть вь ꙁаконѣ и пророцѣхь, глаголюи вь оцемь нашимь, аште того соушта вѣроуюте иже вы оть мрьтвыхь вьскрѣси, повѣдита намь како вьскресоста оть мрьтвыхь? Сию ꙁаклетию слышешта Карин и Лицииь, вьстресоста се тѣломь и сметоста и вьꙁдьхноуста срьдцемь, и окрсть ꙁрешта на небо, сьтвориста ꙁнамение Христово прьстома своима на юꙁыкоу своюю, и ꙗко таино быста глаголюшта, таже рекоста: дадите нама раꙁноласта хартиина, и напишевѣ ꙗже видѣховѣ и слишаховѣ. И даше има ꙗкоже рекоста, таже сѣдешта раꙁно писаста тако рекоушта:

Їсоусь (¹) Христось иꙁь мрьтвыхь вьскресе и жиꙁнь повелѣ намь глаголати таины юже прѣжде сьмрти крста твоюго, ꙗже тобою ꙁаклета юсвѣ. Ти ꙁаповѣда рабомь твоимь Никодимоу юже исповѣдати божьства твоюго прѣмногоую силоу и недовѣдомоу юже бысть вь адѣ прѣисподнюмь, югда бѣхомь сь всѣми отьци нашими посаждени вь прѣисподнѣи глькинѣ вь тмѣ кромѣшнеи, напрасно вьсиꙗ прѣсвѣтлоюе

(¹) Одавде почиње у претходном зборнику и то овако: Вь име светию троице Їсоусоу Христоу иꙁь мрьтвихь вьскресшоу повелѣ....

сльнце лицемь прѣславномь и царьскы свѣть просвѣштаѥ намь ть вьздвиже чловѣчь родь. Вь коупѣ же и Адамь сь вьсѣми прѣдними отьци и пророкы веселеште се рѣше: сь оть свѣта вышнꙗго свѣть вѣчныи ѥсть, ѥже намь послати обѣшта равновѣчны (1) свои свѣть. И вьзоупивь Исаиꙗ сице рече: сь ѥсть свѣть отьчь и сына божиꙗ, ꙗкоже прѣжде рѣхь, ѥгда бѣхь на земли и ѥште живыи вь пльти: землѣ Завоулониꙗ, и землѥ Нефталимлꙗ и обонь поль Иордана чести галилеискыхь ѥзыкь людиѥ ходештеи вь тмѣ видѣше свѣть велеи, и живоуштеи вь стрѣнѣ (2) и сѣни сьмрьтнѣи свѣть вьсиꙗѥть на вы; ниниꙗ приде и просвѣти намь свѣть вь сьмрти сѣдештимь. И ѥгда веселихомь се кь свѣтѣ иже вьсиꙗ намь, приде отьць нашь Сѵмеонь, и весело рече вьсѣмь: славите Бога и сына божиꙗ, азь бо приѥхь ѥго на роукоу моѥю вь црькви. Отрокь рождень оть дѣви и поноуждень доухомь светымь, рѣхь ѥмоу: исповѣдаѥи, ниниꙗ видѣста очи мои спасениѥ твоѥ, ѥже оуготова прѣдь лицемь вьсѣмь людемь; свѣть ꙗвлениꙗ ѥзыкомь и вь славоу людеи твоихь исраилю.

Си слишеште все множьство вельми вьзрадоваше се. И по томь приде ꙗко чрьноризць и вьпросише вси кто ти ѥси? Онь же отвѣштавь рече: азь ѥсмь пророкь вышнꙗго, грѣдыи прѣдь лицемь пришьствиꙗ ѥго вь оставлениѥ грѣховь; и виде и приходешть кь мнѣ (3), принуждень доухомь светымь исповѣдаѥ се рѣхь: изиды, се агньць божии вьзмлѥи грѣхы всего мира, иже крьстихь ѥго вь рѣцѣ Иорданьсцѣи, и видѣхь доухь светыи низь грѣдоушть на нь вь образь голоубинь, и слышахь глась сь небесе рекоушть: сь ѥсть сынь мои вьзлюбленыи о нѥмь же благоволихь. И ниниꙗ

(1) Господь вѣчнии
(2) стране.
(3) и видѣхь приходешта ѥго ка мнѣ.

прѣд лицемь ѥго придохь вьꙁвѣстити вамь ꙗко приближи се и посѣтить([1]) нась сь выше сынь божии, оть вышьнꙗго иꙁдавна сѣдештимь вамь вь тмѣ и сѣни сьмрьтнѣи.

Ѥгда же се оуслыша прьвоꙁданыи отьць нашь Адамь, ꙗко вь Иорданѣ крьштень ѥсть, вьꙁоупи кь сыноу своѥмоу Ситоу, и рече: исповѣдѧю сыновомь своимь, прѣданнимь пророкомь и отьцемь, вса ꙗже слышѧ оть Михаила прьваго архѧггела, ѥгда послѧхь вь врѧтомь раю просити оу Господа, да пошлѥть аггела своѥго дѧти мнѣ масло оть дрѣва миловѧниꙗ, хотештоу ми помаꙁати тѣло моѥ, ѥгда немоштноу ми соуштоу. Тогда Сить приближив се светымь прѣданнимь пророкомь рече: аꙁь ѥгда бѣхь моле Господа оу врать раискыхь, понѥже ꙁатвори ꙗ аггель Господьнь Михаиль, и ꙗви ми се рекы: аꙁь послань ѥсмь оть Господа, надь тѣломь отьца твоѥго поставлѥнь; тебѣ оубо рекоу, Сите, не моꙁи троудити се сь сльꙁами молѥ се и просе масла дрѣвѣнѧго, милованиꙗ рѧди, да помѧжеши отьца своѥго Адама, о болѣꙁни тѣлесе ѥго, имь же никымь же ꙁакономь можеши оть ѥго приѥти, раꙁвѣ вь последнѥѥ дьни врѣмень ѥгда испльнена боудеть .е. тисоушть, и петь сьть и .е. лѣть. Тогда придеть на ꙁемлю вьꙁлюблѥныи сынь божии Христось и сьтворить вьскрѣшениѥ тѣлоу Адамлю, и оживеть тѣлеса мрьтвыихь. И ть пришьдь вь Иорданскоую рѣкоу крьстить се и ѥгда вьнь иꙁидеть оть воды иорданьскыѥ, тогда оть ѥлеꙗ милосты ѥго помажеть все вѣроуюштеѥ вь нь и боудеть ѥлеꙗ милованиѥ вь радость, иже раждають се оть воды же и доуха вь жиꙁьнь вѣчноую. Тогда сьшьдь на ꙁемлю вьꙁлюблѥныи сынь божии Христось вьведеть отьца своѥго вь раи вь дрѣвоу помилованиꙗ. — Си вса слышеште оть Сити прѣдниї отьци вси, и пророци вьꙁвеселише се великою радостию.

([1]) ꙗко придѣть и иꙁведѣть нась.

И ѥгда веселꙗхоу се вси свѣты, иꙁьшьдь диꙗволь прѣдниїи кнеꙁь сьмрьтныи, рече кь адоу приѥти Їсоуса, иже се славить Христось сынь божии; сь чловѣкь ѥсть боѥ се сьмрьти, рече бо: прискрьбна ѥсть доуша моꙗ до сьмрьти, и противлꙗѥи ми се много ѥсть ꙁло творе ми вьсегда. Ѥже аꙁь слѣпы и хромы, и слоукы, и оуродики и глоухы, и троудны сьтворихь, сихь онь словомь исцѣли; и ѥже аꙁь мрьтвы кь тебѣ послахь, онь оть тебѣ живи иꙁведе. Отвѣштавь адь рече сотонѣ прѣдниѥмоу: которы ть ѥсть сице владыи? ѥда чловѣка ѥсмь аꙁь боѥ се, вса оубо власть ꙁемльнаꙗ моѥи области покорики соуть, и мною обиѥти, ѥже ты приведе твоѥю областию повинны; аште оубо владичьствоуѥ ты ѥси, кавь ть ѥсть чловѣкь Їсоусь боѥ се сьмрьти, власти твоѥю противлꙗѥть се? Аште тако владыи ѥсть вь чловѣчьсцѣ ѥстствѣ, истиноу рекоу ти все могы ѥсть вь божьствѣ, и области ѥго никтоже можеть противити се. Глаголю ты оубо, ꙗко ѥти те хоштеть и горѣ тебѣ боудеть кь вѣчнѣи моуцѣ. Отвѣштавь неприꙗꙁнь прѣдниїи рече кь адоу: что раꙁмышлꙗѥши и боиши се приѥти Їсоуса? Противьникь ѥсть мои и твои. Аꙁь искоусихь ѥго и старѣишины жидовьскыѥ на нь накадихь(1), и вь гнѣвь противоу ѥмоу копиѥ наострихь вь прободениѥ ѥго. Жльчь и оцьть смѣсихь дати ѥмоу пити, и дрѣво приготовихь повѣсити и, и гвоꙁдьми прибити, и оуже приближила се ѥсть сьмрть ѥмоу, да приведоу и кь тебѣ покорива, тебѣ и мнѣ. Отвѣштавь адь глагола: аште ть ѥсть иже мрьтвиѥ оть мене иꙁвлѣче, то соуть иже оть мене ꙁде одржими мною живы на ꙁемли, оть мене мрьтвиѥ вьꙁимлꙗѥть(2) областию божиѥю, и кь Богоу отьцоу своѥмоу молбою при-

(1) кьороужихь.

(2) .... оть мене иꙁеть, и ꙁдѣ дрьжимих мною придеть иꙁвести...

водить, ть бо есть все могы и Богь и вса творе аже хоштеть. Се же глагола ть ли есть Ісоусь иже словомь своимь мрьтвие оть мене изведе; мию, ако ть есть, ть бо Лазара, смрьдешта и разгнивша се, по четырехь дьнехь вьстави жива, его же азь дрьжахь мрьтва, прѣславно властию своею? Отвѣштавь диаволь кь адоу рече: ть есть Ісоусь иже сиа сьтвори. Си слыше адь рече кь немоу: закливаю те силами моими и двоими ([1]), да не приведеши его кь мнѣ, азь бо егда слышахь заповѣдь словесе его, тогда вьстресохь се прѣстрашною боазнию, и вси нечьстивїи потежници мои вкоупѣ смоуштени быше ([2]), никтоже бо Лазара одрьжати вьзможе, нь стресаа вса ако же орьль сь всею быстротою и скоростию искочи вьнь, и греды оть нась. Самаа земла еже дрьжаше Лазарево тѣло мрьтво, скоро абие вьдасть жива. Тѣмь же нинѣ аз не вѣмь кы чловѣкь может се сьтворити? Нь Богь сильнь и властию влады и вь чловѣчьствѣ; спасль есть чловѣчь родь. Аште приведеши его кь мнѣ, вси иже соуть зде вь притраннѣи тьмници затворенїи, неразрешимыми оузами грѣхми вьклѣштени, сь раздрѣшает и вь жизнь божствьнаго родьства своего приводить.

И егда симь междоу собою сиа глаголюштимь сотонамь и прѣднии моукамь, глась сьтворень бысть ако громь, и доуховь множьство вьзоупи: вьзмѣте врата прѣдниа ваша, и вьдвигьнѣте се врата вѣчнаа, и вьнидеть царь славѣ. — Си слиша адь †вьстрепета и† рече кь сотонѣ прѣдньмоу: исчезни оть мене и вьнь иди оть моихь сѣдаль, аште оубо влади и противникь еси †и силоу имаяши† бии ([3]) се сь царемь славе! что есть тебѣ сь нимь?

([1]) твоими.

([2]) и вьсѣ власти моѥ изьоумлѥни быше.

([3]) бори.

И изгна адь сотоноу оть мѣсть своихь, и рече моучите-лѥмь, неучьстивымь ѥго послоушникомь: затворите врата притраннаѫ мѣднаѫ, и затворы желѣзны забините, и сило противите се, да не боудемь оубиѥни дрьжеште обычнѥ. — Си слышеште множьство светыхь гласомь великомь рѣше([1]) кь адоу: отврьзи врата твоѫ, и вьнидеть царь славѣ. Вьзоупи Давидь пророкь глаголѥ: волѥ ѥгда бѣхь и ѥште живыи на земли, прѣжде повѣдахь вамь, исповѣ-даите се Господеви милости ѥго и чюдеса ѥго сыномь чловѣчьскомь, ѩко раздроуши врата мѣднаѫ иверѥ желѣ-зныѥ ськроуши, приѥть ихь оть поути безаконїи ихь. И по томь то жде рече Исаиѫ кь всѣмь светымь: волѥи и азь ѥгда бѣхь на земли живыи прѣжде повѣдахь вамь: вьста-ноуть мрьтвїи и вьскресноуть иже вь гробѣхь, и веселеште се по земли боудоуть([2]). И роса ѩже ѥсть оть Бога, и цѣ-лѥнию имь([3]) ѥсть; земля же неучьстивыхь падѣть. И ѩко пакы рѣхь: где ти сьмрти, жело, где ти, аде, побѣда, †по-бѣждень ѥси ниниѫ†. — Си слышеште свети оть Исаиѫ рѣше кь адоу: отврьзи врата твоѫ, ниниѫ побѣждень ѥси, и из-немагаѥ и неклады собою боудеши. И бысть гласъ велеи ѩко громь, рекыи: отимѣте врата прѣдниѫ ваша, и вьз-двигнете се врата вѣчнаѫ, да вьнидеть царь славѣ. Отвѣ-штавь Давидь кь адоу рече: сь глась слышоу понѥже азь доухомь ѥго разоумѣю. И ниниѫ прѣдповѣствоуѭть силы: Господь крѣпькь и сильнь; Господь сильнь вь брани, ть ѥсть царь славѣ, ть самь Господь сь небесе на землю при-зрѣ, оуслишати вьздыханиѥ окованыхь, раздрѣшити сыни оумрьштвлѥниниѥ. Ниниѫ, скврьнинѣишиѫ и смрьдештиѫ моу-ко, отврьзи врата твоѫ, да вьнидеть царь славѣ.

([1]) пророци же вьзоупише.

([2]) поидоуть по земли.

([3]) намь.

Си рекоуштоу Давидоу кь адоу приде царь славѣ вь образѣ чловѣчи, Господь прѣсилныи и вѣчныи, тмы вѣчные просвѣти, нераꙁдрѣшимые оуꙁы прѣтрьже, посѣти нась сѣдештихь вь тмѣ грѣховнѣи, и сѣни сьмрьтнѣи. — Си виде адь и сьмрьть и неучьстивїи слоужители ѥю сь ꙁлыми потежникы, и вьстресе се вь властныхь областехь ихь поꙁнавше такове ликь свѣть вь свѣтлости ѥгда Господь на гловьнихь сѣдешть оуꙁрѣше(1) и вьꙁоупише рекоуште: †кто ти ѥси† мы силѣншии ѥсмы оть тебѣ(2)? кто ти ѥси оть Бога послань кь области нашеи; кто ти ѥси страшныи †чловѣк ꙁрѣнием† и стаѣнию †страшань† и непобѣдима сила прѣсилинь жестосрьдие наше(3), попираѥши область нашоу? кто ти ѥси тако страшьнь, маль сы и покоривь, вышьшїи небесе и царь вь образѣ рабии, дивьнь соупостатомь и царь славѣ, мрьтьвь и живь ꙗвлꙗѥши се, ѥгда же крьсть дрьжавь оубиѥнь бысть, и мрьтавь полежа вь гробѣ, живь нинꙗ кь намь приде, и вь тлою сьмрьть вса вьстресоше се, твари все вьсколѣбаше се, и нинꙗ вьсталь ѥси мрьтвые свобаждаѥши, и беусильнаꙗ наша воиньства сметаѥ? кто ѥси ти иже, и иже прьвими грѣхи одрьжими бѣꙗхоу страныи, сихь раꙁдрѣшаѥши и вь свободоу прьвоую ведеши? кто ѥси ти иже грѣхми тьмными ослѣплѥнїи божиꙗго свѣта сиꙗниѥмь властию ти просвѣштаѥши? — Такожде соуштаꙗ диꙗволꙗ вса множьства вькоупѣ оужасоше се, страхом и боꙗꙁнию одрьжими ѥдиниѥмь гласомь вьꙁоупише рекоуште: откоудоу ѥси иже тако крѣпькь чловѣкь чисть сиꙗѥ силою, тебе не можемь ꙁрѣти, и оть начѣла сьмрьтнаго(4) ксакь

(1) Се видѣвь и сьмрьть вьстрѣпета сь неучастникыми слоужители своими; адь вьстресе, се мрьтавь ꙁрить се, поꙁнавше толикь свѣть вь свѣтлостехь велеи, и Господа кь свѣте, сѣдешта оуꙁрѣше.

(2) чловѣка. — (3) нась.

(4) вѣка. —

ѕемльныи иже намь прѣдань бѣ до селѣ присно къ нашеи жизни, не бѣ къ нась никогда же къ мрьтвыхь члоеѣка тако посланя, никогда же такова дарьства адьскымь посланя бише(1)? Кто убо ти јеси иже тако безь страха къ намь прѣдѣль вьноутрь вьшьль јеси, и не то једино нь и нашеіе моуки не боиши се, и врьхь того все оть нась изети хо-штеши? Не мнитоуремь једа ты јеси Ісоусь(2), о немь же старѣишина нашь дииволь повѣствоваше, да твоје сьмрти ради крьстиіе, все члоеѣчьство властию изводиши оть мене. —

И тогда вьскорѣ авиіе царь славѣ, Господь крѣпкыи си-лою своіею поправь сьмрьть, и јемь дииавола свеза и сего прѣдасть моуцѣ вѣчнѣи, и изведе Адама †и пророкы и вьсѣ соуштее светіе† въ своје прѣсвѣтьльство. Тогда адь свари се сь дияволомь и сь сьмртию и сь множьствомь нечистихь доухь, рече къ немоу: воліе ти, начелниче пагоувѣ, и внезь поустиии, вельзевоуле, оброугань оть агтель божиихь. и враже праведниимь, чемоу то сьтвори тако? Цара славѣ вьсхотѣ на крьстѣ распети, и того мнѣше оуморити, и толикоу многоу користь симь обѣшта се створити; не владыи ничим же, и яко несмысль на мь створи. Смотри оуже те Ісоусь божьства своіего сиіаниіемь прогна и все прѣ тмы сьмрьтныіе, и тврьдоую тьмницоу јемь ськроуши, и воиии изеть дрьжнимыіе, раздрѣшь оужники все иже, подь нашими обыкоше вьздихати моуками, си роугают се намь, и оть користи ихь боудоуть изврани власти нашеіе, и владичьства наша прѣможена соуть. И оуже ни малы боит се нась родь члоеѣчь; врхоу того же и сило намь прѣтеть имь никогда же имамь не вьзможени бѣхоу мрьтвіи, и никогда же можахоу веселити се странии, ниим велеть и прѣтеть. Прѣд-

(1) такова члоеѣка посланя адьска дарьства вьзети.

(2) но истиніе ти јеси Ісоусь сынь божіи.

нїи сотоно, всемоу ҙлоу наүелниүе, и прьвы моүкамь, наслѣдниүе, ти прѣжде сего на Їсоуса прю ҙлоу иҙиска, и ни юдиного грѣха обрѣте вь нюм. Како же беҙ вины не испытавь юго на крьстѣ обѣси? Си бо сиѣше и вь нашоу область беҙь длга и привести, и оть вѣка дрьжимые погоүбихомь.

Югда же то адь глагола дитволоү, тогда царь славы реүе вь адоү: боүди дитволь подь областию твоюю вь вѣкы вѣка, на мѣстѣ адамли, праведнымь моимь соүдомь. И простьрь роүкоү свою Господь реүе: придете кь мнѣ вси свети мои, вы бо имате подобию обраҙа моюго, иже дрѣва ради дитволѣ дѣла сьмрьтню осоүждени бысте, нинѣ же видите дрѣвомь крьстнымь дитволѣ и сьмрть осоүдихь. И югда же сице реүе вси свети подь роүкою быше Господнюю, и дрьже Господь десницоү Адамлю, реүе кь нюмоү: мирь тебѣ сь вьсѣми үеди твоими. Адамь же на ногоү Господнюю прѣклонь се паде и сь сльҙною молиткою реүе: вьҙнесоү те господи тко подьет ме, и нѣси вьҙвеселиль врагь моихь о мнѣ. Ти Господь Богь мои, и вьҙоүпихь к тебѣ и исцѣлиль ме юси, и иҙведе оть Ада доүшоү мою, и иҙбавио ме юси оть нисходештих вь ровь. Поите Господеви вси свети юго, и исповѣдаите паметь светыню юго, тко гнѣвь вь ярости юго и животь вь воли юго. Тако жде вси свети юго колѣна прѣклоньше падоү на ногоү Господнию, юдинѣмь гласомь рѣше; приде иҙбавитель вѣкомь, ткоже ҙакономь и пророкы прѣжде вьҙвѣсти, и дѣлы испльни, и иҙбави ны живоносиымь крьстомь своимь; и сьмрти ради крьстные сниде кь намь, и иҙбави ны оть смрти адовные, силою твоюю Господи, тко же постави писме слави твоюю([1]) на небесехь, и вышьнюю испльна слави, крьсть твои на ҙемли постави Господи, и вь адѣ побѣди ҙнамение крьста твоюго, сьмрьть

([1]) постави ҙнамение крьста.

бо обладають потомь. — Прострь Господь роукоу своню, створи зналоеније крьста на Адамѣ и на всѣхь своихь, и дрьже десницоу Адамлю вь испрь изнде изь ада, и вси свети послѣдьствоующе бѣхоу Господоу. — Тогда светы †пророкь† Давидь силно вьзоупи рекыи: поите Господѣви пѣснь новоу, яко дивна сьтвори Господь — спасеније моје десница јего и мишица света јего. Сказа Господь спасеније своје и прѣдь члоѣкы откры правдоу своју. И вса множьства светыхь отвѣшташе рекоуште: се јесть слава всѣмь светымь јего, аминь аллилоуїа, јеже јесть сказајемоје: се воуди, таже поите Господа. — И по томь пророкь Аввакоумь рекыи се изнде вь спасеније људеи своихь, и избавить вьзлюбљеныхь своихь. И вси свети отвѣшташе рекоуште: благословень гредыи вь име Господње; Богь Господь просвѣтѣ се намь, аминь аллилоуїа. Таже по томь пророкь Михеiь вьзоупи рекыи: Кто Богь великь якоже ты Господи вьземљеи неправды и прѣзре грѣхы иних вса сьдрьжиши, и послоушстеније ярости твоје се посла, нь жива милость јеси, и самь обратиши се и помилоујеши ны, и раздрѣшајеши все неправды наше, и все грѣхы наше погроузи, и изведе ны оть вѣчније сьмрьти, якоже клет се отцемь нашимь вь дни прьвыје. Вси светы отвѣшташе рекоуште: сы јесть Богь нашь живи вь вѣкы вѣкомь и ть избавлять ны вь вѣкы, аминь аллилоуїа. Такожде вси пророци оть нихь прѣдьповѣданыхь хваль свети исповѣдајоуште и вси свети рѣше: аминь аллилоуїа, и оупвајоуште послѣдствовахоу по Господи.

Господь же дрьже десницоу Адамлю, и вьдасть јего Михаилоу архаггелоу, и вси свети послѣдствоваше Михаилоу и вьведе все вь раи. Срѣтоста ихь два моужа сьстарѣвша се велиї([1]) дньми, вьпросише же я свети: кто ви

([1]) многими.

юста? Вы с нами вь моуцѣ и мрьтва не бывша, вь раи же с нами како вьнесена быста? Отвѣштавь юдин оть нихь рече: азь юсмь Енохь, иже словесемь Господнюмь вьзнесень юсмь сѣмо. Сь жь сь мною юсть Илиа Өезвить юсть, иже на колесници огньнѣ вьзнесень бысть сѣмо и до селѣ не вькоусиховѣ сьмрти. Вь пришьствию бо Христово штедиѣ се Богомь, знаменїи и чюдеси брати се сь змиюмь и оть нюго оубиюнома бити вь Иерософнмие, и по трехь днехь поудодне пакы жива вь облацѣ вьзнесена боудевѣ.

И югда си глаголаста светыи Илиа и Енохь, приде дроугыи моужь хоудь оумилюнь, несы на рамоу своюю знаменние крьстово. И видеште юго вси светн рѣше кь нѣмоу: кто ти юси, нмь же зракь твои разбонникь юсть, и что юсть знаменние иже носиши на рамоу? Ть же отвѣштавь рече: право рекосте ꙗко разбонникь бѣхь, вьсакыю злобы творе по земли, и жидове ме на крьсть вьставноуше сь Ісоусомь. И видѣхь вса ꙗже сьдѣꙗше се вь раи же и до крьста Ісоусова на нюм же распеше юго жидове, и вѣровахь юмоу, и познахь юго творьца всего соуштьства, и просихь оу нюго рекыи: помени ме Господи вь царьстви твоюмь. И ꙗко тако приюмь молитвоу мою рече ми: аминь глаголю тебѣ, ты дьньсь сь мною боудеши вь раи. И дасть ми знаменние крьстною рекы: сию носи греды вь раи; аште не вьпоустить тебе вьноутрь вьнити аггель стрѣгыи раꙗ, покажи юмоу крьстною знаменние и рци кь нюмоу. ꙗко Ісоусь сынь Божїи, иже ннꙗ на крьстѣ распеть юсть посла ме. И югда же то створихь, рѣхь кь аггелоу стражоу раꙗ, абию отьврьзь вьноутрь вьведе ме, и посади ме о десноую страноу раꙗ рече: расмотроу мало и аште вьнидеть вась родь чловѣчь, и отьць Адамь сь всѣми чеды своими, сь светыми праведными оувѣмь Христа Господа на крьстѣ распета. Си вса словеса слышаше оть разбойника

прѣдници отьци и пророци(1), единиемь гласомь рекоше: светыи Господь, всемогыи отьць, вѣчныихь отьць, милосрдиемь ты еси, чьсть и штедрость оучеником, отьць милости раискые, ты нас пакы приведе вь вѣчныи животь, ꙗко тоу есть доушамь нашимь жиꙁьнь вѣчниꙗ вь вѣкы аминь.

Си есть божиꙗ светаꙗ таина ꙗже видѣховѣ и слышаховѣ, аꙁь Kаринь и Лициошь брата присныꙗ, веште не имакѣ слово бесѣдовати, и иниꙗ таини Господние, ꙗко же послоушьствоуеть Михаиль прьвы архаггель рече нама: идѣте вь брати ваю вь Иеросолимь и боудѣта вь молитвахь, вьпиюшта и славешта вьскрьсение Господа нашего Ісоуса Христа, и еже иꙁь мрьтвыхь сь собою вьскрѣси и ни сь единѣмь чловѣкомь бесѣдоуита, нь боудита ꙗко нѣма, доньдеже придеть годь, и слово дасть вама самь Господь, исповѣдати его божьство. И сие таины нама ꙁаповѣда Михаил архаггель и по семь ити прѣꙁь Иордань вь мѣсто животное, тоу бо соуть миоꙁи ижь сь нама вьскрьсоше, вь послоушьство(2) вьскрьсениꙗ Ісоуса Христа Господа нашего, имь же толико есть намь слово о тридневнѣмь вьскресении дано. — Вѣ ꙗже вьскрсоховѣ оть мрьтвыхь прѣбиховѣ вь Иерсолимие великоую ношть Господню, сь живыми оужиками раю вь послоушьствие Господа нашего Ісоуса Христа, и крьштении(3) бихомь вь светѣи Иорданьсцѣи водѣ, приемлюште по единомоу риꙁы бѣлы, и по трехь днехь прѣбывше великоу ношть господню, покривени бо соуть облакы иже вьскрсоше с нама и прѣведены, рече, прѣꙁь иорданьскоую рѣкоу, и никимь же видими соуть.

(1) слишахь оть раꙁбоиника, слишаше пророци и вси свети.

(2) похвалоу.

(3) Бѣхоу же Kариniь и Лицеошь брата присна светаго Сумеона Христа на роуце приемша, пребихове кь Иеросолиме и крьштьше се...

Си соуть ѥлико заповѣда намь Господь исповѣдати своѥго божьства таины, дадите ѥмоу похвалоу и исповѣданиѥ, покаꙗниѥ створите и помилоуѥть вьсь родь вашь, оть самого Господа нашего Їсоуса Христа, и спасителꙗ всѣхь нась аминь.

По томь ꙗко испльниста вса пишоушта разно вь листи книжьные вьста Карииь и ѥже писа вьдасть вь роуцѣ Аннѣ и Каиꙗфѣ и Гималиилоу; такожде и Лицношь ѥже писа дасть вь роуцѣ Никодимоу и Иосифоу, и абиѥ прѣображена быста и бѣла зѣло, и быста невидима. Кь томоу писаниꙗ же ѥю обрѣтоше се равна инуимь же разлиуно ни веште ни ѥдинѣмь же писменемь.

Си все дивьниѥ рѣуи Кариниѥ и Ликеоше слышавше вьсь сьньмь междоу собою рѣше: вь правдоу си вса оть Господа сьтворена иже свештень Господ вь вѣкы вѣкомь аминь, и разидоше се вси оть сьньма сь великою скрбию, сь боꙗзнию и страхомь биюште прьси своѥ, и иде кьждо ихь вь область своꙗ. Си вса ꙗже исповѣдана и сьтворена оть Июдеи вь сьнмиштихь, и ꙗко тако Иосифь и Никодимь исповѣдаста кнезоу и самь Пилать писа вса ꙗже створена соуть, и повѣдана оть Їсоуса Июдеомь, и положи вса словеса и ꙗви вь книгахь. И по томь самь Пилать посла книгы вь градь римьскыи Клавдию цароу сице рекь: понтьски Пилать, рабь твои, кь цароу нашемоу Клавдию, ꙗже истинно бысть, и се самь искоусихь, жидове завистьствомь своимь насладише се, притраннѣишоꙗ моукою и безуьстною сего моууише. Сего ради иже молитвоу имѣꙗхоу отьци ихь, да би имь Богь ихь посллаь оть небесь светаго своѥго, иже имь царь боудеть, и ть обѣшта се иже оть дѣвы рождь се, сего Богь посла на землю и Июдеомь. Мнѣ кнезоу соуштоу тогда жидовьскоу, сего посла имь. И видѣвше Ѥврѣниѥ слѣпые просвѣштаюшть, непризнь оть всѣхь изгонешть, мрьтвые вьскрѣшаюшть, заповѣда-

ющть вѣтромь, ходещть по вльнамь морьскымь ногама, ꙗко по соусѣ земли, и многа дроуга знамениꙗ и чюдеса творешть, и ѥгда мнози оть мрака июденска сына Божиꙗ ѥго исповѣдоующте вѣроваахоу вь нь, завидеще противоу ѥмоу, не трьпеште прѣдиии законьници книгоучиѥ и фарисеи июдеисцни, ѥмьше сего и мнѣ кнезоу прѣдаше, и дроугь дроугоу ихь кь мнѣ о немь льжоуште, рекоше велика ѥго соушта и противна законоу ихь творешта. Азь же словесемь ихь вѣровахь, тако соуште глаголюштемь и сего бивь предахь вь власте имь. Они же на крьстѣ распеше и, и мрьтва погребоше. Страже приставише оть слоугь ихь и сьвѣтникь, гроб ѥго повелѣше хранити, сего запечатлѣкше. Нь трети дьнь вьскресе оть гроба. И толма много вьсполѣ се безоумиѥ июденско, ꙗко даше слоугамь моимь мыто рекоуште: оучеинци тѣло ѥго ноштию оукрадоше. Слоугы же приѥмше сребро мльчати правды не можаахоу ѥже створено бысть, и абиѥ оть гроба вьскресша ѥго свѣдѣтелствоваахоу, оть Юдеи мыто приѥмше се повѣдахоу. Тѣмь же вьспоменоую ти о семь все истинно, цароу, да не всѣхь дроуго, ꙗко глаголюштемь истинно мниши, Июдеомь льжоуштемь. Послахь владичьствию вашемоу вса ꙗже приключише се о Їсоусѣ, вь дворци моѥмь.

Коньчаниѥ приключениꙗ Христа сына Божиꙗ ѥмоу же слава и дрьжава чьсть и поклоньниѥ вь вѣкы аминь.

Љ. Стојановић.

МАТЕРИЈАЛИ ЗА ИСТОРИЈУ

ЦРНЕ ГОРЕ.

ПРИЛОГ II.

НЕКОЛИКО ПИСАМА ИЗ ПРЕПИСКЕ ВЛАДИКЕ ЦРНОГОРСКОГ ПЕТРА ПЕТРОВИЋА — ЊЕГОША.

Петар II. Петровић Његош, владика црногорски, владавши Црном Гором од 1830 до 1851 године, био је један од најзнаменитијих владалаца црногорских. Цијелога свога краткога, али славнога живота, трудио се је да научи и просвијети себе, мучио се да уреди и просвијети своју земљу. Он је свуда на све стране тражио средства и познанства с којијема ће моћи узвисити Црну Гору; с којијема ће моћи упознати Црну Гору са свијетом; с којијема ће моћи израдити за Црну Гору државна права. Његов славни предшаственик Петар I. (свети) цео је живот свој посветио благу народа свога, али опет остави Црну Гору пуну унутрашњега раздора и спољашњега нереда, и што је најцрње без граница.

Унутра у земљи крварине непрестане. Братство са братством, село са селом, племе са племеном, нахија са нахијом све је то било заклано међу собом, није се могло изаћи по пазарима и путовима, јер се сваки час гледаше, кад ће пред тобом изаћи крвник да те убије, па и главу посијече, да је понесе у Никшиће или други турски град.

Требало је много муке и невоље љуте па да се закрвљеници измире. Али велики гени Петра II. не клону пред

тијема тешкоћама, но умири братства закрвљена. У томе морао је владика Петар употребљавати често пута круте мјере, па бога ми и убијати и вјешати, али нека га да му је просто по сто пута. Из два зла бира се мање. Боље је било неколицину убити и објесити, те да се тијем учини стега у народу, него се показати мекушцем па да се на његове очи кољу рођена браћа.

До владике Петра I. није било у Црној Гори никаквијех државнијех уређења. Али и Петар I тек је почео био ред стављати, а Петар II. славно је продужио његово дјело. Он уреди сенат, уреди неколико војске под називом „Гвардија“, уреди капетаније по племенима и постави капетане, који ће развиђати племенска дјела; уреди перјанике који ће бити вазда уз њега, да буду његови посланици по Црној Гори у одржању реда, и да пазе зликовце и кривце те да их доводе пред сӯд владичин ђе ће примити заслужену казну.

Будући Црна Гора није имала средстава за плате војсци и државнијем чиновницима, владика Петар је израдио, од братске Русије годишњу помоћ за ово. Тако он је могао трошити на „Гвардију“ годишње 12.000 форинти; на сенат 2898 форината; на перјанике и капетане 3039 форината; на унутрашње расходе манастирске (тадашња резиденција митрополита) 4000 форинти; на издржавање школа 4000 форинти, на грађевине државне, путове и др. 6339 форинти; на екстраординарне трошкове 1998 форинти. Уредио је био државно казначејство и поставио казначеја са платом годишњом од 500 форината и за казначеја поставио Димитрија Милаковића, написавши сам и правила по којему ће се казначејство управљати ([1]).

([1]) Ово сам извидио из списка расхода које је сам владика Петар II. разпредиједио. Правила за казначејство имају 12 тачака. У своје вријеме ћу их дати штампати.

Но што је највећма владику Петра II. мучило и највеће му бриге задавало то је: неопредијељеност црногорскијех граница.

Мучаше се владика свакојаких мука да ограничи Црну Гору. Али како ће. Аустрија с једне стране не признаје, Турска с друге стране још мање. Али далеко видни владика увиђе један згодан случај ђе би могао Аустрију ухватити у коштац. Виђаше владика да Аустрија гледа оком на један дијелак приморја те припадаше Црној Гори, па помисли: како би било да се прода овај дијелак приморја Аустрији. Што је смислио то је и учинио. Продао је Аустрији Стањевиће и Которске стране (1). У договору са Црном Гором, по поводу ове продаје, Аустрија се понашаше према Црној Гори као према држави независној и признаде њене границе.

Слава Богу, рече владика Петар, ево доживјех да видим ђе једна велика држава признаде да смо и ми држава, признаде границе наше. Истина то ме скупо стаде, продадох родне земље. Али што ћу кад нијесам могао другојачије. Ја морам и сузе од жалости пролијевати над овијем дјелом, јербо продајем своју земљу крвљу мога народа стечену; али се кроз те сузе морам и радовати, јербо виђох с једне стране бар ограничену моју земљу. Нико сада не може рећи да ми немамо граница (2). И доиста био је прав. Нека је благословен његов спомен у народу његовом из рода у род.

Но Турска, тај вјечни душманин рода хришћанскога — што ће се с њоме. Та варварка која вазда у своме дивљачкоме заносу јављаше неке претензије на Црну Гору. Но и тамо је велики владика вјечно радио да изради признање црногорскијех граница. По поводу тога он вођаше велике

(1) О овој продаји биће ријечи у преписци која ће се даље саопштити.

(2) Будући ми није намјера овђе обширно писати рад и дјела владике Петра II. то ја само овђе ово напомињем. Дај боже здравља ја ћу написати рад његов онако, како приличи овоме великоме мужу.

преписке са везирима турскијем у Босни и Ерцеговини, а такође и у Арбанији. Но дрвосладлук турски тешко је било до разлога довести. Тешко је било сломити дивље турско „ана“, и извадити им из главе глупо мишљење, да је Црна Гора земља честитога падишаха цара над царевима, брата сунца а рођака мјесеца, и ако је у томе њиховоме мишљењу било толико истине, колико и у томе да је султан брат сунчев, а рођак мјесечев.

Владика рађаше овамо са везирима, а тамо у далекој братској Русији тражаше помоћи да оствари ову велику мисао. Браћа Руси радоваху се свакоме успјеху црногорскоме, али „Русија, будући обвезана трактатима, не може се мијешати у политическа отношенија, која сушчествују међу Црногорцима и Портом Отоманском. Равномјерно и у случају важне и непријатне распре, Русија не би могла ни на каквом основанију заступати Црногорце, што би се, понајвише због собствени својих интереса бојала, да се не би турско правитељство запутало у нове препоне и внутрења замјешатељства“(¹).

Овако се одговара црногорскоме владици са далекога сјевера и савјетује му се; да у миру пребивају са Турцима, да на њихове предјеле не наступају; да се старају да не буду поводом каквога несагласија.

Али како ће се с крвником мировати, који оће да гази најсветија човјекова права, слободу и независност? Са таквијем није могуће мировати. Владика својом мудрошћу дође и до тога, те и Турке доведе до тога да чине са Црном Гором уговоре мира као са државом потпуно неодвисном, те тијем изради за Црну Гору ако и не потпуно ограничење, а оно бар признање да Турска нема никаквога права мијешати се у послове црногорске, него да Црна Гора води

(¹) Овако одговара руски вице-консул Јеремија Гагић из Дубровника владици Петру у писму од 14 Новембра 1834 године број 125.

своје послове као држава која нема никаквијех обвеза према Турској [1].

Владика Петар II. хтио је дати Црној Гори и добре законе. Онај који је казао „коме закон лежи у топузу, трагови му смрде нечовјештвом“ не би могао трпјети „топуз“ и самовољштину ни код власти, ни код народа. Али смрт скрати славне дане његова живота. У најдивнијему цвијету живота, у највећему раду, у ономе раду, који би највише користи донио његовом нараду, немилосрдна болијест скрати његов живот. Заиста за њега може се с подпунијем правом рећи оно, што је Бранко рекао за себе „много тео много започео, час умрли њега је помео“.

Ово неколико ријечи ја рекох као увод пред материјалима које ћу овђе написати.

Ова сам писма изабрао из множине писама која нађох у ризници цетињскога манастира, која се сада налазе код мене, и која ћу (важнија), ако ми буде могуће, повремено давати у штампу, да се с њима користим после или ја, или други који се узме врло труднога, али и врло важнога ђела, писања Историје Црне Горе. Мислим да је и с овијем што су ова писма спасена мном од погибељи учињена нека заслуга за нашу историју. Нека не помисли читатељ да сам ово рекао из сујете.

Писма која се овђе саобћавају жива су историја Црне Горе онога времена.

На Цетиње на дан св. Архангела Михаила,
мога крснога имена, 1883 године.

Марко Драговић
секретар министарства просвјете и црквених
послова и главни надзорник књажевског
питомачког завода на Цетињу.

(1) Трактати које је закључио владика Петар са везирима Босне и Ерцеговине биће приведени напријед.

I.

ПИСМА ЈЕРЕМИЈЕ ГАГИЋА, РУСНОГА ВИЦЕ-КОНСУЛА У ДУБРОВНИКУ, ВЛАДИЦИ ПЕТРУ II.

„Дубровник $\frac{\text{Августа 22}}{\text{Септембра 3}}$ 1832 године број 93. Са задовољством хитам да саобћим правитељствујућему сенату црногорскоме копију са писма императорско-рускога посланика у Бечу господина Татишчева под № 239, које сам са прошлом поштом добио. Из овога јасно ће те увидјети какову участ височајши Двор Всеросијски узима у судби народа црногорскога, и како цијени стољетну привурженост и благодарност Црногораца к покровитељствујућој њој Русији. — Ово је одговор г. Татишчева на моје представљање о угрозама везира Решид паше Црногорцима.

„Црногорци имају узрок двојно радовати се о томе, што Государствено министарство, и сва началства која од њега зависе, неуморно старају се одклонити од Црне Горе грозећу њој опасност. — Зато су Црногорци дужни свето и тачно онога министарства савјете испуњавати: у миру пребивати са Турцима; на њине пределе откуд не наступати, и старати се не бити поводом, каквога му драго разрива и несагласија; — једним словом, старати се саодговарати старањима Државнога министарства о благу њиногa отачаства. — У случају ако би Турци на Црну Гору без узрока напали — Црногорци ће са тврдим уповањем на милост Божију, за кратко вријеме умјети бранити се и отачаство своје заштићавати, очекујући силно заступлење монарха Всеросијскога по праву које имају на покровитељство Русије“.

„„Императорско Руско посланство у Бечу Августа $\frac{9}{21}$ 1832 године број 239. Господину Колешкоме Асесору вицеконсулу у Дубровник и кавалеру Гагићу.

Допис ваш од $\frac{21 \text{ Јулија}}{2 \text{ Авгуcта}}$ под број 78 с приложеном к ономе преписком вашом с архимандритом Петровићем и г. Вукотићем, равно као и преписку њихову са Турскијем војничкијема Началствима исправно сам примио.

Вама је давно познато какво учашће прима височајши наш Двор у судбама једноплеменога и једновјернога нама народа црногорскога, који у течају времена, више од стотине година, умио се је показати достојан онога својом привржешћу и благодарношћу к покровитељници својој Русији.

У сљед овога ја сам поставио себе у дужност о вашему допису донијети до знања Господара Императора, а такође јавити нашему посланику у Цариград о пријетњама везира Решид паше.

Из преписке с г. Бутеневим са задовољством дознао сам да, усљед мојијех одношења, већ је он добио потребне наредбе од министарства да може бранити право Црногораца пред Портом Отоманском; због тога ја се ни најмање не сумњам да ће одма, пошто добије моја извјешћа, г. Бутенев ускорити учинити потребни корак да се одклоне од Црне Горе пријетеће њој биједе, и ја себе тијешим надеждом да његова старања неће остати безкорисна.

Ако ко нападне од стране Турака на Црну Гору, одбрана отаџбине биће призната праведном, но морам пријетити и призвати вас да јавите властима црногорскога народа, нападај њихов на земље отоманске царевине, може лишити њих права на покровитељство Русије““.

„Дубровник $\frac{16}{28}$ Децембра 1833 године број 100. За дужност сматрам извијестити ваше високопреосвештенсто, како ми је овај час глас дошао, да се у Мостару справљају 1.500

избранијех коњаника Турака, којима ће бити предводитељ Хасан-бег Требињски, и намјеравају око наши празника ударити из ненада на Жупу Никшићку под предлогом да тамо промијене Муселима... —

Спјешећи с овијем извјешћем за ваше владање с истином српском преданошћу J. Гагић".

„Дубровник $\frac{1}{13}$ Новембра 1834 године број 120. Високопочитајемо писмо вашега високопреосвештенства од 25 прошлог м. донијело ми је радосно и превесело извјешће о изненадном одкрићу нетљености тјела вашег предка по признању њега светим.

У вријеме ваше управе стадом Христовим у Црној Гори, Господу Богу било је угодно, к већему утврђењу благочастија, (окруженога гонитељима православија) у роду Петровића — Његоша прославити особитим знамењем благодати спомен доблеснога поборника православне вјере и отечества — св. Петра.

У овом необичном собитију и ниспослању милости Божије на ваше преосвештенство, и на народ црногорски види се магновеније Божије деснице, која, посредством светитеља Петра, архипастирски ваш престол и битије независимога и слободнога народа црногорскога утврђује на тврдом основању благочашћа.

С срдачним сакрушењем умољавајући всевишњега, да утврди у Црној Гори постојани мир, да улије у срце Црногораца међусобну љубав и поштовање к своме началству духовноме и мирскоме, ваш J. Гагић".

„Дубровник $\frac{14}{26}$ Новембра 1834 године број 125. Ја сам имао част извијестити ваше високопреосвјештенство да сам вашу с Афис пашом везиром Скадарским преписку, при мојем допису од $\frac{7}{19}$ Августа т. г., одправно на преглед им-

нераторскоме министарству у Петроград. А сада хитам саобћити вам мишљење онога министарства о непријатној оној преписци, и распоређење које је од министарства посљедовало к императорској мисији у Цариград односно вишереченога предмета.

Руско императорско министарство, желећи вићети један пут утврђени мир међу двјема странама, које се о том договарају, с великим незадовољством пријетило је из вишеречене преписке, својство јошт вишега огорчења и свађе, која су произлазила истом преписком толико противном пријатељскоме сношају и сусједској довјерености. Русија, будући обвезана трактатима, не може никако мијешати се у политичке одношаје који постоје међу Црногорцима и Портом Отоманском. Равномјерно и у случају важне и непријатне распре, Русија' не би могла ни на каквом основању заступати Црногорце, осим од части из саучашћа к јединовјерцима, а од части (и понајвише за то) што би се због собствених својих интереса бојала, да се не би турско правитељство запутало у нове препоне и унутрашња замјешатељства.

Уважавајући дакле ове околности императорско министарство предписало је нашој у Цариграду комисији, да се постара најмиротворнијим начином склонити турске министре да утврде и чувају сагласје међу народом црногорским и сусједним с њим пашама.

И тако мени не остаје друго него покорњејше молити в. високопреосвјештенство и препоручити вам најтоплије да се са свима силама постарате внушити Црногорцима свако могуће мирно расположење к Турцима, да би се тијем сачувало узајамно и добро сагласије са Турцима. Словом чувајте се свега онога што би за Црногорце предосудително могло бити, а за Русију прискорбно и непријатно, не могући им ни на каквом политичком основу јавно помагати.

Јавио сам и у Србији како је господу Богу благоугодно било прославити спомен поборника за православну вјеру и отачаство — светога Петра“.

„Дубровник $\frac{15}{27}$ Марта 1838 године број 32. Почтењејше писмо в. високопреосвјештенства од 10 т. Марта под број 31 по минувшој пошти имао сам част примити, и по вашој жељи послао сам с данашњом поштом императорскоме рускоме посланику у Бечу извјешће о непријатном догађају на граници међу Црногорцима и Аустријанцима. Остаје ми знати, ако ме удостојите вашега одговора, је ли стражара Аустријска сазидана преко границе у црногорској страни? У првом случају ви бисте имали пуно право, а у другом имају право Аустријанци, и не можете се никако оправдати, него допустити њима на вољу, да чине што је њима драго на својем предјелу. Овди се чује да се код вас на граници много непријатни ствари догодило о којима в. високопреосвјештенство ништа ми не јављате, и за то ја ништа не вјерујем осим вашега извјешћа.

Желим вам савршено сагласје са Аустријом од којега зависи будуће благостање и срећа народна“.

„Дубровник $\frac{21 \text{ Априла}}{3 \text{ Маја}}$ 1838 број 45. Ја сам имао част примити в. високопреосвјештенства одношај од Априла 18 под број 42, садржај којега даје ми пуну надежду да ћете ви присуством вашим на граници Паштровској, дијелење границе срећно к крају привести, и сагласје с Црмничанима и Паштровићима к обћему задовољству утврдити.

Међу тијем за дужност сматрам саобћити в. високопреосвјештенству да ми је с прошастом поштом Димитрије Павловић (Патошчев) из Беча саобћио сљедеће:

„„По садржају дописа вашега високоблагородија од $\frac{15}{27}$ Марта под № 31 ја нијесам пропустио говорити са аустриј-

ским државним канцеларом по предмету жалбе владике црногорскога. Књаз Метерних удостовјерио ме да ће аустријско правитељство предписати најтачнији развиђај по овоме дјелу, и ако ови развиђај буде сагласан са показањима П. П. Његоша, то ће он предузети све мјере да се тражбини владике црногорскога задовољи““.

„Дубровник $\frac{31 \text{ Маја}}{12 \text{ Јунија}}$ 1838 број 62. При одношају в. високопреосвјештенства од 26 т. Маја под № 57 имао сам част примити пакет на име господина Императорскога Рускога Посланика у Бечу Димитрија Павловића Татишчева, који ћу данас одправити по принадлежности и јавити г. посланику о свему осталоме што сте благоволили мене саобћити.

Има већ двадесет дана да се овде говори како су Црногорци попалили Корјениће, убили неколико Турака и Грахово завладали, — и за то, да се Турци купе у Ерцеговини да ослободе Грахово и истерају Црногорце из својих предјела. Овај говор држао сам ја до сада за лаж, будући од вас нијесам био предупређен о томе, што се по вашој граници чини; но сад како ми ви јављате да су Црногорци освету чинили у Корјенићима, вјерујем све што се је рекло односно Ерцеговине и Црне Горе. Турци без сумње неће оставити Грахово у црногорским рукама, — за то није се чудити што се купе код Грахова и справљају се ударити на Црногорце.

Грахово је камен претисканија који ће некоме велико зло проузроковати! Говори се да има већ скупљених Турака и Христијана, око Грахова, до осам тисућах. Дај Боже да се све ово мимоиђе без великога зла“.

„Дубровник $\frac{7}{19}$ Јулија 1838 године број 92.

Част имам саобћити в. високопреосвештенству да сам с прошастом поштом добио одношај Департамента Азијатскога о височајшој вољи послати у Црну Гору десет хиљада че-

тврти разнога жита, да би оно послужило основањем уређења тамо код вас постојанога за храну магазина, из којега би се могло, у случају неродице, раздавати онима који би потребу имали у храни.

О таквој височајшој вољи, в. високопреосвјештенство било је већ извијештено господином вице-канцеларом Графом Несељродом особитим писмом.

Сада је приступљено к приведењу ове благотворителне мјере у испуњење. Поменуто количество жита куповаће се у Одеси и отуда ће се постепено одправљати у један од најближих Црној Гори пората Јадранскога мора, и биће управљено на моје име; Ја ћу се у своје вријеме старати примати поменуто жито, и у исто вријеме предавати в. високопреосвјештенству, или кому ви наредите да за вас оно прими под вашу расписку.

По узакоњењу аустријскога правитељства никаква роба ни трговина, која иде из Црнога мора и Леванта, не може се ни у каквом далматинском порту изкрцати, докле предварително не одстоји десетодневни рок (Шурина) у Дубровачком Лазарету у Гружу. О овом узаконењу извјестио сам ја наше министарство да би се оно умјело владати у случају закључења контракта са капетанима бродовах, које ће више поменуто жито извозити. Кад који брод овамо приспије и одстоји у овдашњем Лазарету десет дана, ја ћу сваки одма одправљати у Котор; а ви, међу тим, благоволите учинити наредбу да се жито одма мјерећи изкрцава и прима у ваше магазине, да неби капетани имали узрок и предлог жалити се на задоцњење и по законима искати награду за изгубљено вријеме. У осталом обширније ћемо се о свему у своје вријеме договорити.

И при овом случају наложило ми је министарство да повторим в. високопреосвјештенству, да Господар император удостојава вас и ваш народ височајшега благоволенија сво-

јега, које је многим опитима доказано; но да би сте сачували то благоволење и у будућа времена, ви сте дужни старати се утврдити у Црној Гори поредак, тишину и унутрашње благоустројство, и настојати одклонити сваке случаје, који би могли дати повода к незадовољствима, како са стране турскога правитељства, тако и са стране аустријскога пограничнога Началства.

Таквим начином извршивши моју дужност како к мојему началству тако и к вашему високопреосвјештенству, чекам од вас извјешћа о догађајима у Црвници са Аустријанцима и код Грахова са Турцима".

„Дубровник 26 Јулија / 7 Августа 1838 године број 102. У суботу пред вече (23 Јулија / 4 Августа) разнесе се овде несрећни глас да су Црногорци из ненада напали на аустријску страну у Паштровићима и убили 1 официра, 1 сержанта и десетак солдата, и освојили новосаграђену на граници стражару, и да је сва аустријска војска, која се у Бокама находи, и сви житељи Боке подигли се на оружје против Црногораца, — и тако да се је међу вама и Аустријом формална војна започела. Одма послије овога гласа пошао је одавде бригадни генерал г. Турски у Боку и за њим исту ноћ одправио се један дио војске у помоћ оној која је у Бокама. Што ће из овога . . . воспослједовати сами Бог зна! но готово и људи знаду да ће за Црногорце веома несрећно изаћи, будући су тако непаметно и бујно поступили и то одма после назначења границе властима аустријскијема и црногорскијема у сагласију.

Један турски брод изкрцао је ономад у овај лазарет 600 барила праха, који ће се, пошто одстоји контумацију, одправити у Ерцеговину и Босну".

„Дубровник 30 Јулија / 11 Августа 1838 год. број 105. Допис ваш од 25 Јулија № 81 и при ономе двије копије дописа ваших

к аустријским властима, а такође и рапорт г. капетана Ковељевскога № 12 и 13, имао сам част примити с прошлом поштом и по мојој дужности преставио сам коме сљедује и одправио с данашњом поштом. Допис ваш умирио ме у неколико јербо сам видио из њега да нијесу Црногорци толико црни колико их описују, а надам се, да се је до сада утишала рат међу Црмничанима и Паштровићима, и очекујем од вас извјешће о савршеном помирењу са Аустријанцима.

Чуо сам ономад да је Ерцеговачки везир Али-паша послао к вама своје људе да с њима преговарате о миру: Еда тај преговор узима жељени успјех.

Господар Император Николай Павловић јуче и данас находи се заједно са аустријским императором у Инспруку не далеко од Тријеста..."

„Дубровник $\frac{1}{13}$ Августа 1838 године. С прошлом поштом имао сам част примити допис ваш од 29 т. м. Јулија № 85 и при ономе копију саглашења о примирју учињеноме међу Црмничанима и Аустријанцима које ме је веома обрадовало. Они који су неправедно Црногорце окривљавали у пријеварноме нападају њиховом на аустријску страну, осрамотили су се, и чини ми се грдно покајали. Господар Император скоро ће се о свему извијестити, а најбоље из ваших писама, која сам ја тачно превео и одправио да се њему поднесу. Ако је слободно упитати: кад ће окончателни трактат мира учињен бити међу вама и Аустријанцима, и оће ли остати досадашња граница?

Јесу ли дошли к вама чиновници Али паше везира Ерцеговачког да уговор чине с вама о миру? Ја мислим да су већ код вас. Обрадујте ме скоро и од те стране молим вас!..."

„Дубровник $\frac{28 \text{ Октомбра}}{9 \text{ Новембра}}$ 1838 године број 141. Радосно за мене писмо в. високопреосвјештенства од т. м. Октомбра

24 под № 115 и при ономе копију трактата[1] закљученога међу вами и везирима Босанским и Ерцеговачким, по којему је од Турака призната Црна Гора независном, и на условију такође уређена независност Грахова, имао сам част прошлом поштом исправно примити, и данас саобштавам о томе нашему у Бечу посланику.

Участвујући у радости вашој о успјеху којега сте имали у овом случају, желим вам крјепост да сачувате строги и дуговјечни мир са Турцима, на основу Руске жеље и њене политичке системе у одношају к Црногорцима. Руско министарство жели: 1-во. Да Црногорци униште сасвијем непријатељско расположење к Турцима и к Турским властима њима сусједним; и да строго пазе оно уважење које су дужни имати к сусједним њима властима аустријске државе. 2-го. Да Црногорци утврде и постојаним учине њино собствено благостање заведењем код себе унутрашњега мира и поредка. 3-ће Да се укоријени у Црногорцима уважење и покорност духовноме њиховоме пастиру и 4-о. Црногорски владика са своје стране да се стара благочестијем и правицом придобити довјерије његове паства, и с умним распорећењем чувати строги поредак унутра и мирне сношаје изван са сусједима. — Сљедујући овој системи, ви ћете бити не само од околни сусједа, но и од свијех европскијех народа уважени. А у собственом отачаству вашем, којему сте ви придобили политичко биће, и с тијем уредили и утврдили његово благостање, бићете благословљени ако не од савременика ваших, а оно од потомака, који ће боље и праведније моћи оцијенити плод подвига ваших на духовном и политичком попришту“.

„Дубровник $\frac{14}{26}$ Јануара 1839 г. број 7. Из дописа в. високопреосвјештенства од 8 т. м. Јануара под № 1 са за-

---

[1] Трактат биће приведен при свршетку ове Гагићеве преписке.

довољством разумио сам о благодарном поступку Босанског везира с депутатима вашим и Граховским, а с негодовањем о поступку коварнога и злонравнога Али паше Ерцеговачкога; равно и о преписци вашој са Скадарским везиром и договарању о миру са Арбанијом, што ми је весма драго било знати, и данас преставио сам о свему подробно — по смислу вашега писма — нашему министарству.

Ја се надам да неће смјети Али паша више учинити с Граховљанима, него је учинио до данас; његово ће се зло ограничити само једним задржањем Граховљана за кратко вријеме док што гођ од њих узме, пак најпослије одпуштиће их; иначе горе ће бити за њега...."

„Дубровник $\frac{17}{29}$ Јунија 1839 г. број 74. Ја сам имао част примити прошастом поштом допис в. високопреосвјештенства од 12 т. м. Јунија број 30, и при ономе писмо на име господина Рускога посланика при Бечкоме Двору Д. П. Татишчева, које сам данас одправио по принадлежности, и јавио истоме г. посланику о свему што сте ми саобћили у вишереченом вашем допису. Ви сте, колико се види при малој штети, велику побједу одржали над свирјепим Албанцима, с којом побједом срдачно вас поздрављам. Бурни нападај Албанаца, без да сте ви дали к томе икаквога узрока, види ми се веома подозрителним — баш подкупљеним ким му год драго било. — .... Ја би желио чути једанпут да су ваше границе са Аустријом установљене, и чини ми се да би онда Албанци били с вама у миру.

Очекивам од вас извјешћа о тачном расположењу Скадарскога везира односно постојанога са Црном Гором мира..."

„Дубровник $\frac{14}{26}$ Јулија 1839 г. број 81. Допис ваш од 10 Јулија имао сам част примити прошлом поштом, и с овом поштом преставио сам садржај истога императорскоме мини-

старству. Част имам поздравити вас с миром закљученим с Албанским Турцима, и желим да буде постојан.

Камо срећа да сте зимус купили кукуруз. Пет тисућа стара могли сте имати за оне новце које ћете сада дати за четири тисуће. Кукуруз је сада у Трijест по 4 ф. стар мљетачки.

Овди се говори да је Мехмед Алија одржао велику побједу над султанском војском. Ако је ово истина? Ја се надам да су Руси до сада у Цариград....“

„Дубровник $\frac{30\ \text{Јулија}}{11\ \text{Августа}}$ 1840. Господин Шафарик примивши имена црногорскијех села, које сте имали доброту посредством мојим послати му, пише ми да вам од стране његове усрдњејше благодарим, и да вас на ново молим да му пошљете једну копију земљописне карте коју је г. Ковальевски ту учинио; јербо, говори г. Шафарик, да би без карте историја била не доста тачна. Дакле ако благоволите задовољити прозби г. Шафарика не пропустите молим вас и мени послати једну копију исте карте за коју ћу вам веома обвезан бити...“

„Дубровник $\frac{11}{23}$ Октомбра 1840 г. број 87. Ја сам имао част примити два писма в. високопреосвјештенства, једно од 20 пр. Септембра о славном сражењу Додошана с Албанцима; а друго од 4 т. Октомбра о побједи Морачана над Смаил-агом Ченгићем и прочима зликовцима и у своје вријеме јавио сам о томе нашему министарству.

Међутим за дужност сматрам предворити вас о томе како се Ерцеговачки везир Али паша јако спремио и већ послао у Дробњаке војску да освећује Смаил агу и његову дружину. Говори се да је више од десет тисућа војске тамо пошло. Не бих рад био да изненада рупе Турци на Морачане и да врате жао за срамоту; и што више да се упуштите у озбиљ-

ски рат са Ерцеговином и Арбанијом: ја не сумњам да и Албанци неће у овом случају напасти на вас....“

„Дубровник $\frac{20\ \text{Маја}}{1\ \text{Јунија}}$ 1842 г. број 55. Данас је било овде људи из Мостара који казују да је прошастијех дана везиру Ерцеговачкоме дошао из Цариграда Татарин који се толико очекивао да му донесе допуштење да udари на Црну Гору и који му је донио ферман од Султана да ни пошто не тиче у Црну Гору нити границу преступа; а напротив да се стара на лијеп начин повратити Граховљане у покорност и послушност Порте. Ако ли се Граховљани противили буду и не би се склонили арач плаћати да их принуди силом оружија. — Са овим ферманом послао је везир истога Татарина у Билећ Баш-аги Реџе-пашићу Муселиму Невесињскоме да се овај стара уговорити Граховљане к миру на рјешеније Порте. Је ли ово све истина, или није? Ви ћете из поступка турскога јошт боље увиђети....“

„Дубровник $\frac{9}{21}$ Јунија 1842 г. број 64. Јучер дошао је Асан-бег из Мостара у Требиње су 300 тоски, и данас полази у Корјениће. До три дана доћиће му јошт 500 Турака коњаника и по том вјеројатно прокушаће срећу на Грахово. Зарекао се је везир да ће подигнути мало и велико што оружје носити може да Грахово покори и у њему 300 Турака гарнизона остави. У Црногорце неће ни пошто тицати. Ово су јуче како Турци, тако и Христијани на табору за вјерно извјешће потврдили, и ово нека вам служи за ваше владање...“

„Дубровник $\frac{15}{27}$ Августа 1842 г. број 91. Департамент Азијатски, од минувшега Јула 14 саобћио ми је како је начелник штаба, по управи војено-учебних заведења, г. генерал-мајор Ростовцев извијестио исти Департамент да је императорски паж Павел Његош био дуго вријеме болестан од

изнурителне грознице и, к обћему прискорбију, скончао се од исте болести 20 Маја текућега года. Саопћавајући вам о овом горестном догађају, по утврђењу Департамента Азијатскога, могу вас пуно увјерити да су ради изљечења вашега синовца била употријебљена свą медицинска средства, но она к сажаљењу нијесу могла спасти живот тога младога човјека(¹)...."

„Дубровник 18/30 Септембра 1842 г. број 99. По лијепоме времену онога дана кад сте се срећно упутили из Гружа (Гравоза) за Котор и сљедујућега дана, који је такође морао лијеп бити, надам се у Бога да сте благополучно приспјели на Цетиње и саобћили нашој храброј и доброј браћи Црногорцима благоуспјешност ваше дипломације.

Везир је исти дан објідовао код барона Роснера и послије обједа, са својом свитом, дојахао је у Груж и гледао екзерцицију Аустријске војске и сутра дан одправио се су неколико својијех старешина на пароходу до Слана, а остала његова тевабија пошла по суху до Слана одакле ће с везиром заједно по суху продужити пут до Метковића и у Мостар. Везир је поклонио барону Роснеру својега хата ђогата на којем је дојахао у Дубровник. Овде су дакле празници прошли које сте ви с везиром овоме народу проузроковали, и сада се у великој тишини људи разговарају и преживљу о трактату којега сте ви успјели с везиром закључити. Паметних људи обште је мишљење да сте ви с Отоманском Портом један дипломатски акт закључили с којим је Порта признала независност Црне Горе, и да се нико није надао да ћете ви у томе успјети. Лукави људи говоре да везир није разумио силу значења ријечи „независност" и зато да се може с временом покајати. Било како му драго ја сам исти дан, кад сте ви

(¹) Павле Петровић је био син Пера Томова Петровића, брата владике Петра II. Њега је био послао у Русију стриц му Петар II. да се тамо васпита и приправи за будућега господара црногорскога са званијем не митрополита, но књаза што је вазда желео Петар II.

одавде одправили, рапортирао мојему началству и при оном одправио копију трактата из којега ће се тамо јасније вићети способност и благоусијешност ваша у дипломацији. Међу осталијем придао сам у рапорту и то: „„Високопреосвештени владика црногорски имао је прво виђење са везирем $\frac{9}{21}$ текућега Септембра у дубровачкоме карантину у присуству два аустријска чиновника, к којијема дошао сам и ја под предлогом учинити везиру визит. Поменути аустријски чиновници имали су наредбу да свагда буду уз владику и везира, у вријеме њиховијех преговора. У почетку владика ме је добро молио да и ја свагда будем при њима, но то нијесам могао учинити, јербо нијесам имао наредбе од мога началства. Но не гледајући на то, у вријеме преговора, владика се је непрестано самном савјетовао, и трактат овај, који се овђе сматра јединим и важним актом дипломатичким којијем је од Порте признана независност Црне Горе, сачињен је њим и мном без икаквога уплива са стране““. Рапорт је мој пошао с параходом и ја ћу очекивати последице на њега....“

„Дубровник $\frac{8}{20}$ Јануара 1843 године. Прошастом поштом примио сам писмо од познатога вам господина Шафарика у којему јавља ми, да ће ове године доспјети своју велику карту к славенским старожитностима, и желећи тамноћу српскога старожитељства освијетлити, моли ме да вам преставим ниже означена питања.

1. Гдје је била зетске епископије столица која је установљена била краљем Стефаном и св. Савом архијепископом српским? — По љетописима била је зетска епископија у манастиру св. Архистратига Михаила. Имали у Црној Гори или у окружности ђе год једна стара црква св. Архангелу Михаилу посвећена?

2. Гдје је био манастир Градац са црквом храма пресвете Богородице, краљицом Јеленом Стефана Уроша Вели-

вог супруга и Милутиновом мајком сазидан? У Црној Гори има два мјеста која се зову Градац; код једнога има један манастир — пита се који је храм тога манастира, или којему је свецу посвећен тај манастир?

3. Гдје је мала ријека Рибница која се често спомиње у љетописима и у пјесмама? — Она се не находи ни на једној карти. Она утиче у Морачу не далеко од Подгорице; вјеројатно од источне стране? Дакле међу рјечицом Брскут и Цијевном? Или је једна рјечица поред Зете? Ово је веома важно знати јербо је овде у 1114 години рођен Стеван Немања.

4. Били се могло знати једно савршено и точно описање по имену свијех манастира и старих цркава у Црној Гори, и разрушених и опустошених? Нужно је свагда знати којему је свецу манастирска или мирска црква посвећена; јербо ово служи за провјерење тождества (identität) с манастирима у историји поименованима.

5. Јели вам познато мјесто Брсково? град Брсково, жупа брсковска било је негђе међу Метојијом и Зетом. — Тамо је била некада једна колонија дубровачки трговаца, који су ту своју цркву имали. Ово је старинско и важно.

Г. Шафарик држи се копије ваше карте за будуће дјело, но вели да у њој има много недостатака и ваља да буде испуњена и исправљена. Коваљевски издао је своју карту од Црне Горе с једном књигом. Вјеројатно бићете већ то имали. Г. Шафарик пише ми да је послао некакву карту г. Чевкину коју је од њега искао“.

„Дубровник $\frac{16}{28}$ Августа 1843 г. Из вашега писма од 12 т. м. Августа разумио сам како су Албанци попалили неку кућу и житницу у неком селу црногорском. Говорише ми да сте сада у рату са свијема Турцима, који вас окружавају — Бошњацима, Ерцеговцима и Албанцима. Ја не-

знам хоћели се икада прекратити вражда међу вама и Турцима.......... Али паша премда се готови к војни, мислим да неће сад одма напасти на вас, док не прими заповијед од Порте, коју он сваки дан очекује. Са свим тим ваља вам бити пажљиви. Господин Генерал Герлица искрено поздравља вас и са сакрушењем срца сажалева о несрећном случају које вас је у данашње критично стање поставио.

Данас полазе из Требиња сви наоружани Турци и селски кнезови у Клобук к Хасан-бегу. Не пуштајте у Црну Гору никога из Ерцеговине од хришћана, ни жене ни ђеце, да неби под другим видом дошли шпијонити код вас. Али паша находи се сада у Плану; Турци се једнако купе и по заповиједи везировој, кад топ пукне, да се сви к њему стеку...“

„Дубровник $\frac{23\ \text{Августа}}{4\ \text{Септембра}}$ 1843 године. И ако желим, у садашњим околностима у којима се ви находите, бити вам од помоћи, ако не другим чим, оно барем извјешћима о положају ваших противника, опет не могу вам за сада друго саобћити, осим онога што се овде говори: Ерцеговачки везир имао је недавно куријера из Цариграда и говори се да му није повољне заповиједи донио; он је заповедио да се и они Турци који нијесу били пошли на војску спраке и дођу у војску, а неколико мостарски хришћана одпуштио је из војско дома. Везир се кренуо и премјестио из Плане и сада се налази су 300 војника на глави од Требјешнице; а Хасан-бег, који предводи сву главну војску, находи се расположен код Никшића. У Дробњацима, на Језерима находи се везиров син с коњаницима — спахијама. По свој прилици везир мисли учинити негдје шанац и утврдити се за неко вријеме, јер је заповидио да му из Попова неколико раје дође са сјекирама који ће тај шанац чинити. Говори се да је скадарски паша послао на ваше границе до 2000 регу-

ларне војске. Овако се овде говори. У осталом не сумњам да ви нећете о свему, што се у Босни и Арбанији чини, много боље и вјероватније знати..."

„Дубровник $\frac{27 \text{ Септ.}}{9 \text{ Окт.}}$ 1843 г. број 86. Ваше писмо које примих 24 т. м. Септембра из Котора, јако ме обрадовало. С радошћу јавио сам г. посланику нашему у Бечу о добром успјеху вашем над Турцима при Грахову, и да ћу му скоро послати трактат о окончателном миру међу вама и ерцеговачким Турцима. Ја би рад да ви формални трактат учините с Али пашом, који би ратифициран био од султана.

Много би вам и о томе писао да ме на миру оставља земљотрес који од $\frac{2}{14}$ т. м. Септембра до сада све једнако пријети разрушити ови жалосни град..."

„Дубровник $\frac{7}{19}$ Јануара 1844 г. Ја се надам да ћете бити благополучно дошли у Бечу кад тамо ово моје писмо приспије. Јучер је био код мене архитект Антон Шољетић и показао ми је писмо које је писао својему коресподенту у Фјуми, поради грађе за вашу флотилију; равно и у Тријешће писаће да сабере с обје стране извјешће, ђе што налази и по сходној цијени, и најдаље кроз мјесец дана знаћемо о свему како ће се располагати. Он ме је молио да вам јавим да је он уговорио с 10 мајстора дубровачки да пођу с њим у Априлу мјесецу у Црну Гору. Дакле по свој прилици они ће моћи с вама заједно тамо поћи само, јошт не знају оћели им њихово правитељство дозволити..."

„Дубровник $\frac{1}{13}$ Фебруара 1844 г. Имао сам част примити ваше предраго писмо из Тријеста од 8 прошлога Јануара и по вашој наредби говорио и уговорио с протом Шолетићем из Груже како што сам вам писао у Бечу $\frac{7}{19}$ пр. Јануара. Међутим има већ 8 дана како је прото учинио прошење преко овдашњега началства правитељству у Задар за пасапорте да

може су 12 мајстора поћи у Црну Гору, и до 8 дана надам се да ће доћи допуштење из Задра. Прото је с прошастом поштом имао одговор из Тријеста и Фјуме поради дрва која су потребита за пет барака канонирски. Дрва свака кубична нога франц. коштаће 1 фиор. и 5 х., осим катрана, гвожђа и осталога материјала. И тако одредили смо да прото најдаље од данас до 25 дана одправи се у Тријест и Фјуму, и изабере тамо дрва и остали материјал, који се у Црној Гори и Котору не налази и на једну трабакулу натовари и привезе у Котор. По протову рачуну коштаће све то око 2.500 фиорина.

Дакле ја ћу чекати ваше одобрење за ову нашу одредбу, и оћу ли дати проту Шолетићу означену суму новаца, благоволите што скорије увједомити ме. Што се тиче 6 мајстора које сте ви у Корчули нашли, прото је сагласан да и они дођу и да грађење буде приjед готово су више мајстора“.

„Дубровник $\frac{3}{15}$ Јулија 1844 г. број 72. Господин посланик наш из Беча граф Медем обзнањујући ме како је примио мој рапорт од $\frac{15}{7}$ пр. Јунија, а за тијем сљедеће односно жалбе в. високопреосвјештенства на повторавајућа се убиства Црногораца од Арбанаса, говори да је копије од онијех послао нашему посланику у Цариград, и даље препоручује ми да вам ово речем: „„Потреба иште да непрестано савјетујете високопреосвјештенога владику да избјегава све оно што би могло нарушити мирне одношаје с пограничнијема турскијема началствима; и да са трпјењем очекива ријешење, које ће бити у Цариграду по ходатајству нашега посланика учињено на рачун питања о препиркама Црногораца са Турцима, односно острова Врањине и Лесендра...““ Ово достављам до знања в. високопреосвјештенству“.

„Дубровник $\frac{10}{22}$ Сентембра 1845 године. Податељ овога писма јест Лука Џорџи, којега ја одправљам вашему високо-

пресвјештенству да научи код вас кога од вашијех цигаре чинити. По обћему увјерењу он је од свијех, који овај посао овди чине, најбољи и по томе надам се, да ће задовољити вашој жељи. Ја сам с њим уговорио да му се плати за параход и трошак одавде до Цетиња и обратно, да му се даје храна и квартир за вријеме колико се забави тамо, и за сваки дан од данас до повратка његова у Дубровник, по четири цванцике на дан. Ја сам хтио јошт кога послати вам од истога заната, но није се хтио нико ријешити поћи тамо...“

II.

ДВА ТРАКТАТА ЗАКЉУЧЕНИ МЕЂУ ВЛАДИКОМ ЦРНОГОРСКИМ ПЕТРОМ II. И ВЕЗИРИМА ОД БОСНЕ И ЕРЦЕГОВИНЕ.

Први трактат од 20 Септембра 1838 године.

„Да се зна како турски чиновници од стране везира босанскога, већи Мехмед паше господин Аџи Мехмед намјесник Силиктаров, а од стране везира ерцеговачкога Али паше господин Убејдулах-ага Шеховић дођоше на Цетиње као пуномоћници својијех везира к владици црногорскоме, с којијем разговорише се око Грахова и граничнога мира, уговорише ово:

1. Да се Граховљани слободно врате сваки на своју кућу и земљу који се је макао с ње, и да држи слободно и вјечно све оно што су и пријед држали, а од сада, да им суди војвода Јаков Даковић, којему остаје војводство насљедствено, и који ће бити на то потврђен од предречена два везира, и од владике црногорскога.

2. Да Граховљани дају Турцима оно што су им Турци одсјекли били посљедњи пут са земље турске, коју држе и царске, а од другога да нијесу дужни ништа давати, како

оће од своје воље, и то све да предају у руке војводи Јакову Дакoвићу, а Турци од њега да траже јербо је он стављен над том ствари.

3. Да посад у напријед не могу ни Турци ни Црногорци ништа градити у Грахову.

4. Да везир босански већи Мехмед паша јемчи, да од сада у напријед никаква злоковарнога намјерења од турске стране против Граховљана бити неће.

5. У исто вријеме чини се вјечни мир међу независимом области црногорском с једне стране и међу пашалуцима босанскијем и ерцеговачкијем с друге стране, т. ј. починући од врх кома кучкога до Драгаља. Свеколике земље што је ко ужива на рат да их ужива и на мир, а оне што нијесу од рата могле бити кошене оли пашене, да остану половина Турцима а половина Црногорцима.

6. За тврђу овога уговора и вјечнога мира јемчи се од црногорске стране владика црногорски босанском везиру већи Мехмед паши; а од стране турске опет јемчи се босански везир већи-Мехмед паша владици црногорскоме.

Ови трактат начињени у два екземплара једнака, подписују од стране турске горепоменута два везирска пуномоћника господин Аџи Мехмед Намјесник Силиктарев и Убејдулах ага Шеховић, а од црногорске стране владика црногорски. Скријепио Правитељства Црногорскога секретар и каваљер Димитрије Милаковић".

Други трактат од 1841 године.

„Саставивши се у Дубровнику с господином Селим Бегом пуномоћним комесаром Високе Порте Отоманске, који је имао заповијед од његовога високога началства да се постара самном да утврди мир и добро сагласије међу житељима и обитатељима црногорскима и житељима и обитатељима ерцеговачкијема, и разговоривши се обстојателно о предметима

који се тичу мира и сагласија, нашли смо за добро, да оно условије или ти трактат, који је међу нама учињен на Цетиње септембра 20. године 1838, остане у свој цјелости, сили и снази, како је и до сада био поради Грахова и Црне Горе; и по оном трактату да се има једна и друга страна владати и испуњавати све како је уговорено и утврђено; и сврх онога трактата, поради боље тврђе мира на границу међу Црном Гором и Ерцеговином од стране отоманскога правитељства, и од стране везира ерцеговачкога предложио је Селим Бег да се к вишеупоменутоме трактату прибави и ово осам пунктова:

1. Преосвјештени владика црногорски да се не мијеша у послове Отоманске ни под којим изговором, и да не прелази границу изван оне области којом је он до сада заповиједао и којом и сада заповиједа. На исти начин и Али паша везир Ерцеговачки да се не мијеша у послове Црногорске, нити прелази границу међу Црном Гором и Ерцеговином.

2. Како од стране Али пашине, тако и од стране владике црногорскога, чиновници или забити, да се старају истребљавати злочинце и убице, који би узнемиравали обитатење једне или друге стране.

3. Кад би се догодила која крађа или друго које злочинство од једне или од друге стране, да се добро испита и истражи обстојателно с једне и друге стране учињено зло, и злочинци да се одма строго накажу по законима вјере и по законима грађанскијема једне и друге стране. И ако би злочинац или убица побјегао да се нипошто не чини освета другоме коме чојеку, или његовоме житељу, или имању, или части, или поштењу, но онај који буде зло учинио, има за зло и одговарати и кастигу поднијети, а за њега нико други.

4. Раја Отоманска или обитатељи Ерцеговачки који се находе близу Црне Горе, прилично је да се њихова дјела развиђају и пресуђују турскијем судом; исти обитатељи кад

буду позвани од стране суда и правице турске да одговарају за учињено какво зло, ако неби дошли и послушали, да их Црногорци не примају нити одбрањују ни под каквим видом.

5. Од сада унапријед кад би побегао који бјегалац или ускок с једне стране на другу, да га нема примати нити бранити она страна у коју је побјегао.

6. На граници међу Ерцеговином и Црном Гором да се поставе с једне и друге стране пандури који ће, кад опазе каквога злочинца, предупредити да се зло не учини, и одма на знање учинити својему началству по имену и презимену и из којега је мјеста злочинац, како је могуће, ухватити га и кастигати по заслузи.

7. Сваки човјек који има од своје власти пасапорат да може ходити мирно за својим послом куд му је драго; а који не буда имао пасапорта да се ухвати и оној власти преда у руке од које зависи.

8. Људи доброга намјерења обично не путују ноћу по горама пограничним; зато пандури, који чувају границу, ако се догоди да наиђу на кога ноћу, да га ухвате и задрже до сљедујућега јутра, и онда да развиде имали пасапорат или не; ако има да га пуште слободно да иде за својим послом; ако ли не буде имао пасапорат да га предаду његовој власти од које он зависи и која ће развиђети за његово владање; ако се неби подобни човек хтио предати у руке пандурима и почео би се бранити с оружјем у рукама, то таквога пандури могу и убити за којега неће се више ништа ни питати нити истраживати“.

Овај трактат потврђен је и владиком Петром и Али пашом. Владика Петар послао је један екземплар, са својим собственоручним подписом Али паши, а Али паша један владици са његовијем собственоручнијем подписом, са текстом српскијем и турскијем (оригинал овога посљедњега налази се код мене).

III.

РАЗНА ПРЕПИСКА.

---

1. Писмо Њ. Свјетлости књаза Милоша Обреновића владици Петру II. (Крагујевац 14 Новембра 1836 број 623).

„Његово превосходитељство императорско, руски изванредни посланик и пуномоћни министар при отоманској блистателној Порти, тајни савјетник, Аполинари Петровић Бутенев, дописом својим од 4 т. м. број 639 изволио је препровести к мене писмо своје под волантом управљено на в. високопреосвјештенство и молбом да вам га доставим, које овди у прилогу и послати вам част себи узимам.

Овом приликом не пропуштам извјестити вас, да сам с фамилијом мојом и цјелим народом хвала Богу у сваком добру и срећи, које и вашему високопреосвјештенству и народу црногорскоме срдачно желећи препоручујем себе вашим светим молитвама и поздрављајући вас љубезно јесам ваш предањејши слуга . . . .“ (по заповиједи књажевој Јаков Живановић).

2. Писмо Ферик Хасан-Хаки паше забита скадарскога и све Арбаније владици Петру.

„Долазим вас авизати овијем писмом како шиљем на ријеку Коласа Хусеин-агу и од агалара скадарскијех Хамлагу каваза, да вам пошљу ово писмо из којега ћеш разумјети: како смо чули ми овамо да је дошла њемачка војска и чули смо да се састаља шњом, и чујемо да иште Црмницу сву и хоће да стави хўдуте. Сада ми, бивши да смо пријатељи, надам се да ћеш ми писати и авизати али иште што је било његово, али хоће да тиче што је од старине земља Црмница сва цара Султана Махмута, коју зна сваки да је наша...“

3. Одговор владике Петра на ово писмо.

„Примио сам твоје писмо које ме веома удивљава видећи да се мећеш у туђе послове. Што је вама стало до нас и до Њемаца? Или ми подијелили границе, или не подијелили то је вама сасвијем ствар туђа у којој се показујете да не познајете своју дужност. Ти кажеш да Црница принадлежи вама; она истина да је принадлежала у старо вријеме вама, као што је негда принадлежала Арбанија нама, а готово и све друге земље Јевропске Турске. Ако је ова увреда коју мени у вашем писму наносите из ваше главе, то је знак да добро незнате како ствари стоје; ако ли је из чије друге главе, то они који вас је научио да ми овако пишеш, ни то твој пријатељ није, јер се с вама руга и смије. Ово ваше писмо другојачи одговор иште, но ја желећи бити с вама, као забитом пограничним, у пријатељство удаљавам се од свијех не лијепијех ствари које би вас могле увриједити...“

4. Писмо Георгија Петровића владици Петру из Црмнице 26 Јулија 1838 године.

„Примили смо ваше писмо по Стевану Перкову и Тодору Мушикину и прочитао сам га пред Подгоранима, а копију с истога послао сам по другијема војскама који су на гору. Дао сам њима свијема писмом вашијем заповијед, да се свак врће с планине у села. Вашу књигу послао сам циркулу и писао сам њему како сам заповијед од вас примио и да сам сву војску врнуо. У јучерашњи бој погинуло је од наше стране пет и неколико рањено, а од њихове стране било је у три пута више како чујемо, али ми се чини да је и много више. Ах која је мука с Црмничанима ви неможете нигда вјеровати како су тврдоглави не оће ништа да разумију. Данас нема боја никаквога нити се починљало“.

5. Договор међу Црном Гором и Аустријом о умирењу због свађа које су биле на граници међу Црмницом и Паштровићима.

„Договор и погодба која је сљедовала усмено у јучерашњи дан бива и данас потврђено: и за та узрок од данас 8 Августа бити ће сакраћена завада и непријатељство на планину Паштровску указано између ц. к. војске и аустријски поданика с једне стране, и међу житељима Црмнице црногорске с друге стране.

Ово сакраћење непријатнијех поступака пребиваће до једног мјесеца дана, а и послије овога одређенога времена, неће се моћи предузимати на ново друга свађа, без да се каже унапријед за три дана.

Црмничани иматиће се натраг устећи с планине паштровске у њихове куће, и кад учињено ово буде од њихове стране ц. к. војска на ново узетиће сва она мјеста, која су набљудавали прије него што се била појавила ова садашња злоћа.

Они који би се посље овог закљученог мира усудили другога зађести на који му драго начин, али опако дјело учинили које се клони за смутити народ и уредност и општи мир, битиће жестоко кажњен од оне власти од које буде зависио.

Она пријатна притјажања која су на планину Паштровску, тако исто и род њихов, била она што принадлежи Црмничанима или Паштровићима, остају као и пређе у корист оним чије се што назива, за које за у будуће не бива овијем учињена никаква одлука". Ови уговор подписан је од стране аустријске од ц. к. администратора околичног Гаврила Ивачића, а од стране црногорске књазом Георгијем Петровићем. У Будву 8 Августа 1838 године.

6. Писмо Метерниха владици Петру поради границa. Јохaнис-берг. 6 Септ. 1841 г.

„Ваше високопреосвјештенство изволите јединствено приписати обстојатељству мога одсуства из Беча, што ја на ваше драгоцјено писмо од 24. Јулија до данас не одговорих.

Точно и постојано забиљежење граница између Аустријске Арбаније и Црне Горе, била је једна од давнашњих живостних жеља ц. к. двора. Колико су искренија пријатељска благорасположења истога двора прама том почитанија достојном граничећем народу, толико разумије се већу важност полаже Аустрија на то, што су се сада укинуле непристојности, које су до сада за најглавнију препреку дуготрајућој добро слози између једни и други житеља имале сматрати се.

С правијем задовољством разумио сам из горепоменутог вашег писма, да је назначење граница, које се у виду имало, са задовољством свршено, и да се права заслуга у томе приписати може доброхотној дјејатељности ц. к. надворнога савјетника барона Шалера. Али без сумње његови труди неби к жељеној цјели привели без довољног садјејства вашега високопреосвештенства, и зато сам обвезан принијети вам најобвезателнију благодарност. . . .“

7. Писмо графа Медема владици Петру из Беча 31 Јануара 1845 године.

„Са највећијем задовољством разумио сам из писма в. високопреосвештенства од 12 јан. о. г. да сте, по жељи Господара Императора, старали се о сачувању мирнијех сношаја међу Црном Гором и Турскијема сусједнијема племенима. Пријатно ће ми бити донијети до знања нашега великог монарха нови доказ вашега благоразумја, с којим се ви старате заслужити довјереност његовог царског величанства.

Што се тиче до острова Врањине и Лесендра, до сада јошт заузетијема турскијема утврђењима, то о тој ствари води се озбиљан рад у Цариграду, и ја сам писао о њему нашему посланику у овој столици.

Што се тиче И. Ф. Мартиновића, Црногорца, који је примио мухамеданску вјероисповијед као по превари и насиљу, ја сам одма о томе извјестио господина Титова, о вашој прошњи у овој ствари. Но не могу од вас скрити да се мене чини, да ће се он бити добровољно сагласио на промјену вјере, јербо се он могао благовремено противити свакоме насилноме поступку у таквоме његовоме дјелу, толико противноме свакоме правоме хришћанину. У осталом ако буде доказано да је поменути Мартиновић био силом принуђен примити мухамедовство, то руско посланство неће оставити постарати се задовољити вашој прозби, и вратити несрећника вјери и отачаству".

8. Писмо В. С. Караџића владици Петру. Беч 14 Фебруара 1845 године.

„Премилостиви господару!Ваља да сте дознали из Павловићевијех новина, да је правитељство Српско одредило да ми се опет даје пензија од 400 талијера на годину. Обадвије су препоруке ваше у томе много помогле, а особито Вучић. За оно што за двије године и неколико мјесеци нијесам примио нема за сад ни спомена, него се почиње од 29 дек. пр. г., али ме пријатељи одонуд тјеше да ће се послије и оно моћи повратити.

Негдје прије два мјесеца писао сам вам једно писмо на које до данас не имадох части примити одговор. Ја сад на прољеће морам отићи у Србију да захвалим и усмено господи и пријатељима, и да огледам еда би се што могло учинити и за они остатак; па оданде не знам куда бих. Кад би се могло преко Босне и Херцеговине, или барем преко Арба-

није, проћи к вама то би ми најмилије било; али су туда страшни пути, а ја хајдучки не могу ходити, него бих морао ићи дању царевијем друмом. Што велите ви о томе? А особито вас опет молим да ми јавите мислите ли ви о Тројицама ићи у Острог. И то бих молио одмах да ми одговорите, па писмо да пошљете на Тирку, да би ми га он могао послати у Биоград, ако ме овдје не би застало; јер може бити да ћу ја на свршетку Марта одавде даље отићи. Хеј, кад бих вам могао преко Никшића доћи у Острог! долазе ли о Тројицама ондје људи из Херцеговине? Да ли би мени на томе путу што помогла бурунтија везира Биоградског?

Мислим да сте ми пјесама доста скупили, и молим вас да напомenете једнако да се купе, па ако не буде суђено да се на љето ту видимо, а ви ми их по поузданој прилици пошаљите у Трјест на г. Владислављевића. . . . "

9. Писмо патријарха Јосифа владици Петру. Беч 5 Фебруара 1850 г.

„Ваше многоцјено посланије од 1 Јануара т. г. примио сам покасније него што би могло било доћи. Увјерен сам да нема Србина који више од вас за напредностима српскима чезне, који се више радује српским успјесима и који с вишим жаром душевним би уважавао бесмртне мужеве српске. Тако могу само благородне и беспристрасне, а и јуначке прси дихати. Ја би се радовао кад би труди и подвизи моји које сам почти у старости мојој за цркву и народ наш полагао, овима ону корист и оно стање принијели, које је срце моје од јуности моје желило и желити не престаје. Толико в. високопреосвјештенство увјерити могу, да сам се трудио што више за род наш учинити и получити; обаче могу и то казати, да су ме скоро непроходиме препоне свуда сретале, и да сам више од наших људи посла, бриге и неугодности имао, не жели од непријатеља Мађара. Ако сте мој опроштај са на-

родом војводине приликом кад сам овамо пошао издани примили и читали, могли сте моја страданија и сав положај наше ствари до оног времена разабрати. Све што сам тамо рекао оснива се на правој Божијој истини. Што ми није све по жељи за руком изашло није моја, но славољубиви и користољубиви наших сународника кривица, а по нешто и моја болест, која ме је препјатствовала баш онда, кад се је судба наша рјешавала дјејствовати.

Не само нећу вама замјерити, но благодарим вам усрдно што сте нашем младоме јунаку подполковнику Миливоју Петровићу лик бесмртнога Обилића подарили. Могу вас увјерити да их мало има достојних који тај отмјени лик носе. Ја сам му га ових дана предао и мислим да у приложеноме писму благодари. . .“

IV.

ПИСМА ЂЕНЕРАЛА ТУРСКОГ ВЛАДИЦИ ПЕТРУ II.

„Његово Ц. К. и А. Величанство Августјејши цар мој благоутробњејшим рјешенијем својим за нужно је нашао уредити:

Да поданици свију његови држава не могу притјажавати неподвижни добара у области црногорској, и напротив да поданици в. високопреосвештјенства, који се у Црној Гори находе, непокретности имања у аустријској држави имати не могу.

У исто је вријеме уредило високохваљено Величество Његово да трајућу опредјеленом року од два љета мора неизбјежно сљедовати продаја добара тичући се поданика који се у страној држави налазе, с тим додатком, да по истечењу реченог времена добра поданика вашега високопреосвјештенства распродана не би била, то ће бити надлежним путем

и по постојећим уредбама од дотични ц. к. власти продана, и новци који се за такова добра получе предана притјажатељима исти.

У повиновенију превишњи ти царски налога наредио сам да се напише и обнародује у окружију которском и по цјелој провинцији овој објављени, од којега прилажем неколико примјерака в. високопреосвјештенству с молбом, да би сте и ви изволели дати обнародовати у области црногорској в. високопреосвјештенству подчињеној, и неодрекли се садјејствовати о испуњењу његовом, и да би сте ме удостоили даном приликом високопочитаемог вашег одговора... У Задру 23 Јануара 1846 године број $\frac{1441}{279}$".

„У Задру 1 Новембра 1846 број 2427. Особену ми радост причињава да могу високопреосвештенству вашем у сајузу писанија мог од 3 Јунија пр. л. № 1285 слједеће, од придворног финанцијалног мјеста учињено ми изјавленије саобћити.

Његово ц. к. величество благоволило је всевисочајшим рјешењем од 10 Октомбра т. л. всемилостивјејше допустити, да у призренију вашим високопреосвјештенством ради олакшања малог пограничног саобраћаја Црногораца с Котором учињеног предложенија при уношењу слједујући ствари из Црне Горе у Котор н. пр. дрва за гориво, јаја, фришке и суве рибе, зелени и сочива, воћа, жита, фришка меса, фришка воћа, затим фришки, са сољу посути и сасвим осољени сира као привремена мјера докле она од владјенија са прочим отношенијама и државним призрјенијама за снисходителну сматрала се буде, слободан од сваког давања поступак у толико мјеста има, у колико износ давања за данак и потрошну дацију, који по тарифи на све скупа ови поменути ствари у сваком особеном случају учињеног уношења или увожења пада, три крајцара у сребру не достизава; даље да

се са свињама које се из Црне Горе у Котор догоне до тежине од 12 фуната заклучително, као са свињама при званичном данку поступати има....“

„Задар 2 новембра 1848 године број 2484. Управитељ окружија Которског јавио ми је да је наумило високопреосвештенство ваше послати у помоћ његовој преузвишености Бану хрватскоме господину барону Јелачићу једну чету од 2000 Црногораца, и то или по мору или по суху кроз ову провинцију.

По садашњем стању ствари не могу иначе учинити да не јавим високопреосвјештенству вашему мњеније моје у смотрењу пошиљања Црногораца, по којему савјетователно би било ову експедицију не предузимати, или је поне отложити, јербо би то може бити господина Бана у не малу неприлику у овом магновењу привести могло.

Господин Бан није више у битки са Мађарима, но стоји с ц. к. војском хрватском код Беча и то под заповијед његовог сијатељства господина фелдмаршала књаза Виндишгреца, и зато је он већ 15.000 народне трупе, под заповједију господина ђенерала Тодоровића, у своје отачаство Хрватску одправио.

Из ови обстојатељства увидиће мудрост високопреосвјештенства вашег да помоћ од 2000 Црногораца господину Бану поне сад није нуждна, и зато баш и не добро дошла.

Даље морам високопреосвјештенство ваше внимателно учинити на друдност превоза 2000 Црногораца по мору, или по суву, због потребни бродова, ране, квартира и пр., као такођер и не мали трошак за који би се старати имало или високопреосвјештенство ваше, или господин Бан.

При том примјетити имам да расположеније горервчених нуждних средстава за такво многобројно воинство, и за

тако далеки пут, изискују много времена; а и није могуће да сви 2000 војника од један пут крену се на пут, но то у више одјелења сљедовати би имало, као што код транспорта и прочи војника набљудавати обичајно јест.

Пре него се ја савршено не увјерим да господин Бан жели помоћ Црногораца, и такову је искао, и да ће он трошак за пролазак њихов кроз ц. к. аустроугарску државу на себе узети, као и да је он на то од Њ. Величества Цара дозволење добио, не би могао, да се највећој одговорности не подвргнем, пролазак Црногораца кроз провинцију, моме управљењу повјерену, дозволити. . . .“

V.

ПИСМА ВЛАДИКЕ ПЕТРА II. ВЕЗИРУ БОСАНСКОМ АЛИ-ПАШИ РИЗВАНБЕГОВИЋУ.

„Од нас Петра Петровића владике црногорскога и брдскога Али паши Ризванбеговићу везиру ерцеговачкоме.

Примио сам твоје писмо јоште по пређе, али ти нијесам имао кад одговорити. Ти пишеш да те честити Отмановић поставио везиром од Ерцеговине; то смо чули од како си постао тијем чиновником. А што пишеш да је Грахово у твој санџакат, до сад није било, а како си га пријеваром опалио то си могао кријући учинити вазда, али никаквога поштења ни пред ким не можеш добити за такве твоје поступке. Ја ти кажем да је Грахово мој ђед населио и оно је наше, а по сад бит ће онога коме Бог суди. Што кажеш да си се мислио састати са заповједницима од Котора и Дубровника, пошто Грахово усмириш, за поставити мир међу вашом краином и ћесаровом, а послијед и с Црногорцима, то је све била твоја пријевара, коју си и учинио над Граховљанима, но та-

кав твој поступак није ни донио никаква поштења. Зашто кад си мислио карати Грахово нијеси написа мене да идеш с војском карати моје људе, да би се и ја спремио бранити моје границе и људе који су моји. Ја знам веома добро да Његово Величанство султан Махмуд није ти река да караш погранични народ, но си кријући ударио, а кријући побјега, има̓ који нијеси ни с ким до с неколико Граховљана при помоћи триста и четрдесет Црногораца који су пандурили на својој граници. Што говориш да си чуо да су наши цареви у мир, па и ми да треба да сједимо с миром, ја моју дужност веома добро знам на конат тога, и наредбу коју сам има од мојега високога покровитеља да сједимо с миром од свакога; и ја бих драге воље с поданицима високе Порте Отоманске у миру живио, како што живим с људима цара аустријског, али ти твоју дужност не знаш, но желиш славу добити карајући народ који није подвластан Порти Отоманској. Али знај добро, да на Црну Гору јоште нико није добио славу, па нећеш ни ти вјеруј ми, и ако се поводом твога славољубља много наше крви пролило, ма ни турске није ништа мање. Што говориш да незнаш, је ли то из моје главе било да гвардија и неколико људи од Црне Горе дођу у помоћ Граховљанима, и толико твојијех људи побију, ја сам ово мало число људи послао у Грахово као пандуре, а теке су дошли, твоја је војска ударила на њих и Грахово попалила, и они су се дужни били бити и били су се колико су могли и толико твојијех људи, као што ти говориш, побили, и мене се међу тијем Црногорцима неколико момчади од моје исте куће нагнало и ту су двојица погинули, нијесу имали но по петнајест година(¹). Ја веома сажаљевам што нијесам знавао твоје помишленије, зашто бих скупио не-

(¹) Ође је јуначки погинуо Стеван Петровић, син Станка Стијепова Петровића, а брат покојнога књаза Данила I Значи исти стриц сада срећно владајућег књаза Николе I.

колико хиљада Црногораца да те јуначки сретем на своју границу како су се вазда научили Црногорци.

Него сврх свега тога покоља и крви која је пала и с ваше и с наше стране, ја те молим да се проћеш од Грахова; нећеш ли се проћи, а ти одговарај Богу и твојему цару за све што се до сада догодило, и што ће се по сада око њега догодити. Цетиње 6 Октомбра 1836 године".

„Али паши Ризванбеговићу везиру ерцеговачкоме поздрав!

Примио сам твоје писмо незнам у којему мјесецу писано, зашто у њем мјесец није постављен; ово је твоје писмо дошло преко Никшића одпечаћено, ја не знам ко ова твоја писма одпечаћује. Из овога писма сам све лијепо разумио што ми пишеш; прво што ти се жали фукара Пивска и Дробњачка на наше ускоке да им велики зулум чине — ја вјерујем да доста од њих трпе, јербо је тај зли и дивљи обичај остао међу нама и Турцима, када нијесу граничари у миру те један другоме сваким злом досађују. Али ја не вјерујем да је ово писмо цијела фукара из договора писала и да жели да се ускоци раселе, него су ово неколика човјека писала, који ускоке мрзе. А што кажеш да су ти ускоци вазда давали данак од како си ти везиром постао на Ерцеговину, а када ти га давали нијесу редовно да су ти га све од једном плаћали; они може бити да су ти неки пут и давали по нешто, него без мојега знања, и од мене кријући, као што га и мене многа села турска дају; а што кажеш да су га плаћали од једном кад га нијесу хћели лијепо давати, то знамо да су они често пута плаћали, и много зла претрпјели, али је и њима свак, ко им је што чинио подпуно платио — за то што је до сада било не може их нико прекорети. А што пишеш да ти ја чисто кажем иштем ли

ја царску земљу — ја никакве царске земље не иштем, разма што ти пишем, ако желиш мир на граници, како што ја желим, да ми се проћеш од ускока и од земље на коју ускоци живе; јербо ево педесет и више година од како су ускоци ускочили к нама и од таде су они наши као и остала сва племена црногорска; — и вјеруј ми добро мој пријатељу, да те сви ти људи лажу који ти кажу, да се ускоци могу са њиховога очинства разселити, зашто докле ми трајемо трајаће и ускоци и оно своје пуштит нећемо никоме... Цетиње 18 Октомбра 1841 године".

„Мојему побратиму Али паши Ризванбеговићу везиру Ерцеговачкоме и кавалијеру турскога цара пријатељски поздрав!

Примио сам твоје поштено писмо од 28 септемврија и из њега сам све разумио што ми пишеш. Баш и ја тако исто мислим како и ти, да све стоји онако како је у сенетима уписано; а ја, буди увјерен мој пријатељу, нијесам ни рад шта оно писа за Бањане, него сам мислио да ће тебе та ствар бити повољна; а оно нека стоји и нека чека оне људе догле дођу. Мене ће ови дана доћи овђе Морачани и Ускоци, и ја ћу с њима одправити неколико људи на њихову краину да све тамо послове уреде, а и ти ћеш чинити што знаш од твојијех краичника и знади чисто, ко буде твој крвник и противник од твоје крајине, да ћемо му и ми бити непријатељи исто као и ти, а и ти ћеш ако би се ко на моју краину нашао исто тако надам се урадити. Моји посланици иду у Морачу, него када чујете да су дошли, нареди и ти твојијема људима, које си на ову краину ставио да управљају, нека изиду да се с мојијем људима састану, и да се о свакоме лијепоме послу на ону краину разговоре; и ако би једнијем, или другијем била потреба да једни другијема руку помоћи дају, да се један пут учини темељити мир са свијем

како требује, нека види цијели свијет да су се људи саставили у Дубровник, којијема није скупља глава него ријеч поштена коју реку. И знади истинито послијед нашега састанка у Дубровник да ти вишега пријатеља од мене нејимаш ни Турчина ни Ришћанина; а и ја тебе међу мојијема првијема пријатељима држим, и све наше послове које узрадимо по граници, да их чинимо из договора и ја сам твоје мисли.... Цетиње 8 октобра 1842".

„Али паши Ризванбеговићу везиру Ерцеговачкоме и кавалијеру цара турскога, моме побратиму пријатељски поздрав!

Примио сам твоје пријатељско писмо од 1 марта, из којега разумјех све што ми пишеш. На свако писмо које си ми до сада писао одговорио сам ти, како су се моја писма ће у путу губила. Такођер сам из овога твога писма видио, и од твојега посланика чуо, да желиш да дође један мој вјерни човјек до тебе, али твој до мене; тако ја желим мој драги побратиме, да ти твојега једнога вјернога и паметнога човјека пошљеш, с којијем се могу о свачему разговорити, и који ће моћи управ све ствари твоје мене приказати. Такођер сам и друго твоје писмо примио од 3 фебруара у коме ми пишеш за вражје бјегунце те бјеже; Ја сам дао жестоку заповијед у Грахово да немају никога примати, и они ми се сваком клетвом заклињу да се ни један у њих не свраћа но да сваки пребјежаје у Ћесарову земљу. Но сврх свега тога ја ево одправих данас Перјаника до Грахова да се с њима потраже, и ако и једнога нађу, ту да с њим поступе по нашем уговору учињеноме у Дубровнику. И буди здраво и весело. Цетиње 8 марта 1843 године".

„Мојему побратиму Али паши Ризванбеговићу везиру Ерцеговачкоме и кавалијеру цара турскога пријатељски поздрав.

Примио сам твоје писмо од 18 марта из којега разумијем да си повратио онога старога хајдука и ништа човјека Станка Туровића, који ће како оздрави, јер је сада бон, примјерно бити каштигован. А што ми пишеш за Михаила Горановића и Сариће да су у Грахово, и што више, да им Граховљани оће допуштити да с њима земље работају, буди истинито увјерен, мој пријатељу, да сам ја толико пута шиљао перјаника да Михаила ћера и фата и да га ни један пут нијесу нашли у границу Граховску до један пут, када их је преварио и утека како што сам ти и пријед писа, и свак ми се куне, како ме вара свак, да су у границу кривошинску; но опет како сам ја ово твоје писмо примио, послао сам људе да се с њим потраже. За работање земље и самовољштине Граховске, ти знаш лијепо мој побратиме да то не добри људи приносе, јербо Граховљани нијесу кадри преко воље моје и твоје ни ухом маћи, но и што им не буде мило, дужниће бити слушати оно, што им ми завежемо, и молим те пријатељски да што скорије пошљеш Мустај-бега, или кога оћеш од твојијех вјернијех људи, да се разговоримо и да на неки начин свршимо ове загонетке, те су међу нама не раздријешене, јербо ја познајем да би мнозина ради били, да ја и ти свој образ оштетимо, и да наша ријеч не буде на мјесто, што неће они дочекати ако Бог да никада, док смо ја и ти живи. И да си ми од Бога здраво. Цетиње 30 марта 1843“.

VI.

ПИСМА АЛИ ПАШЕ РИЗВАНБЕГОВИЋА ВЛАДИЦИ ПЕТРУ II.

„Али паша везир Ерцеговачки владици Црногорскоме Петру Петровићу поздрав.

Примио сам твоју књигу од 10 прошастога септембра и све разумјесмо за твој разговор. Ево сада опет иде до тебе Већи паше везира Босанскога човјек и с наше стране један човјек. И гледај сад лијепо да буде све свршено што се односи правоме миру, како ће бити повољно и мило Господу Богу и Богодржавнијем честитијем царима. Свакоме је драг мир и тишина, и ми сувише желимо да се заузда сваки хрђав човјек од ваше стране, а по нашу државу биће готово и свак у миру, будући се доста дизграције до сада догодило од хрђавијех људи и самовољније Црногораца; и познато је тебе, да није могуће више трпјети сиротинске тужбе од свакијех зала и убојства, и нигђе по свијету нема таквога русфајлука. А кад буде хрђавијем људима зауздање, биће свака мирноћа и љепота и у комшилуку љубав, и сиротиња ће починути.... У Мостару окт. 7. 1838 г.“

„Од нас Али паше Ризванбеговића везира Ерцеговачког Петру Петровићу владици Црногорскоме.

Из твоје књиге прве и последње, што смо примили скоро, разумјели смо за све што нам пишеш, такође и за вјечни мир у комшилук. Сувише од твога посланика Радована, извјестили смо се за све, и опремили смо лијепо у Травник Босанскоме везиру Већи паши с Јаковом војводом и осталом његовом дружином Граховском, који су се јуче вратили и полазе тамо на миру. И како год исти Већи паша даде њима писмо, тако исто и они њему и ми смо на свему контени и у

напред све стоји до тебе: и вјечни мир и љубав у комшилуку и да нема више бркања и неприлични разговора, него све како је господару Богу мило, богодржавнијем царевима повољно и за сву сиротињу угодно. Ми смо дали по сву Ерцеговину и у Никшићу жестоке наредбе, да свак стоји у миру од Црногораца и Граховљана, и да је свака тишина и мирноћа по свему конфину (граници), и ако ико исто преступи, пријед него би смо ми чули, авизај нас одма твојом књигом. Ми ћемо дати потребну педепсију (каштигу); тако исто и ти заувдај свакога хрћава човјека по сву Црну Гору и постави потребиту регулу по свему конфину и ради у свему како ће бити доброгласовита наша мирноћа, и свака тишина и рахатлук за оба народа. Сувише за сваку слободу за исте Граховљане потребито је како смо и наредили да буду све код нас десет Граховљана за сеимена којијем даваћемо и храну и приличну плаћу.

P. S. Јаков с дружином остаје у Мостару код нас либеро, док дођу из Грахова други десет како смо осудили да је згодније и мирније за нас и њих. Ако буде икаква потреба, да кога свога човјека пошљеш к нама, немој никога другога осим онога истога Радована... У Мостару 16 децембра 1838".

„Од нас Али паше везира Ерцеговачкога Петру Петровићу владици Црногорскоме.

Примили смо данас твоје писмо од 28 прошастога децембра и разумјели смо све што нам пишеш поради Граховљана који су остављени овђе код нас. Ми смо скоро тебе писали по истоме твоме посланику Радовану узрок, за који смо их уставили за мало дана, док нам дођу други прилични Граховљани, који би били код нас с осталом нашом гвардијом, с храном и плаћом и либеро по свему. Ти знаш да је свуда обичај, тако исто и по арнаутлуку, да, кад се уреди начин

од сваке мирноће, код онога који остане старешина и јачи, буду код њега неколико људи како би остало у напредак без сумње; тако исто и ми учинисмо за Граховљане, док се упуте на прави начин, и да неби се маскарили за сваки царски и везирски поса као и до сада, и да сваки посо стоји у миру како је утврђено и речено у сенету њихову. И кад би послали кога од наше стране у Грахово за покупити царске хараче и остало како је речено, неби требало никога другога тамо шиљати него оне исте Граховљане, који би почивали код нас. И на та начин можеш и ти додати њима у главу да слободно никаквог другог узрока није до овога вишеречено̧га, и да се неће ништа више тражити, него што је речено и утврђено, него треба да дођу осам до десет приличн̧и Граховљана к нама и одма ће Јаков с дружином либеро се тамо вратити... У Мостару 7 јануара 1839 године".

„Али паша везир Ерцеговачки Петру Петровићу владици Црногорскоме.

Данас изненада дође нам обћа тужба од кадилука Пљеваљскога, тако исто и књиге од Исмаил бега Ченгића, како је скоро Потураковић ајдук из Мораче с његовом дружином пријеша Таслицу и убио двоицу Турака и поробио њихове куће и однијели у Морачу. То је нама дивно чудо опет мимо вјечнога мира и нове наше доброгласне регуле почело се тако радити. Зато и ми по дужности пишемо тебе на фрешко, и уздамо се да ћеш одма то тражити, и велику педепсију (каштигу, казан) кривцима учинити и што су однијели мала вратити, а за мртве главе како буде законито каштиговати. Будући ако се на фрешко не учини оно, што треба за таква убиства и поступке, ваља да и други хрђави чоvјек узме слободу и да се опет уради како и до сада, за који узрок би потребито било писати богодржавноме честитоме девлету да се гледа начин како свуда. Овакви немири

нијесу подобни добромe гласу и многофаљеномe регулу, за које се чуло да си поставио у сву Црну Гору. . . . У Мостару 6 јунија 1839 године".

„Али паша везир Ерцеговачки Петру Петровићу владици Црногорскоме поздрав.

Примили смо твоје писмо, од 24 прошлога Јулија, и разумјели смо за све што нам пишеш, и за све нам је поволно, и да се држи мир и пријатељство међу два народа погранична, ми смо издали жестоку наредбу на сву нашу државу. Али за кулу што си ти градио у Грахово није могуће да може тако остати. За сенет Веће паше Везира Босанског што ми пишеш да је у њем речено и писато да остане, истога сенета копија је код нас, а о томе спомена нема, нити је он знао за ту кулу да је грађена, ми никаква сенета дали нијесмо, осим једнога што смо дали Граховљанима, како ће се у напредак владати, и да су свакада мирни. Сувише сваки од мојих краишника се чуди, што ће рећи владичина кула у Грахово и караули; према тогаваља и Корјенићи да начине другу кулу према њој, ђе буде мјеста, и да они сједе у њу, и онда бива опет немир. За то пријатељу ваља да се та твоја кула развали и за пуно другијех разлога, а колико си новаца поарчио како смо ти приједписали ми ћемо тебе платити ([1]). Другојачије ваља да се збуне моји краишници, и ваља да се гради друга наша кула према ње, те ће због тога бити више теготе Граховљанима и сваке опет мутње и еглене на границу. Ти си њу начинио од немира граничарског. Сада кад смо утврдили мир немаш се ништа бојати и ваља кулу дигнути. Ево сада шаљем и мога кавазбашу Ибрахим-агу у Грахово, за да прими главне ха-

([1]) Кула је била после развањена, и Али паша платио је владици за трошкове што су били око куле учињени, 8.000 дуката.

раче од њих. И заповиједио сам истоме да дође и до вас су неколико Граховљана и да се с тобом састане, од кога ћете разумјети точно за све, и гледај мој пријатељу како ће бити у напредак свака тишина и рахатлук међу два гранична народа... У Мостару септ. 6 године 1839".

„Од мене Али паше Ризванбеговића који пишем везир од Ерцеговине моме комшији Петру Петровићу владици Црногорскоме.

... Свак зна и сви ови крајеви знаду како су Граховљани моја раја у моме санџаку, за њихово злочинство јесам по заповиједи честитога Отмановића њихов везир, и тако сам пак с моје стране диго моје забите с еднијем великијем дијелом људи и послао их ставити царску наредбу међу њих како и у остале раје цареве. У томе сам се имао виђети са забитима од Котора и Дубровника и метнути од пута правога слободу међу два пука граничара, исто тако ми се тиче граница са Црном Гором. Ја сам хтио стати у миру са свакијем крајем, али не знам које началник био да дођу твоји Црногорци и гвардија на поноћ Граховљанима да их помаме и моје толике људе да побију. Хесапио сам да си и ти чуо ђе су наши цари у великоме миру, пак у миру царскоме метати прст у рају цареву, без начина и без заповиједи свога старијега, то ми је велико чудо. Ако имаш какав сенет да се мећеш у цареву рају, јави ми да и ја знам, ако ли је посебице и то да знам, да се умијем владати и приказати моме старијему..." (Ово писмо нема датума кад је писано).

„Али паша везир Ерцеговачки Петру Петровићу владици Црногорскоме.

Свакоме је познато, а и тебе, да нигђе по свијету, ни у каквоме царству и краљевству, не може бити допуштена самовласт мимо заповјед богоданога старјешине, и сувише

рђавоме човјеку чинити како је њему драго. Али у ту Црну Гору, ђе се налазиш ти старјешина, одавно се наопако ради (ово су Турци доиста добро на себе испитали) по све ове три пашалука, ђе се потварају таква честа убиства и свака друга зла. И сувише у ово вријеме, кад су сви богодани и честити краљеви утврдили јавно пријатељство с нашијем богодржавнијем девлетом, ти си на све конфине (границе) готово заметнуо непријатни рат и велику смутњу у турску земљу у сва три пашалука заметнуо међу два пука граничара; као што су и скоро твоји Брђани и Морачани удружили се с Дробњацима и у царску земљу посјекли толико Турака и сувише царскога капицибашу и Гатачкога Муселим Исмаил агу Ченгића. И што је дивно чути, посјекли су њихове главе и тебе за велики дар донијели, како ће бити невидовна рана свакоме мусулману и правоме раји, у томе да пропада и права царска раја и фукара од војске. Ти се прођи рђавијех људи зашто ће рђаво изаћи. А те рђаве људе који су били на више речено дивно дјело, и побјегли тамо у твоју краину, ако желиш мира који се држи међу богодржавнијем царевима, пошљи амо у Мостару, нека буду кажњени по правоме суду и Божијему Шеријату. И гледај начин зауздај ајдуке Црногорске, зашто није могуће више трпјети сиротинске тужбе и плач. И промисли се на што може изаћи ови посао, ако не одћераш од себе Дробњачке ускоке и Морачане који су учинили вишеречено убиство, каквога нијеси чуо до сад нигђе по свијету... Гацко 18 октомбра 1840 године“.

„Али паша везир Ерцеговачки Петру Петровићу владици Црногорскоме.

Примио сам твоје писмо од 16 Јулија, тако исто и сенет који си уговорио са Селим бегом царскијем послаником којему сам и ја каил, како год је свршено међу вама, и по истоме ево шаљем и ја тебе потврђено с мојијем подписом

и мухуром. Сувише шаљем и мога шиликтара Осман агу у Никшиће, ђе смо и пријед послали нашега братића Хамзи бега. Пошљи и ти једнога твога приличнога посланика да се састану на границу код Никшића, да прогласе и утврде мир који се има с наше стране тврдо чувати. Али гледај ти да што гођ опет твоји Црногорци не исквáре. А за Ускоке што пишеш да опет остају на конфину, као до сада, то није могуће ни на један начин, будући сва племена Дробњачка и сва остала раја на граници плаче на њих и говоре да нијесу каил да ту ускоци стоје, а право имају — ти ускоци од свуда из Ерцеговине населили су се ту, и сви од њих страдају; него ако оће свак ђе је пријед стајао по Ерцеговини и он и његови стари и ђедови, нек се свак врати на своја мјеста, ја сам каил, и свакоме оћу дати буруntију и слободу, Али нека дођу у Невесиње свијема ћу дати комод и слободу. Ако тако нијесу каил и буде за њих боље тамо мјесто нека иду, а по Ерцеговини ђе би гођ ко био, нека се врати слободно. А можеш и ти разумјети да је тако, и да њима није мјеста ту ђе стоје, но нека иду на своју старину, или нека иду ђе им је боље. У Мостару 24 Јулија 1841 године".

„Од нас Али паше везира Ерцеговачког нашем побратиму и кавалијеру Руског цара Петру Петровићу владици Црногорскоме поздрав.

Примили смо твоје љубезно писмо од 11 тек. мјес. по Аги Хајровићу и све смо разумјели што нам пишеш поради нашега новога срећнога састанка. Казивао нам је и Хајровић за свега разговора што сте о томе имали, и сваки ако Бог да оће се свршити, само ако кривци у напред буду разабрани. И када буде сада међу нама учињен мирни договор, биће од наше стране и свакоме кривцу проштење. Виђесмо, како нам пишеш да се могу сви послови свршити преко којијех посланика, да се ја не трудим, и фала ти на пријатељско

промишленије. Дајемо ти на знање како смо и ми учинили изреченије ако Бог да, пред Илин дан на два три дана изаћи у Гацко и одма послати код тебе под Острогом нашега посланика т. ј. нашега сина Хаџи Ризванбега и Хасан-Бега Ресулбеговића и Башагу Муселима Невесињскога и јошт когда видимо прилику. Изаћи ће и други мој син Миралај из Таслиџе преко Дробњака у Никшиће, и даћемо допуштење да се сваки твој приличан узрок сврши, и да се утврди с нашијема сенетима. Гледај и ти мој драги побратиме, како је љепше и приличније и згодније за општи рахатлук и за непромјенито наше пријатељство. И шаљемо опет агу Хајровића до тебе, који ће ти све по реду казати.... На Буну 19 Јунија 1843 године".

Од нас Али паше везира Ерцеговачког Петру Петровићу владици Црногорскоме и нашему побратиму пријатељски поздрав!

Примили смо твоје писмо од 8 о. м. по нашему посланику и све смо разумјели точно. До неколико дана, ако Бог да, имамо послати до тебе нашега једнога рођака, који ће с вама о свачему се разговорити. Сада шаљемо Станка Туровића до твојијех перјаника да га доведу к тебе, а ти према његовијем дјелима каштигај како знаш. А за Михаила Горановића и Стевана Шарића с Окицом братом његовим, разумјели смо без сумње, да су у Грахово, и сувише Граховљани, као самовољници, допуштили им земље радити! На исти начин нам пише и заповиједник од Котора. То је једно чудо свакоме чути за ту ствар, која се догађа преко утврђенога на нашем састанку у Дубровнику мира; и сувише данас готово су самовластни Граховљани, не слушајући ни тебе ни мене, ни нашега утврђенога договора. И на један начин ми смо данас прекорени од све наше краине... У Мостару 18 марта 1843 године". (Ово је писмо морало доћи по датуму, пријед више приведеног).

„Али паша везир Ерцеговачки мојему побратиму Петру Петровићу владици Црногорскоме и кавалијеру цара рускога пријатељски поздрав.

Примили смо твоје љубезно писмо од 27 прошастога по аги Хајровићу и све смо точно разумели што нам пишеш. Тако исто и од истога Хајровића, и сви ће наши послови ако Бог да бити лијепи и богоугодни, док буде међу нача како и јест пријатељско поступање. Дајемо ти на знање сада, како ми, ако Бог да у први Петак, т. ј. 16 Јулија, полазимо са срећом из Мостара у Гацко; и у Четвртак, трећи дан по Илинудне, доћиће моји посланици у Никшиће, т. ј. 22 Јулија, а ти пошљи твога једнога човјека у Петак за уговорити у који дан имају доћи тебе на састанак, будући и ја желим, како и ти пишеш, да се наши послови сврше пријед вашега поста, будући имамо и друге наше послове. Ми имамо наредити нашијем посланицима све што се тиче доброга разлога и пријатељства, и према тога владај се и ти... У Мостару 11 Јулија 1843 године“.

Привешћу овђе и писмо које је писа Али паша главарима од Грахова поради плаћања арача.

„Али паша везир Ерцеговачки.

С овијем нашијем везирскијем писмом пишемо Јакову војводи у Грахово, и попу Шћепи, и попу Сави и свијем осталијем кнезовима и Граховској раји! Ево царски главни арачи свуда се купе од ове године, а при вама има арача непокупљеног од пет година т. ј. од 1256, 57, 58, 59, и 60 бива од пет година с овом годином. Зато и шаљемо сада међу вама Аслан бега Никшицкога Мутесарифа и нашега хазна буљукбашу Ахмет-агу, и заповиједамо вама по Царскоме ферману, да предате њима главне араче лијепо и поштено од пет година, драго вам по триста талијера на годину, како

је речено вама и пријед и послјед на осјек, које долази за пет година хиљаду и пет стотина талијера. Од тога сте дали лани бимбаши нашему Ахмет-аги талијера двјеста и педесет. остаде да дадете хиљаду и двјеста и педесет талијера. Ако вам се чини опет лакше по тефтеру, а ви што гођ има Граховског харача попишите све изнова по тефтеру као свуда, и платите по гроша седамнајест и по на сваку главу на годину; а паре оћете давати овако: плете по гроша 3, талијере по гроша 19, а мацарије по гроша 45. И према тога гледајте лијепо како је вама лакше, и платите без икаква одговора као и до сада. А Бањани, који су и сада међу вама, они нека иду у Бањане свак у оно село и кнежевину у коју је стојао, и нека тамо плати с његовијем осталијем комшијама. Тако вам заповиједамо по царскоме ферману, и тако поштено учините и свршите, како ће вам бити за последак и љепше и лакше. И да сте од Бога здраво. У Мостару фебруара 28 године 1844".

Овће ћу саобћити једно писмо владике Петра II. Хусеин капетану везиру Босанскоме (како га је народ прозвао). Врло ми је жао што сада не нађох јошт које писмо из преписке владичине с Хусеин пашом, а морала би бити врло интересна, јербо би из ње вићели какво је учашће примала Црна Гора у ономе народноме покрету у Босни. Али у будуће постараћу се, да јошт што год нађем о овом питању.

Хусеин капетан Градачевић подигао је буну у Босну 1831 године, кад је везир Босански Намик-Али паша хтио да, по царској заповиједи, учини народни препис. Бошњаци нијесу хћели на то пристати, но се побуне и изаберу за свога везира Хусеин капетана Градачевића главу покрета. Градачевић је скупио доста велику војску и отиша у Сарајево.

На царску страну био је познати Али-ага Ризванбеговић (доцније паша и везир Ерцеговачки) са многим агама и беговима Ерцеговачким.

После дуге борбе са царском војском и присталицама царскијема, Хусеин капетан био је потучен од Махмут паше, који је имао 30.000 војске, код Сарајева (3 до 4 сата далеко од Сарајева). После тога Хусеин капетан Градачевић побјегао је у Аустрију са главарима који су њему били вјерни. После тога је Махмут паша ушао у Сарајево и у главноме тијем је био угушен устанак. Истина и после многи Босанци и Ерцеговци одили су у помоћ Мисирскоме паши Мехмед Алији, али и тај устанак био је угушен.

Владика Петар, колико се види из писма које овђе приводим, био је у договор са Градачевићем да се ослободи Босна и Ерцеговина од султана, но у чему се је састојао тај њихов договор т. ј. какви су услови били међу њима, сад ми није могуће објаснити.

Ево писма:

„Честитоме и великоме везиру Хусеин капетану витезу Босанскоме у Травник.

По посланому нама игумну Моисеју имали смо радост примити твоје предраго писмо од 9 числа прошастога Јануарија, у које видим пријатељство и љубав које желим да буде међу нама; то нам је много мило чути, а особито што си зборио на ријечи с игумном Моисијем, ми све то кабулимо и тврду ти Божју вјеру дајемо, да ће мо од сада у напредак бити у једно и крв своју пролијевати за вјеру и слободу нашу. Него те молимо како нашега предрагога пријатеља да се држиш јуначки, и да се чуваш да те неби Садријазем у чему гођ преварио, јербо знаш да Садријазем нема велике јакоте, али има наредбе јевропејске, и мисмо тврдо увјерени да ће се Садријаземова војска први пут јако побити с вама, јербо не може бити јошт друкчије. Зато те много молимо да наредиш твоима људима да се мудро владају, и да с малим числом војске не ударају на низам. — Много се радујемо чу-

јући од игумна Моисеја да си у сву земљу твоју прави суд поставио за свакога, будући да таквијем начином можемо се надати у Бога, да ће нам помоћи у овоме и у свакоме другоме дјелу. Ми се често бијемо с низамом Садријазема и мислимо овога пролећа скупити војску и ударити на низам који се налази око Скадра. Но за такву војску не имајући џебане молимо те како нашега предрагога пријатеља, да нам пошљеш једно 100 товара фишека, да тај низам што је око Скадра разбијемо, и да га отолен разћерамо, то смо наумили овога пролећа по сваки начин свршити. Зато те много молимо да нам ту љубав и пријатељство учиниш. Ми смо по свој нашој земљи дали знати о љубави и пријатељству са твојијем људима, али ти добро знаш да има по краинама људих хрђавијех, који би могли што гођ скривити у твојој земљи, зато те молимо да не примаш у рђаву страну, но да нам за такве људе напишеш, и буди увјерен, да ће мо их ми жестоко наказати. Али ти знаш да се ми с вама ласно не можемо мијешати, будући да нам Никшићи у томе сметају и побуњују народ против вас и противу нас, зато молимо да пошљеш неколико војске у Никшиће да накажеш те људе, који не слушају заповијед ни твоју ни ничију, и да ту поставиш твојега човјека да заповиједа, и тада ћемо се моћи ласно мијешати. Но тако како у Никшиће налазе се неки Муселими, који су одбјегли из другијех градова, то ако би ти људи побјегли у нашу земљу буди увјерен, да ће мо ти их свезане послати. Бићеш чуо како се мисирски паша обратио против цара и како је његов син Ибрахим паша узео један пашалук царев, који се зове Сан Ђовани ди акри; тако исто и друге многе земље устале су против цара, а за остало ти ћеш знати, будући да чујемо да примаш новине Бечке. Цетиње 4 фебруара 1832 године...“

ПИСМО ВЕЏИД МЕХМЕД ПАШЕ ВЕЗИРА ЕРЦЕГОВАЧКОГА ПЕТРУ II.

„Од мене везира Босанскога Веџид Мехмед паше царскога тајнога вијећника и големога властника лијепа поздрав моме досту Црногорскоме владици Петру Петровићу.

„За Граховске послове послао сам мојега човјека Хаџи Мехмед агу, а од Али пашине стране Убејдулах агу и тамо су дошли и с њима Граховска нахија учинивши еглену свршише послове. И Ви сте два сенета учинили како је свршен посо, — један сте сенет амо послали, други код себе оставили. И од Граховске нахије Јакова војводу и попа Сћепана и остале кнезове амо сте послали, и шњима сте ми и једну књигу послали и примио сам је и све сам разумио како је писала и сенет кога сте послали видио сам га и разумио од Грахова нахије, како је мир био и послови се свршили; и овако будући Ерцеговачки људи рахат чинимо и Граховска раја на исти начин бити ће рахат, и Црногорци бити ће рахат, то ми је драго, и што сте у сенету писали све је у путу правому, од моје стране ја потврђујем да је ово тврђе; и три сенета јесам начинио: један сам код себе оставио, један сам Али паши послао, а трећи сам дао раји која је овде код нас била. До сада у Ерцеговини што је мјеста, то ми знамо; и што има мјеста под вашом руком и ово ми знамо; зато да се не мијешате у њихова Ерцеговачка мјеста, а под вашом руком што имате мјеста неће се мијешати ни Али паша, ни Ерцеговачки људи. Али паша ће узаптити Ерцеговачке људе, да неће с Црногорцима ружно живјети, а ви који су под вашом руком узаптите, после сада с Ерцеговачкијем људима ружно да не живе. Гледајте ако би од Ерцеговине какав хајдук ја рђав човјек једному Црногорцу какво зло учинио, одма брже Али паши пишите и онога ће човјека покарати; ако би црногорски човјек једному од Ерцеговачки

људи какву злоћу учинио, Али паша вама ће писати и ви да имате таквога човјека покарати. И овако кад се буде чинило сваки ће поса у путу бити, и овако од Ерцеговине људи рахат ће бити, и Црногорски људи рахат ће бити.... У Травнику мјесеца шевала 4. 1838 године".

ДВА ПИСМА ОД РИФАТ ХАСАН ПАШЕ ВЕЗИРА СКАДАРСКОГ ПЕТРУ II.

„Од нас Рифат Хасан паше везира скадарског и све Арбаније Петру Петровићу владици Црногорскоме пријатељски поздрав.

„Примио сам ваше писмо од 3 маја и све сам разумио, и кад сам примио вашу књигу пуно ми је мило било видијети поради мога пријатеља добро здравље, тако се ваља; па и по сада да не заборавимо друг друга књигама, бивши да смо овде на комшилуку и у пријатељству све вишему. Видим да ти је жалост на Мухарем-агу, јера није доша у Петак, оли у Суботу, — ко зна што му се је догодило, али је што слаб био, али је имао работе зато није мога доћи. Али чини ми се биће поша Мухарем-ага послијен ове књиге твоје и биће се саставили с твојијем људима и разговорили. И пошто сам ја њему заповидио, није могуће он да не пођe, али дан два послијед, е неће бити мога поћи није чесове штете да замјеримо за то друг другу, будући ми смо пријатељи. Примио сам по овому књигоноши дар ваш мене послати — благодарим и примам за знак нашега пријатељства..... У Скадар 8 маја 1839 године".

„На ови час примио сам ваше писмо и све што пишете разумио сам по ради мира како су учинили твоји људи и мојега већила Решид Мехмед паше, на та начин и ми смо контени. И звао сам Мехмед агу из Спужа и Кадију Под-

горичкога и учинио сам им на знање како смо мир тврди учинили с вама, и они више чесова рђава посла да не учине. Из Жабљака војску што је била дигао сам; из Подгорице војску што је била дигао сам, а у Спуж мало поради града оставио сам, а друго што је, учинио сам заповијед да дођу од ове двије три нећеље у Скадар. Ово чиним зашто смо мир учинили. А и ви дајте на знање Црногорцима да је мир тврди учињен; и она села што су око Спужа и Подгорице близо, дајте им наредбу нека се умире по нашему миру, и и како си с кадијом зборио поради баштина у Жабљак, и како пишеш у књигама тако нека буде; и пријатељи смо били и тако да будемо и по сад још више“.

Овијем писмом завршићу ову преписку владике Петра II. Други пут, кад скупим још што год, к ономе што имам код себе, продужићу штампавање владичине преписке са потребнијем објашњењем. При многијем од саопћених овђе писама, морао би се додати бар кратки коментар, али то ће бити учињено при продужењу штампавања Материјала [1].

Марко Драговић.

---

[1] Прилажем једно писмо Али пашино у оригиналу, у којему је приписано неколико врста сопственоручно Али пашом. Ово писмо саопштавам ради тога, да се види језик и правопис којијем су писана Али пашина писма. Судећи по језику Али пашиних писама, би рекао да је писар његов био Чивутин.

СРБУЉЕ У САРАЈЕВУ.

У свој Босни, по манастирима и црквама па и у појединих људи особито у свештеника, налазе се многе старе писане и штампане србуље, скоро искључиво црквено-богословске садржине, које се већ и с тога до данас сачуваше, што Срби у Босни јако поштују књиге те врсте а и слабо имадоше прилике, да новије црквене књиге набављају.

Како су те књиге већ са своје старости важне по историју српске књижевности, а са многих записа важније по српску историју у опште а по историју Босне на по се, то би врло нужно било — јер ће иначе све то благо пропасти ил у туђе руке доспети — да **Српско учено друштво**, које ће понајпре довољно средства на то имати, **изашље стручног човека, нека Босну пропутује и све те старине проучи, и, где се може, нека их и откупи, јер, осим књига, налазе се у приватних људи, особито у Турака, и силне повеље, са врло важним подацима за историју.**

За свог једногодишњег професоровања на српско-православној гимнасији у Сарајеву имао сам прилике, да видим и прегледам неке од тих старих књига, и намеран сам, да у овоме чланку изнесем све, што сам видео и преписао у нади, да ћу тиме нешто допринети бољем познавању наше књижевности.

12*

У тако званој горњој цркви у Сарајеву има десетак врло занимљивих писаних и штампаних србуља, важних са језичке стране а особито са некојих записа.

Истина не спада амо, али да напоменем и ово: има у црквеној архиви поред других и један ферман, у коме султан забрањује Турцима, да не вешају рају о црквена врата, него где на другоме месту.

Поред свег чувања, ове књиге помало труну и распадају се; велику би задужбину себи учинила српско-православна општина у Сарајеву, кад би, ако не сву архиву, барем оне старе књиге поклонила ученоме друштву или народном музеју у Београду.

Ево поменутих књига:

I.

Номоканон.

Ово је најважнија књига и по језику и по старости. Наслов јој је писан крупним црвеним словима и гласи:

Книгы̏ сиѥ гл҃ѥмыѥ грьчьскыни́мь ѥꙁыкомь номоканонь исказаѥмыѥ нашимь ѥꙁыкомь ꙁаконоу правило.

Књига је у великом формату, писана је на излењираном пергаменту; слова су минејска и лепа, местимице ишарана; речи су титлама крње, неки слогови акцентовани; нека слова пишу се изнад речи, којој припадају; велика слова код насловâ пишу се скраћено. Наслови појединих одсека и почетна слова свију ставова писана су црвеним мастилом; црна су слова најпре писана а црвена касније те је преписивач на више места касније заборавио написати црвено почетно слово. Ову су књигу писала двојица, што се види и по рукопису и по томе, што има на окрајку једног листа у среди књиге овај запис: **ѿ селѣ писа́ грѣшны Мирославь.** На последњој страни има наопачке написан тајни запис, по коме је ова књига писана госпођи деспо-

тици Јелени 6879 г. од створења света а то је 1371 г. по Хр. Која је то „деспотица Јелена"? По мом немеродавном мишљењу то ће бити удовица цара Душана, која је умрла — по Крстићу — 1370—1371 г., покалуђеривши се на неколико година пред смрт; ова је књига њојзи преписана, као што стоји у запису. Шафарик у својој књизи „Geschichte der südslavischen Literatur" спомиње „Правилник" Матије Властареса из XIV. века, у коме долазе многи одсеци, што се налазе и у овом сарајевском номоканону, али се позитивно не зна година, кад је „Правилник" писан. Свакако је нужно, да се зна, која је од обе књиге старија? То остављам стручњацима да пресуде.

Овај је номоканон по својој прилици најстарији препис оног номоканона, што га је написао будимљиски владика Теофил. Новији препис тога номоканона нашао је у Морачи архимандрит г. Н. Дучић и издао га у „Гласнику српског ученог друштва" под насловом „Крмчија Морачка". У сарајевском номоканону нема Фотијевих предговора, што их спомиње г. Дучић у Морачкој Крајини. Сва остала садржина, са малим изузетком, у обе књиге скоро једнака је. У Морачкој Крмчији нису ове две главе из сарајевског номоканона: **Кѵрила архиеп҃па алеѯандрскаго възглашеније б҃гоꙗвленију наставшоумоу вь недѣлю**; при крају нема ове главе: **Михаила Сингкела ієр҃лимьскаго изложеније ѡ правовѣрнѣи вѣрѣ.**

Поред тога на последњем листу у сарајевском номоканону насликан је крст са четвороуголним коцкама, на којима су написани степени сродства и где је означено, до ког се колена сродници не могу венчавати, а од ког могу.

У језику се оба номоканона не слажу. Ту ћу разлику карактерисати у главним цртама: у Морачкој Крмчији долази слово і, којега у сарајевском номоканону нема, него је свуда и; у Мор. Крмчији је на многим местима є, где је у

сар. номоканону **ꙗ** или **ѣ**, или обратно, као у речима у Крмчији: **вѣдьшаго петємѣ** и т. д., у сар. номоканону: **с'ведьшаго, петѣмь**; у Крмчији је често **ы**, **и**, а у сар. номоканону **ыи** као: **правилы** и **правилыи**, **апостольскыми** и **апостольскыими**.

Да би се ова разлика боље видела ево текста оченаша, десет заповеди и вере:

Ѡ҃че нашь иже ѥси на нбсѣхь да сти се име твоѥ да придеть црьствиѥ твоѥ да боудє (касније **боудеть** у истом номоканону) **вола твоꙗ ꙗко на нбси и на ꙅемли хлѣбь нашь насоущьствьный дажь намь днь ѡставиі намь дльгы наше ꙗко и мыі ѡставлаѥмь дльжникомь нашимь не вьведи нась вь напасть нь иꙅбави нась ѿ непрнꙗꙅни.**

1. **Аꙁь ѥсмь гь бгь твои иꙅведыи те ѿ ꙅемлѥ ѥгупьтьскыѥ и ѿ домоу работы не боудеть тебѣ бѕы иныи раꙅвѣ мене.**

2. **не створиши себѣ идола ни всакоже подобиꙗ ѥлика соуть на нбси горѣ и ѥлика на ꙅемли долѣ и ѥлика вь водахь под ꙅемлѥю не поклониши се нимь ниже послоужиши нимь.**

3. **не примєши мене га ба своѥго соуѥ не ѡчистит бо гь приѥмлющаго име ѥго на соуѥ.**

4. **помни днь соуботныи ѡсвщати ѥго шесть дни дѣлаи и створиши вса дѣла своꙗ днже седмыи соубота гоу боу твоѥмоу не створиши вь нь всака дѣла ты и снь твои и пришьльць твои живыі оу тебе.**

5. **чти ѡца твоѥго и мтрь свои да благо тебѣ боудеть да дльголѣтнь боудеши на ꙅемли.**

6. **не оубиѥши.**

7. **не прѣлюбы створиши.**

8. **не оукрадеши.**

9. **льжи не свѣдѣтельствоуѥши на ближнꙗаго свѣтельства льжна.**

10. не похощеши женѣ ближнꙗаго твоѥго ни селоу ѥго ни рабоу ѥго ни рабѣ ѥго ни ѡслети ѥго ни всакомоуже скотоу ѥго ни ѥликаже ближнꙗаго твоѥго соуть.

Вѣроуѥмь вь ѥдинаго б҃а ѡ҃ца вседрьжителꙗ видимыиже и невидимыи творца; и вь ѥдинаго г҃а нашего і҃са х҃а с҃на б҃жиꙗ рожена ѿ ѡ҃ца ѥдиноуедна· сеже ѥсть ѿ соущьства ѡ҃уа б҃а ѿ б҃а свѣта ѿ свѣта б҃а истиньна ѿ б҃а истинна рожена не створена ѥдиносоущьна ѡ҃цю ныже вса быше ꙗже на н҃беси ꙗже на ʒемли; нась ра҃ чл҃вкь и ʒа наше сп҃сени҃ сьшьдьша и вьпльльшьша се и вьчл҃вчьша се стра҃вша и трети д҃нь вскр҃шаа и вьш҃ьшаа на н҃беса и пакы градоуща соудити живимь и мрьтвымь; и вь д҃ха с҃го.

Ево реченог тајног записа:

ѡвблжьѡӂиив†кѣѡнѣирь, иѳквѡѳѡевоѳʒл ово је први ред, у коме фале два крајна слова — сигурно се сама избрисала — а треба да значе слог „ѵе“; други је ред;

ѡӂвилв·вѵц†ѡӂло†обновввкѩѣиврѡлплвʒлѡ где опет фале два слова за слог „по“.

Ʒвѵеѡклӂврвпхцѳеоенѣ ньоѣӂлшеѡӂв трећи ред:

ӂвѡлхщно, сѡʒвѡьӂил, ѡегьʒьгеѡеӂь вѵе последњи ред, где мора да фале слова неӂь. Ово значи: Си божьствнии пѣсиѣниць написа се благо(ѵе)стивои и христолюбивои и прѣвисокои гос(по)ги деспотиции кура Єленѣ вь лѣто шести тисоущно ѡсминсьтно седьмь десеть и де(веть).

Ова тајна азбука врло је просто састављена: ѡ се чита као с, а с као ѡ; в се чита као и, а и као в и т. д. и остаје у своме значењу.

На многим листовима налазе се схолије, писане истом руком, што је и текст писала. Ево их неколико:

Код тумачења апостолских правила од ђакона Аристина има ова схолија за реч „Аристин“: аристини жена бѣше и се монастирь вь цр҃игра҃ нарицает се а҃ристи҃ни и ѿ т҃о

монастира бѣше сь алекси диаконь и законныкь и то ра нарицает се аристии.

У истим правилима за правило 6., које гласи: **на колесницахь оурисканиє творе или самоборць или пѣшь оурисканиє творе на позорищахь или игрищемь старѣишиніа или борьць или свирьць или плесьць или гоудьць или смичькь или плесьць или крьчьмьникь или прѣстаноуть ѿ таковыихь аще ли же ни да ѿврьгоут се** има ова схолија: **гоусли оубо двѣ имени имѫть єже гоудеть прьсты гоуць нарицает се, а єже по смыка власнѣномь лоучьцем скриплеть смичькь именѫет се.**

У одсеку св. Григорија епископа новокесаријског: **ѿ бившихь вь нашьствии варварь** има схолија за осмо правило: **ворадє и гоѳи два єзыка варварьска.**

У овој су књизи неки одсеци о богумилској јереси, које је исписао и у „Гласнику српског ученог друштва“ штампао садањи митрополит сарајевски г. Сава Косановић. Чудновато је, да се у тим одсецима последоватељи богумилске јереси називљу час „**маласниане**“, час „**масилиане**“, час „**богомили**“, час „**бабоуни**“, час „**богоумили**“. Код првог одсека о богумилима има ова схолија: **Масалиане оучителе бгоумиломь соуть рекше бабоуномь**; код другог одсека ова: **вальсамь вь неможе масло творетъ и глет' се вальсамелеѡ**; на страни. што затим долази: **ноить єретикь**; даље: **масалиане оучители бгомиломь рекше бабоуномь**; на истој стр. доле: **вь сии главизнѣ все бабоуньскаа єресь тако бо дрьжеть и бабоуни**; у одсеку, где одговара цариградски патријар Никифор на клевете иконобораца против хришћана, ова је схолија: **тесаракондапихось четыредесетелак'тьныи сказаеть се.**

На многим местима налазе се називи, који се данас употребљују, н. пр.: **глоумьць**; већ и с тога вредно би било, да се Учено друштво подухвати те да даде препи-

сати ради штампања овај важан споменик наше старе књижевности.

Ово је све, што се у овој књизи налази:

Слово ѿ стынхь н҆ вьселеньскынхь седмн сьборь гдѣ н҆ когда н҆ на кнюждо нхь сьбра се.

Први је Никејски против Арија; у кратко описује, шта се на њему радило, спомиње који су свети оци на њему били.

Други беше **вь ӑнкүрѣ**; расправљало се питање: да ли да се натраг приме хришћани, који су због гоњења прешли „**юлнньскомоү невѣрню**“ и после гоњења ишту, да их примѐ православију?

Трећи беше **вь новѣн҆ кесарнн҆ нже на понтѣ н правилꙗ нꙁложнше ѡ цр҆квнѣмь строюннн҆.**

Четврти помесни јесте први вселенски у Никеји против Арија.

Пети **вь антнохнн҆ соүрьсцѣн҆ н правила цр҆квна нꙁгласнше.**

Шести беше **вь гангрѣ нже юсть мнтраполнꙗ пафлагоннс҆каго юꙁыка**, и овде су нека црквена правила донешена.

Седми **вь сардннкнн҆ снрѣчь вь срѣдьцн сьшьдьшнмже се юпнскопомь трем стомь н четнредесет н юдннiомоу** римских и грчких из оба царства ради договора, да ли да се уважe закључци никејског сабора? Још нека правила донеше.

Осми **вь лаѡднкн нже юсть мнтрополнꙗ фроүпнс҆кан**; „исписаше“ потребна правила.

Девети помесни јесте други вселенски **вь Костаньтнин градѣ**, где 108 светих стаца проклеше Македонија.

---

(1) И у кратко спомиње рад свих седам сабора; затим прелази на помесне саборе и такође опширно наводи све, шта је на ком урађено.

Први помесни беше против Павла Самосатског за цара Аврелијана; јеретика Павла помоћу Аврелијана, који беше **юлннь**, изгнаше из цркве.

Примедба. На другим местима има **Костантинъ, Костаньтинъ**, **Костантини**, једанпут само **Кон'стантина**.

Десети помесни или трећи васељенски у Јефесу против **„Несторіа ӡлоуьстиваго“**.

Једанајсти у Цариграду против архимандрита Јевтиха.

Дванајсти помесни или четврти васељенски **вь халкидонѣ** против Евтиха.

Тринајсти у Цариграду против **„Севира“**; последника Јевтихова.

Четрнајсти помесни или пети васељенски у Цариграду, против Оригена и Теодора, против списа Теодоритових, и списа епископа едескиг.

Петнајсти помесни или шести васељенски у Цариграду против Теодора, епископа фeуанског, Онорија римског и Кира александријског, **дрьӡноувше рещи** да Исус има једну вољу и дејство и по рођењу.

Шеснајсти помесни или седми васељенски у Никеји против иконобораца.

Затим долази кратак рад свих сабора васељенских и помесних и прави разлику између обојих.

Ради вернијег прегледа и краткоће од сада ћу просто навести наслове разних одсека:

Истльковаnie стиха глемаго ги ісе хе бе нашь помилѹи на аминь.

Истльковаnnie стго иӡьωбраженніа вѣрыи еже е вѣроую вь едино ба.

Истльковаnnie млтвѣ енже наоучи ть ісь хь оучеглати: ωче нашь.

Прологь рекше прѣсловніе свеѕшаго ста правила вь четирыи на десете титль.

Примедба. У овим правилима долази **чьтьц памеҭь** = успомена.

Дроугоѥ предисловиѥ свѣдьшаго правила иже по петѣмь сборѣ и шестагоже и седьмаго и иже по сихь и приложьшаго и сьчетавшаго с правилыи сь апльскыими же прѣже бывши и стыхь сборь.

ТИТЛЫ ПРАВИЛО мьсьчетаниꙗ и подобныи коѥмоуждоу титлоу главамь. титьль нашимь ѥзыкмь сказаѥт се грань, граньже ꙗвиѥ именоуѥт се сьчетаниѥ или сьвькоуплениѥ. грай а. главь лн. глава а.

О бгословии и ѡ правовѣрнѣи вѣрѣ и ѡ правилѣхь и ѡ поставленыихь правило стыихь апль мѳ. и.

Сбора вь Костантинѣ градѣ прьвааго правило а. е.

Сбора иже вь ѥфесѣ правил з.

Сбора иже вь картатени правило в.

Сбора вьселеньскаго шестаго при оустиниꙗнѣ цри иже вь троулѣ полатнѣмь правило а. бг па.

Затим долази исте гране друга глава, после друга грана са три главе, трећа са двадесет и две, четврта са седамнаjест, пета са три, шеста са три, седма са пет, осма са деветнаjст, девета са тридесет девет, десета — у рукопису забуном: **деветаꙗ** — са осам, jеданаjста са шеснаjст, дванаjста са осамнаjст, тринаjста са четрдесет две и четрнаjста грана са седам глава.

ВЪВЕДЕ НОМОКАНОноу сирѣчь законномоу правилоу изложениѥ соуштаго вь книгахь сихь сьчетаниꙗ свщенныи правиль стыхь апль и седмыи вьселеньскыихь стыихь сборь не тькможе тѣхь нь и полѣстьныихь иже ѿ нѣкы и стыи ѿць ѡсобно бывьшихь правиль и како поредоу стоѥть и которы сборь колико правиль имать.

ИСТЛЬКОВАНИѤ изложениѥ правиломь апльскыимьже и ѿчьскымь алѣксиꙗ дииꙗкона и законоухранителꙗ арнстина правила стыихь апль.

Стго апла Павла правила црькв'наꙗ седмь на десете.

Ѡбою ст҃оую и крховнею ап҃лоу Петра и Павла правило з҃і.

Всѣхь ст҃ыихь ап҃ль коупно правилѣ двѣ.

СТЫИ И КЬСЕЛЕНЪскый и иже вьиикей прьвый сборь бы҃ вь ц҃рство Костаньтина великаго сьбравшиих се т҃ге ст҃ынхь ѿц҃ь на ꙁлоуьстиваго арига хоулившаго с҃на б҃жиꙗ г҃а нашего і҃са х҃а югоже проклыьше ти с҃ты ѿци и правила иꙁложише вьуииениꙗ ꙁдѣ.

ИЖЕ ВЪ АНЬКУРѢ с҃тго помѣстьнаго сбора правило к҃е.

ИЖЕ ВЪ НОВѢИ КЕсарии с҃тго сбора правиль е҃і.

С҃ТГО ПОМѢСТЬНАГО сбора иже вь ганьгрѣ правил и҃. сьже с҃тый сборь по никейсцѣмь прьвѣмь сборѣ синде се и правила иꙁложи.

ИЖЕ КЪ АНТИѠХИИ сүрьсцѣи с҃тго помѣстьнаго сбора правиль к҃е.

СТЫ СБОРЬ ИМѢстьны иже вь лаѡдики фроүгиисцѣи сьбра се. ѿ раꙁлиуныхь ѡбласти асиискаго правлениꙗ многоже б҃лженыимь ѿцемь сьшьшиимь се иже и ꙁаповѣди ц҃рквьные иꙁложише ꙗкоже написани соүть ꙁдѣ.

СТЫИ И КЬСЕЛЕНЬскыи вторы сборь бы҃ при ц҃ри великѣмь Ѳеѡсии вь Костантини гра сьшьшим се с т о у и п е т и д е с е т ь ст҃ыихь ѿц҃ь ѿ раꙁлиуныи мѣсть на дх҃оборце иже и правилꙗ иꙁложише.

ПРАВИЛА С҃ТГО И КСЕлеиьскаго третиꙗ сбора иже вь ефесѣ сьшьдьшиихь се ст҃ыихь ѿц҃ь.

ПРАВИЛА С҃ТГО И ВЕЛЕньскаго уетврьтаго сбораа иже вь халкүдонѣ.

ПРАВИЛА С҃ТГО ПОМѢстьнаго сбора иже вь сардикии рекше вь срѣдци.

ПРАВИЛА С҃ТГО И ПОмѣстьнаго сбора иже вь карѳагенѣ.

Въспнсанние Кvрила александрьскаго къ ѿцемь сего сбора.

Посланние аттика епспа Костантнна гра къ семоу сбороу.

Ѿ посланна сего сбора нже въ рнмьскомоу папѣ келестнноу.

Ѡ СТКОРШИМ СЄ въ Костантнни гра ѡ агапн н гавадин прещема се ѡ прѣстоль епспние въстрьскаго гра въ црьтво аркадиеко сна ѳеѡснѡ великаго.

ПРАВИЛА ШЕСТАаго вьселеньскаго сбора нж въ Костантнн гра въ трулѣ полатнѣмь.

Примедба. У овом одсеку после 91. правила има к тумачењу му — уз сва правила, која су неразговетнија, написано је **тльковаание** — ова важна схолија: **ѡблакы гонещен ѿ селань вльколаци нарицают се, да егда оуко погыбнеть лоуна нли слнце глеть: вльколаци лоуноу нзѣдоше или слнце, сиже вса баснии и льжа соуть.**

ПРАВИЛА СЕДМАГО вьселенскаго сбора нже въ никеи въторо сбра се.

ПРАВИЛО НЖЕ ВЬ Костантнни градѣ бывшаго прьваго и вторааго сбора въ црькви стыхь апль.

ПРАВИЛА ТРИ НЖЕ въ Костантнни градѣ въ прѣименнтѣи црькви бжние моудрости рекше въ стѣи софии сьбравшаго се сбора.

СТГО И ВЕЛИКАГО Васнлиѡ ѿ посланни ниже въ амфилохию епспоу иконнискомоу и къ днѡороу и къ инѣмь нѣкимь посланннхь.

ТОГОЖЕ Ѡ ВРѢМЕни сьгрѣшающиихь правиль кѕ. оу кратцѣ.

ТоГЖЕ Ѡ ТоМЬ КОлика и какова соуть мѣста епитимниѡмь рекше запрѣщениемь.

Тогжє наказаниє къ презвитєроу ѡ бєзаконьнѣи слоужбѣ и ѡ притєщєнии и ѡ нєродєщихъ ѡ запрѣщєнихъ.

Тогожє вєликааго Василиꙗ посланиє къ Григорию бого-словцоу ѡ мнишьскыихъ строєнии.

Ѿ послания стго Тарасиꙗ архиєппа Костантина града къ Адрианоу папѣ римьскоумоу главы разлитыи ѿ оуказаниꙗ безаконьныихъ попии иєжє поставлꙗти по мьзѣ.

Стг Диωнисия архиєппа алєѯандрьскааго ѡ томь когда побаєть къ великоую соуботоу пость ѡставити.

Тогожє ѡ соущиихъ безъ ѡбщения страхаже ради смртнааго приѡбьщающихъ сє и по томь оустрашающихъ сє.

Стго Петра алєксандрьскааго свщинномоученика правила ѡ ѿвргшихъ сє.

Стго Григория єппа новые кесарие чюдотворца и ѡ бывшихъ въ нашьствии варварь.

Великаго Аѳанасия архиєппа алєѯандрьскааго посланиє къ Амоноу мнихоу ѡ сьблажнающихъ сє въ снѣ.

Ѿ дроугааго посланиꙗ.

Тогожде ѡ оузаконєныихъ книгахъ ѿ девєтааго посланиꙗ праздничнааго.

Великаго Аѳанасия ѿ посланиꙗ иже къ Роуфиноу єппоу.

Стго Григориꙗ богословца ѿ словесь ѡ тѣхже книгахъ.

На маргини: ѿ селѣ писа' грѣшны Мирославь.

Стго Григория Нуськааго къ Литою єппоу мелєтинскоумоу правиль.

Тимоѳеꙗ архиєппа алєксандрьскааго єдиного ѿ ста и педєсєть стыихъ ѿць иже въ Костантинии градѣ на Македониꙗ сьбравшихъ сє сьже Тимотей прѣнипрѣнимника прѣстолоу имѣшє Ѳеофила правиль.

Ѳеѡфила архиєп҃па александрьскаго вьзглавлениє бго-явленнию наставшю вь нєлю всѣже правиль д҃і.

Кѵрила архиєп҃па алеѯандрькаго ѿ посланиꙗ иже кь доминоу правиль .є҃. и иныи главы ѿ дроугыи єго послании. Кь євлогию алеѯандркомоу єдина.

Тожє ѿ посланиꙗ кь пендаполкиним и ливиискиним єп҃помь.

Тожє кь Маѯимоу дїмноу.

Тогожє кь Геннадию архимандритоу.

Ѿ посланиꙗ кь Євлогию алеѯандркомоу.

Кѵрила архиєп҃па алеѯандрскаго вьзглашениє бгоѩвле-нию наставшоумоу вь недѣлю.

Тожє ѡ правовѣрни главѣ. ѕ҃є.

Генадиꙗ архиєп҃па Костантиниꙗ гра и иже тога сьшь-шаго се ст҃го сбора ѿ посланиꙗ кь всѣмь єп҃помь.

Ѿ посланиꙗ ѿ Костантиниꙗ града сбора кь Мартирию єп҃поу антиѡхииcкомоу ѡ томь како приимати єретики при-ходєщеє кь сборнѣи црькви.

Главы великыє црькве рекше ст҃ыє сѡфиє запечатлѣны златою печатию цр҃а Иоустинииана ѡ рабѣхь прибѣгающиихь вь црькь.

Димитриꙗ митрополита кѵзиꙋскаго ѡ никовитѣхь и ѡ хаци царѣхь.

Схолија: хаци крть именоует’ се.

Ѿ маласиꙗ нѣхь иже соуть ини глѥмии бгомили бабоуни. Нема у Косанићевом прилогу.

Петра архиєп҃па антиѡхиискаго кь венетьꙋско-моу архиєп҃поу бѣ же сьи при патриарсѣ Костантиниꙗ гра алѣѯии.

Леѡнта архиєп҃па блгарьскаго ѿ трии послании ѡ тѣхжє прѣсн'цѣхь ѿ прьваго посланиꙗ.

Бл҃женаго Нила урьнориzьца посланиє кь црик-лию презвѵгероу соурово нападающоу на сьгрѣшающеє и

глюцюу не доволѣєть на покаанние исповѣдание оустьнь аще и дѣла постьниу'скаа не боуть.

Ѿ СВИТКА БЖТВЬнынхь ȥаповѣдии иже вь бжтвьнѣмь наслѣдии цра ноустиана раȥличьны ȥаповѣди сходеще се пѡбно сь бжтвьныими и свщеныими правиль и ѿ ѡбилиа свою крѣпость дающе имже чинь нѣкии и число положихомь да вь скорѣ ѡбрещет се искомаа глава понеже ѣко рчено ѥ ѿ раȥлнчьнынхь ȥаповѣдии бытн сьчетаныимь ѣкоже писано ѥ ȥѣ.

Ȥачело ȥаповѣдии ѥиже ȥачело ѡ правленынхь и ѡ стежанынхь.

Ȥаповѣд нрьваа ѿ новынхь ноустиана цра ѡ прьвынхь великынхь бжиихь дарѣхь и ѡ пѡбиѣи бжтвьнынмь и сбщиныимь правиломь чьсти и како пѡкають ѥппы или причьтникы на поставлѥниѥ приводити и ѡ проучимь причьтникь строѥнии ѡ моужсцѣмь же и женсцѣмь и ѡ инынхь раȥличныихь потрѣбахь ихже прѣдьсловиѥ прѣже наяхомь.

Ѿ селѣ ѿ иное ȥаповѣди.

НОВАѢ ȤАПОВѢДЬ БЛГОчтиваго цра Алексиѣ Ком'нина.

ȤАПОВѢД НОВАѢ Ѿ хрлюбиваго цра нашего Алексиѣ Комнина мца июниѣ индикта седмаго вь лѣ ,sф ,св. иже иȥложена бы ѿварды хранителѣ полатѣ и и прьваго соудиѥ сильнааго.

ВЬСПОМИНАНИЕ хранителѣ полаты и великаго стража Iѡана тракисиѣ ѡ нием'же и раȥрѣшениѥ бы иȥрено црѥмь нашимь стынмь прѣже бывшиѣ ѿ него новаа ȥаповѣдь ѡ брацѣхь оутврьждающи повѣлѣниѥ и нераȥдрѣшеноу бытн повелѣвающи сь свщенныими молитвами бывшемоу ѡброученню мца марта вь лѣ ,sх.

Ѡ РАȤЛИЧНЫХ ТИТЬЛЬ рекше грании ноустиниана цра новынхь ȥаповѣдии главы по иȥбранию раȥличны.

ИЗРАНИЕ Ѿ ЗАКОНА БЖЇѦ даннаго изъльтомь моисеѡмь ѡ соудѣ и ѡ правдѣ.

НИКИТЫ МНИХА И прѣзвутера монастыра стоудинскаго порекломь стиѳаѳа къ латиномь ѿ опрѣснцѣхь.

СТГО АНАСТАСИꙖ патриарха антиѡхинскаго оуказаниѥ ꙗко великь и анг҃льскыи ѥ҃ и арханг҃льскыи сань ꙗко не возмож'но стаю ѿ мирьскаго ч҃лвка соудимоу быти нь ѿ бол'шааго ст҃лꙗ ꙗкоже и правила рекоше.

Тогоже стго Анастасиꙗ исповѣданиѥ ѡ папѣ римьсцѣмь Григорию и бесѣдовницѣ и чюдотворци.

Чинь рекше м҃лтвы ѡ цѣлѣнию и примирению кающиихь се м҃лтва надь кающим' се прьвоѥ н҃. п҃лмь. л҃з. р҃в.

М҃лтва дроуга надь кающим' се.

Вѣдѣниѥ извѣстьно ѡ том' како пб҃лють быти бж҃твьномоу приношению вь ст҃ѣи слоужбѣ ѡ хлѣбѣ и ѡ чаши приношениꙗ и ѡ проскорѣ и ѡ винѣ.

ЗАКОНА ГРАДЬСКАГО главы разлучныи м҃. грань ѿ них'же к҃н. ѡ поставлѥнии ѥп҃пь и презвутерь ѥ҃, грань а҃. ѡ свщ҃ини ѡброучениꙗ.

Грань в҃. ѡ залозѣхь ѡброучениꙗ.

Гр. г҃. ѡ дарѣхь ѡброучениꙗ.

Гр. д҃. ѡ оуставѣ свещаниꙗ бракоу.

Гр. є҃. ѡ извѣщ҃нии брака.

Гр. ѕ҃. ѡ прѣжде брачнѣмь дарѣ.

Гр. з҃. ѡ възбраненыхь брацѣхь.

Примедба. У 18. правилу ове гране изостављена је реч дьщере, те на дотичном месту стоји знак +, који је и на маргини, где је реч исписана.

Гр. и҃. ѡ исправлении вѣна.

Гр. ѳ҃. ѡ ѿмьщении вѣна и тежести ѥго.

Гр. і҃. ѡ дарѣхь междоу моужемь и женою.

Гр. а҃і. ѡ разрѣшении брака и ѡ винахь ѥго.

Гр. ві. ѡ дарѣхь.

Гр. гі. ѡ обращенни даровь.

Гр. ді. ѡ проданин и коуплении.

Гр. еі. ѡ насажении.

Гр. ѕі. ѡ дльзѣ и ѡ залозѣ.

Гр. зі. ѡ наимованнхь.

Гр. иі. ѡ покладежи (кад се што коме на сахрану даде).

Гр. ѳі. ѡ сьставлении ѡбьщииы.

Гр. к. ѡ разрѣшении ѡбьщины и наима.

Гр. ка. ѡ завѣ самовластныхь.

Гр. кв. ѡ завѣ соущи по властию ротль своихь.

Гр. кг. ѡ завѣ свобожениихь.

Гр. кд. ѡ завѣтѣ еппь и инихь.

Гр. ке. ѡ прѣвращении завѣта.

Гр. кѕ. ѡ разрѣшении соущихь по властию.

Гр. кз. ѡ свѣдѣтелиихь.

Гр. ки. ѡ поставлени еппь и презвитер'.

Гр. кѳ. ѡ Кодикел'лѣ рек'ше ѡ испльнении завѣта Кодикел'лось сказает' се о недоставшаго вь завѣтѣ разоума завещавшемоу на испльнение.

Гр. л. ѡ наслѣдницѣх.

Гр. ла. ѡ оустроении.

Гр. лв. ѡ раздѣлении.

Примедба. Уз ову грану иде ова важна схолија:

Литра имат ов. златника и раздѣляет се на ві. уести тиже уести нарицают се оуггие единаже оуггиа имат ѕ. златникь. Још и данас се употребљује у Босни „јунга“ као мера. И јесте $1\frac{1}{2}$ ока.

Гр. лг. ѡ ѡтьмещемьнхь ѿ наслѣдиа.

Гр. лд. ѡ свобожании.

Примедба. Овде долази реч уелиднинь.

Гр. ле. ѡ дарѣхь даемьихь вь завѣтѣ или вь животѣ или по смр'ти.

Гр. ѯѕ. ѡ приставницѣхь.

Гр. ѯζ. ѡ томь кога пѡбаеть ζан'модав'цемь потеζати наслѣдникы скон'чав'шихь се.

Гр. ѯи. ѡ ζании новынхь домовь и ѡ поновлении ветьхыхь и ѡ инѣхь вещехь.

Гр. ѯѳ. ѡ каζнехь.

Примедба. Схолија: **ѿ чимь ѿчюхь падьщерицаже пасторки сказают се.**

Да није ово извадак из Душановог законика?(1)

Ѡ БЕζАКОННЫХЬ БРАцѣхь сирѣчь ѡ крьвомѣшении иже на пагоубоу хвоу стадоу нин вь мирѣ прорастоше Сисинна свщин'наго архиепа Кон'стантина гра и соущаго с нимь стго сбора иже бжнею бгтню нин правилно и законно сии беζаконии браци ако ѡгнь попаляюще всачьскаа сборнынмь соудомь вьζбранени быше и погыбоше вь ка. феврара мца вь лѣ ,ѕфе.

Писание патриарха иζлѡжено ѿ Іѡа книгохранителя и ѡнопоанта ѡ поимьшимь вьтороую братоучедоу своие мтере и ѡ подобиѣмь дати иемоу ζапрѣщение.

Ѡ нѣкоиемь сьчетавшимь своиемоу снови бракомь дьщерь нѣкоиего по властию соущоу беζ воле оца ие.

Ѡ тѣхьже брацѣхь.

Ѡ тьиноие главы.

Сьде иζвѣстьноие раζдѣление вьζ'браниимь и ζаконнынмь бракомь.

Примедба. Овде долазе разне таблице сродства; јасно се види, да је кожа лењирана.

ГЛАВЫ ЦРКВНЫИЕ вьпроси правил'ны и ѿвѣти стго сбора бывшааго вь дни прѣѡсвщнааго и вьселен'скааго па-

(1) Или је Душан из грчког оригинала неке ствари из овог законика у свој увео.

трнар'ха Костантинѧ града Никоди въпрошени ѿ Иѡана минха и мльчал'ника иже вь с҃тѣи горѣ и соущихь с нимь чрьнорнзьць.

ѾВѢТИ ПРѢБ҃ЛЖНАго митрополита нраклинскаго никиты прѣложенинмь вь прошенимь ѿ Костан'тина еп҃па пам'фильска.

ИЗЛОЖЕНИЕ РЕКЬше въспоминание бывшаго ц҃р-кв'наго съединениꙗ при Костан'тинѣ и Романѣ ѡкомоу ц҃ртвоующоу ѡкомоу же тог҃а ц҃рьва ѿц саномь поу'теноу соущоу.

С҃ТГО ЕПИФАНИꙖ архиеп҃па коупрьскаго гр҃а Костантиꙗ ѡ ересехь всѣмь ересемь м҃тери соуть и прьвоѡбразые четыры варварство, скуѳьство, елин'ство и юдѣнство ѿ снхьже иные всевьзрасгоше.

Сие седмаго свитка ѡглавление. Главы масалиꙗнскаго злоу'стивала повелѣниꙗ изети ѿ книгь нхь.

И еще ѡ прѣж҃е рѣннѣи ереси масалиꙗн'сцѣи иже вь монастырихь паче ѡбрѣтает' се ѿ списаниꙗ Ѳеѡринова.

Сии оубо ереси до маркиꙗна ц҃ря по маркиꙗнѣже малоль напрѣдь и до нн҃ꙗ. И при леѡн'тѣ ц҃рн вьзрастоше ереси сие.

Набраја све редом јереси, и наводи шта који верују, па онда долазе разне молитве, које ваља читати, кад се који од јеретика враћа православију.

МИХАИЛА СИГКЕла ер҃лмьскаго изложение ѡ православнѣи вѣрѣ.

Завршетак:

Сконьчаше се бгодхоикен'ные сие книгы номоканонь помощнию с҃тые троице и силою животворещаго кр҃та и м҃лтвами пр҃чтние в҃лчце наше б҃це и всѣ с҃тыі аминь

На другој страни касније додано:

О възбраненихь брашѣхь. За тим је на читавој страни насликан крст, где су уписани разни степени сродства, и означено је, до ког се колена сродници не могу узимати, а од ког могу.

II.

Патерик = Ѿчьникь.

Поучєнїє с҃тї ѿц҃ь на спс҃нїє сьвршенїа.

Ова је књига доста сачувана и прилично лепим словима писана. У среди фали један лист, јер га ни преписивач не нађе у књизи, из које је прегледао, као што сам вели на 118 страни: **Азь не ѡбрѣтохь нѣи удрьзехь ѿчьнику ко̑ сему.**

Историја ове књиге описана је на завршетку јој:

Повелѣнїем г҃на Михаила Дѣсисалича и братїамь его Николи и драгобратоу троудихь се ѡ семь писани азь многогрѣшный и окааны и мьнии вь чл҃цѣ богати трх'ми а оубогый добрими дѣли дїакь Мїтрь ѿ свои droуга и сїе пи̑ вь мѣстоу Сараевѣ вь бл҃гочтываго хртїани на дѡмоу Михáла кнюн'жїе дѣсисали вь велицѣи чт҃ы и оусрьдїю: — Мл҃юже юнїє и сьвьзрастьнїє и колѣнѡ̑ касаю се не грьде ниже порапще̑ аще не роукою нь єзыко̑ аще боуть что̑ погрѣшенно ч'тоуще люб'ве ра̑ хв҃ѣ исправлꙗите и на̑ троудившаго се ѡ̑ семь бл҃вите а не кльните ба ра̑ тако мого̑: — Тогда Босноу по̑рьжещу великомоу Моустафа паши сьро̑ник'же благоч҃тивомоу и хрс҃толюбивомоу патрїар'хоу пе̑скомоу кү̑ Макарїоу по̑рьжещоу срьское нач҃ство и Бльгаре̑ и по̑р'ски страна̑ї. —

Допи̑ м҃ца се̑ н. д҃нь вь л҃е ,зо҃г. (7073 од ств. света; 1565. п. Хр.) **кр҃у сл̑ ѕı. н̄ д҃. вь до̑м Михаиловоу.**

Садржај патерика: поучни говори разних светих отаца у разним приликама, н. пр.: о **прѣльсти жен'ской, Зла-**

тоуста: ѡ покаанїи, ѡ жене погоублюеннои ѿ моужа єє, о високооумїи живот Марије Египћанке и т. д.

На овој књизи има више записа, од којих сам снимио ова три, за које држим, да ће бити најважнији:

(види у прилогу те записе под I. II. III.)

Осим ових натписа има на штампаним листовима овај Wasserdruck (слепо слово, слепа слика):

(види у прилогу тај wasserdruck под I.)

III.

Минеј.

Нема наслова, него одмах долази предговор Божидара Вуковића, који је овај минеј за читаву годину у Млецима 1538 г. довршио. И у овоме, као и у свима Божидаревим издањима, речи су акцентуисане. Спомиње га Шафарик.

На првом је листу у правилним шарама овај грб „војводе Божидара“:

Овај је **келѣ́гь**, по сопственим му речима, добио од римског ћесара Карла V.

Све, што ваља о овој књизи знати, налази се у предговору и завршетку.

У предговору спомиње Божидар Вуковић, родом из Подгорице, како су нужне оваке књиге црквама, и како од турских зулума не могу излазити у постојбини му, те се склонио на запад у Италију са својом штампаријом, коју смера у згоднијим приликама у постојбину пренети. На крају предговора стоји, да је књига почета године 7044 од ств. света, или 1536 од рођења Христова. Иза предговора има осам листи рукописа, за свеце 3 новембра.

На крају пред завршетком налази се овај запис:

Лѣто ѿ р҃о х҃ва ҂аѱв (т. ј. 1702) ню҃ ıє҃. сїю книгꙋ приложи кь црк҃ѿ сараєвкꙋю ст҃ы архаггль кѵ Марко Николи кога пои҃де кь ст҃омꙋ ıєр҃лмꙋ.

У завршетку спомиње се, да је ову књигу сложио по Божидаревој заповести јерођакон Мојсије из манастира Дечана, који је родом из места „**Шꙋдиковъ**“. Спомиње се, да су тада била ова четири васеленска патријарха: у Цариграду, новом Риму кир Јеремија, у Александрији кир Јоаким, у Антиохији кир Ђерман. Даље, да је ова књига свршена 19 јануара 1538 г. у „**Бнє́тїѥхь**“.

IV.

Октоих.

Издао га Б. Вуковић у Млецима 1537 г., а сложили га свештеници из Пријепоља Теодосије и Ђенадије, парајеклисијарх манастира св. Саве српског, који је у Милешеви.

Почетак фали; листови испадају.

На првом листу записано је, да је ову књигу „поновио“ (увезао?) неки екмеџија Михаило 7220 г. и приложио иволничкој (?) цркви архангела Михаила.

V.

Четверојеванђелије.

Слова за ову штампарију (фо́рми сїє) набавио је кнез Радиша Димитровић и спремао се, да штампа црквене књиге, али напрасно оболи и остави сав штампарски прибор у свом дому, који после на понуду пренесе Тројан Гундулић у свој дом у Дубровнику и наштампа ову књигу.

Слова је сложио на заповест Тројанову јеромонах Мардарије од монастира Мркшине цркве, која је близу Црне Горе.

Тада је владао над источним царством велики Амирех султан Сулејман.

Књига је довршена 1552 г. у Београду; спомиње је у поменутом свом делу и Шафарик. На листовима се и у овој књизи налази пресликани Wasserdruck под I.

Ово исто јеванђеље налази се у још једном лошије сачуваном примерку.

VI.

Јеванђелије.

Сва четир јеванђелиста. Писано је лепим минејским словима, а нигде није записано, ко га је ни где га је писао.

На последњем чистом листу има овај запис:

Сие бӥсть въ лѣтѡ ҂ζҏѵ҃ (т. ј. 7190 = 1682) ӥїа є҃. Сие с҃тое е҃ѵ҃їе ѿкѹпи мѡнахӥа с҃тζїζа ζа л҃. днна҃ ѿ бго-мр҆ζьскаго агарѣнина егдажѣ се раζсѵше с҃ти мона҃-стӥри грѣхь ра҃ наши҃ тога҃ сѣ раζоришѣ многа цр҃ка ζданиа ѿ ѡснованиа порѣк'шомѹ г҃ѹ въ с҃тѣмь е҃ѵ҃лїи камѣнь на камѣни нѣ ѡстане҃ иже нѣ раζоритсе ѿле на҃ тога҃ краи҃а пѣни҃а и҆ красо́тахь с҃ти҃, цр҃ькьви҃ вънѣζапѹ въ мрьζо́сть прѣтвѡ̀ри҆шѣ се, грѣхь ра҃и наши҃ плачи҃ ваζлю-блѣнии҆ ѿпѹстѣнїа с҃ти҃ и҆ кра҃нїи мона҃тирѣх ζапѹстѣниа

плачи братїє сагорѣнїа сти црькви ꙗкоже прркь Єрѣмиꙗ бжїа гра Ієросалима тѣмже са ни вьзпии на стимь црькамь разврьзѣте врата вьша бжие свѣтилища и проучѣ гли прроуасќне, тога благоучастникомꙋ стадꙋ многа расхищѣнна бише ѿли вльковь, тога многа крьвопролитна бише хрстиꙗно ѿ люти влькѡвь тѣмьже са Давидѡ вьзꙋпне бѣ прношѣ єзици вь ста жилища твоꙗ ѡскьврьнише, црькви стие твоє положишѣ трꙋпиа рл твои брашно птица нбнимь пролнаше крьвь и ꙗ водꙋ ѡ крть сти сѣлюни твои.

И овде се налази васердрук али овакав:

(види у прилогу тај васердрук под II.)

VII.

Оковано јеванђелије.

Сва четир јеванђелиста.

Лепо писано, са шареним, иницијалима; где који јеванђелист почиње, ту је читава плоча од шара, обојених црвеном и зеленом — јаснијом и тавнијом — бојом. Почетак фали. Оковано је у сребро, у ком су испупчене слике светитеља.

На крајевима првих листа овај је запис:

Вь лѣто ҂зроз (т. ј. 7177) **а ѿ ро хва ҂ахзи** (т. ј. 1668) **ѡкова се сїе еѵлїе вь бегра срьбкѡ и бише хтитори ѡковꙋ хаџїа Іѡка кꙋюнџїа братїа по имеꙋ сараевци: Михаил Өадићь Ђꙋро Михаиловићь Комлюнь терзїа Милета ћꙋрџїа Милꙋтинь Секꙋловић Милꙋтин Вꙋиновић и Вꙋкашин Вꙋиновић Велими и Димитр кꙋюнџїе Грꙋица терзїа Вꙋкь ћꙋрџїа Сладоє кꙋюнџїа и Вꙋинь Милꙋтиновић ѡваа братїа прѣречениа ѡковаше и приложише сїе стое еѵлїе вь цркѡ сараевскꙋю вь хра сты архагль Михаила и Гаврїила и проч на служьбꙋ цркви и свои поме вѣчни**

въ второе лѣто влѵтва светенша Ѕѵѯѡлита нашего босан-каго кѵ Хртофора: — бгь да и протн.

И овде се налази на листовима слепо писмо под II.

VIII.

Беседе светих отаца и животи светаца.

У ове књиге нема наслова. Рукопис је леп, почетна слова местимице ишарана; листови су расути. Из садржине види се, да је то скуп беседа, што су их свети оци при разним приликама држали. Ево садржине:

1.) Григорија ниеског беседа на обрезаније са кратком похвалом Василију великоме. 2.) Истог, у исти дан надгробно слово свом брату великом Василију. 3.) Василија великог слово о крштењу Исусову. 4.) Јована Златоуста: да се иде у цркву и о крштењу. 5.) Истог о речима: то је мој син вазљубљени. 6.) Истог: **на стое просвѣщеніе.** 7.) Истог на богојављење. 8.) Јулијана епископа тавијског на крштење Исусово. 9.) Ј. Златоуста на богојављење. 10.) Истог исто. 11.) Исихија презвитера јерусалимског на богојављење. 12.) Антипатра епископа востјонског на богојављење. 13.) Животопис св. оца Антонија великог, написао га патријарх александријски Атанасије. 14.) Живот оца Јефтимија великог. 15.) Живот Григорија богослова архијепископа цариградског, написао га ученик му Григорије. 16.) Јована митрополита ефајтиског слово у похвалу тријерарсима. 17.) Слово **ѿ сказанїа еѵлскаго на срѣтенїе.** 18.) Слово Амфилохија епископа иконијског на сретеније. 19.) Мучење св. Ђорђа. 20.) Богослову и јеванђелисту Јовану у похвалу од Златоуста. 21.) Прокла, епископа цариградског, у похвалу јеванђелисти Јовану. 22.) Кирил, архијепископ александријски о јеванђелисти Јовану и Богородици. 23.) Игумана студијског Теодора слово на обретеније главе Крститељеве.

24.) Кирила александријског о Богородици и о св. оцима на сабору у Јефесу против Нестора.

Примедба. Овде — сигурно писац — упућује, да се нека слова потраже у преподобном Јефрему.

25.) Мучење св. Тодора стратилата.

26.) Антипатер, остронски епископ: на рођење Крститеља.

27.) Аетија, презвитера цариградског: на рођење претече.

28.) Тодора, игумана студијског: на рођење претече.

29.) Мучење свете Февроније.

30.) Мучење св. Петра и Павла.

31.) Исихија, презвитера јерусалимског слово на Петров-дан.

32.) Мучење св. Прокопија.

33.) Друга страст св. Прокопија.

34.) Златоуст у похвалу св. Илији.

35.) Мучење св. Панделејмона.

36.) Мучење св. Михаила ученика св. Тодора едеског.

37.) Пренос мошти мученика св. Стевана.

38.) Златоуст у похвалу првомученику св. Стефану.

39.) Златоуст тумачи јеванђеље на преображење.

40.) Златоуста слово на преображење.

41.) Прокла слово на преображење.

42.) Кирила александријског слово на преображење.

43.) Анастасија монаха слово на преображење.

44.) Дамаскина слово на успеније.

45.) Андреја, архијепископа критског слово на успеније.

46.) Истог исто.

47.) Ђермана (Гюрмана) патријарха цириградског слово на успеније.

48.) Живот и погибија претече од ученика му Марка.

49.) Златоуст слово на усековање.

Ова је књига врло важна са записа, који су написани на окрајцима првих листова. Ево тих записа, како их нађох и верно преписах:

Мелетїй Мїленковїчь бм҃ (т. ј. божијом милошћу) православнї Мїтрополїть вабарский (Дабарски) ї всей Боснї, преставї се во Сараеве вь своей резїденцїи лѣта гн҃ѧ ,аѱм — т. ј. 1740 — век кд҃. — т. ј. 24 — го вь кнй бл҃женнеїша ї ст҃еїша гн҃а гн҃а Їоанїкїа Караћаоглїе грека Костантїнополца їже слꙋже на гробнїмь его пенїемь вь церкви ст҃їхь Архїстратиговь вь Сараеве век: ке҃. правиль престоль босанскїе мїтрополїи лѣть кѕ҃ ї месецеи е҃. ї добре ꙋпасе вь православїи словесное свое стадо ѿиде кь гс҃дꙋ буди емꙋ веүнаѧ паметь са праветнїими.

Петронїи Мїлетїчь презвїтрь ї протосїггель ехархь дабарскїе босанскїе мїтрополїи преставї се вь Сараеве лѣта гн҃ѧ ,аѱмд го буди емꙋ вѣчнаѧ паметь са праветнїми.

Вь лѣто гн҃е 1752 маїа 31 клїрь ст҃їе церкви сараевскїе единодꙋшно с целїмь народомь хрїстїань сараевскїхь їзбраше на престоль босанской Митрополїи ꙋастнеїша и препо҃добнеїша Авꙋ и Архїмандрїта ст҃їе ѡбителей стоꙋспенскїе пїекскїе гн҃а гн҃а Паїсїа Лазаревича їеромонаха вь лѣто гн҃е 1752 месеца маиа д҃. нїзложенїе с престола босанскїе мїтрополїи Гаврїла Мїхїћа вь Травнїке прї корте светлаго гн҃а везїра Ахметь паше Ћꙋпрїлїћа ї оглашенїе вь Сараеве прї сꙋдеїском доме сего месеца вь 10 тї день Паїсиї Лазаревїчь б҃.м православнї Митрополїть дабарски ї всей Босни бїсть осщ҃ень вь патрїархїи сербской гн҃мь Афанасїемь 2 патрїархомь сербским вь лѣто гн҃е 1752 июниа 22 днѧ преставлѣнїе его преосщ҃енства лѣта гн҃а 1759 го февꙋарїа 2го вь Сараеве вь дни бл҃жннеїшаго ї ст҃еїшаго гн҃а гн҃а Кѵрїла втораго архїепископа пекскаго патрїарха сербскаго сегоже лѣта апрїлїа 4 го бїсть донанма вь Сараеве ѿ

рожденн женскогъ пола сѹлтанъ Мѹстафе сїнѹ сѹлтанъ Ахметовѹ н҆ саврші се сего месеца 10 тн день. Маю же 8 го дна на оскетанн пѫде снѣгъ. Лѣта 1759 го мартѫ 25 го дна въ церкви с҃то Архѫггелской сарѫевской проутена бысть кнїга ѿ с҃тенша̑го г҃на Кѵрила втораго Архїепїскопа пекскаго Патрнарха сербскаго ꙁа поставленїе на престолъ Босанскїе митрополнї Бг҃олюбеꙁнеїшаго г҃на Васнлна Бркнћа епїскопа косовскаго н҆ прїшествїе его ѿ патрїаршїн са снигелїею патрїаршескою н҆ тїтѹлою Мїтрополїтскою въ Сарѫево лѣта 1760 сектобри 12 го.

IX.

Псалтир.

Врло стара књига, почиње се расипати, листови већ неки труну. Фали почетак и крај. Стране су арапским цифрама означене. Слова су као и у издањима Божидара Вуковића. Поклонио га по запису на њему:

Крсаппэ нꙁ села Крмннахъ попѹ Ннкѹ оутнмарѹ ,ꙁсꙁ (т. ј. 7207 или 1699) мца юла 27.

X.

Осим ових Србуља нашао сам и овај латинско-грчки текст Аристотела: ARISTOTELIS MECHANICA graeca, emendata, latina facta et commentariis illustrata ab Henrico Monantholio medico et mathematicarum artium professore regio ad Henricum IIII Galliæ et Navarræ regem christianissimum. Parisiis apud Jeremiam Perier via Jacobæa sub signo Bellerophontis M. D. XCIX.

После наслова је француски текст, по коме се дозвољава да се књига сме штампати. Књига је украшена лепо израђеним сликама за доказ појединих правила.

XI.

Поред осталих налази се једна скоро увезана књига штампана у Млецима 1611; у њој су управо две књиге; прва је „**наук карстиански**“ а друга „**ʒламенна блажение дивице Марие**“.

А). „**Наук карстиански**“ има 308 листи, у овом егземплару фали првих 80 листи. Штампана је такозваном босанском ћирилицом на малој осмини; на свакој страни има 34 реда. На маргини сваке стране наштампан је наслов онога, о чему се где говори. Листови су означени с једне стране арапским цифрама и бројевима, за које су узета писмена из босанске ћирилице; с друге стране означен је број одсека писменима. Доле на маргини означен је сваки табак писменима по реду из латинске азбуке и бројевима 1—4. Интерпункција је неправилна.

Садржина од 80. листа ова је: **Оче нашь** — то је по реду шести одсек; — молитва је подељена на седам прошења и о сваком прошењу говори посеице.

Од 99. листа говори о молитви „**ʒдрава Мариа**“ — наше „Богородице Дјево“; — овај је одсек, сигурно погрешно, опет означен са ѕ. = 6. Потпун наслов: **ʒДРАВА МАРИА поʒдравꙗлиенне анꙉеоско. Ово се поʒдравꙗлиение ʒове ʒдрава Мариа госпина молиела.** За тим је слика, која представља благовести. После тога долази текст молитве, иза чега се вели да су нас овој молитви научила три учитеља: анђео Гаврио, света Јелисавета и света мајка „царква“. Тумачење ове молитве изложено је све до 111. листа.

Са 111 листом почиње седми одсек: **ʒАПОВИЕДИ БОЖИЕ** и о томе до половине 130 листа, а одатле:

ʒАПОВИЕДИ свете майке царкве до 136. листа, који фали. Иза првог наслова слика преображења. Најпре се наводи текст па се онда тумачи свака појединa заповест. Код

прве црквене заповједи наваћају се сви празници, које је дужан хришћанин светковати; значајно је, да су за светковање о божићу, ускрсу и духовима прописана **три дана**.

Од 137. листа говори у осмом одсеку **Ѡ посветилищаа царковние** и о служби при тим посвећењима; о томе све до половине 141 листа.

Са другом половином тог листа говори се **Ѿ КАРЩЕНИА** до 151. листа. Испод наслова слика Исусова крштења.

На 151. листу: **Ѡ ПОСВЕТИЛИЩА кризме, али потвардиениа.**

На другој страни истог листа **Ѡ ПОСВЕТИЛИЩА Тиела и Карви Исукарстове** до 160 листа, који фали.

Од 160 листа: **О СВЕТЕ МИСЕ**; изложено је тумачење мисе све до друге половине 179 листа, где почиње: **ѠДОФИЦИА КОЕ СЕ у царкви говори дань и ноћ, официе хоћие риети иашием неѕиком диело божанствено и духовно.** до 182 листа.

Одатле до 187 листа **Ѡ ПОСВЕТИЛІЩА покоре** (кајање за прошле грохове).

Од 187 до друге половине 210 листа **Ѡ СВЕТЕ и славие исповиеди.**

Одатле до 237 листа **ѠД МОЛИТВЕ**, испод наслова слика: Исус на крсту разапет; тумачење молитве у опште, па разних молитава посепце.

Од 237. до 242. листа **ЛЕМОЅИНА** (дела милосрђа) **Е третии дио покоре.**

Од 242 до 248 листа који фали: **ПЕТОЕ посветилище свете майке царкве на покоћние помаѕание.**

Од 248 до 262: **ѠДЬ ЖЕНИДБЕ.**

Од 262. до 269 листа девети одсек: **Ѡ КЉАИЧУАА духовние свете майке царкве то јест ѿд области, кoиу има свети ѿтаць папа римски; и ѿстале слуге свете майке царкве римске.**

Одатле до 280 листа: **ѠД СЕДНМ смартние грехаа,** то је десети одсек.

Од 280 до 282 **ѿ ГРНЕХАА кон сꙋ противꙋ дꙋхꙋ светомꙋ.**

Од 282—283 **ѿ грнехаа кон се ʒовꙋ тꙋи** (туђи).

Од 283—284 **ѠД ОПРАВДАННА ꙋовнеꙋанскогꙗ,** одсек 11.

Од 284—286. **ѿ ПРОЩЕННА** одсек 12.

Од 286 до друге половине 288 тринајсти одсек: **ѠД ОСТАЛНЕ ствари кое сꙋ потребне наꙋкꙋ карстианскомꙋ ианпрве ѿ крепостии.**

Одатле до друге половине 298 листа четрнаести одсек **Ѡ БЛАЖЕНСТВА** одатле до 302 **ѿ ПАКЛА и ѿ мꙋка паклениие и гди се мꙋꙋе проклети ʒднавли.**

Од 302—307. **ѠУИСТИЛА** (purgatorium).

Од 307—308. **ѠД СЛОБОДНЕ воЉлне ꙋовнеꙋанске,** петнаести одсек.

На завршетку:

Ово се свꙗрши парви дан сарпиꙗ. Ꙋ Млетцие на илиадꙋ и шесат, и иеднионаест годище по пороЉиенинꙋ Исꙋсовꙋ. По Петрꙋ Марни Бертанꙋ кой щаркке кона се ʒове света Марна Форможа.

Б). „**Ʒламенна блажение днвице Марне**" немају насловног листа. У ње је било 74 листа, али фале последњих 14. Што се штампе и облика тиче, важи и овде све оно, што сам рекао за „**Наꙋк карстиански**". У обе књиге налазе се многе штампарске погрешке.

На првој страни другог листа ове књиге наштампана је талијанским језиком „Copia" дозволе, којом веће десеторице дозвољава, да се ова књига као и прва штампа. На другој страни истог листа штампан је превод исте копије, који ја преписујем нашим словима осим што сам задржао ꙋ,

ѡ, и умекшавачко ћ, пошто је босанску ћирилицу и тешко читати, а не може се ни штампати. Превод гласи:

Милост, и допꙋщенйе свиетле и племените господе минетауке.

Племенита Господа поглавице ѿ виећна ѿ десет кои сꙋ се под овꙋ подписали бꙋдꙋћи ꙋꙋли и разꙋмиели ѿ Господе кона сꙋ сварху стꙋдиа ѿ падве (Паду-е), **како е ћиниⷨ дꙋмица сказала кои сꙋ на ово ѿдреќиени. Пощовани ѿтаць изискалаць, и пригледалаць минетаꙋки, и Гн҃ Иваⷩ примиенкоⷨ Маравећлиа скровити писаць ѿ виећна Племените Господе Минетаꙋке ова два изꙋзнаше, и видиеше да ꙋ кћнигаⷯ, кое се зовꙋ Наꙋкь Карстиански писаⷩ иезикоⷨ Словинскиеⷨ; слови сарпскиеми фра Матиа Божћинаинна. И ꙋ кћнигах ѿ зламениа госпиние истога фра Матиа истиеми слови; и ꙋ исти иезикь не бꙋдꙋћи ни се находећи нищо протива закономⷨ. И достоино е да се щампа, зато допꙋщꙋемо да се може щаⷨпати ꙋ овомꙋ градꙋ ꙋ минетзие.**

Дано на .кд. (24) **Ожꙋнака на ахэа.** (1611). **Поглавице Племенитие Виећна ѿ десеⷮ Гн҃ Констатиⷩ примиенкоⷨ Ренниеⷬ. Гн҃ Рꙋщиеⷬ примиенкоⷨ Рꙋщиери. Гн҃ Ловреⷩ Габрио на ахэа. Седми даⷩ Травна приписаиа ꙋкћнигена седамдесет и ꙋетири листа. Иваⷩ Карститећль, примиенкоⷨ Бреато. Скровити писаць протива Псосткаⷨ.**

Барто Подристломⷨ Комиие скровити писаць присвиетлие виећна ѿ десеⷮ.

На трећем листу:

Свиедоꙋанство много

пощованога ѿца изискалоца. И пощованога Гн҃а Неколе Илꙋꙋитећлиа, кои е видио, и прегледао ове кћниге. На попь Никола фараниⷩ примиенкоⷨ Иꙋрневиꙋћь протопопь ѿ светога Антониа ꙋ минетщие, и каноникь ꙋ светомꙋ Петрꙋ ѿ

патриаркaта. По наредби Пошованога ѡ̑ца Нӣквнжнтȣра мнетаүкога виднех; и пригледах веле помћниво ʒламенна Блажене Госпе. Кона ʒламенна припиcа иʒ днаүкога неʒика ȣ неʒикь Словенски, и слови Сарпскиеми фра Матие Дивковић иʒ нелашакь испровинцие БОСНЕ арћентине. Потанкȣ све колико виднех, и проценних; и ништо ненаћнох̑ дае протика нашон виери, и ʒакон̑ картианскомȣ, ни противa добромȣ обиүанȣ; ни противa Господи карстианскон. Неголићисе ова ʒламенна блажене Госпе бити веле врнедна, и корисна на спасенне душаа карстианские, Ʒато на сцененм̑, и находим̄ дасȣ достоине да се штампанȣ. Иʒавеће виероваине На Никола сгорȣ реүени подписах моном̑ властитом̑ рȣком̑.

Фра Иван̄ Божићко подрнеплом̑ вићиȣо Наһүнтећь и Опћен̑ни Иʒискалаць ȣ мнеицие, и ȣ своме свиетломȣ Господпсвтвȣ потварћиȣнем̑. Оʒгор̑ реүено говоренние, и пригледанние помонон наредби.

На другој страни истог листа:

Милост̄, и допȣштенние

приипошованога ѡ̑ца ћенерала. Фра арканћео ћенерао свега реда мале братие светога Франциешка нашемȣ поћлиȣбћаненом̄ (пољубљеном) ѡ̑цȣ фра Матиȣ Дивковићȣ иʒнелашакь поʒдравћаненние ѡ̑наше провинцие, божие арћентине.

Бȣдȣћи твонем̄ трȣдом̄, и настонаинем̑ привео иʒ днаүкога неʒика ȣ неʒикь Словински ʒламенна блажене Госпе. Таконер бȣдȣћи привео, и сложио Наүкь Карстиански ȣ неʒикь Словински желећи штам̑пати пониʒно, и ȣ мнћаниено просишь ѿ нась дато диело ȣүиниш. Ʒато ʒаиспȣнити жећаиȣ твонȣ; и ʒа спасенние дȣшаа, што сам̑ дȣожан̑, и што могȣ спомоћиȣ Божном̑ крепостиȣ овога писма нашега

допущуней̑, и даней̑ теби слободну област̄ да речене кћниге можешь щампати, и свиету надвор̑ дати, обслуживши що се има обслужити. Збогой̑ моли Бога за нась. Ово би дано у Миетцие у манастиеру светога Францешка примиеиком виђние третинаест дай̑ Сиечћина. На ићлиадь и шесат̄, и чединопаест̄ годище по порођениу Господћинему на фра Аркаћнео своиой̑ властитой̑ рукой̑ подписа. Згор̑ речено писмо.

На четвртом листу посвета:

Племенитому и високому Г̄ну Г̄ну Ивану Николе Матиашевићиа Бошћинаниниу из Сараева достоиному кѽнику светога града Иерузолима, и прокаратуру опћеному Мале братие светога Францешка.

Ако ми помћнико промислимо, и процениммо не помћниу, слабост, и остиниутне кое се находи садаћниа времена у народу човиечанскому полакь диелаа ѡ̑ ћлиубави; и ѡ̑ милосардиа. Чини се народу како иедно чудо када се види иедай̑ човиекь круће, и помћнинкь у диелие, и у служби ѡ̑ милосардиа, и ѡ̑ ћлиубави какоие ваше господство. Сузданиет̄ имати, и примити великь плодь, и корист̄ опћиниу, како сада истинито примаиу Мала братиа фратри светога Францешка. Зато опћениней̄ прокуратурой̄ своией̄ учиниише Ваше господство, и ово не живо свиедочанство, кое показуие вашу доброту, и зрелоћиу. Зато види ми се да ние изваӣ разлога поклонити Вашему господству ови даракь Малах приди свиетой̑ али е у себи веле великь, славаӣ и високь. То иест̄ ове кћнижице, коие здарже ето заменаа блажейние, и славие дивице Марие, коие саӣ моией̑ слабией̑ животой̑, и великией̑ трудой̑ на ову сварху довео. Меу остало двие ме ствари понукуиу ови дар. вашему господству, поклонити. Наипарво знай̑

дае ваше господствȣ. Веле Богоћлиȣбно блажено дивици Марии. Недаи̑ човиекь када чȣие да се ѡ̂ ћиегова приатећлиа добро говори: а навластито када чȣе ствари ѡ̂ велике вриеднос веле мȣ не драго и ȣгодно. И не само да мȣ не оно говорение ȣгодно; него ноще и они, кои добро говоре ѡ̂ ћиеговие приатећлиаа. Овди се ȣ овие кћиигах говори ѡ̂ крепости; ѡ̂ накости; ѡ̂ величанстве; и ѡ̂ пощениа славие дивице Марие, коиеи не ћиниȣ пощовао Бог̑ Свемогȣћи. ʒато сциени̑м да ѡ̂ мога сиеромащва немогȣ драже ствари, и ȣгодние в. г. ȣчинити него ставити прид очи в. г. чьдеса, ʒламениа, и остала чȣдна и неиʒмиериа диелованиа, коиа диелȣие велика, и славна краћлица небеска полаќь оние, кои ћнои виерно; и богоћлиȣбно слȣже, како се очито види ȣ овиех кћиижицах. Колико човиекь веће чȣие, и раʒȣмие добре гласовове ѡ̂ свога приатећлиа, толико га већма ћлиȣби, и толико мȣ ие дражи. Сциени̑м колико не в. г. богоћлиȣбно блаженои госпи чȣвши толико чȣдне, и велике ствари ѡ̂ ћиие, да ће ноще̑р помћиивие, и врȣће памет̑ своиȣ ȣʒдигиȣвши ћиион слȣжити. ʒащо ие дивица Мариа веле добростива, милостива, и нес̑т: ȣточище свега народа човиечанскога. Дрȣго бȣдȣћи примио великȣ ћлиȣбавь, слȣжбе, и многа добра ѡ̂ вашега Г. и ѡ̂ ваше кȣће особитие̑м начино̑м. Прими дакле весело, и доброволћно ови дар̑ привелики; не само що ʒдаржи чȣдеса, и ʒламениа; нѣго ће ово бити В. Г. иедно поиȣковапие, и ȣспомена ȣ добрȣ диеловаииȣ досварщити. Рекȣ ови дар̑ ȣ себи процииенивши нес̑т свархȣ сребра, и ʒлата; и свега блага ѡ̂ овога свиета. Да ако се процнећииȣие тко га приқаʒȣие малахан не даракь прид свието̑м; ʒащо се приқаʒȣие ѡ̂д иеднога наимаћишега фратрићка. Али ако Ерше погании̑ велики Цесар ѡ̂перщие доброволћно, и свесардо прими, и попи иедиȣ чашицȣ воде стȣдене, що мȣ донесе, и дарова иедаи̑ насеалаць. Дакле ваше господство бȣдȣћи

Карстианин не буди поносите ѿ Ерша поганина; него свесардо прими ови дарак. Са овием уфанием оставлиам плавуицу совом малом тарговином у порту ѿ ваше ћлиубави прими у дакле, и шћином учини корист, и напредакь.

Затим долази на четир и по стране „**Предесловие**“, па онда редом чудеса, којима ћу наслове навести:

Цесарицу блажена госпа ослободи ѿ многие туга и невоолиа парво зламение алити парво чудо. 1.

Жену здиетиу ѿ велике погибили ослободи блажена дивица Мариа зламение 2.

Мариа ослободи жену ѿ внеучнега осугениа, коиа жена знаиући иедаи грехъ бнеше га затаила. Зламение 3.

Жена инекона витеза изгуби памет побудалие и блажена иу госпа оздрави. 4.

Пианица иедиога ослободи блажена госпа ѿ диавола. 5.

Иедаи лупехь великь, кои крадиаше пости постове блажене госпе и не може умрети без наредбе. 6.

Мариа походи редовнике кои на полиу тежаху алити жаиниаху. 7.

Царкву градећи учини блажена госпа да диеуица дигиу стуопе, коие ступовь велико множ људи иеможе дигиу. 8.

Дивица Мариа уздаржа свиест да се не проспеде. 9.

Мариа угаси сарчбу свога сииа. 10.

За помаћикание иедиога веће пута многи су покарани. 11.

Како се прилика госпииа озиои. 12.

Оунтова блажена госпа колико е корисно спомииати се ѿд ћиие пет жалости. 13.

Седам веселиа блажене госпе. 14.

Госпа инеке жене сииа ослободи исужаћиства. 15.

Госпа сачува диевоиуицу малажиу ѿд вука. 16.

Блажена Госпа сачува днете да у огњу не изгори. 17.

Днетеце нneко понесе прнлнцн Исусово малахно крuха н наkодх мало времена умрне. 18.

Блажена госпа сачува у пећн горућо чнвутско днете. 19.

Марна прнчнста дnвнца бн помоћннца чнвутknњнн на породу. 20.

Иедан будућн веле богоћанубан госпн, заповеди госпнном бн учнњен бнскупом. .21.

Марна сахрани н слуге своє у пощенnу своmу. 22.

Двне сестре нм бено бнше озлоглашене н госпа н оправда. 23.

Жену праведну отнућн погубнтн неда блажена госпа. 24.

Дnвнца Марна думанску старнешнцу ослободн од озлоглашенна. 25.

Блажена госпа думну ѿметнnцу у пощенnу сахранн. 26.

Марна ослободн жену ѿ прнлубоднеbства. 27.

Блажена госпа ослободн неднога млатца ѿ напастн полакь недне пощене жене. 28.

Марна бн помоћннца на сварсн човнеку главу. 29.

Ѿд осуђенна неднога редовннка ослободн блажена госпа. 30.

Єретнцн нзваднше незnкь редовннку, н госпа му га опет повратн. 31.

Марна прндь еретнцн чнnн да слнеп прогледа. 32.

Марна недному незnкь н образь нщећен опет поновн. 33.

Како блажена госпа светому Нвану дамашену руку ѿцнену повратн. 34.

Човнека кон, бнеше поражен ѿздравн госпа. 35.

Дnвнца Марна, н светн Нполнто неднога човнека ѿздравнше. 36.

Покаранне онне кон ѹ царкви блажене госпе ѹбнство ѹчиннше. 37.

Дѹнна недна разбн себн колнено. Блажена нѹ госпа оздравне. 38.

Инекн младаць смаче н расѹ отлѹкнину своню, н госпа га опет поможе. 39.

Како госпа бн помоћннца на морѹ, кон бнехѹ на погнбнлн. 40.

Недни бѹдѹћн на погнбнлн ѹ морѹ молнше блаженѹ госпѹ, н ослободн н. 41.

Тамннчарн нмадѹ звати госпѹ на помоћ. 42.

Теофнло се ѿрече внере, н блажене Госпе, опет га госпа поможе. 43.

Госпа веле тамна грешннка ѹнакоћнн час сахранн. 44.

Марна на смартн сахранн недногa комѹ за посао бнеше ћлнѹде внешатн н главе ѿцннецатн. 45.

Злотннца на смартн госпа сахранн. 46.

Марна ѹмнерн са нсѹкарстом редокннка, 47.

Марна ѿбратн неднѹ слѹжбеннцѹ кона грнех чннаше сконем господаром. 48.

Марна неднѹ прнћлнѹбодневннцѹ сахранн. 49.

Инетко ѹжене на поштенне госпнно свнећѹ. 50.

Капь карвн Исѹкарстове прнтеже све грнехе овога свнета. 51.

Сећланнна госпа ослободн ѿд осѹћенна. 52.

Недан постн блажено госпн, н не може ѹмрнетн без нсповнедн. 53.

Недномѹ лѹпежѹ ѿснекоше главѹ, н не може ѹмрнетн без нсповнедн. 54.

Недномѹ ѿснекоше главѹ н не може ѹмрнетн без нсповнедн. 55.

Постн недан четнрн поста блажено днвнцн Марн. 56.

Како се ннамо на смартн прнпорѹчнтн блажено госпн. 57.

Свакн дан̑ ннамо поѕдравлнатн блажену госпу. 58.

Блажена госпа н светн Петар ослободнше неднога редовннка ѿд осуђенна. 59.

Врнемена алнтн офнцне блажене госпе рнете богођлнувно. 60.

Како н що ннамо проснтн н молнтн на ѹмарлн дан̑. 61.

Блажена госпа ослободн едну душу на вратах̑ пакленне. 62.

Смарт̑ богатца, н смарт̑ удовнце. 63.

Недан̑ кон кн убнен̑ у нгрн, н будуђн укопан нѕван̑ царкве ѹчнн га блажена госпа опет̑ у свето мнесто укопатн. 64.

Блажена госпа ѕаповндне да се укопа у свету мнесту недан̑ днакь. 65.

Редовннка сарднта н карлнва ѹчнн госпа да се укопа у мнесто свето. 66.

Блажена госпа ускрнесн ѿ мартвне кога бнеху убнлн цнеђа молнтве госпнне. 67.

Дневнца Марна нѕвадн едну душу нѕ пургаторне. 68.

Днавло не може ннкако неднога ѕадавнтн ѕащо свакн дан̑ молнаше госпу. 69.

Ннекн говоређн по сто ѕдравне Марна ѹчнннаше госпн вненаць свакн дан̑. 70.

Госпа ослободн днака ѿ внеѹђннега осуђенна. 71.

Нме блажене госпе веле не слатко устох̑, н у сартцу. 72.

Госпа едну грнешнннцу ослободн ѿ внѹђннега осуђенна. 73.

Днавлн се могу слншатн нмена госпнна. 74.

Ово нме ѕдрава Марна ѹчнн бнежатн днавле. 75.

Ұвѣши име госпино имамо клекнути на колѣна. 76.

Именомь блажене госпе придобива се диавао, и ћинегове напасти. 77.

Колико є велика лѣпота госпина. 78.

Овде фали један лист.

Инеки се наругаше прилико госпиномь, и веле грубо погинуше. 81.

Иноивиерци не могоше ѡснећи главе прилици блажене госпе. 82.

Госпа ослободи град, кои бѣху поступили непријатећли. 83.

Иєднога пенгатура (pictor, pingator = сликар) **госпа одржа да не упаде на тле.** 84.

Прилика госпина не може изгорнеть хаљине. 85.

Ѡ прилике госпине кону упећига (наслика) **свети Лука еванћелиста.** 86.

Одавде до краја фале листови.

XII.

У мене је био исти, потпун и лепо сачуван **о к т о и х**, који сам описао под IV. По једном јединоме запису на корица беше тај октоих „игумена Василија Рецанина“. Ову сам књигу продао Народној библиотеци у Београду.

XIII.

Књига, у које нема неколико листи у почетку и на крају; по садржини судећи, биће то какав **з б о р н и к**. Формат је мала осмина; крајеви сваке стране украшени су у наоколо с прста широком шаром; на доњој страни су доста лепо израђене слике, које представљају наизменце: благовести, ускрс, рождество Христово, Исус од 12 година у храму, введеније, бегство у Египат, мудраци приносе даре, и т. д.

На свакој страни има 22 реда; писмена су ситна, лепша од оних у Божидаревим издањима; табаци су доле означени писменима из старославенске и латинске азбуке те по томе има 37½ табака, од којих први цео фали, а сигурно и на крају фали који лист; од 29 табака фали шест листи. Осим споменутих малих, налазе се још ове на читавој страни штампане велике слике — без шатирања и перспективе: — благовести, св. Јован Креститељ, Марија дјева са Исусом у наручју, св. Никола, Исус на крсту, пророк Илија, св. Петка; на неким местима познаје се, да су неке слике искинуте.

САДРЖАЈ:

Месецословие од ког фале месеци: Септембар — којим почиње година, — Октобар, Новембар, Децембар, Јануар, Фебруар, и од Марта првих седам дана, остало има. Код сваког је месеца наведено колико има дана, колико има сати дан, колико ноћ. Свеци су исти — осим новијих руских и српских — који су и у садањим календарима. На крају месецословија: **Юмоуже прáздникоу, ные црьвено, и͗ брой црьвень. Прáзноуемь сїи прáздникь весь д͠нь. А юмоуже прáздникоу, тьчїю брой црькень. Сїи праздникь прáздноуемь до полоу д͠не.** Означује, колико дана који месец има; кад почиње која епахта. Спомиње колико проста, колико преступна година има дана и сати. Измењује небесне знакове.

Начело свѣтаго и великаго по͠. Име сваке недеље и коме се чини спомен.

ЧАСОСЛОВЬЦЬ, Имѣе нощноую и дьневноую слоужбоу. Све, шта се тада чати.

НАЧЕЛО ВЕЧЕРНИ.

НАЧЕЛО ПАВЕЧЕРНИЦИ.

НАЧЕЛО ПОЛѸНОЩНИЦИ.

А НА ПОЛѸНОЩНИЦИ ВЬ СОУБОТОУ шта се има поред претходног још чатити.

НАЧЕЛО ОУТРЬНИЦИ. НАЧЕЛО ТРѢТИАГО ЧАСА. НАЧЕЛО ОБѢДНИЦИ. НАЧЕЛО ЧАСОУ ѳ҃.мꙋ. **ИДОУЩЕ НА** трапезоу глѥмь. **ИДОУЩЕ НА ТРАПѢЗОУ** вечерати глѥмь. **ЧИНЬ ЕГДА** дльжьнь ѥ҃ спати: како се треба клањати св. Тројици, како ли пресв. Богородици. **МОЛИТВА СТГО АНТІѠХА**, ѥже на кьждо вечрь млтише се. **ИЖЕ КЬ СТЫХЬ** ѡ҃ца нашего Іѡанна Златоустаго Млтвы числимь кд҃. Молитва прѣподобнаго ѡ҃ца нашего, Паисїа пѹстинника. Молитва свѣтаго Петра чрьнорizца. Млтва исповѣданїю кь гꙋ нашемꙋ і҃ѵ хоу. **СЇИ ТРОПАР ВЬСКРНЇИ** поют се вь нелю по непорочнахь. **ТРОПАРИ ВЬСКРЕСНЫ, И БГОРОДИЧНЫ**, и ѵпакои. Тропары и Богородичны и ко, прѣзь нелю. **СЇИ ТРОПАРИ** поют се ѥгдаже ѥ҃ пость. **СВЕТИЛНЕ ПРЕЗЬ** нелю. **СЛОУЖБА АКАѲІСТОУ** прѣстые бце. **КАНОНЬ БЛАГОДАРНЬ** прѣстѣи бци. **МЛТВА ГЛЕМА ПО** Ікосѣхь акаѳїста. **А СЕ ПОМЕННИКЬ** иже аще кто хощеть его пѣти кь келїи. **ВЬ** неделю по еѵльскои стыхери. Канонь молбьнь кь своѥмꙋ агглꙋ, хранителю и покровителю дши и тѣлоу. **ЧЬСТНЇИ ПАРАСКЛИСЬ** прѣдитечи и кртлю Іѡаннꙋ. **ЧЬСНЇИ** Параклись прѣстѣи вл҃чци нашеи бци. Канонь молбьнь прѣстѣи бци. Чтнїи Параклись прѣстѣи вл҃чци нашеи бци и стомꙋ Николѣ. Канонь мольбнь прѣстѣи бци и стомꙋ Николѣ. Канонь ѡ плачи бци. Канонь стимь ѡ҃цемь, творенїе кѵрь Григорїа сїнаита. Вь стꙋю и великоую соуботоу вечерь. Канонь творенїе Іѡанна Дамаскина. Чтнїи Параклись стомоу и славномоу прркоу Илїе. Канонь молбьнь истоме. Житиѥ и жизнь прѣпѡбные мтере наше Петкы. Стго и славнаго велико мченика и побѣдоносца Геѡргїа (животопис). Похвала чьстномꙋ и животворещомꙋ крьстоу. Епистолїа Авгара цра послана Ананїемь Брьзохоѡцемь кь гꙋ бꙋ нашемоу і҃ѵ хоу. Ѡписаниѥ господа нашего і҃ѵ ха послана Ананиѥмь Брьзоходцемь кь Авгароу црꙋ кь градь едескы. Катавасїе и славѣ вьсе лѣтныи. Припѣла празником изь-

бранныимь. Стихологїе пѣваемїи на праздники. Пасхалїа сь лѹновѣникѡ и синаѯарѡ. Ѡ широтѣ и дльгота ѕемли и ѡ стадїахь и ѡ стѣжанїихь ѕемлѥ мѣрьствоу. У овом последњем одсеку има и ово: **Ѡ Адама же до Стефана прьваго цра срьпскаго лѣть ѕ҃, тисѹщь. и ѡнѕ.**

XIV.

Нека врста зборника, фали јој у почетку и на крају неколико листи; формат јој је мала осмина; писана је; на свакој страни има 20 реди; писмена су мала, писана су вештом руком; свега има 119 листи. У њој су разни „акатисти“. Пошто почетак фали, не зна се, коме је први акатист. Остали су по реду: **Акаѳїсть Архаггл Михаилѹ творенїе вьселенскаго стѣишаго патрїарха новаго Рїма Кѡстантина гра кѵр Їсидора. Акаѳїст ѹтному прѣдитеѵы. Акаѳїсть иже вь стыихь оцѹ нашемѹ Николѣ. Акаѳїсть стымь апломь Петрѹ и Павлѹ. Акаѳїсть ѹтномѹ и животорещомѹ крътѹ.** Додата су још блажена глас први до седмог.

Мита Живковић.

13 ПИСАМА СРПСКИХ

У АРХИВУ

ДУБРОВАЧКЕ РЕПУБЛИКЕ

ЈОШ НЕ ИЗДАНИХ

ВАЖНИХ

С ГЛЕДИШТА

ИСТОРИЧКОГ, ДИПЛОМАТИЧКОГ, ГРАМАТИЧКОГ И ОРТОГРАФИЧКОГ

(1593—1705)

ПРЕПИСАО

ПРОФ. РИСТО КОВАЧИЋ

А: 6.
Б: 4.
В: 1.
Г: 1.
Д: 1.

A

ШЕСТ ПИСАМА

ТУРСКИЈЕХ ГЛАВАРА ХЕРЦЕГ-НОВОГА

(У БОЦИ КОТОРСКОЈ)

ВЛАДИ РЕПУБЛИКЕ ДУБРОВАЧКЕ

(г. 1593, 1608, 1608, 1608, 1610, 1612)

У ДУБРОВНИКУ

У АРХИВУ РЕПУБЛИКЕ

преписао

ПРОФ. РИСТО КОВАЧИЋ

1.

Племенитиемь и мудриемь и сваке части и часне хвале достоиена господи, господину кнезу и властеломь дубровачкиемь од нась Іусуф Челебие башь даздара новскога и почтениемь поздравление. А по томь господствомь да им не на знание како по воли господина Бога а заповиеди честитога ц а р с т в а доће намь барать с честите порте и за то им длемо господствомь на знание, како приателимь ѡд старине и суседомь ере хвала господину Богу ми инесмо д о ш а о ц и н е г о о д с т а р и н е, и казда наши стари

с вашнемь господствомь приатели су били, такођере и ми након нихь били смо досле а у напредакь ако Бог да и болие хоћемо бити. И тако и што годнер би било потребно за послужити вашнемь господством за сваку уасть и корисметь, нихь господства могу се у нась поуздати до истиие и тако се уздамо у ваша господства да ће нась даржати за старога приатела, коннема посласмо нашега иунака на име Рама самодругог и по нием сарь и узду за билиегь од лиубави и добра приатеаства. И тако и се уздамо у ваша господства да ни ће драга бити уась наша кона нам не од господина Бога и од уеститога царства, и тан нашь дарь да ће примити и с весела срца виднети и у нас се поуздати како з временомь хоће познати, ако да господинь Богь добро здравие, и тако и молимо господина Бога да их уздаржи у милости свонои вазда, болие у напредакь. —

У Новом на 21 агуста 1593.

Рамо с другом, двоица.

Племенитнемь и мудриемь и сваке уасти и уасне хвале достоиниемь, господи, господину Кнезу и властеломь дубровауиниемь.

2.

Пресвиетлои и сваке уасти достоинои господи, господину Кнезу и властелом дубровауииемь од нась свиех поглавица новскиехь в. д. п. А по томь у ови уась посание подие указа нам Матко Кулић вашега г. Книгу из ради ускока, да се уиниемо уувати. За то в. г. хвала. И у напредак се уздамо како ио не в. г. и до сада и паке в.

г. хоћє ү нась поүӡдати кона г҃нь Бог наки үӡдржало ү милости своиои.

(ПЕЧАТ ТУРСКИ) Da Castel novo a dì 16 febraro 1608.

Прєсвиєтлои и свакє уасти достоинои господи, господину Кнєӡү и властєлом дүбровачкиємь.

Дүбровиик.

3.

Прєсвиєтлои и свакє уаснє хвалє достоиниємь господи, господину Кнєӡү и кластєломь дүбровачкиємь од нась свиєх поглавица новскиєхь в. д. п. А по томь доћє Андриа капєтаи од странє в. г. и разүмиєсмо и вєлика хвала вашємү г. конү смо поӡнали нє само од данаскє нєго а и од стариинє ӡа виєрнє приатєлнє прєиєдобитнога царства и овиєх градова. И ми према овомү що можємо үӡ сваки посао вашєга госпоцтва хоћє сє поүӡдати ӡа кона молимо накога г҃да Бога да нимь үӡдржи госпоцтва ү ваӡдашиои милости своиои. Амии.

(ПЕЧАТ ТУРСКИ) (ПЕЧАТ ТУРСКИ) (ПЕЧАТ ТУРСКИ)

Ү Новомү на 21 Үүниа 1608.

Прєсвиєтлои и свакє уасти и уаснє хвалє достоиниєм господи, господину Кнєӡү и властєломь дүбровачкиємь

ү Дүбровиик.

4.

(ПЕЧАТ ТУРСКИ) Прєсвиєтлиємь и много разүмиыь и свакє уаснє хвалє достоиниємь господи, господину Кнєӡү и ластєломь дүбровачкиємь од нась свиєхь

(ПЕЧАТ ТУРСКИ) поглавица и осталога чемта новского к. д. п. А по томь доће намь Андриа капетань од стране в. г. кои намь казаше гласове на коиехь имамо (ПЕЧАТ ТУРСКИ) веома захвалити в. г. кона показуиу праву вierность пресвидокитному царству и овием градовомь (ПЕЧАТ ТУРСКИ) како не вазда било ваше господство од стариина. Тако и се и уздамо и молимо в. г. да не помаикану и у напредакь. Такођер и в. г. могу у насъ (ПЕЧАТ ТУРСКИ) поуздати кона гнь Бог уздржао у накои и у вазда-шниои милости своиои вазда волие и у напредакь.

In Castel novo a di 23 чуниа 1608.

Пресвиетлиемь и сваке часне хвале достоиниема господи, господину Кнезу и властеломь дубровачкимь.

5.

(ПЕЧАТ ТУРСКИ) Пресвиетлои и сваке часне хвале достоинои господи, господину Кнезу и властеломь дубровачкиемь од насъ Мехмедбега Мусаберовића капетана новскога к. д. п. А по томь како будући овди вашиехь ниеколико калафата пословало на окои навети и будући доспиели, хотећи се двигиути за поћи, ми зауставласмо да би намь направили нашу фрегату кону смо направили по заповиеди честитога цара по руке вашиех маистора коне намь дасте с вашега г. добромь волиомь, кои више речени калафати се не смиеше уставити него побигоше тамо, а ми им биехомо узели гвоздиа. Сада молимо в. г. да намь пошлу двоицу одь иихь да би намь ребатиаи иедну фрегату а да иих лиепо платимо и

опета пошлиемо, нека им су приправне иꙁ ради ꙁла човиека. И тако и се уꙁдамо да нам не ће в., г. поманкати кона г҃нь Богь иакн уꙁдржао у милости своиои и честитога цара. Амин.

На 9 агуста 1610 у Новомь.

Аки е кои глась од ускока буди драго в. г. да намь даду на ꙁиане како ни од прие нам ние в. г. поманкало.

Пресвиетлои господи дубровачкои.

У Дубровник. —

6.

Ѡ иась новскиехь ага свиетлѡ честитѡи гѡспѡд҃и, г҃ну Кнесну и властелѡмь дѡбрѡвачкием

(печат турски)

лиубимо п. п. в. д. А пѡ тѡмь дѡће ваш пѡслани на име Бранца сѡ дат и каса нам щѡ нам сте наручили са двие барке ускѡка да сиу исашие да сие умиемо учуват. Лиепѡ ви сахвалиѡмѡ на тѡму касну и видимо пред ѡчима да сие ништѡ мути. Молимѡ вас како стие досле приятелство касали тако и у напреда недаи другѡка ависава тер щѡ чуие гѡвѡрити, да сие умиемѡ чувати и щѡ мѡжемо саповидатие и Бог вас сачууѡвѡ ѡда слиа. Амень.

На VII марчиа MDCXII у Новому. —

Свиетлѡи и честитѡи госпѡдарѡм и гѡспѡди обслушно гѡспѡдииум Кнесну и ѡсталием властелѡм дѡбрѡвачкием.

У Дѡбрѡвник.

Б.

ЧЕТИРИ ПИСМА

ТУРСКИЈЕХ ГЛАВАРА ТРЕБИЊА

(У ХЕРЦЕГОВИНИ)

ВЛАДИ РЕПУБЛИКЕ ДУБРОВАЧКЕ

(од 1612 до 1699*)

У ДУБРОВНИКУ

У АРХИВУ РЕПУБЛИКЕ

ПРЕПИСАО

ПРОФ. РИСТО КОВАЧИЋ

7.

Од мене Ибрахим паше о Требиња нашемү приатељү Кнеʒү бегү и осталием беговима в. л. д. А по том како примисмо вашү лүбежнивү книгү ү кои видимо што нам пише, да сте наредили вашие лүдима да би били на помоћи ако би Црногорци гди үдарили. Ми вам ʒафаливамо. Такоћр смо и ми нашием ʒаповидили да би се үчували сваке пүте. И молимо вас да бисте нам пи-

(*) Писма немају датума, али су у архиву иза писма године 1612 а до писма Дуке Владисавића што га је писао дубровачкој влади „1699 на наше биеле покладе" с којим шаље сина Живка у Дубровник и препоручује пратиоца му.

сали с моря, кои глас има о тие вонскѧ, биу ли се, не биу ли се, що ли се чини, да нас авиꙁате у комши-луку, да и ми ꙁнамо що имѧ, и ако що можемо послу-жити морете се поуꙁдати. Не друго, бог вас у господству подржало.

Да се преда у госпоцке руке Кнеꙁу бегу и осталием беговима дубину. —

У Дубровник. —

8.

Ѿ нас Иврахим паше и Касум паше иашием прия-телам и коншиам Кнеꙁу бегу и осталием беговам в. д п. А по томе ꙁнамо да є у вас лето ранне, порад тога вас авиꙁавамо да нам пошалете гроꙁђа и лубеницах и пипунах и краставичих. И да сте нам ꙁдраво и весело.

(ПЕЧАТ ТУРСКИ) (ПЕЧАТ ТУРСКИ)

Да се преда у пощене руке Кнеꙁбегу и осталиема беговима

у Дубровник. —

9.

(ПЕЧАТ ТУРСКИ) Ѿ мене Касума бега иꙁ Требиня иашиема кон-шиама и старнема приятелема Кнеꙁбегу и оста-лиема беговима в. д. п.

А потле тога дође ми ваша пощене книга и раꙁумлех що сте ми писали. Що ми пишете ꙁа

агу ѿ Баухане и негову дружину да ӡулум учинели и ӡлоуи вашием подложницима, море бити да е ваша рнеу истина, али до ове книге прие нитко ние на них мени шилћает учинѿ. А сад ћу ја них кастигати да они осле с вашиема луђима на комшилуку лиепо проходе и да лиепо животују. А що ми пишете, да иде на Нови и на Рисан и на Котор роба и да е отворене скела преко царева фермана, то не може бити, а ја се вами кунем господинем Богом и нашием светцом Мухамедом да ни ја ни у мое ӡнане нитко ѿ нашиех агах ѿ тиех сћелих не уӡме ни еднога динара и ја сим кроӡ ту ствар луде био и наше и венеднуке и робу им јакмили и маӡге им отнимали що ме ние било токало, а на кеће ӡа вашега приателства, али сим ууо био да е Ахмет паша некакву бујуратну да Никшиђима и да е била турма ѿ Никшиђа пролаӡила на Риси, а на Нови товар никако преко ћуприе не пролаӡи у мое ӡнане, а може бити да се на нас сирдите јер смо у суседство, а друго, бисмо свакако ради били вами и вашием подложникма учинити лукав. —

И Бог вас у приателство поддржало.

Да се преда у господске руке Кнеӡкегу и осталиема беговима

у Дубровник.

10.

Ѿ мене Касама беге монему драгу и милому принтелу и коншин Кнеζбегу и осталиема беговима дубровауинема в. д. и.

А по томе примисмо ваш лис лубажлив, и що сте ми писали да иде карван на Нови и на Рисан, ко је вашему госпоству то лагао и говорнѡ, то ние истина, и да ζна ваше госпоство кида бнаш дошли сви капетани вирло сам им ζапрнетнѡ да на Рисан ниша не пущану и ζанисто ниша сада не иде на Рисан а и ζнам и на Нови да не хиде нища, а и ви видите како ви жито пред град хиде а на друго место не хиде. О тога можете поζнати да не дамо на другу страну да нища хиде. И да ζнате како сим уфатно Мисинића ѿ Рисна где е на трговину иζлег. и учинио сим ѿ нега велно уудо и кастигао що мене пада нека е другому уζрог, и уфатнѡ сам ѿ Новога Павла Дубовића сина Голуба како е и он на тирговину иζлего, и нега сим веома кастига ζа прну. Али сим вио уyo да се е поноћи покрао и Сћепан Милошиновић иζ Новога и пронели едну багаћелу робе ѿ Сараева пак су били говорили да иману бунуратну, али кида ми речени Стипан, али му брат упане ми у руке уућете како ћу их кастигат. А ζа друге ствари по бирдима и по гори обноћ тжик сим уувати кланце а кида емиин ζнаду те кланце они су ликши уувати ако им вала нега уувану. —

А ви да сте ζдраво и веселѡ.

Да се преда у госпоске руке Кнеζбегу и осталиема властелима дубровнеуким.

В.

ПИСМО

ДУКЕ ВЛАИСАВИЋА

ХЕРЦЕГНОВЉАНИНА

(У БОЦИ КОТОРСКОЈ)

ВЛАДИ РЕПУБЛИКЕ ДУБРОВАЧКЕ

(год. 1704*)

У ДУБРОВНИКУ

У АРХИВУ РЕПУБЛИКЕ

ПРЕПИСАО

ПРОФ. РИСТО КОВАЧИЋ

11.

Пишемъ Дука Влаисалнћъ пресвиетълои и ұмило-житои господи дұбровачъкои поздрвлениие а Ѧ по томұ разұмъехъ що ми пишете за ваше книге що сте послали за Цариграда на ме да нису дошъле господинұ Лұци Баръци а и самъ послаѡ до десетъ дана по диванъ хе-венъди Милетъковнћұ то є чоекъ добаръ и мени пријтелъ

(*) Нема датума; али по другим списима знам да је Лука Барко, о коме је у писму говор, био консуо дубровачке републике у Цариграду год. 1704.

големъ али ми реүе үоекъ нилѡ є посаѡ на селанику[1] ние могаѡ прие доћи а оне ће книгє доћи — већ ако погние — господину Луџи Баръџи не мислите ꙁа то ништа спасите се у самиренну Дука ваша слуга писа на светога Нану.

Да се преда господину Бару Бетери у пошене руке
у Дубровъникъ

([1]) т. ј. Солуну.

Г.

ПИСМО

ДИЗДАРА ГРАДА

ДАНЪВИЕРА

ВЛАДИ РЕПУБЛИКЕ ДУБРОВАЧКЕ

г. 1705)

У ДУБРОВНИКУ

У АРХИВУ РЕПУБЛИКЕ

ПРЕПИСАО

ПРОФ. РИСТО КОВАЧИЋ

~~~~~

12.

Нашему Кнезу и беговима дубровачкием ѿ мене Адараге честитога цара диздара ѿ града Данъвиера в. л. и. поздравлене. А по тому д зна ваша милосъ како ми сте били обечали и уꙗмучили се за не ваше злочинце ис пострана да чете ехъ кастигати и педепъсати и у зиндань затворити и мене авизати, а сада видимъ да нисте изръшили вашу риечъ како сте се у амъчили ни мени хатора учинили како самъ ꙗ ма учинихо, за то с вами разбиꙗмъ приꙗтелъсво и настоꙗчу осветити мою
~~~~~

ѵастъ како мꙋ драго ѿ вашихъ пдложника. Ѕа то ѿврите оѵи и скꙋпите паметъ ꙋ главꙋ да се не каете и да посане не реѵете да ви инесамъ казаѡ ѕщо самъ ꙗ к вашием Влаеъ бегомъ и с Равомъ бегомъ ꙋговориѡ кои ми сꙋ ѡбеѵали ѿ ваше стране да ѵете реѵене ѕаоѵинце педпъсати и мсне авиѕати, ѕа то вала да саните вашꙋ риеѵъ. И Бог васъ веселиѡ ꙋ господъвꙋ подръжаѡ.

На пръви генвара на хиладꙋ и седмъ стотина и петъ.
Из Полꙋца.

Да се преда пощованои г҃дн гсп҃нꙋ Кнеѕꙋ и ѡсталиемъ беговима ѡ Дꙋбровника

ꙋ Дꙋбровникъ

Д.

ПИСМО
ВЛАДИКЕ ЦРНОГОРСКОГ
С А В Е

ВЛАДИ РЕПУБЛИКЕ ДУБРОВАЧКЕ
У ДУБРОВНИКУ
У АРХИВУ РЕПУБЛИКЕ

ПРЕПИСАО
ПРОФ. РИСТО КОВАЧИЋ

13.

Преведри принцїпе ѡ Дубровнїка. —

Свеђер се находим моиѡмь персономь на служби вашои милости. С овом истомь службом бїћїа: — Ꙋздам се прїмить ѿ ваше доброте наше питанѥ кое жудїмо имать. Сврьху другиехь, да буде ѡко садь ꙁа Ивана Делїа коега шїлѥмо к вашїема господствїма с нашом препоруком да буде примлѥнь ѿ мїлости ваше у еданъ вашь бродь кои буде спраглѥнь на Сїнигаїа у кои сїгурно може поћь и дођь и донїеть потребе ꙁа кое га шїлѥмо, поради наше свете цркве: Ꙋ то се сигуро надамь прїмїть ѿку мїлость с овиемь начїном с коием' се ѡбећїаемь бїти на вашои служби.

Месеца Иунїа аı по сербски: ‚афм҃ѕ: —

БИСКОУП САВВА
Скандарски и приморски на службу ваше преведрости.

ПРИЛОГ ИСТОРИЈИ МАНАСТИРА ТРЕБИЊА.

ОД

Луке Зора.

Велечасни г. Л. пл. Бизар дубровчанин замоли ме да му прегледам неке старинске књиге у његовој библиотеци. Кад сам се тим бавио, наиђох на пергамену прилично уздржану, и ако је гдје на пригибима била изједена. Раствори је и стадох читати, те након неколико дана муке, јер на многа мјеста слова су изједена, поплављена и смршена, прочитах је и тачно преписах. Кожа је врло лијепо излизана и углађена; наоколо писма има уресâ жутијех, зеленијех и црвенијех; писмо је врло вјешто начичкано и изведено са обичним пократицама и титлама. Језик је старо-српски само што има по који русизам, и ако је споменик писан прије уведења рецензије руске у цркву. Тврдо и танко јер (или јор и јер по Миклошићу) замењује се, сад овако а сад онако, што се не опажа по осталим српским споменицима. Сувише онај, који је писао ову србуљу, по свој прилици јеромонах Исаија, морао је бит Бугарин, јер се у србуљи опажају бугаризми, ријечи несклоњене у овисним падежима.

Но не може се никако разложит темељито на основи овог самог споменика. Ко зна да се још што не изнађе, пак ће се онда моћи темељитије што казати.

Испод србуље између потписа има печат узнесења Богородичина, али је половица слова збрисано.

Србуља садржи писмо игумна манастира Требиња, којим пита милостињу. Има бит писан концем 17-ог вијека([1]), јер почетком 18-ог, бива г. 1702 нестаде манастира. Ово ми каза проф. Вучетић, који је тако нашао у једном споменику у нашем архиву.

У Дубровнику на 25 фебруара 1883.

(С Р Б У Љ А).

повасоу въ блготи прѣстго дха ѡбрѣтающїим се вьсѣмь православным хрітїано. прѣѡсщенномоу архїепіпоу. въсе ѡсщеным митрополитомь. прѣпобнѣнши їгумено проїгумено дховнико. Сщнноинноко и инокоъ. чтнимь протопоп попово и дїаконо и вьсемоу чиноу црковномоу ѡ хе братїа нашим. благочтивїим кнезовом и блгородным кметовом и хо любивїи гоподамь воеводамь Спахїамь агамь юзбашам ѡдабашам бѣшлїам моуселином мартоломъ. и много троунимь ѡрачемь и копачем. тръговцемь поутникомь и вьсакомоу занатлїи и вьсѣмь православным хритїаном старимь и младимь и гпожамь Боларкамь и кмѣтицам. мирь и здравїе и блвенїе да имате ѿ га ба вьседрьжителя вьсега о ги радоватисе вамь. Црквa Стаа и сщенна ѡбытель монатирь зовомь Трѣбине. храмь оуспенїе прѣстїе влчце наше бце и прно дви Марїе. тоюже ѡбытели Смѣренїи їгуменъ Исаїа їеромонах и вьса ѿ ги

([1]) Можда и прије, али по садржају србуље, рекао бих да је манастир био тад уочи пропасти, јер бјеше спао на танке воде.

братїа. мнѡ҃ вь смѣренїи метанїе сътвараемо вашемоу блго҃утнию. и молимо га ба҃ и пречтую его мтрь коупно и всехь стыхь ѿ много лѣтномоу животоу и здравїю телѣсномоу и спенїю дшевномоу. По сихь да знате млотивїи хрнтїаны. Вѣсм прискрьбнм и ноужнм врѣмена наслованїа и длны. и бѣди. а помощи ни ѿкоудоу не имамо разв̃ ба и вась православнихь хрнтїань. Того ра послахь ка вами и гн братїю нашоу дховника Захарїа їермона сь братїами млтнии ради и помощи Стомоу монатироу. а вась како дхь Сты наставитъ тако дан примете и млтнию полоучите ѿ бгомь длннаго виименїа ако да ви е вь вѣчнїи поменъ и родителемь вашимь. Слвво ре гь въ стемь еулїи. Блаженїи млтвїи ако ты помилвани боуть. и апль Павель глеть красен црковъ бжїю дшоу свою краситъ. и млтнина вѣлми хвалитсе на соудѣ. и млтинами мноѕїи грѣси ѿчищаютсе члкомь. тѣмже аще кто блговолить писатисе вѣстоую проскоумїю или вь Сты поменикь, или пѣти Стїе ърїе или послати некое оукрашенїе Стомоу монатироу по братїахъ нашихь више ре нихь. мы хощемо исправити по чиноу црковномоу и попрѣданїю Стыхь апль и по оуставоу Стыхъ и бгоноснихъ ѿць. ако да и вы поменоуетесе са стыми цри и хтитори иже испрьва съзидаше Стїе цркве и монатире. и сами болше вѣсте что е на полвзоу дшамь вашим. и проучее блгоать бжїе и покровь прѣчтїе того мтре да е на васѣхь вась и чедохь и домохь вашихъ православнїихь

смѣренїи игумен Исаїа иермонахь.

монастира требіньа іс ѡ хс сі храма всеи

НЕКИ ПОДАТЦИ ИЗ ВРЕМЕНА НАШЕГ ПРВОГ РАТА ЗА ОСЛОБОЂЕЊЕ И НЕЗАВИСНОСТ.

Било је, а и данас можда има људи, који држе, да је било непаметно, што се је мала Србија и Црна Гора упустила у рат са турском царевином 1876 год. Ови људи или нису познавали стање ствари, или су саможиво мислили: нама је добро овако, па шта се нас тиче други, те да ризикујемо наше стање и слободу! — Али ми држимо да није тако, јер и велике државе, кад у рат ступају, излажу се опасности, а камо ли мале; за то без крајње нужде, без добро испитаних околности и зрелог расуђења о свима могућностима, нико се у рат не упушта. Па, кад је све ово добро проучено и кад смо дошли у такав положај, или да се одречемо наше мисије и будућности, или да се у рат упустимо, онда је ово друго претпостављено оном првом. —

Нама је свима познато, да је Турска после кримског рата почела насељавати, особито крај граница Србије и Црне Горе, Черкезе и Татаре, те тако да нас опаше једним ланцем непријатељских и разбојничких племена и да нас одвоји од наше браће преко граница живеће. Ко се не сећа турских насеобина на Мрамору, код Прокупља, код Батског Хана и т. д., као и гоњења Христијана из Посавине босанске и Васојевића у намери, да и тамо Черкезе и Татаре насели?! — Но у след протеста блаженопоч. кнеза Миха-

ила код Порте и великих јевропских сила, буде ово гоњење забрањено и прогнати на своја огњишта повраћени. —

Насељени Черкези на нашој граници пљачкали су наш народ у пограничним округима, стоку му отимали и људе убијали. Тако на пр. у Засеоку Голешници и Копривници окр. алексиначког, није ни једног вола и друге стоке јошт пре рата остало, све су Черкези ноћу отели и отерали, и ако би се ко год усудио бранити своје добро, био би одма убијен! — Противу овог разбојничког рада насељеника, бадава је било протестовати код Порте, и стање нашег пограничног народа бивало је с дана на дан све горе, а шта су наша браћа преко границе од Турака, особито Черкеза, трпела, то се неда ни описати! —

Ови и подобни узроци јако су огорчавали народ наш противу Турака и једва је чекао прилику, па да се оружја лати. Глас, да су Христијани у Херцеговини 1875 год. на оружје устали противу Турака, одјекнуо је и у Србији. Са свију страна почну се добровољци скупљати да усталој браћи у помоћ иду, и влада оног времена одазвала се тој струји, не бранећи да својевољци и у Босну пређу. — Порта пак видећи ово, почне прикупљати велику војску на нашим границама. Међутим састане се народна скупштина у Крагујевцу, па се и влада промени, којој ништа друго није остало, него за сваки могући случај спремати се за рат, јер Порта незна за Петра и Павла, него каже: „Србија мени мути воду“. — Ову спрему одобри и народна скупштина, која се јошт у току рада у Београд пресели. — Одма за овим буде опет промена владе, и по сили околности, спрема мало застане! Али није прошло ни неколико месеци, наступи ипак промена владе и таково стање, да смо морали, хтели не хтели, ући у рат с Турском 1876 год. и ако нисмо спремни били, као што би иначе бити могло! — Но како наша намера није писати какав коментар или историју самог нашег

првог рата, него само изнети и потомству оставити неке податке о жртвама народа нашег, особито оних крајева окр. алексиначког и крушевачког, у које су турски војници допрли. — то прелазимо на саму ствар.

Како смо у рат ушли, народ се из оних крајева, где су бјеви отпочети, почео селити даље од границе. А кад су Турци наступили на нашу земљу, онда се народ оних села, која су опасности изложена била, почео у већим гомилама даље уклањати и по збеговима настањивати. При том природно је, да бегајући са свога добра није могао народ све, што му је нуждно понети, зато је кроз кратко време, особито кад је зима наступила, дошао у велику невољу. Да би му се ово зло стање олакшало образовани су добровољни одбори: српски и руски, а и неке дружине, особито енглеске, те су народу по збеговима судбину олакшавали давањем хране, одела и новаца. Ови пак одбори и дружине добивале су са свију страна, особито из Русије, знатне поклоне у новцу и оделу. — Српски одбор није заборавио ни ону сиротињу, која је из Босне и Херцеговине од насиља турског пребегла у Славонију, Хрватску и Далмацију, па је по могућству, одредио извесне суме новаца, да се и тамо страдавшој браћи помогне. Но аустро-угарске власти нису дале ово, говорећи „да се царска влада за њих брине“! За то је исти одбор принуђен био ову помоћ особеним начином извршити. —

Добротворни српски одбор званично установљен одпочео је свој рад 23 септембра 1876 год. Поклоне и дарове за народ по збеговима настањен, добијао је одбор из разних држава и земаља, а понајвише из Русије. Осим разног одела, добивено је у новцу свега: 31.756 # цес.; 31.166 фор. а. в.; 11.332 рубље и 1000 франака. Како одело, тако и новце, одбор је делио свима, који су своје куће напустити

и по збеговима настанити се морали, па било да су они с ове или с оне стране границе живили, али су од Турака побегли. О подели добивене милостиње одбор је своје извештаје печатао у 261 броју од 1876 и у 114 броју од 1877 год. „Српских Новина“.

Између Србије и Турске потписан је мир 20 фебруара 1877 год., и како је ово обнародовано, народ се почео из збегова на своја огњишта враћати, јер је турска војска из Алексинца отишла 22 истог мес. Да би се имао ко нарочито старати и бригу водити, те да се враћајућем се народу у своја погорела и порушена места судбина олакша, будем ја од кнежеве владе одређен, као комесар, за окр. алексиначки и крушевачки, а г. Владислав Вујовић за окр. књажевачки, црноречки и крајински; и ми се одма 21 фебруара кренемо на пут, добивши упутства и власт, на основу закона од 21 фебруара 1877 год., да све могуће употребимо, те да се страдалцима помогне и повратак олакша. —

Да би овом врло тежком задатку што боље одговорити могао, нуждно је било на лицу места испитати стање народа у свакој појединој општини; за то како дођем 23 фебруара у Алексинац, жалостно стање ове вароши испитам и извештај влади пошљем, кренем се у погорела села среза бањског, а међутим телеграфом наредим, да се храна из позадних војених магацина шиље у Алексинац. Обишавши пострадалце среза бањског, вратим се после три дана у Алексинац, где је се већ доста народа стекло и нешто хране (из Јовановца) донешено било. Ту образујем магацин, издам нуждне наредбе сресним властима: како да кметови и одборници начине списке душа пострадалих села и породица, а они да их проконтролишу и одоставере, те да се по њима храна издаје. Ово учинивши и неке предлоге влади пославши, одем у пострадала села среза алексиначког, ражањског, и пошто стање свих испитам, пређем на ђуниском мосту (који

је баш тада намештан) преко Мораве и одем у срез крушевачки. Кад и у овом стање народа испитам, обишавши и бању рибарску, свратим у Крушевац, те магацин прегледам нуждну наредбу учиним за издавање хране страдалцима и извештај о стању и рибарске бање пошљем. За овим одма одем у срез моравски, где је се народ тек сада из збегова враћати почео, и испитујући стање његово, дођем у Тешицу и ту дознам, да у горњем крају, идући Суповцу, јошт никог нема; за то похитам опет у Алексинац доћи, па доцније и ова обиђем и што ми треба сазнам. На једном старом турском понтону превезавши се преко Мораве дођем у Алексинац и ту нађем млого народа у најжалостнијем стању, особито из среза моравског, који немајући моста ни скеле, није могао на своја кућишта отићи. За то телеграфом учиним шта треба, да се понтоњерски мост што пре пошље и намести. —

У след извештаја о овако бедном стању пострадалаца и предлога, влада је књажева учинила све могуће, ставивши на расположење: сву храну по војеним магацинима наодећу се, пиринач, пексимет, со, мекиње, сено, листнике, неке земљоделне траве и мајсторске алате, заоставшу стоку за војене потребе од народа реквирисану, па и саме државне коње, који нису за војену службу употребљиви били. Све је ово у свима пострадалим крајевима дељено према стању и броју душа у породици. Но осим ове државне помоћи, а да би се страдалцима што више помогло у оном, у чему највише оскудицу трпе, обраћао сам се и појединим дружинама, као: пољопривредном и женском, добротворном србском и руском одбору и т. д., те су ова, особито три прва, знатне количине земљоделних справа шиљала, као: мотика, плугова са колечкама и без ових, ралица, секира, трнокопа, косира и коса; рпацика и белог лука и семена од раног кукуруза и дувана. Шта више, србски добротворни одбор, на моју пред-

ставку, дао је и навода, те је поред другога купљено у Крушевцу и пет пари волова и толико кола са прибором и сви дати су Голешничанима и Копривничанима, да се узајамно служе и помажу. —

Путујући од села до села и тјешећи пострадаоце, да се влада књажева о њима брине, да ће добити хране и семена за усеве и т. д., примјетио сам, да је народ у највећој бриги, и како ће волове (као што каже ранитеље) изранити. И овди се обистинило оно, да се човек, кад га невоља са свију страна спопадне, збуни, па неуме да се помогне ни у оном, у чему би се иначе колико толико помоћи могао. За то сам саветовао људе, да сечива узму и гдигод патрљака и стабљика од тулузине (наше) по њивама нађу, ове секу код ватре одкраве, на трупцима исецкају, па кад кад и после и волове хране. Где пак тулузине нема (у планинама), то да суво листје и брст (врхове од гранчица) ложе и у торбе скупљају, код ватре од иња и леда одкраве, мало посоле и волове хране, јер иначе, једући ледено суво листје и брст, поразбољевају се и скапавају. — У исто време, гди сам год приметио, да има самониклог јечма и друге стрнине, заповедио сам а и наредбу преко власти полицајних издао, да стоку нипошто не пуштају на такове њиве, јер оне могу донети рода ако пролеће иоле угодно буде. (Ове самоникле хране било је свуда, особито по равницама, гди је храна непожњевена остала, или је војска зрелу потрла). —

Из овог кратког нацрта лако је увидити: у каквом се стању народ наш оних крајева Србије наодио, у које су турски војници допрли и шта је све чињено да се страдалцима помогне. Но ради бољег осветлења овог предмета, стављам овди из мојих бележака преглед: колико је у округу алексиначком и срезу крушевачком кућа, у сваком селу и засеоку пре рата било и колико је спаљено или разорено, неузимајући у рачун остале, споредне зграде:

Срез Ал. Ражањски.

БРОЈ	ИМЕ СЕЛА ИЛИ ЗАСЕОКА	БИЛО ПРЕД РАТ КУЋА	СПАЉЕНО ИЛИ РАЗОРЕНО
1.	Глоговица	60	6
2.	Бујимир	32	32
3.	Катун	67	67
4.	Добрујевац	50	50
5.	Станци	50	46
6.	Пругово	38	9
7.	Липовац	50	1
8.	Ћићина	27	3
9.	Краљево	56	11
10.	Вакуп	75	22
11.	Бобовиште	100	12
	СВЕГА. .	505	259

Срез Бањски.

12.	Преконози	43	24
13.	Рсовац	36	36
14.	Лабуковац	37	24
15.	Раденковац	47	2
16.	Гојмановац	19	19
	СВЕГА. .	182	105

Срез Моравски.

17.	Витковац	55	33
18.	Доњи Љубеш	76	46
19.	Срезовац	25	22
20.	Горњи Љубеш	24	24
21.	Корман	127	127
22.	Трњани	150	150
23.	Доњи Адровац	75	75
		532	477

БРОЈ	ИМЕ СЕЛА ИЛИ ЗАСЕОКА	БИЛО ПРЕД РАТ КУЋА	СПАЉЕНО ИЛИ РАЗОРЕНО
	ПРЕНЕШЕНО	532	477
24.	Прћиловица	97	90
25.	Житковац	90	69
26.	Мрсољ	137	123
27.	Лужани.	140	140
28.	Тешица.	170	170
29.	Ноздрина	120	120
30.	Стублине	50	50
31.	Бујимир	35	35
32.	Гредетин	78	78
33.	Радевци	44	30
34.	Јаковље.	43	26
35.	Каменица.	21	15
36.	Лознац	24	23
37.	Крушије	40	40
38.	Горња Сувотња.	44	44
39.	Доња Сувотња	24	24
40.	Горњи Адровац.	28	28
41.	Пешчаница	34	34
42.	Вукања.	80	52
43.	Љубтен.	40	8
44.	Породин	32	10
45.	Кулина.	24	7
46.	Лоћике	53	53
47.	Копривница.	54	54
48.	Голешница	18	18
49.	Врћеновица.	76	76
50.	Мали Дреновац.	23	23
51.	Честа.	30	30
52.	Чукуровац	20	18
		2.181	1.965

БРОЈ	ИМЕ СЕЛА ИЛИ ЗАСЕОКА	БИЛО ПРЕД РАТ КУЋА	СПАЉЕНО ИЛИ РАЗОРЕНО
	ПРЕНЕШЕНО	2.181	1.965
53.	Шурић	16	16
54.	Грејач	74	74
55.	Суповац	34	34
56.	Вел. Дреновац	78	78
57.	Дашница	32	32
	СВЕГА	2.415	2.199

Срез Крушевачки.

58.	Ћунис	193	133
59.	Каоник	131	40
60.	Трубарево	44	1
61.	Вел. Шиљеговац	168	140
62.	Гревци	40	36
63.	Рибари	73	46
64.	Бољевац	18	7
65.	Росица	22	2
66.	Зубовац	27	13
67.	Крушинац	38	16
68.	Зебице	21	7
69.	Срндаље	10	6
70.	Рлица	15	10
71.	Здравиње	80	30
72.	Сушица	79	61
73.	Позлата	13	5
74.	Беласица	31	3
75.	Мала Река	24	5
76.	Мали Шиљеговац	40	6
77.	Гаглово	50	5
78.	Бован	55	1
	СВЕГА	1.172	573

Кад се опште суме кућа у сва четири среза у једну скрпе, онда се види, да је од 4294 куће спаљено 3.136, а остало само 1.158. А кад се овој цифри дода јошт 120 домова, које су Турци у Алексинцу порушили и грађу изгорели, онда целокупна сума спаљених и порушених кућа износи 3256.

Осим овога, и оставше неспаљене и непорушене куће, све су мање или више исквареве. Врата су и прозори поскидани и полупани; пећи, шипке и решетке гвоздене на кућама, подрумима и осталим зградама повађене; браве и шарке са врата и прозора поскидане; патоси исквареии и гди су пећи биле, прављена су огњишта и ватра је ложена; подови и сводови над подрумима испробијани; штукатори и тавани испроваљивани, те је дим на таван из соба ишао; звона са торња црквених поскидана и темпла искварена и дигнута; од цркве алексиначке начињена је џамија и са торња позивао је оџа верне на молитву; једном речи све је искварено, и што је год имало вредности, а могло се скинути и продати, све је скинуто и однето. — Срезка кућа у Прћиловици, школе, обштинске куће, млинови и мејане по селима све су попаљене и порушене, а воћњаци и забрани на млого места исечени, па и у оним местима ни су пошteђени, која нису освојена, него су их Турци заузели, пошто их је наша војска напустила. Велика нечистоћа и чопори паса по улицама алексиначким, живо су представљали турски укус и варварство, јер по њима су и кости људске пси развлачили. За то је одма наређено, те су и околна села, која нису пострадала, помогла, да се улице и јавна места очисте, а сваки ималац плаца или куће дужан је био за одређено време нечистоћу са свога добра очистити. —

Свестрано испитујући стање пострадалих места, дознао сам и то: колико има породица, којима су куће изгореле а пунолетног домаћина немају, па било да су ови изгинули или

помрли? По мојим белешкама на лицу места чињеним, такових породица било је у округу алексиначком 154, а у срезу крушевачком 23. Од ових саставио сам списак, назначивши по именце сваку, и влади поднео за то, што је у изгледу било, да ће се овој сиротињи моћи кућице подићи помоћу почив. добротвора Сандвита, Енглеза. Но како је овај средством свог заступника у црноречком округу сиротињи куће подизао и друга добра чинио, то је мени само неку количину брава, реза и шарки послао, те је сиротињи у Алексинцу за врата и прозоре раздата. —

Кад су сва средства од стране владе и неких дружина изцрпљена помажући народ пострадалих крајева, онда по предлогу владе буде у два пут у 1877 и 1878 год. општи прирез законодавно одобрен, те је и даље истим крајевима давана помоћ средством једног нарочитог одбора, ког сам и ја члан био. — На име ове помоћи скупљено је прирезом свега 994.627 динара и 58. пара.

Овди нека ми је дозвољено напоменути и то: да је за попаљена села, а куће раштркане, била угодна прилика да се сашоре и тиме у сваком обзиру за будућност унапреде. Ово имајући пред очима послао сам предлог влади са побудама и назначењем места, која би се могла ушорити. Но због других пречих послова и предстојећег другог рата, предлог је остао без икакве сљеди. —

На последку, све ове жртве од народа у опште, а пострадалих крајева на по се, принешене; увенчале су нашу отаџбину, и помоћу Русије у другом рату, који је први произвео: независношћу, распростанењем граница и достојанством краљевства. Прогонством пак Черкеза из европске турске, ослободисмо се не само ми, него и остали Христијани највећих својих мучитеља. —

Др. Милован Спасић
БИВ. КОМЕС. ЗА ОКР АЛЕКСИН. И КРУШЕВАЧКИ.

СТАРИ СРПСКИ БУКВАР

ШТАМПАН СА БАКРОРЕЗА

1780 године

У НОВОМ САДУ.

У Гласнику српског ученог друштва књига XXXIV. и XLVI., штампао је г. Новаковић своје две расправе о старо-словенским букварима. У првој је говорио: о историји буквара у опште; а у овој другој, о томе: где су се почеле штампати књиге новије српске књижевности.

Обе ове расправе г. Ст. Новаковића, добро су дошле за оне, који хоће да изучавају почетак српске књижевности, и у њима је лепо писац показао развијање наше књиге, као и прилике под којима је српски народ био у 18 веку.

Прочитав обе горње расправе, паде ми на памет, да сам у једној кући виђао неки бакрорез и да сам на њему нешто и прочитати могао; но пошто то беше прилично давно, а и ја слабо сам онда на то пажњу обраћао, садржине се не могах сетити. Одем дакле у ту кућу, замолим да ми на 2—3 дана даду ту бакарну таблу (коју домаћица иконом зове), да са ње, што мени треба препишем. Добра домаћица, са малим устезањем дâ ми је, и по што ми је са великим пијететом у мараму уви, ја је донесох кући.

На једном крају табле прво смотрих врло прост грб, у средини има једно четворострано поље, које је правом узду

жном линијом на две једнаке половине подељено, а у правцу дијагонале — с лева на десно — урезан је ленгер; са обе стране поља, има урезане шаре — гранчице, а на врху шлем, око кога су опет урезане гранчице. Испод тога поља прочитах **1780**, што означава годину кад је бакрорез рађен, а испод тога, има једна као извијугана пантљика и на њој је урезано „**Їѡаннъ Раичъ**“, што несумњиво показује, да је сав текст наш чувени историк Јован Рајић као професор богословије у Н. Саду написао. Прегледајући даље ову бакарну таблу, могох лепо читати целу старо-словенску азбуку, за тим слогове од два, па даље на другој страни групе од три слова, иза овога разне мање молитве и поученија. — Дођох до закључка, да је то буквар, који се у оскудици у оно време штампарија, и незгодном у то доба положају Срба у Аустрији, у бакру изрезан, па после одатле прештампаван.

Прво ми беше да разберем, да ли оваких ствари у нашем српском ученом друштву има, с тога се и обратим на г. секретара друштвеног; он ми одговори да нема, па ми још и то рече, да овакав буквар у књижевности још није познат. Одем и у Народну библиотеку, и у каталогу који се сада штампа нађем три буквара из 18 века.

Најстарији који се у томе каталогу помиње јесте од 1776 године, штампан је у Венецији под насловом: „**Первое оученїе хотѧщымъ оучитисѧ книгь писмены славенскими, називаемое букварь. Съ многими полезными и потребными наставленїами, по которымъ возможно въ краткомъ времени отрока, не токмо церковныѧ, но и гражданскїѧ славенскагѡ ѧзыка писанїѧ совершенѡ читати обучити; къ прамосну Богопознанїю и Богопочитанїю наставити; и къ понатїю разныхъ въ гражданскомъ житїи нужднымъ**

вещей привести: нынѣ первѣє ради оупотребленїа сербскагѡ юношества издалъ". — Из овога се дакле наслова види, каква је намера овоме буквару била и коме је намењен.

Други буквар, који се у поменутом каталогу налази, јесте млађи од овога и штампан је 1785 године у Бечу; носи наслов: „**Букварь ради сербскагѡ юношества въ хунгарскомъ кралѣвствѣ, присовокупленныхъ єму предѣлєхъ. Съ дозволенїємъ правителствующихъ. Вїєнна**".

И на послетку помиње се и трећи буквар из овог века, који је штампан 1792 године у Бечу. Наслов му је као и у прво наведеног, само што је у овога додано још и име писца, јер после наслова стоји: „**иждивенїємъ Марка Θеодоровича. Вїєна**".

Према томе, мој је буквар млађи од првог а старији од оба ова друга, који су штампани 1785 и 1792 године.

Ова бакарна табла дугачка је 44, а широка 33 сантиметра. Она страна на којој је текст, подељена је на осам делова (страна), и сваки је део величине данашње омање осмине.

По што на овој табли, нема више од седам страна текста, ја ћу целу садржину исписати.

Тако на првом је делу (страни) горе описани грб, са потписом године и писца.

На другој страни су ови слогови:

Ба,	**ва,**	**га,**	**да,**	**жа,**	**ѕа,**	**ка,**
ла,	**ма,**	**на,**	**па,**	**ра,**	**са,**	**та,**
фа,	**ха,**	**ца,**	**ча,**	**ша,**	**ща;**	
Бє,	**вє,**	**гє,**	**дє,**	**жє,**	**ѕє,**	**кє,**
лє,	**мє,**	**нє,**	**пє,**	**рє,**	**сє.**	**тє,**
фє,	**хє,**	**цє,**	**чє,**	**шє,**	**щє;**	

Би,	ви,	ги,	ди,	жи,	ѕи,	ки,
ли,	ми,	ни,	пи,	ри,	си,	ти,
фи,	хи,	ци,	чи,	ши,	щи;	
Бо,	бо,(1)	го,	до,	жо,	ѕо,	ко,
ло,	мо,	но,	по,	ро,	со,	то,
фо,	хо,	цо,	чо,	шо,	що;	

Испод првога слога Ба има урезана шара, док више у целом тексту нема. Без сумње са овим се почиње књига.

Интерпункције између ових слогова нема.

На трећој страни су ови слогови:

Бȣ,	вȣ,	гȣ,	дȣ,	жȣ,	ѕȣ,	кȣ,
лȣ,	мȣ,	нȣ,	пȣ,	рȣ,	сȣ,	тȣ,
фȣ,	хȣ,	цȣ,	чȣ,	шȣ,	щȣ;	
Бъ,	въ,	гъ,	дъ,	жъ,	ѕъ,	къ,
лъ,	мъ,	нъ,	пъ,	ръ,	съ,	тъ.
фъ,	хъ,	цъ,	чъ,	шъ,	щъ;	
Бы,	вы,	гы,	ды,	жы,	ѕы,	кы,
лы,	мы,	ны,	пы,	ры,	сы,	ты,
фы,	хы,	цы.	чы,	шы,	щы;	
Бь,	вь,	гь,	дь,	жь,	ѕь,	кь,
ль,	мь,	нь,	пь,	рь,	сь,	ть,
фь,	хь,	ць,	чь,	шь,	щь;	
Бѣ,	вѣ,	гѣ,	дѣ,	жѣ,	ѕѣ,	кѣ,
лѣ,	мѣ,	нѣ,	пѣ,	рѣ,	сѣ,	тѣ,
фѣ,	хѣ,	цѣ,	чѣ,	шѣ,	щѣ;	

Четврта страна је са групом слова:

Брѣ,	врѣ,	грѣ,	дрѣ,	жрѣ,	ѕрѣ,	крѣ,
лрѣ,	мрѣ,	нрѣ,	прѣ,(2)	ррѣ,	срѣ,	трь,
фрѣ,	хрѣ,	црѣ,	чрѣ,	шрѣ,	щрѣ;	

(1) Без сумње и грешком резачевом бо место во.

(2) Резачевом погрешком место ѣ изрезано је ь.

Брю, врю, грю, дрю, жрю, ҙрю, крю,
лрю, мрю, нрю, прю, ррю, срю, трю,
фрю, хрю, црю, ҷрю, шрю, щрю;
Бра, вра, гра, дра, жра, ҙра, кра,
лра, мра, нра, пра, рра, сра, тра,
фра, хра, цра, ҷра, шра, щра,

Сад иза ове групе слова, на истој страни текста, изрезана су слова са њиховим именима:

Ӑҙъ, А. — Бѹки, Б. — Вѣди, В. — Глаголъ, Г. — Добро, Д. — Єстъ, Є. — Живѣте, Ж. — Ѕѣло, Ѕ. — Ҙемла, Ҙ. — Иже, И. — Какѡ, К. — Людн, а(¹). — Мислѣте, М. — Нашь, Н. —

На петој страни продужују се слова:

Ѡнъ, О. — Покои, П. — Рцы Р. — Слово, С. — Твердо, Т. — Икъ,(²) Ѹ. — Фертъ, Ф. — Хѣръ, Х. — Ѿтъ, Ѿ. — Цы Ц. — Ҷервь, Ҷ(³). — Ша, Ш. — Щà, Щ. — Єръ, Ъ. — Єры, Ы. — Єрь, Ь. — Їать, Ѣ. — Юсъ, Ѫ. — Ксѝ, Ѯ. — Псѝ, Ѱ. — Ѳита, Ѳ. — Ѵжица, Ѵ.

На тој истој страни испод ових слова долазе:

Слоҙи имéнъ по аҙбѹцѣ под тїтлами.

А: аггелъ, аггелски, архагглъ, архаггелски, апⷭлъ, апⷭлски.

Б: бгъ, бжтво, бца, блаженъ, благвенъ(⁴), блгтъ, бгоблгтный.

В(⁵): влка(⁵), влчица(⁵).

(¹) Погрешно изрезано а, место л.
(²) Икъ место оукъ.
(³) Ово Ҷ је на табли извртуто изрезано.
(⁴) Мислим да је у овој речи, место другога б, требало да дође в.
(⁵) На табли ова три почетна слова: В, в, в, врло су неразговетно изрезана.

На шестој страни изрезана су слова са титлама, која су означавала бројеве:

р҃, с҃, т҃, ѵ҃, ф҃, х҃, ѱ҃, ѿ҃, ц҃.
҂а҃ ҂ъ҃(1) ҂г҃ ҂д҃(2) ҂є҃ ҂ѕ҃ ҂ꙁ҃ ҂и҃ ҂ѳ҃ ҂і҃.

По семꙋ же и прочаа разꙋмѣвай.

Па испод ових цифара на истој страни долазе:

Имена Просодїамъ.

Оѯїа ´	**исо.** ʼʼ
варї `	
камора ˆ	**краткаа** ˘
ꙁватєлцо ̓	**тїтла** ҃
словотїтла ⁓	**апострофъ** ʼʼ
кавыка ˘	**єрокъ** ʼ
ꙁапатаа °	**двоєточїє** :
точка .	**вопросителнаа** ;
оудивителнаа !	
вмѣстителнаа ( )	

Упознав се са писменима, слоговима, бројевима и просодијама, овај буквар има још две стране; на њима су мале молитве и поуке. Тако су на страни седмој ове молитве и поуке:

МОЛИТВА КО БГОУ.

Молю та оурю гдн мой бже, даждь ми вс нбномъ твоє поли ложе. Ты бо творецъ мой кс тебѣ прибѣгаю, во твои рꙋцѣ мене предаваю.

КО БЦѢ.

Дво Марїє мене въ бл҃годати(3), прошꙋ та приснѡ изволъ сохранати.

(1) Мислим да је овде ъ изрезано погрешно на место к.
(2) Ова су три и у бакру овако у групи изрезана.
(3) У бакрорезу место г изрезано је т.

А҆́гг҃лꙋ.

А҆́гг҃ле ст҃ы́й при́сный мо́й храни́тель, къ любви̂ Бж҃їей бꙋ́ди ми оу҆чи́тель.

СТЇХѝ ОУЧИТЕ́ЛНЫ.

Ѿ ра́зꙋмѣ.

Кто́ самаго̀ ся восхо́щеть позна́ти, то́й да потщи́тся ра́зꙋма и҆ска́ти.

Ѿ бл҃годаренїи

Ско́рѡ кто̀ ѿ сна̀ воста́въ бг҃а сла́вить, дш҃ꙋ и҆ тѣ́ло то́й в҆ жи́зни се́й здра́вить.

На осмој страни продужују се ове поуке у следећем:

Ѿ пре́лести(1).

Дѣ́ти в҆ личины красота себе не прельщїйте, но смерть є҆ꙋ мꙋ́кꙋ цр҃тво пр҃нѡ пмышля́йте(2).

Ѿ нечистостѣ.

Ѕла нечи́стость ка́жда человѣка, ѿе́млеть си́лꙋ и лѣ́тъ етѡ̀ вѣка.

Ѿ добродѣтели.

А҆́ще кто́ славы драго́ и҆ не оутратить всю́дꙋ емꙋ та че́стїю за́платит.

Ѿ ра́дости.

Ю҆́ноше любовъ твою̀ имѣ́й къ Бг҃ꙋ, во́змеши радость здѣ̀ и҆ в҆ нб҃ѣ многꙋ.

Ѿ красотѣ̀ тѣ́ла.

А҆́ще ли комꙋ не даеть лѣпоты̀ приро҃да, тѐй да исполни̂ смы́сло̀ гдѣ в҆ твои̂ несвобо҃да.

---

(1) У бакрорезу погрешком резачевом стоји место пре́лести пре́лести.

(2) Ја мислим да је овде титла изостала.

Оу҆вѣщані́є всакомꙋ лицꙋ̀.

Ю҆ни и҆ ста́ри семꙋ̀ вси внемлите, въ б҃жїю любовъ оумъ ср҃дце простри́те.

Испод овога, долази још завршетак у једном малом подвигу, који гласи:

Престала трⷭ҇це спⷭ҇ѝ раба̀ твоего (па ситнијим и таним словима) **Ї҆ѡанна́.**

Ниже долази латиницом написано: Christoph Hartwig, без сумње име резача, и на послетку Neu Satz factum, што очито показује и место где је бакрорез рађен.

Може бити да у то доба штампаре у Н. Саду није ни било, али је без сумње бакрорез ту рађен, под надзором самога Рајића, који је тада као професор ту живео, па је после можда на друго које место бакрорез слат да се штампа.

Ове молитвице и поуке, које сам овде све исписао, тражио сам у горе наведеним расправама г. Новаковића, нарочито у првој, где оваких поука и молитава доста има, но сличних овима не могох наћи ни једне; други буквара — старији од овог — нисам имао, да би могао сравнити, те да видим, да ли су оваке од куд преписане. — Мислим да је ове сам Рајић саставио, и наменио их за учење на памет.

Описавши овако у детаљима, не изоставивши ни једне цртице, текст, који је на табли урезан; сад ћу да опишем другу страну табле, и тако исто верно да изнесем све, што сам на њој нашао.

Друга страна табле подељена је на четири дела, на сваком делу има по једна слика српских светаца; а свака је та слика дугачка 16·5 а широка 14 сантиметара.

Тако, у горњој половини табле, налазе се две слике; на десној је страни **С҃тый Їωа́ннъ Де́спотъ Се́рбскїй**. Овај је надпис више оквира слике, а тако и у свију који ће се ниже поменути. — Деспот је престављен у епископској одежди, са круном на глави, а око круне је круг. Престављен је да стоји у храму у олтару; у десној руци држи крст са два попречна крака; а с леве стране од њега, стоји астал, а на њему кугла са крстом горе, што представља земљу, а до ње јеванђеље и на њега је св. Јован метуо своју леву руку. Испод слике је у две строфе, њему похвална песма:

Їωа́нне сла́вно,
Ѹ҆краси́вса ꙗ҆́вно.
Де́спота та мла́да,
Небе́снагω гра́да.

Нетлѣ́нїа сла́вою,
И҆ съ сро́дники твои́ми,
Е҆гда̀ вышнїй восхотѣ̀
Пресла́вно сподо́бити.

На горњој половини табле, с леве стране, насликан је: **Прⷣпбный Сѷмеѡ́нъ мѵ́роточи́вый бы́вшїй кра́ль Се́рбскїй**. Он је престављен да стоји пред манастиром, на сву прилику у Св. Гори, јер се око њега види више манастира и манастирских зграда; више њега виде се облаци, а на главу му падају сунчани зраци; с једне и друге стране око њега виде се људи, од којих, неки иду к њему, неки носе на рамену — по двојица — корпу, као с грожђем. Немања је насликан гологлав са дугачком седом косом и брадом, око главе има круг, огрнут је царским плаштом, кога крајеви додирују земљу; десну је руку метуо на прси и у њој држи бројанице, које на дну имају два крста — један испод другог; а у левој, коју је низа се спустио, држи увијену на врху артију, на чијем одвијеном делу стоји написано: **„Прїидите ча̑да послушате ме́не, стра́ху Гⷭ҇ню научу́ ва́съ“**. Код десне му ноге стоји бачена

круна са шпицевима горе — сигурно владалачка, а код леве стоји кугла са крстом горе. Испод њега су ови стихови:

Сѵмеѡнъ Немáнѧ,
Показáсѧ Бáнѧ.
По смéрти точáщи,
Тѣлетâ мастáщи.
Авраáма древнагѡ,
Житїю(¹) подражáѧ,
Естествà крóмѣ мѵ́ро,
И ѡбилнѡ всѣ́хъ вѣ́рнихъ.

На доњој половини табле, с десне стране представљена је:

Прпⷣбнаа мти 'Ангелїна, Деспóтица Сéрбскаа. Она стоји у храму, огрнута је плаштом; у левој руци држи полуотворену књигу, у којој је међу листове метла кажипрст, а у десној држи бројанице; главу је повезала као калуђерица, а око главе има круг. Испод слике су ови стихови:

Ангелїно слáвна
Видѣвши прехблáга
Йхъ смéрть преподóбнꙋ,
Быти сиⷨ рóдиꙋ
Преподóбна ты̀ мти,
Ѻтроу̂ата с' сꙋпрꙋ́гомъ,
Любéзнѡ прослáвивши
Ꙗвѝвшисѧ и̂ сама.

У почетку сам казао, да ову бакарну таблу сматрају, у кући где је као највећу светињу, а другчије је и не зову него иконом; па пошто као таква о дувару у соби виси, кад год почади, домаћица је изнесе и песком риба, услед чега је ова страна, на којој су слике, знатно оштећена, а највише је истрвена ова слика коју сад описах, тако да се на њој бројанице једва, и то при дну познају, а и стихове испод ње једва сам прочитао.

На левој је страни насликан: „**Стый кнѧ́зь Лазáрь самодéржецъ Сéрбскїй**". Стар са дугачком белом

(¹) У бакрорезу је почетно слово изрезано овако као што сам и ја исписао, но нема сумње да је ту требало да дође Ж.

брадом и косом, стоји; на десној руци, која је опружена, држи одсечену главу св. Јована, а у левој крст са гранчицом. Он је гологлав, а око главе има круг; у одежди, а огрнут царским портиром. Десно од њега на столу положен је мач а на њему круна. Ово се последње једва види, јер је слика знатно оштећена. На левој страни више њега насликан је Христос са крстом око главе а скраћеним именом Ис. Хс., и од њега ка Лазару иду зраци у којима су изрезане ове речи: **вѣ́мъ твоѧ дѣла ѝ трꙋдѝ, ꙁа ѝмѧ моѐ трꙋдѝлсѧ єсѝ́.** Испод слике су ови стихови:

Се́рбли торжествꙋ́ютъ,
Свѣ́тлѡ ликовствꙋ́ютъ
Тѣ́ломъ почива́етъ,
Ѝ всѣ́хъ прославля́етъ.

І҆ꙋ́нїа мѣ́сяца,
Є҆гда̀ к҆ па́мять Ла́ꙁаря,
Нетлѣ́ннымъ бо ѝ, нынѣ,
Ѡ҆́нъ пра́ведный Ла́ꙁарь С҃тъ.

Ето, то је све што је на овој бакарној табли, са обадве њене стране, урезано. Ја сам исписао све, не изоставивши ни једне запете; смем рећи, да сам преписао потпуно верно. Ма колико да сам настао да таблу добијем и у штампарији макар два егземплара одштампам, нисам успео, јер ми је више не хтедоше дати.

На послетку још ћу да кажем, да мислим, да оваких табли за овај буквар више није ни било; јер на првој страни где је текст, исписана су сва писмена и године од два и три слова, бројеви и прозодије, па даље мање молитве и поуке, а на завршетку име резача и место радње.

Можда је ово био буквар за најнужнију потребу. Премда је тешко веровати, да би Рајић, буквар, са овако малим садржајем написао.

С друге стране, где су изрезане слике наших светаца, гледећи по њиховој знатној величини од страна текста, може

се посигурно рећи, да оне уз овај буквар нису прилагане, него су свака за се одштампаване и продаване.

Како сам буквар, тако и сви надписи и стихови испод слика, све је исписано црквеним словима.

Не само у Новаковића библиографији, него нигде нисам могао наћи ни дознати, да је Јован Рајић, ма какав буквар написао; а овај нам споменик то доказује.

Историја овога бакрореза доста је тамна. Ја сам га нашао у кући трговца Крстића, на питање од куда њему, одговори ми његова ташта: да је она ту икону застала код њене свекрве кад је се удала; а вели да од тога доба има тридесет година; више ми ништа није знала казати.

На Благовести 1884 г.
Београд.

Рад. П. Јовановић.

БИБЛИОГРАФИЈСКИ ОПИС ЈЕДНОГ ЗБОРНИКА.

од

Љ. Стојановића

Прегледао сам рукопис што је српском ученом друштву послао г. Милојевић. Он је исти из кога је пре двадесет и више година Верковић исписао за Народну Библиотеку онај родослов, што сам га ја издао у Starinama XIII и назвао студенички, по месту постанка.

И ако ми је овај рукопис, због позног постања свог улевао мало наде да ћу у њему што ново наћи, опет сам га до краја пажљиво прочитао, и поредио оно што у њему има, а већ је издано, не би ли каквих знатнијих варијаната опазио, па ни тога готово нема.

У 59 добро очуваних листа велике осмине у тврдим дрвеним корицама ево шта има:

На 1 *л. α*, израђен је венац од грбова српских земаља, а у средини је поменик владалачки. Грбови су прецртани из Жефаровићеве Стематографије.

На 1 *л. β*, молитва светој Богородици да „помилује“ императрицу Јелисавету Петровну и кнеза Петра Тодоровића, кнегињу Екатарину Алексијевну, „државног цара нашег Франциска првог“, патријарха, архијепископа и т. д.

На *л.* 2 *α*, поменик архијепископа и патријараха.

Л. 2 *β*, празан.

На л. 3*α*—11*α*. Живот Стефана Немање од св. Саве, — текст исти који је издао Шафарик у својим Památkama, са овим одступањима:

Код Шафарика (I издање) стр. 4 врста 8 речи: **и тобою наоучени быхомь**, нема у нашем рукопису.

Стр. 4, вр. 15, **и любимаго**, нема код нас.

Стр. 4, вр. 26, после речи: **ѩко тамо** има још: **вѕемѣеть сѩ, блажени кротци ѕдѣ, ѩко тамо.**

Стр. 9, вр. 19, место: **·ѕ·**, код нас **·ѕі·**

Стр. 10, вр. 34, место: **·и·**, код нас: **·иі·**

Стр. 11, вр. 4, место: **·ѕ·-го дьне**, код нас: **·ѕ·-го на ·і· дьне.**

Стр. 11, вр. 7, место: **·ві·**, код нас: **·кв·**

Стр. 11, вр. 20, место: **·ві·** код нас: **·кв·**

Стр. 12, вр. 12, пред речју: **оучюющимь** стоји још: **прослоутїемь.**

Стр. 12, вр. 24, после речи: **прьво Грьци**, стоји још: **по томь Иверїе, таже Росси, по Россѣхь же Бльгари** (ово је исправљено у II издању, по исправци Вукомановићевој у Гласнику).

Стр. 12, вр. 31, место: **оставивь монастирь**, код нас: **остави вь монастирѣ.**

Стр. 12, вр. 37, место: **·ç·**, код нас: **·с·**

Стр. 13, вр. 17, после речи: **и по сьмрьти их**, стоји још: **прославлѣни соуть волю божиштихь се юго сотворити и молитвоу ихь.**

Стр. 14, вр. 13, место: **·пѕ·**, стоји: **·пѕ·**

Стр. 14, вр. 28, место: **каждє доуша сьмрьтьно**, стоји: **кака ждє доуша сьврьсно.**

Л. 11 *β*, празан.

Л. 12*α*—48*β*. **Сказанїе ѡ житїи прєѡсвештєнныхъ архїєпископѡвъ сербскїѩ и поморскїа земли, первого оучителѩ ихъ и настав-**

ника, архиереа Христова кѵръ Саввы, и по немь елицы предержаша престолъ его, и ктоже ихъ какоѡ препроводи житїе свое, или когождо ихъ богоѹгодна дѣанїа быша, имиже Богъ прїатъ а, и кто же ихъ колико лѣтъ жительствова въ чиноѹ чреди своеа. Благослови отче. Ту су животи архијепископа Арсенија, Саве II-ог, Данила I, Јанићија, Јевстатија I, Никодима, Јевстатија II, Саве III-ег и Никодима исти онакви, као што их је издао Даничић (Животи краљева и архијепископа српских). Живот Данила II није цео, но само до стр. 330 врсте 10 (Даничићева издања). Завршетак му је овакав: **Мнѣ же того оѹчоѹжденоѹ ѡть Господа оѹбо приимте рѣкша; аште ктѡ слоѹшаетъ словесе моего и вѣроѹетъ воми, тои хоштетъ и спасетъ бити. Тако же архїепископъ Даниилъ слоѹшаа словесе Христова оѹчаа стада юго ради помиловань** .... и ту је прекинуто а половина стране остала чиста.

На л. 49α—51α. **Образникъ светаго Саввы сербскагѡ** који се потпуно слаже са издањем К. Ј. Јиречека у Гласнику 40, само није цео, но глава ·д·. ·е· и ·s.. па и овој последњој фали завршетак од: **кроткааго и смѣрна срьдьцемь...** па до краја (Гласник XL, стр. 145 врста 3 оздо). Овде је писање прекинуто у половини врсте и даље више од пола стране остало неисписано.

На л. 51 β, записи шта је ко писао манастиру.

На л. 52α—53β, **проповѣдь на рождество пресветна дѣвы Богородици.**

На л. 53 β од половине: **Їсториа здѣ во кратцѣ начертанл ѡ висококославнои и светои їмперїи и монархїи славено-всерѡссїискои є востоко сѣверном.**

Ево те „Историје“:

Боуди же нзвѣстно ꙗко оныих грады и правинци кто присовокоупи подь московскоую протекцию во єдино скγперто державство рωссїнское. Понеже первый собиратель московскїи Їоаннь Васнлїєвичь великїи и по истинѣ великїи не словомь но дѣломь, нбо разсипаное отечество въ раздѣленїе дѣтеи владнмнровихъ во єдино собра. А паче всѣхъ не оусыпнимн троудами отець отечества великїи монархъ Петръ первїи, аки адамантъ твердыи, кто сего не исповѣетъ не токмо вѣрнїе рωссїнскїе чада но и окрестные народы дѣла его проповѣдоують. Пертъ, крѣпостъ наша, которымъ тако отечество оутверждено ꙗко гора Сїонъ неподвижнтся во вѣки; Петръ, слава наша, которыи отъ конецъ до конецъ во всѣхъ оушесѣхъ слышится о преславномь императорѣ которыи превознесель Рωссїю вышше кедровъ лїванскихъ. Нинѣ же превозноситъ рωссїнскїе предѣли преславия їмператрица Єлїсаветъ Петровна, благополоучнимь здравїемъ и непремѣннимь счастїем, за что Господоу силъ да боудетъ с нею Богоу слава въ такокоую высокоую степень возшедшей. Въ томъ и ми можемъ Бога благодарити да преоумножитъ Богъ дней лѣтъ живота єа ωтъ конччнни мира непоколебимо било, даже до лѣтъ Несторїевихъ.

Начерташа сїе во дни самодержавїа єа императорскаго величества велицїа Господарнин, Господарнин всерωссїнскїа и побѣдителнїа обладателницы проуссїнскїа въ лѣто ҂аѱꙁ года вь ст. Стоуденицы Їюнїа ·кг· дна

На л. 54α—59β, **повѣсть ω господахь србскїхь земль колико кои пожитъ** и т. д. горе поменути родослов штампан у Starinama XIII.

22 јуна 1884 у Београду.

Љуб. Стојановић.

ТРИ ПИСМА

ЦРНОГОРСКОГА ВЛАДИКЕ

ДАНИЛА ПЕТРОВИЋА ЊЕГОША.

Ова три писма владике и господара црногорскога Данила Петровића Његоша нашао сам у једној старој књизи у којој су записане многе грамате, које су даривали руски цареви и царице црногорскоме народу и њиховијем господарима, а такође и многа писма из преписке црногорскијех владика са рускијем господарима и правитељством. Многе из тијех грамата, а такође и писама наштампани су Милутиновићем, Медаковићем и Милаковићем у њиховијем историјама, а нека сам ја наштампао у мојој књижици „Митрополитъ Черногорскій Василіи Петровичъ и его сношеніе съ Россіей“, наштампаној у Петрограду 1882 године. Но тамо се налази још много писама, која још нигђе нијесу штампана. Та писма ја ћу преписати и послати српскоме ученом друштву да их, ако нађе потребним, напечата у своме Гласнику. Књига се ова налази у ризници цетињскога манастира.

Ево тијех писама:

Данилъ Б. М. Митрополитъ Скендерїйскїй и Приморскїй.

Жалостїю и плачемъ и ридѧниемъ и скорбїю одржанъ есамъ да тамошнии ѧдни и жалостни народъ кои се расипа и остаде ако овце неимуще пастирѧ, ими не своехотне но

насилователне изагнани бихомъ Турскою силою юже попущи господинъ Богъ неговимъ правимъ судомъ грехъ ради нашихъ, того ради споменухсе писати вамъ куръ Їоане пушкару за ону любавъ кою вазда имахъ на васъ и свами, и сїе ти пишемъ и приводимъ плачевнїе песникое ме оскорбише. Перво ми печалъ и скорбъ нанесоше неки наши именомъ христїани зовуђисе кнезови и болари, кои турскому лащенїю вѣроваше, и землю и народъ разаврїеше, и Турке у землю уведоше, и сами отъ нихъ найпрви пострадаше, и вуће имъ огнемъ сажежени бише, и многїе народи вапле́мъ отведоше. Друга ме скрбъ постиже отъ неке лажебратїе, кои нїесу светому духу калуђери, него своему телу, и коиби ради да езицы вавеки обладаю, да и они азически ходе и азическа дѣла творе якоже апостолъ Павелъ глаголетъ: мнози славы ради и сласти ради и богатаства ради и отъ вѣры заблудише сирѣчъ отпадоше, и вапохоти несамисленние вападоше, иже поревають ва погибель вечную человекъ; трећа ме скрбъ найвиша опечати тешкие слъзи сирот и вадовицъ плачуще и ридающе, насъ ради такођеръ и мы нихъ ради плачемсе яко коя и утече отъ турске силе неће иматъ оца и утешитела и питатела какосу и досадъ, него се боимъ да ће наступитъ кои вукъ у овчу кожу обучен и расхитиће стадо мое малое оставшее отъ огня и мача турскога; паkoмїе жао адну и жалостну братїю свещенонноке и иноке и старце и беще кои неће иматъ мира ни покоя отъ неких сарижетахъ домаћїехъ колико нїесу ни досадъ, негое бїо до садъ кодъ нихъ отацъ мира и утешенїя, а садъ се удалїо за неко време отъ нихъ несвоехотно него насилователное отъ турске силе, а еда паки господинъ Богъ и матерь Божїя допусти теросе паки брзо ка своей братнї и ка своему стаду отъ огня и мача оставшимъ возвратимо, зашое и прїедъ било гоненїя и биће га до скончанїя вѣка; а нїе

ово найпрви почетакъ ни паки напоследни доспнетакъ, негосе и у прва времена крїяху и апостоли, и паки и патрїярси, апостолъ Петаръ у Симона усмара, а Павалъ у порфиропродавнице; и Їоанъ златоусти трищи затоуеъ бысть, треће конауне ва затоуенїи и преиде ка господу; Силвестаръ православни папа утеуе изъ Рима у пустиню и толико време крїяшеся у пещеру, докле отъ Бога послата быстъ на Константина болазнъ и приведоше папу и крести и исцели Константина; и не могу све оне прве оце поменути кои пострадаше и изгнани быше ради православне вѣре, неможе се све у ово мало писмо ставитъ него паки скора нѣка спомену коя су била за нашега живота и вашега и у времену отецъ вашихъ и нашихъ: блаженѣйшїи и свитѣйшїи и прави патрїархъ Арсенїе сербскїи у прву минувшу ратъ веуку утеуе отъ силе турске и остави свой престолъ несвоехотне него отъ страха турскога и мнози епискупи и митрополити утекоше и мнози се христїани разсуше и поробише, али се не уинаше оволика руга и поношенїе како се садъ нами и нашимъ народомъ поиаша; паки у оно врїеме кадъ е била та земля двации пуста толико годищахъ стояла, и нїе у ню кокота поялo пакъ нїе было онда цара Петра и владике Данила да имъ све понашаю и кривицу на нихъ валаю, него е све оно было за голо пощенѣ принципово, а ово е садъ за пощене Христово име реуе Христосъ: небойсе малое мое стадо вамъ же изволи отецъ мой дати царство небесное, и паки се и ви небойте ако сте и щетовали ние ви ту поношенїя, ни срамоте ни грехоте, него е срамота и грехота оному ткое невѣру уинїо и своюю браћу издао а разаврїо, тако знади“.

На овоме писму стоји потписана ова примједба: „Да се зна како а Їово примихъ сей лист у Будву мѣсеця їануарїа 16 данъ 1715 године. —

Въ книгу сїю записано 1797 года іюнїа 29 дна въ понедельникъ. —

2-го писмо. „Пишемъ ва братце Нозиу пушкару у Будву и Ђуру Ивову само да знате да смо здраво дошли до Беча, и стали смо у Бечъ 24 дни, докле смо нашли и узаймили аспри за харачъ и докле смо извадили пасапорать и доста смо труда и потрошка имали, зашое све скупо и тужно и адно крозъ Имперїю неможе бытъ доста на човека кирїе и естива на данъ по филипъ, а овамо напрїедъ незнамо какоће бытъ, него чусмо дае болїе родила полачка и московска а идемо да видимо, ако намъ господин Богъ поспеши, пондосмо данасъ изъ Беча преко маџарске у Полачку какоћемо у Кїево туе здраво доша Максимъ и Дамъанъ и Рачъ Крекунъ, и Максимъ е и Дамъанъ проша унутра и ноћъ прїе наниадневи, а Рачъ е остао у Кїево тако намъ казива еданъ дубровчанинъ кои е доша изъ Москве съ владикомъ Нектарїемъ, и владика е у Крушедо поша у Фрушку и носи милостинїе, али се не зна оћели саде тамо како се чуе та мутна и гвера тамо. Такоми казива ови човекъ: и паки акоћеш и ако тие мило чути кое новине имамоти доста што ѿша писать. Проће краль звецки доисто крнюћи самъ трећи крозъ Беч, и никто ине знао у Бечъ до самога ћесара, а ћесару се казао и пропустнога помоћи и прошле доисто такосе овдемъ каже, и пакимъ каза маїоръ Їово дае доша велики елчиа(1) Петаръ и Шареметова сина донио мрътва у Киево, разболно се на путъ идући изъ Цариграда и умръо на путъ, и сви су Москвали дошли изъ Цариграда дома у Москву, и садъ у Цариградъ елчие Московскога нїе, а већ се незна што хоће бити: нетко вели миръ е нетко говори ратъ е, а незна се у што нища, него знамо да смо ми са сваке

(1) Елчїа — посланик.

рати пострадали, а саде навише; а веће незнамо оћели царъ кою милостиню даровать нами и нашим народомъ. Не учсмо овденъ у Беуъ дае бно царъ посла 4000 цекинъ у помоћъ своиземли да се помиримо за неко время съ Турцима, и книгу царску лиепу утешителну посла пакъ е Рануъ Искупъ и карета скрно и книгу и аспре и насъ све стопили како самъ видишъ тако знаи; и пиши ми уесто и поздрави адне и жалосне наше калуђере и Христїане. Дако господинъ Богъ допусти терсе пакн брзо видимо наше стране. Декембра 13, 1714 године. Данас пођосмо изъ Беуа.

3-ће писмо: „Данилъ Божїею Милостїю Митрополитъ Скандарїе.

Пишемъ само у двїе рїечи нашему драгому и любезному по Духу сватому уеду Їоану пушкару о господѣ Бозѣ радоватисе. По сихъ како ми дођоше многе твое книге и радили смо да ви сваку одпишемо, али нїесмо имали што добро, зашто кадъ смо дошли с пута све смо нашли смућено отъ узлиуашне нове господе кои бѣху смутили сву Крайну и свадили и поклали хрїстиане, а Турцима нїеднога зла не учинили. А пошто ми дођосмо съ пута саединисмо нешто мало христїана и сретосмо и затекосмо нашу у Црмницу и обећасмо мое аспре и медале дага жива уватимо и дага пошлемо у Млетцїехъ и неки му е Лаво каза и шпїа теръ утече преко Сутормана са скомъ конскомъ. И то ни би у Петакъ кадъ побѣже, а ми вїећасмо да му ударимо у Понеделникъ, и оно ни све би смећа съ много господе кои се съ неправдом тамо направляю, а нами овамо ништа незафалюю, него може битъ да су му и они рекли да бѣжи да се не крои пощенъ наше и све наше браће и волкахъ. Такви тїе овамо мутна и лукавство а тамо се другоаяче пише и сваки

себе направила; истинути а пишемъ како да ми пріе не-
доЂосмо све се ово хоћаше измеЂу себе поклатъ, а и
такое мало пріе моега доходка много зла и покола било
[illegible] христіанинъ христіанина, а Турци стои с миромъ и
[illegible] христіанскому злу и поколю; а ето и тамо иду
некизи посланн, а некизи с лажомъ да помагаю друге на-
правлатъ и на себе що вадитъ, зато препиши ову книгу
и понесие у сенатъ да не смїе нитко ниша себе проситъ
веће за сиромашъ и за сву землю опше, зашо овамо
мало друге главе кои могу с помощию БожЇомъ много
нешо учинитъ, и толико ти пишемъ и авизавамъ да си
за ово усталацъ инима да ти що не лукаве и одъ нашї-
ехъ и одъ господе, защое овамо велика мутна и ратъ на
цркву и на законъ, а незнамо заповїедаюли ово господа
млетачка, али тко од себе чини. Радите да се црква у Бу-
дву огради и свака да с миромъ пое како и у Ћесара, и
поклони се одъ мое стране преузвишеноме господину Ни-
коло Ерици и преузвишеному господину Марину Мулину,
само нека зидаду да смо живи. Тако знай.

1717 года генвара 10.
У Цетиню у хитощи на зборъ".

Цетиње 14 јануара 1883 год.

Марко Драговић
секретар књ. цр. министарства
просвјете и црквених послова.

ЧИНЬ БРАТОТВОРЕНИЮ.

У нашим средовековним Србуљама налазимо „**чинь братотворению**". У животу нашега народа и сада постоји побратимство. Побратимство и дандањи постоји у свој својој потпуној снази, у свима српским племенима од Солуна до Истрије, и од Јадрије до преко Дунава и Саве, свуда где се српски говори. Поред овога, оно постоји међу Власима и Арбанасима. Побратимство постоји код племена: Бандоваца Пулака, Дрзниаца, Марвака, Сирака, Пијанаца, Брсјака, Копановаца, Павана, Мијака, Красниħа, Белопавлиħа и т. д. Мирдита, Хота и т. д.

За објашњење постанка побратимства само ово напомену̂ћу:

Побратимства нема ни код једног словенског племена или народа, изван јужно-словенских српских племена Трако-Илирскога полуострва. Овај факт јасно тврди, да су побратимство изазвале прилике сеобе и настањења (српских племена) на територије источне империје, — и они односи у којима се обрела српска племена како једно према другоме, тако и освајача према освојеним Бесима, Арбанасима и Грцима, јужно-словенска или српска племена нашла су на земљишту византијске империје романизиране Траке, Бессе (Веcсе) и Арбанасе. На томе земљишту и јавља се побратимство. Кад би био узрок постанка побратимства племенски живот словенски: онда би се оно пројавило и код осталих словенских племена.

Истина, у доцније време, јавља се побратимство и посестримство и међу лицима словенске или српске крви и порекла; али је то доцнији појав, а првобитно побратимство јавља се између лица од разних раса. За доказ овога тврђења ја ћу навести једно место из књиге византијскога бољара XI в. ([1]), који нападајући на Влахе, између осталога, саветује свога сина, да им не верује, па за њих, вели: „(Власи) праве побратимства и кумства“.... „Они су пређе живели у суседству р. Дунава и Саве, где сада (XI в.) живе Срби“ и т. д. Јасно је, да су се Власи „братимили“ с Грцима, па овај Грк и грчки бољар, саветује свога сина, да се не братими с Власима. Кад се дакле Власи братимили с Грцима, они су се братимили и са Србима.

Ова је сведочба из XI века. Српска племена почела се насељавати на трачко-илирском полуострву од 548 године, а може бити још и пре, па су Власи могли од завојевача и примити обичај побратимства.

Поред овога, ми знамо, да су се сви Богумили називали браћом т. ј. један другоме говорили: брате! Знамо, да се тај обичај очувао у нашем народу и до сада, па да није то побратимство постало међу нашим праоцима онда, кад се они кренули, да освајају земље византијске империје, идући „братствима“ и ратујући „братствима“ па се избратимила „братства“ с „братствима“ у борби с туђинцима?

Ја не тврдим ни једно ни друго, него само стављам питање. Што се тиче „кумства“, оно се није могло појавити у нашем народу пре кршћења. Обичај „шишање“ може бити, да је остатак пре хришћанског давања деци имена. У сваком случају сва ова три обичаја: Побратимство, кумство и шишање, стоје у тесној вези једно с другим или једно поред другога, и вршила су, а и сада

([1]) Жур. Мин. Нар. Просв. 1881 г. мес. јул. стр. 148.

врше веома велику улогу у друштвеном животу нашега рода и племена. С тога и заслужују да се испитају и објасне. То се може постићи само тако, ако будемо сав материјал, који нам дође до руку, штампали па ће се тек доцније ови обичаји и моћи објаснити.

Колико сам могао прибрати материјала и износим га на јавност.

У врсту материјала спада:

1) **Чинь братотворенїа.**

2) Црквено забрањивање побратимства. И

3) Доказивање да је братимљење установио сам господ Исус Христос.

1.

У Народној библиотеци под № 10, у зборнику, писаном најдаље у XVII веку, има „**чинь братотворенїю**“.

У библиотеци срп. уч. друштва под № 52, има неколико листова, из некаквог зборника, и на истим листовима изписан „**чинь братотворѣнїю**“. У обе ове књиге, оба ова чина, јесу преписи из старијих спискова. Преписивачи су били веома тавни људи, па су преписи небрежно преписани. Има пуно ондашњих граматичких погрешака чак има и безсмислица. Упоређивањем може се васпоставити прави текст. Није ни најмање чудно што су преписи рђави, јер је црква забрањивала „побратимство“, па научени људи несу се тиме ни бавили, него су то радили прости и малоуки свештеници. Оба списа српске су редакције. Међу њима има разлике: онај под бројем 10 нешто је потпунији и већи, а онај под бројем 52 — краћи је. У самом упућивању како треба вршити тај „чин“ има приличних разлика. Језик није једнак и постоје велике разлике, које кад би се додавале и уметале, изашло би готово онолико текста, колико би га изашло кад би оба преписа била напечатана онако, како су.

За то и предлажем, да се оба текста печатају, јер и иначе несу дугачка.

Текст бр. 52:

Чинъ братотворенїю, прїидоут хотѣще братимити се и поставитъ ихъ прѣдъ сетими двѣрьми. И поставитъ старейшаго ѡдѣснѹю и дасть имъ по свѣщѹ. И положетъ дѣснїе рѹкѹ на стоїе еѵⷢ҇ іе. И вь лѣвои дасть имъ крьсть. И начнеть сщенникь. Стй Боже. Поп ѡче наш тропар дню. И стомѹ Їѡанѹ златооустомѹ. Тогда же: миром господѹ помолим'.

О сьвишнием мирѣ и ѡ спасении дѹшь наших господѹ пом. . .

О мирѣ в'сего мира Гѹ пом. .

О архїепископие нашемь Гѹ пом.

О сьвакѹ'плющих се въ любовь нелицѣмерноую Гѹ помолим се.

О рабѣ божїимъ симъ и мер Гѹ пом.

О даровати има цѣломоудрїе и любовъ нелицѣмернѣ Гѹ пом.

О дарѣхь прѣждесвещеных и чьстныи тѣле и крьвии господа Бога нашего Ісѹса Христа, Гѹ помолим се.

Ѩко да причестити се има нескврьно и саблюсти братьство независно, Гѹ пом.

Ѩко даровати има всакого прошенїа ѩже кь спасенїю, Гѹ пом.

О избавити се има ѿ всакоие скрьбѣ господѹ. . .

Застѹпи спаси помилѹи и сьхрани их.

Ѩко подобаеть ти и всака слава.

Тогда молитвѹ ·а҃· сїю:

Господи Боже нашъ давы има прошенїа иже кь спасенїю, иже заповѣда стыим своим апостолом, да любите дрѹгь дрѹга и ѿпѹщати дрѹгь дрѹгоу сьгрѣшенїа, ты вла-

дико жизнодавьче и чловѣколюбїе, сїи рабы твоѥ вьзлю-бльше ѿ тебѣ духѡм вьзлюблѣнными. Пришьдше вь твою црьковъ стнию блгословенїе твое хотѣще приѥти. Даждь има вѣру непостидиу и любовь нелицѥмѣрну, ѩко же даль ѥси стымь своимь оученикѡм и апостолѡм, мирь свои и стою любовъ, да ѥ има вса прошенїа ѩже кь спасенїю и жизни вѣчнїе. Ты бо ѥси Богъ нашъ и тебѣ славу вьзсилаѥм ѿцу и сину.

М ·в·

Владико господи вседрьжитѣлю сьткориви чловѣка по ѡбразоу своему и по подобїю и дакь ѥму живѡть нетлѣнныи и жиз'нь вѣчную, ѩже избраль ѥси стїе свое оученикы и славнїе своѥ апосолы Петра и Павла, Филїпа иВарьѳоломеа, брата быти не оузою сьродною, нь вѣрою, и любовїю, любити се дру́гь друга независно и безьсьблазно все дни живота ихь. Сподоблеи стго мученика Сергїа и Вакха брата быти неоузою сьродною, нь вѣрою доуховною и любовїю. Даждь и рабѡм твоим симъ имерек, любити дрỳгь друга независтно и несьблазно, да боудоут все дны живота их силою стго твоего духа, молитвамы прѣчистїе владичице наше богородице и всех стыих твоих оугождьшихь тебѣ ѿ вѣка. Ѩко твоа држава и твое ѥс царьство и сила и слава ѡца и сина. И прѣмѣнает, нмь крьсть вь дѣсную руку, а ва лѣву свѥщїе. Потом прѡкимен глас ·д· Дивен Богь вь стих своих Богь ісраилевь. Стих. вь црькьвах блгословите Бога. Апль кь Корїнѳѡм.

Братїе вї есте тѣло Христово и оуди ѿ часты и ѡвѣх оубо положи Богь вь црькви, прьвоѥ апостолы, второѥ пророкы, третїе оучителе, потом же силы, таже даровапїа исцѣлѣнїем заступлѣнїем крьмьчествїа, роди езыком, еда вси апостолы, еда вси пророци, еда вси оучителїе, еда вси сыли, еда вси даровапїа имуть исцѣленїе. Еда вьси езыки глаголють, еда вси сказоуют ревну и теже дарѡванїем

большыни. Еще попрѣоумноженїю пѫть вам показоую. Аще езнки зловѣчьскы глаголю и аггельскы любвѣ же не имам бых ѩко мѣдъ ѕьвнещи или кӱмьвалъ ѕвѣцаѥ; аще имам пророуство и вѣдѣти тьинны все и весь разоум и аще имамь всѫ вѣрѫ ѩко гори прѣставлѩти, любвѣ же нема(м), ничто же ѥсмъ и аще оухлѣбню вса имѣнїа моа, и аще прѣдамъ тело моѥ да сьжегоут ме, любвѣ же не имам, никаа полза ми ѥс. Любы трьпить, блжит, любы не завить, любы не ѡплазоуѥт се, не грьдит се, не злоѡбразит се, не ищеть своих сы, не раздражьѥт се ѡ неправдѣ; радоуѥт же се ѡ истине. Вса любить, вса вѣрѫѥтъ все оуповаѥтъ, вса трьпить любы николико же ѿпадает: — Аллолѫиа. Блажень мѫжь боеи се Господа. Стих: Паси їисраилѩ. Вьнии. Еѵаїе ѿ Їоанна: —

Въ врѣмѣ ѡно, вьзвѣдѣ Ісѫсь ѡчи свои на небо и рече: ѡ҆че ѩко же тӥ ме посла вь мирь и азь послах ѥ вь мирь. И за ных азь свѣщаю се сам, да боудоутъ и ты ѡсщеныи вь истинѫ. Не ѡ сих же молю тькмо, нь и ѡ вѣрѫющыих словѣсем их вь мнѣ, да вси едино соуть, ѩко же ты ѡче вь мнѣ и азъ вь тебѣ, да и тїи вь нас единно боудоуть, да и миръ вѣрѫ иметъ ѩко ти ме посла. И азь славѫ юже даль еси мнѣ дах ниь, да боудоуть едино ѩкоже и ми едино есми; азь вь них и ты вь мнѣ, да бѫдоуть сьврьшени вь едино, и да разоумееть мир ѩко ти ме посла. И сихь вьзлюбиль ѥси, ѩко же и мене вьзлюбиль ѥси ѡ҆че сті҃и, юже даль ѥси мнѣ хощѫ да идѣже ѥсьмь азь и тыи боудоутъ с мною, да видѣть славѫ мою, юже даль ѥси мнѣ, ѩко вьзлюбиль еси прѣжде сьложенїа мира; ѡ҆че правѣдини и миръ тебѣ не позна, азьже те познах, и сїи познаше ѩко ты ме посла и сказахь ниь име твоѥ и скажѫ да любы ѥюже ѥси вьзлюбилъ вь них боудѣть и азь вь них: — мирь вьсемъ. Главы ваше г҃вы прѣклоними. Тогда м — сїю:

Господи Боже нашь ты юси съвръшителъ любвы иже рек и наставникь и всем спась. Подаждь нам любовь съвръшенню любити дрѹгь дрѹга, дажд нам ѿ тебѣ мѹдрьствовати юже о Христѣ Ісѹсѣ. Єдинороднаго сина твоего и Бога нашего, сподобы нась самѣмь себѣ пріємати въ любовь, ꙗкоже єдинородьнъ синъ твои пріетны. Подаждь намь любовїю самемъ себѣ послѹжити и съврьшити ҁаконъ Христа твоего сь въсацѣмъ дръҁновѣнїем. Ꙗко твоа дрьжава и твою юс цр҃ьство. —

И дасть имъ цѣловати еѵ҃лїю. Тогда сами себѣ (?) цѣлѹють. Потом свщенникъ, въҁдвигь рѹцѣ и чашѹ сь хлѣбом; глаголеть: вьнмѣмъ ст҃а ст҃нм. И причещаеть их ѿ просфорѣ. И емь попь старѣго брата и ть и҆ того мзншими и сововодить их около налога трищи на нием поставлѣнѹ крьстѹ поюще гласъ ·а҃· —

Господи, Господи, приҁри сь небесъ и виждь и посѣти виноградъ свои, иже насади испрьва дѣсница твоа: — Блаженъ мѹжь боюи се господа въ ҁаповѣдѣхь юго. Стих: Пасїи исраилѧ... вьнмы: Стих: Се нинѧ что добро или҅: — Господи, господи приҁри. — Поють сь стих юго ·г· Тогда: Слава... Мѹченици твои господи вѣрою оутврьдише се, и надѣждею жиҁни оукрѣпльше се, любовїю же крьста твоего дѹшевно съѥдинивше се, вражїю мѹчительство раҁдрѹшивше и оулѹчише вѣнцѣ сь бѣспальтними да молет се ҁа дѹше наше. — и нинѧ. Богородице помощнице всем молѣщим ти се, тебѣ се надѣемъ и тобою се хвалим и ѡ тебѣ все оуповакїе наше юс. Моли рождшаго се ис тебѣ ҁапрени (?) раби своѥ. — Ѿпѹстъ.

По рукопису бр. 10:

Чинь братотворенїю.

Положить попь старешего брата роѹкѹ на ст҃ое еѵ҃лїе. Помньшега таже (или) сестрѹ. Потѡм: бл҃вень б҃ь наш. Тѹї

с҇тое. Прѣс҇та троице. Оч҇е наш. Ꙗко твое. ї҇е црь. Тропар храму или д'ню, гл҇а, ·а҇· С҇пи г҇и лю҇ свое. Потом възметь с҇щенникь с҇ти по҇ и ѡпасуеть их ѡколо. И дрьжет братиа с҇ти по҇ левѣми рукамы.

И ·а҇· г҇у помолим се.

Г҇и б҇е нашь дави нам пр҇шеніа иже кь с҇пенїю и заповѣдави намь любити друга друга и ѿпущати грехи друга другу. Ти владико благодавьче и ч҇лколюбче, с҇ї раби твое, и ме, възлюбивша д҇хѡно люблеиїа, прими с҇їа кь с҇тей цр҇кви твоеї хотєща прїети, даж҇ь над҇еж вѣру непостидну и любѡвь нелицемерьну, ꙗко даль јеси с҇тым своим ученником и ап҇лѡмь мирь и любов, їма дару х҇е б҇е наш, и даждь има в'се прошеніа иже кь с҇пенїю, жизнь вѣчную. И тебѣ славу възъсилаем...

·в҇·

Мв. Г҇и б҇е вьседрьжителю: оц҇у и с҇ну сьтворивы ч҇лка по ѡбразоу своему и по подобїю и дав' ему живѣть вечьни изволен и с҇тне свое и сла'нїе ап҇ли Петра ї Павла, Филипа и Варьѳоломеꙗ брата бити, незазорное братолюбие, ноу веру и любѡвню доуховною. Сподобиви и сръпїа и вакьха брата бити. Бл҇ви раби сие, имже. Даждь имь г҇и благодеть и вѣру и любовню, даждь има любити друга друга, не завїстню без соблазна, да будета вь вьсе д҇ни живота ихь, силою с҇тго д҇ха, м҇тва ми прѣч҇тїе владичици наше б҇ци и присно дѣви М҇арїю и вьсех с҇ты твои҇ оугождьшим ти ѿ века. Ꙗко твоа дрьжава и твое јес цр҇тво ѡц҇а и с҇на с҇тго д҇ха ниниꙗ и присно и вь вѣки.

Дїакѡн:

Миром г҇у помолим се.

О сьвишн'ем мире....

О с҇пени д҇шь наших г҇у помолим се....

О мирѣ вьсего мира...

О блгостоѩнии сти бжїих црквн и сьвькуплюни вьсе гу помолим се..

О сьвькоплѩющи се на ѡсещенїе любьви житию гу пом...

О рабе си.. о сьвькуплюнїю их гу пом...

Ѩко да гь бь наш (и у)савькупит их вь любовь свршенную и жизнь неразлучьнную гу пом...

О даровати има целомудрїе и любовь нелыцемерьнную, гу помол...

О даре преждесщеннем чтнаго телясе и крьви га нашего їс ха, ѩко причестити се имѧ вьсьсуплюнїе и сьблюсти братство независтьно, гу помол.

О даровати има вьсе прошенїа ѩже кь спасенїю, гу помолим се:

О избавити се нам ѿ вьсакое скрьби и гнева и нужды гу помолим се.

Застуни спаси и помилуи и сьхрани бе твоею благодатию. Пресвю чтную и преблвную.

Тропарь глась ·г· Повѣмь име твое брати.... Стих: боещен се га вьзвеселим се:

Апль кь коринѳом стг......

Братїе, ви есте тело хво и уди ѿ чести. Ѡвих положи бь вь цркви првое аплн, вьторое пророки, третие оучителие. Потѡм же сїлї такоже дарованїа исцелюнїемь, заступлюнїем їсрьмителие роди езикь: еда вьси апли; еда вьси пророци; еда вьси сили дарованїа; имоут исцелюнїемь; еда вьси езики глют; еда вьси сказують; ревнуите же дарованїем большїим и еще же по преумноженїю поуть вамь сказую. Аще и езикы чльвкьски глаголю и агглъски — любве же не имамь, ничто же есмь, быхь ѩко мед зьвнещи или кумвааль звецаен. Аще имам пророчьство и веде таини вьсе и вьсь разум, аще имам вьсу веру,

ѩко гори прѣставлѩти, любьве же не имам, нитто же есьмь. И аще раздамь всеь имениїе свое, и аще прѣдамь тело мое да съжегѫть ме, люб'вѣ же не имамь нитто же ползѫем. Люби дьлготрпит и блжить, люби не завидить нераздражаеть се, не ищеть евоих си и раздызаетсѣ, не помни злаа, не грьдит се не злоѡбразѫеть се, не радоуеть се о неправде, радоѫет се ѡ истине и вьсе трьпить и всемѫ вѣрѫ емлеть, ѡ вьсе оуповаеть и вьсе прѣстрадает, люби николи же ѿпадаеть.

Алїлѵїа

Се нинѣ что добро или что красно, нь еже жити братии вькоупе.

Еѵлїе Їѡа.

Вь време ѡно, възьвѣде Їсь оуи свои на оученикы свое и рече: ѩко ты ме посла вь мирь оуе, и аз посилаю вь мирь, за не азь сьвещѫ самь да боудоуть и ти сщени, вь истинѫ не си мѧѣть тьмо нѫ и ѿ вероующих словѡмь твоим вь ме, да в'си едино бѫдѫть, ѩко же и ти единь вь ме оуе и азь вь тебѣ, и ти вь нась, да бѫдѫть едино да и мирь вѣру имет, ѩко ти ме посла, и славѫ еже даль еси мнѣ дах вам, да бѫдѫть едино, ѩко же и ми едино есми. И азь вь них и ти вь м'не, и ти да бѫдѫть сьврьшени в' едино. И разѫмеет мирь ѩко ти ме посла и възлюбиль еси. Оуе дал' еси мнѣ хощоу да и деже есмь азь и ти бѫдѫть с' мною да видеть славоу мою. Еже даль еси мнѣ и ѩко възлюбиль еси ѿ сложенїа вьсего мира. Оуе, праведни, мирь тебе не позна. Азь познах и си познаше, ѩко ти ме посла и сказах имь име твое, сказах да любеть ѩко же възлюбыль ме еси, вь них же бѫдеть и азь вь ных: —

Тогдаже. Мирь вьсем. Потѡм целѫет их попь.

И братїа сѣ сами себѣ целѫет междѫ собою.

Сщенник: Мирь вьсемь.

Людїе: дхови твоемꙋ.

Главы наше гви прѣклоните.

М҃ ·л· тай(но).

Гн бе наш ти люб'ви сьврьшителю, благостни наставни и вьсем спасенїе, даждь нам рабѡм твоим любѡв сьврьшенꙋ мꙋдрьствовати ѡ хе іѵе единородниимь сне твоем. И даждь намь слꙋжи(ти) тебе и сьврьити ꙁакон Христа твоего. И сь вьсем дрьꙁновенїем: —

Вьꙁглаш: ꙗко подобаеть в'сака слава чьсть и по: —

И сподоби нас владико сь дрьꙁновениeм неѡсꙋждено смети и приꙁивати тебѣ небеснаго Бога оца. Людие: Ѿче наш: — Ꙗко твое ес ц'р'ство — Сщенник вьꙁдвигнеть хлѣбь: вьньмем ста стым.

Людїе: единь сть, единь гь іс хс вь славꙋ бꙋ оцꙋ аминь. И причестить ихь аще бꙋдꙋть достоини, аще ли . . . причести их кїселѣм хлѣбѡм и вином.

Причещенїю. Положит кр на налѡг. И водит их ѡколо креста. Покланѧета се ·г.

Сщенник сьнимн поюще: гн гн приꙁри сь небьсь и вождь и посети виноград свои, иже сьврьши и насади исьпрьва десница твоꙗ господи. ·Г· глас. ·ꙁ· слава тебѣ хе бе апостолѡм похвала и мꙋченикѡм веселїе их же проповѣда троицꙋ единосꙋщнꙋю. Сты мꙋченици иже добре подвигь скончавьше и венци небеснїе вѣнчаше се, молите господа да спасеть доүше наше: —

Стаа рьвноүьстнаа похвало прѣстаа дѣво молитва ми си пророкь и мꙋченик стителїе апли, сь бцею молите се спасти се доүшам нашим.

Стих: Блажени вьси боещеи се Бога.

Стих: Се нинѣ что добро или что красно, нь еже жити брати вькꙋпѣ.

·Г·

Тропарь. Ектеніе; помилꙋи нас Боже, по велицеи милости твоеи, господи оуслиши ни и помилꙋи. Господи помилꙋи ·г·

Еще молим се ѡ рабех сих, иже, ѡ животꙋ, ѡ здрави(и), о спасении ѿпꙋщеніе грѣхѡм, и ѡ̓ еже сьблюсти братство не зазорно, бѣсьблазни. Рьцем вси: Господи помилоуи ·л҃· и проча, и ѿпꙋс. —

2.

Православна црква није припознавала „чин братотворенија“. Мој поштовани побратим г. Атанасије Васиљевић Васиљев преписао је за ме у бечкој Hofbibliothek-и из зборника №№ 104 и 113 (XVI и XVII века) каноничка правила, међу којима има правило, забрањивања побратимства. Текст је узет из № 113, а у загради опет разлике из № 104. № (113): „**оть иныхь правиль сьбрано номоканонь**“, на стр. 76: „**О побратим'стве. Аще кто сътворить побратим'ство (побратит се) съ Тоурчиномь или съ христїаниномь и побѣсет се и пїють крьв един оть дроугаго (дроугога) ѡкоже видимь и нинѣ творѣщихь таковихъ (видимь творещее такови) запрѣтет'се (запрѣтит'се) лѣть 5 оть причестїа** (у № 104 нема) **и поклонь по 150 (по 150 великыхь). И побратим'ство запрѣщаи (завѣщаи) да не твореть человѣци зане вси христїани (хр-не) по Христоу братїа соуть и вь степени не чатет'се (не четоут се) и не възбраниают се съвькоуплати се междоу собою, за не свещенна правила глаголють: побратим'ство ничтоже ѥсть**“. Тако се старала црква да искорени овај лепи српски обичај, јер је чин побратимства писао Србин, како тврди сами језик оригинала.

3.

У академичкој библиотеци загребачкој, зборник (XVIII века) № 405, свега 101 лист. На листовима 22—24, доста изкварено, налази се белешка: „**Слово како сьтвори Господь побратимство**“ (¹). Онда иде ово:

— „**Вь нека времена беше царь именемь Єлевкие** (читај: Селевкие) **и любляше рець Христовоу. И слишаше и велико желяше Христа седеше** (sic! исквареио). **Селевкиамь царь вь едииь дьнь** (у тексту д҃нь) **вьлеже на одарь свои и виде птицу велику и чудну летающу посреде** (посрѣ) **полате свое и подиви се ною** (ваљда њом). **И птица полетевь и удари крила** (sic) **своима и усипа прахь вь ѡчи его и ослепе Селевкиа цара. Жена юго беше прокажена, сииь его Провь имеше женоу имоущи бесь вь себе. И призва Селевкие кь себе сина своего Прова и рече юмоу: поиди вь землю доню и не поведи никога отъ града сего, да не узмаюь о слепоти моеи, да много царя не поставеть вь место мене, и сьбери ми данакь да скровно наше намь наше** (sic, bis) **будеть на последакь. Сии же его не поими никога оть града того и отиде веле жалостань, и не** (мини „и не“) **раби поими себѣ, и сабраше данакь веле жалостань: ако имь и мало даваху, они прималше. И виде Господь велику жалость срдца его и сьтвори се Господь како рабь; приде кь Прову и рече емоу: оть кое земле юси? Господь рече: оть горне стране есамь. Провь рече: како ти е** (тачка је знак умекшавања) **име? Господь рече: Маноуль юсть име моие. Провь рече: кою работоу оумиюши? Господ рече: книжевань есамь. Ако желиеше Провь оть книзи** (може бити ѡ книзи) **и вьзрадова се и рече: боуди сь мною. Господь вьпроси Прова: кое дело делаеши овдие? Провь рече: едань рабь есамь Селевкиа цара**

(¹) И овај испис послао ми споменути мој побратим г. А. В. Васиљев.

и посаlо ме есть, данакь да саберу, а народь не да мене; а рѫчено ми есть скоро да приду. Манонль рече: а ти саберꙋ. И пришадь Маноуль вь градь и вьзва глаголе: людие, давайте Богоу божия, а кесароу кесарева. Народь слишавь приношаху множаство сребра и злата. И Провь виде и почоуди се и рече: од куда се мнѣ приде? Аза же (а евфон.) вь многиехь градовех не могохь толико скупити и ти ми (у рукопису „т'ми“ — погрешно) овде принесе що и хоћу. И рече Провь ка Христоу; сатвороу твору (погрешно — говтворень) с тобоmь любовь. Рече Господ: какоку любовь хоћешь сьтворити? Провь рече: будимо како 2 брата. Господь рече: буди тако, и да любишь мене како самь себе. Провь рече: да запишемо како братиа есмо. Господь вьзамь хартию и рукою своею записа братство (опет нека т), кресно (т. ј. кр̑но) и неверое боле, него брата роѓенаго. Провь рече: довольно намь есть злата, поидимо вь земаю нашу, и придоше ка рецы Тисе (карецитисе). Рече Господь Прову: брате, да вьнидемо вь воду да се окупамо; тогда видеши ангели, како рече Господь Прову брате. И вьниде Господь вь водоу и оухвати рибу и рече: Прове, знаш ли що есть риба сия? Провь рече: не вемь, брате. Господь рече: оуи рибе сие есть оть слепоте, мехирь от проказы, жлоучь есть оть нечистога духа. Провь вьзе рибу, разуме бо яко отець (о̃ць) слеп, мати прокажена, жена имущи бесь. И преда (пр̑а) Господь Провоу сьбранна, и вьзамь Провь и вьниде ка родителемь своимь; — Селевкие затворень беше вь полате, да нико незна о слепоти негови. И пришадь Провь, раствори оуи оу води и помаза оуи отьцу своему исцеле; мехирьромь помаза матерь свою исцеле, жучию помаза жену свою исцеле ю. Виде (у тексту „и̑ве“ ако није „дике“) той царь и поучди се и рече: сиоу мои Прове, откуде той бе? Провь исповиде своу истиноу. Се-

левкие рече: синоу мои Прове́, приведи ме его сему (= семо?) и тои юсть Христось, его же азь желех видети Господа надалече стоеща; и тои час Господь невидань бисть. Селевкие растрзавь ризи своје глаголе: слава тебѣ, Владыко, ѩко иниеси менѣ оставио да (до?) погибели; и вьзрѣше на молитвоу роукописание люблаше плаче се глаголаше саастаје (?) рїечи его: слава тебѣ Господи, ѩко се сачиталь юси сь рабомь своимь Провомь" (1).

Као узрок забрањивања побратимства наводи се а) братимљење с „**Тоурчиномь**", а тек на другом месту ставља се узроком забрањивања побратимства то, што „**пїють крьвь єдинь оть дроугаго**", међутим је овај други узрок куд и камо претходио братимљењу с „Турчином". Па и братство" по Христу тако исто млађе је од „пијења крви", јер је „братимљење и пијење крви" претходило и хришћанству међу нашим племенима. Кумство је дошло с хришћанством, а „братимљење и шишање" било је код наших предака пре кумства. Онако исто, као што је случајно уметуто, у песму о зидању Скадра, име Вукашина и његове браће: тако је исто створен црквом чин „братотворенија" за предхришћански српски обичај „братимљења". Ово пиће крви тако је старо, као што је стара „Пљувашка Воданова"; али ипак треба сачекати више материјала, па тек онда приступити решењу овога веома старог и знатног обичаја нашег народа „побратимства".

1884 г.

П. Срећковић.

---

(1) Још ћу напоменути, да у Карловачкој патриаршијској библиотеци има рукопис под № 3631 „чинъ братотворенїа".

ДОДАТАК
„ЧИНУ ПОБРАТИМСТВА"

У руском журналу: „Чтенія въ обществѣ любителей духовнаго просвѣщенія", који излази у Москви, у књизи за месец фебруар године 1883, епископ Порфирије напечатао је чланак под називом: „Афонскіє книжники" (стр. 142 до 189), и у овоме чланку (стр. 160—177) навео речи некаквог грчког проповедника из свршетка XVIII века, који вели: „Шта ли ћу рећи и о гнусном богупротивном и на зло измишљеном побратимству? Чујте љубазни, и дивите се безобразлуку и безстраховању пред Богом онога, који је напечатао чин побратимства. Он (који је напечатао) вели: „нека се зна, да је овај чин (побратимства) забрањен црквеним и царским законима; но ми смо наштампали зато, што смо га нашли у многим другим књигама". Чујеш ли шта говори овај трипут проклети? Он одговара, да је овај чин забрањен и црквеним и царским законима, па ипак не покоравајући се тим законима, печата га. Зар није била надлежна наша црква да излије свој праведни гњев на овога најбезаконијега штампара? Заиста је требало и дрзкост његову казнити и његову књигу осудити и свештеницима строго заповедити, да је не купују" и т. д. Још важније за расправу о побратамству оно, што епископ Порфирије, по овоме случају, пише на стр. 177. Порфирије вели: „Ја имам треб-

ник *(Ευχολόγιον)* исписан на пергаменту на крају VII или у почетку VIII века. У њему нема молитава о побратимству *(ἀδελφοποιΐα)* па чак није ни поменуто. У првом атонском не црквеном уставу 971 г. (правило 14) „забрањено је светогорским калеђерима ступати у сьүадьство или побратимство с мірѣнинмь. Ако су неки од њих већ то пређе урадили, то отьнюдь да они (калуђери) не ходе у куће њине (мірѣнь), да не обедају, да не ужинају, да им не иду у гости".

Ову је забрану (од 971 г.) повторио и цар Мануило год. 1406: „Ни један калуђер не сме одлазити из Св. Горе и ступати у сьүадьство или у потратимство с мірѣнинмь. Јер то не приличи калуђерима, који се одрекли и од деце и од отаца и најкраће од свију, који су им блиски по крви. Ако су неки то пређе урадили, онда отьнюдь да не иду у њине куће и да не обедају ш њима нити да ужинају и чак да им не иду у гости и да им не завештавају и'а што као својим наследницима". „И тако Грцима је било познато побратимство 971 па и 1406 године. Оно је код њих било и доцније, па и са црквеним благословом. За таква побратимства знао је више-споменути проповедник, али их није одобравао, од све прилике с тога, што се Грци у црквама братимили, а у кућама „сватали се" са женама, кћерима, слушкињама (својих) побратима. Још и данас у Цариграду склапају се у част светих тако назвали аделфати. Неки нуријаши договоре се у некој црквн да светкују празник свога светога и да оките његову икону, па се зато називљу кумовима или побратимима. Но да ли им се чита у цркви каква молитва, то не знам.

Таква је примедба о побратимству овога чувеног зналца Византијске Историје.

Додајем овде још ово:

[illegible]

[illegible]

[illegible] ὁ ἱερεὺς καὶ ἄρχεται τὸ Τρισάγιον. Παναγία Τριάς. Πάτερ ἡμῶν. Ὅτι σοῦ ἐστιν. Καὶ μετὰ ταῦτα λέγει ὁ ἱερεὺς Τροπάριον σου. Σῶσον κύριε [illegible] καὶ εὐλόγησον τὴν κληρονομίαν σου. [illegible] μέλλοντες ἀνάπτεσθαι εἰς ἀδελφικὴν ἑνότητα, ἐπιθέντες τὰς χεῖρας αὐτῶν ἄνωθεν τοῦ θείου Εὐαγγελίου, προσυπογραφισθέντος τούτου καὶ τεθέντος ἐν τῷ [illegible] κρατοῦσι δὲ καὶ εἰς χεῖρας αὐτῶν κηροὺς ἁπτομένους. Ὁ δὲ ἱερεὺς λέγει ὡς ἄνωθεν εἴρηται τὸ Σῶσον κύριε τοὺς δούλους σου, καὶ τῆς τυχούσης ἡμέρας τὸ τροπάριον.

Δόξα. Ἀπόστολοι ἅγιοι. Καὶ νῦν. Τῇ πρεσβείᾳ κύριε καὶ αὖθις τὴν μεγάλην συναπτήν. Ἐν εἰρήνῃ τοῦ κυρίου δεηθῶμεν.

Ὑπὲρ τῆς ἄνωθεν εἰρήνης.

(1) Ιδε 494 σελίδα.

Ὑπὲρ τῆ εἰρήνης.

Ὑπέρ τοῦ ἁγίου οἴκου τούτου.

Ὑπέρ τοῦ ἀρχιεπισκόπου.

Ὑπέρ τῶν δούλων τοῦ Θεοῦ τῶν προσελθόντων εὐλογηθῆναι ἐν αὐτῷ καὶ τῆς ἐν Θεῷ αὐτῶν ἀγαπήσεως, τοῦ Κυρίου δεηθῶμεν.

Ὑπὲρ τοῦ δωρηθῆναι αὐτοῖς τῆς ἀποστολικῆς ὁμονοίας τὴν ἐπιγνωσιν, τοῦ Κυρίου δεηθῶμεν.

Ὑπὲρ τοῦ παρασχεθῆναι αὐτοῖς πίστιν ἀκαταίσχυντον, ἀγάπην ἀνυπόκριτον τοῦ Κυρίου δεηθῶμεν.

Ὑπέρ τοῦ καταξιωθῆναι αὐτοὺς ἐγκαυχασθαι ἐν τῷ τιμίῳ σταυρῷ τοῦ Κυρίου δεηθῶμεν.

Ὑπέρ τοῦ ρυσθῆναι αὐτούς τε καὶ ἡμᾶς ἀπὸ πάσης θλίψεως, ὀργῆς καὶ ἀνάγκης.

Ἀντιλαβοῦ, σῶσον, ἐλέησον.

Τῆς παναγίας ἀχράντου.

Εκφώνησίς. Ὅτι πρέπει σοί πᾶσα δόξα.

Τοῦ κυρίου δεηθῶμεν.

Κύριε ὁ Θεὸς ἡμῶν, ὁ πάντα πρὸς σωτηρίαν ἡμῖν χαρισάμενος καὶ ἐντειλαμενος ἡμῖν ἀγαπᾶν ἀλλήλους καὶ σογχωρεῖν ἀλλήλων τὰ παραπτώματα, αὐτοὺς καὶ νῦν δέσποτα φιλάνθρωπε, τοῦς δούλους σου τούτους τοὺς πνευματικῇ ἀγάπῃ ἑαυτοὺς ἀγαπήσαντας, προσέλθόντας τῶ ναῷ σου τῷ ἁγίω ὑπὸ σου εὐλογηθῆναι, χαρίσαι αὐτοῖς πίστιν ἀκαταίσχυντον, ἀγάπην ἀνυπόκριτον, καὶ ὡς ἐδωρήσω τοῖς ἁγίοις σου μαθηταῖς τὴν σὴν εἰρήνην, δώρησαι καὶ τούτοις πάντα τὰ πρὸς σωτηρίαν αἰτή κατα καὶ ζωὴν τὴν αἰώνιον. Ὅτι ἐλεήμων καὶ φιλάνθρωπος Θεὸς ὑπάρχεις καὶ σοι τὴν δόξαν ἀναπέμπομεν, τῷ πατρὶ καὶ τῷ υἱῷ καὶ τῷ ἁγίῳ πνεύματι.

Τοῦ κυρίου δεηθῶμεν.

Κύριε ὁ θεὸς ἡμῶν, ὁ παντοκράτωρ, ὁ ποιήσας τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν καὶ τὴν θάλασσαν ὁ ποιήσας τὸν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα σὴν καὶ ὁμοίωσιν, ὁ εὐδοκήσας τοὺς ἁγίους σου μάρτυρας Σέργιον καὶ Βάκχον ἀδελφοὺς γενέσθαι, οὐ δεσμουμένους φύσεως δεσμῷ(1) ἀλλὰ πίστεως τοῦ ἁγίου πνεύματος τύπῳ. Αὐτὸς δέσποτα κατάπεμψον τὸ ἅγιόν σου πνεῦμα ἐπὶ τοὺς δούλους σου τοὺς προσελθόντας ἐν τῷ ναῷ τούτῳ εὐλογηθῆναι χάρισαι αὐτοῖς πίστιν ἀκαταίσχυντον, ἀγάπην ἀνυπόκριτον ἀμισήτους καὶ ἀσκανδαλίστους εἶναι πάσας τὰς ἡμέρας τῆς ζωῆς αὐτῶν πρεσβείαις τῆς ἀχράντου σου μητρὸς καὶ πάντων τῶν ἁγίων. Ὅτι σοῦ ἐστὶν ἡ βασιλεία καὶ ἡ δόξα τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας.

Εὐτρεπισθέντος δὲ τοῦ τετραποσίου ἐν μέσῳ τοῦ ναοῦ, τίθησιν ἐπάνω τὸ ἅγιον εὐαγγέλιον καὶ ἀσπάζονται τὸ ἅγιον εὐαγγέλιον καὶ ἀλλήλους. Εἶτα ψάλλει ὁ ἱερεὺς τῷ συνδεσμῷ τῆς ἀγαπης δυνέδμενοι οἱ ἀπόστολοι τῷ δεσπόζοντι τῶν ὅλων ἑαυτοὺς χριστῷ ἀναθέμενοι, ὡραίους πόδας ἐξατενίζοντο εὐαγγελιζόμενοι πᾶσιν εἰρήνην.

Ὁ ἱερεύς. Ἐλέησον ἡμᾶς ὁ θεὸς καὶ τὰ λοιπά (2).

1) Требник (молитвеник).
2) Побратими (браћа).
3) Требник (молитвеник).
4) Обред побратимства духовног.

(1) У рукопису погрешно θεσμῷ?
(2) [illegible] сам г. Атанасију Васиљевићу Васиљеву за овај посао.

5). Нека је знано да овај обред, и ако га црквенски и царски закони забрањује да се свршава, ми штампамо као што смо и у многим другим књигама нашли.

6). Благосиља свештеник и почиње **трисвјатоје**. Пресвјатаја Тројице. Оче наш. Јако твоје јест царство. За тим свећеник говори тропар: Спаси Господи слуге твоје и благослови достојаније твоје. А они што ће ступити у братско јединство (побратимство) полажући своје руке на божанствено Јеванђелије које стоји положено на налоњи држе у рукама упаљене свеће. Свештеник говори, као што је горе речено: Спаси Господи слуге твоје, ... и тропар дана.

7). Слава. Апостоли свети.

И всегда. Заступи Господе велико јединство.

Миром Господу помолим сја.

О свишњем мирје.

О мирје.

О свјатјем храмје сем.

О преосвјашченејшем Архијепископје.

О рабје Божијих приходјашчих благословитисја во својеј и **къ Божіе** љубви, Господу помолимсја.

О дароватисја им познанија апостолскаго јединенија, Господу помолимсја.

О дароватисја им непостидне вјерје и љубви искреней, Господу помолимсја.

О сподобитисја им хвалитисја в честњем крестје, Господу помолимсја.

О избавитсја им и нам от вјсакија скорби, гњева и нужди.

Заступи спаси помилуј

Пресвјатија, пречистија.

Возглас: Јако тебје подобајет всјакаја слава.

Нови ред. Господу помолимсја.

Господе Боже наш, који си нам све ради спасења дао

и заповиједио да љубимо један другог и да опраштамо грехове један другоме, и сада владико човекољубиви, ове рабе своје, који се духовном љубављу љубе и који су дошли у твој свети храм да их ти благословиш, подари им веру незазорну, љубав нелицемерну, и као што си даровао твојим светим ученицима свој мир, даруј и њима све што је нужно за спасење и живот вечни.

Јако милостив и човекољубец Бог јеси и тебје славу возсилајем оцу, и Сину и свјатому Духу.

8). Господу помолимсја.

9). Господи Боже наш вседржитељу, који си створио небо и земљу и море, који си створио човека по своме образу и подобију, који си благоволео да твоји свети мученици Сергије и Бакон браћа буду, не везане природном везом већ типом вере светога Духа, ти владико пошљи Духа светог на ове своје рабе који су дошли у овај свети храм за благослов; даруј им веру непостидну, љубав нелицемерну, да се неомразе и несаблазне у свима данима живота њиховог. (Нека им је на помоћ) заступништво твоје пречисте матере и свију светитеља. Јако твоје јест царство и сила и слава оца и Сина и свјатаго Духа всегда ниње и присно и во вјеки вјеков.

Поставивши налоњу на средини храма ставља се одозго Јеванђелије и (они) целују свето јеванђелије и (целују се) узајамно. За тим свештеник пева: везом љубави спојени апостоли владици свију Христу себе предадоше чистим ногама ходише проповедајући свима мир.

10). Свештеник. Спаси нас Боже и т. д.

БЕСЕДА

НА ДАН ХИЉАДУГОДИШЊЕ СВЕТКОВИНЕ СЛОВЕНСКИХ АПОСТОЛА СВ. ЋИРИЛА И МЕТОДИЈА.

ГОВОРИО

П. С. СРЕЋКОВИЋ [1].

Поштована браћо и сестре!

Пре хиљаду година, на данашњи дан, преминуо је у Велеграду арх. моравски и панонски, Солуњанин Методије. Морављани су га жалили и оплакали; латински се свештеници радовали и веселили, а остали словенски народи или су то чули или не чули, или несу били покрштени, па за то нису ништа ни знали.

И гле чуда! Тај сарањени архијереј и старац после хиљаду година повео за собом све словенске народе те му се данас служи служба и слави га сав словенски свет од источног океана до р. Њемена и Петрограда; од леденога до Јадранскога мора, од Цариграда и Солуна до Судетских и Рудних планина; славе га: у Чешкој, Моравији, Словачкој, Лужици, Хрватији, Славонији, Срему, Бачкој, Банату, Барањи, у крајиској, Горици, Истрији, Далмацији, Блгарији, у Краљевини Србији и Маћедонији, у Црној Гори, Бо-

---

(1) Ова је беседа говорена год. 1885, апр. 6. на дан хиљадугодишњице св. Методија, на пијаци, пред великом школом, у 4 сата после подне.

сни, Херцеговини и Великој, Малој, Црвеној и Белој Русији. Преко сто милиуна словенске браће и сестара, данас му се моле у храмовима, веселе се, радују се, узајамно поздрављају се. Преко сто милијуна данас дише једном душом, исказује једне мисли, одушевљава се једном идејом и тежи своме словенском идеалу. Кад је ово овако после хиљаду година, а да какво је било стање стање словенских народа за време Методија т. ј. пре хиљаду година?

I.

„**Вѣдѣти подобаѥть**“ вам браћо и сестре, да су „**Словени ѥдьнь род**“. Од насиља „**нашедшихъ**“ на њих народа, разишли се по странама лица земљинога и назвали се разним именима: Морoване. Чехи, Лехи, Словане, Срби, Хорутане, Кијевљане, Пољчне, Радимичи, Вјатичи, Травуњане Хумљане, Хрвате, Смолене, Опољане, Берсите, Бојке, и т. д. и т. д. Арапски писци казују, да се словенски свет делио на многобројне родове и племена, и да је свако племе и сваки род имало свога кнеза или жупана. То исто причајући византински писци додају, да међу словенским племенима влада анархија и атактија; да власт црпи своју снагу из гомиле, да живе у кавзи и омрази, да што данас једни реше сутра други покваре; да су разсејани, па им од тога и дају име Разсијани и т. д. Да та многобројна племена словенска живе на просторији од Волге до балтијског мора и од р. Лаба до Цариграда и јадранског мора; да су многобројни као мравињаци, с чега их називљу мирмидонима. На њих нападају у јужној Русији Печењези, Половци, Волгари и други чергарски народи. На Лабу на њих нападају Немци; у јадранском Приморју на њих нападају Сарацини, Грци и Млечићи, а у Подунављу и Посављу Фруги и Блгара. Она племена брдовитих покрајина трачког полуострова, која имају своје жупане, подчињена су византинском цару и морају под

грчком командом да ратују у Азији противу Сарацима (¹), а у Евопи противу свију непријатеља империје. Најпосле да немају своје књиге ни азбуке.

На тој огромној просторији, коју насељавају словенска племена, нигде не видимо самосталну и организирану државу; нигде не видимо склопљену снагу од више племепа. Словени живе родовима, племенима изложени нападти са свију страна, а две огромне царевине — западна и источна им прете, да их физички и морално, поплаве, јер је онда владало убеђење како на истоку, тако и на западу, да се само може Бог хвалити и да се могу књиге писати на грчком или на латинском језику (три језична јерес).

На истоку влада језик грчки, а на западу латински. Нови пароди, који су подигли државе на развалинама западне римске царевине усвоје језик латински. Карл Велики краљ франкски подчини сва романска и немачка племена, крунише се у Риму и вазпостави западну римску царевину. Он освоји и сва јужна словенска племена до граница источне римске царевине. Источна граница његове државе постаде му наш Београд, а његови Фрузи даду име Фрушкој гори у Срему. С војском поведе немачко свештенство са латинском књигом и мисом, па огњем и мачем покрсти освојена словенска племена, постави им за свештенике Немце; многа села и општине испоклања манастирима и удари на њих терете, дације, десетак и друге намете. Ови завојевани и на силу покрштени Словени морали су слушати мису на латинском, а ови опет у византијској царевини, на грчком језику.

Како једни тако и други сматрали су словенска племена као варваре и дивљаке као робове и безбожнике (²).

(¹) В. Васиљевски. у Летопису књига 129.

(²) Фруги су убијали словенску децу и месом убијених ранили своје псе.

Такво несрећно стање није се могло подносити. Појаве се устанци на све стране. Грозни поступци најпре приморају западне Словене да се избаве.

Мудар, храбар и витешки кнез Ратислав у Моравији устане, у више битака порази Немце и године 862 Моравија постане моћна и снажна словенска држава на западу, Растислав ослободи земљу од ига немачког, али није умео ни могао да се ослободи ропства духовног. У Моравији остало латинско свештенство, па је цедило народ економно, а политички радило на издајству земље као агенти римског императора а као свештеници латинскога папе. Моравци несу разумевали јеванђеље нити имали вајде од Христове науке, јер несу разумевали латинског језика.

Како би то било лепо да су они имали своју азбуку, своју књигу, па да су научени њини синови и браћа, да они проповедају Христову веру и науку. „Словенску реч писали су грчким и латинским писменима". Моравци несу трпили туђинске свештенике, ни њину службу, а свештенство је опет држало да се не може и не сме наука Христова проповедати на словенским језику. Словени су опет имали своју памет, свој матерњи јесик, своје нарави и обичаје, па су хтели и могли слушати веру Христову на своме језику, како је Грци слушали на своме; али несу имали међу собом научених Моравaца, који би им умели изнаћи азбуку, усавршити је и дотерати да постане орган словенског језика. Само словенска азбука и књига кадра је била изагнати из Моравске туђинце; само је рођена књига и наука кадра била приволети некрштене да се крсте; само је свога језика књига и наука кадра освестити словенска племена, подићи их и избавити. Али где је тај научени муж, који би им помогао у невољи?

II.

Надам се, да нема Србина, који зна књигу а да не би знао, да су се српска племена населила — по дозволи цара

Ираклија — у солунској области. Живећи у друштву и непрекидном додиру с Грцима, она се најпре и покрстила. Та су племена имала своју „Глаголицу“; она су прва превела њоме јеванђеље на словенски језик, јер су онда сва словенска племена говорила готово једним језиком. У селу „Постолу„(¹) имала су цркву називајући је „божија црква“(²) — како гласи народно предање.

Године 862 били су у свађи римски папа и цариградски патриарх. Како први тако и други употребе сву своју снагу да подчине под своју власт западне и јужне Словене. Кнез моравски Растислав нађе се у највећој невољи. Он се није могао избавити туђинштине, нити уздићи словенштину, него ли тиме, да словенски језик постане књижевним и црквеним језиком. У Моравији су знали о глаголици у области солунској. За то „Растислав кнез моравски **съвѣть сътвори съ кнеѕы своими мораваны** Коцелом панонским и Светоплуком њитранским и пошље посланство византијскоме цару Михаилу говорећи:

„Наш народ одрекао се многобоштва; држи се закона Христовог; али немамо учитеља, који би нам разложио на нашем језику истиниту науку Христову и закон божији, па би се онда на нас угледале и друге словенске земље. Нама су дошли мнозина учитеља — хришћани — из Латина и из Грка, ииз Немаца, па нас уче различно; ми смо Словени проста чеда, и немамо који би нас упутио на истину и смисао протумачио. Пошљи ни такве мужеве, који би ни исправили свaку правду. Царе! пошљи ни епискупа и учитеља“. Тим начином смисли да се избави латинског језика. Цар(¹) искупи државни збор. Једногласно нађу, да су у стању тај позив из-

(¹) Апостолу.

(²) Алахклиси.

(¹) Михаило III.

вршити само два брата Солуњанина: Константин филозоф и његов брат Методије.

Тко су били ова два брата? Они су били „рода отъ обоюдоу ... велми добра и цестна, ꙁнаема первѣе богомь, царемь и всею солоуньскою страною“. И Грци любаше ихъ изꙁь дѣтьска“. Из овога јасно излази, да су они били Словени. У Цариграду је царовао дете цар Михаило III. Да би цар имао другара, Лавов рођак Теоктист и два прва званичника царства, — Словени Варда и Василије узму млађег брата Константина у двор. Њега су учили најученији професори царевине, чувени Грци — Фотије, Лав и др. Константин сврши: граматику, Омира, геометрију, риторику, диалектику, астрономију, музику, све вештине, богословске и философске науке. За одличне успехе добије име философ и постане библиотекар св. Софије.

За Методија вели се у његовом животопису: „у наше дане, због нашега — словенскога — народа, о коме се није нико бринуо, створи нам Бог учитеља Методија“ .... који је надмашио све учитеље „словенском радњом“ и био „делатељ словом“ (²) — разуме се словенским. Цар му даде „дрьжати словеньско“ књажевство, прозирући да ће бити „учитељ словеном̑ь“. Где је била та словенска кнежевина, ми немамо података, али у сваком случају, то је била кнежевина солунске области. „Много година“ он је био кнезом словенске кнежевине „и оуꙁрѣ мльвы многы беꙁумслениы и роптаниїа“, што значи, да су на њега устали Грци због његове љубави према Словенима и према словенској књежевности. Методије „аꙁбысть книженїа“, обуче се у црне ризе и ступи у калуђере. Они су још пре 862 г. већ били познати: један као највећи књижевник и класички

(²) Никада Грци не би могли знати тако словенскога језика, како су га знали ова два брата — Словенина.

изображен философ, а други као практички трудбеник и раденик у Словенији.

Константин је поразио у Цариграду јерес Апијеву; за овим га је цариградска влада слала заједно с братом Методијем Сарацинима и Козарима, одклен су се вратили као победиоци донесав собом мошти св. папе Климента. Костантин се после тога био предао науци, а Методије постао игуман Полихронског манастира на обалама мраморнога мора. У том их стању затече ова 862 година. Варда и Василије Маћедонац, пошто их државни збор изабрао за учитеље моравске израде те их цар позове. Кад су стали пред цара он им рекне:

„Ви сте Солуњани, а сви Солуњани говоре чистим словенским језиком. Нико други није кадар извршити молбу моравског кнеза Растислава, него-ли ви“.

— Словени немају своја писмена, па ко ће писати њину беседу на води?

— „Ти им створи писмена“, добије одговор од цара философ Константин.

У овоме одговору види се тежња два Словенина Варде и Василија да Словени добију писменост, али се у стварању писмена види тежња, да словенска писмена наличе на грчка писмена. Философ Константин заиста створи слова тако, да из грчке азбуке узме 23 писмена, а из „словенске глаголице“ опет 14 писмена. Тим писменима почну писати свете књиге започевши овим речима: „Испрьва беше слово“, а реч Словени и долази од речи слово.

Ето како је постала „Кирилица“. Константин философ овим начином изравна језик словенски са језицима грчким и латинским. Словенски језик постане орган вере, мишљења, науке и закона“ и Словени се уврсте у велике народе, који славе Бога својим језиком“. Са словенским књигама и оду

оба брате у Моравију кнезу Растиславу, прикупе ученике, заведу школе, троношу цркве и почну служити литурђију на словенском језику: „и радосни бише Словени, кад чуше хвалу Богу на своме језику".

III.

Моравска држава по црквеној деоби спадала је у област папе римског. Али са службом словенском, Моравци оставе свештенике туђих језика и приме своју службу и учитеље. Од ове минуте латинско свештенство, постане крвни непријатељ Константина и Методија. Оно употреби свакојаке интриге, само да их порази. Не имајући другога узрока, а верујући да се Бог сме славити само на три језика оно нападне на наше просветитеље говорећи: „Бог се сме славити само на три језика: јеврејском, латинском и грчком, на којима је била изречена Христу смртна пресуда Пилатова, написана на крсту; а на словенском језику не сме се славити Бог".

Смирена браћа Солуњани одговоре им: кад је св. дух сишао на апостоле, они су говорили разним језицима, значи, да се Бог сме славити на свима језицима.

Кад у томе несу могли успети Латини оптуже и Константина и Методија папи, да су јеретици, да су се увукли у туђу црквену област, да криво уче и проповедају. Папа Никола I највећи противник цариградског патријарха Фотија, позове их на суд у Рим.

Они се крену у Рим из Моравске преко словенских племенских жупанијских државица Панонције, Посавља и Приморја (867 г.). Тада се крстио кнез Будимир и многи други кнежеви и народ српски.

У Млеткама — вели се у једној старинској књизи — латински попови нападну на Константина, као „вране на сокола", говорећи:

— „Кажи ни, како си створио књиге Словенима, кад то пре тебе несу урадили ни апостоли, ни римски папа, ни Григорије Двојеслов, ни Јероним, ни Августин, ни св. оци ни нико други? Ми знамо само три језика, на којима се слави Бог!

— Зар Бог — одговара им Константин — не орошава даждом читаву земљу? Зар сунце не грејe подједнако све људе? Зар ми сви не дишемо једним ваздухом? Како вас није срамота да браните само три језика, а остали народи — велите — зар да остану неми и глуви? Зар њима књигу Бог не може дати? То би значило, да је Бог завидљив, па им не да да прогледају и да се освесте? Није то истина да се Бог сме славити само на три језика. Ми знамо много више народа, који имају књиге на своме језику и сваки од њих својим језиком хвали и слави Бога, на пр. Јермени, Перси, Готи и др. Христос је заповедио: „шедше научите све народе".

Из ових речи философа Константина видите, браћо и сестре, да су словенски просветитељи још у IX веку били највећи борци идеје националности, кад на западу нови народи о томе несу имали ни појма, јер су сви слушали службу на туђем језику. Том идејом руковођени наши просветитељи смело су отишли у Рим. У том времену премине у Цариграду цар Михаило а зацари се Словенин Василије Маћедонац.

У Риму је био преминуо папа Никола, а њего нис камен Адриан II предусретне најсвечаније словенске учитеље. Тако је папа урадио с тога, 1) да не би увредио цара Василија 2) да Ростислав, Коцел и Светоплук не одбаце римску духовну власт и да се не подчине цариградском патриарху, као што је урадио српски велики жупан Мунтимир[1] и 3)

[1] Кукљевић: Codex Diplom. I. pag. 58. Joannes (VIII)... Montemero duci Salvinicae ..... admonemus te, ut progenitorum tuorum

за то, што је држао страну патриарха Игњатија. Како у словенским књигама није било јереси, Адријан их благослови и оправда Константина и Методија. Они су у Риму остали две године. Ту се Константин разболе, закалуђери, добије име Кирило, препоручи брату да продужи учење на словенском језику и 14 фебр. 869 г. умре у Риму.

Словени Паноније и Моравије тако су ватрено желили повратак Методија, да кнез Коцел напише Адријану писмо. Папа га отпусти и пошље по њему писмо Коцелу, Ростиславу и Светоплуку, у коме хвали словенску службу, а при крају (писма) додаје: да се свагда на служби најпре прочита јеванђеље на латинском или грчком језику, а после на словенском.

Методије се поврати и настани у држави кнеза Коцела (870 г.), јер се у Моравији по несрећи догодио преврат т. ј. побунио се Светоплук противу свога стрица Ростислава, ухватио га и предао Немцима, који му ископају очи од чега и у брзо умре. Немачке пак владике: салцбуршки Адалвин, фрајзигенски — Ханон и пасавски — Ерменрих нападну на Методија, заробе га, осуде, избију и пошљу у заточење у Швапску. Тамо је св. Методије провео на мукама, у тавници, три године дана. Нови папа Јован VIII (874) ослободи Методија. Њега изнова са раширеним рукама дочекају Моравци. За време његовога архијепископовања у Моравији, Светоплук рашири границе моравске државе од Баварије до руских граница и до Јадранскога мора. Овда је Методије покрстио чешкога кнеза Боривоја и Лудмилу, и словенску службу примили Словени западни и јужни. Изгнано немачко свештенсто оптужи Методија папи, да он шири на све стране словенску службу и да неће да зависи од Рима. Не испитујући ствар,

se[illegible] [illegible]rem, quantum potes, ad Pannoniensium reverti studens [illegible]ecesim et. c.

папа Јован VIII у писму на Методија вели: „Чули смо, да ти свршаваш литурђију на варварском (словенском) језику. То ти забрањујемо. Служићеш литурђију на латинском или грчком језику, а словенски можеш само с народом беседити". Светоплуку папа заповеди да пошље Методија у Рим, што овај и учини. Методије се врати из Рима оправдан (880 год.).

Кад несу успели немачки свештеници да га сатаре у Риму, они употребе интриге, да га заваде са Светоплуком. У томе су и успели за то, што Светоплук није био наравствен човек. Немци су на његове грехе гледали кроз прсте и поблажавали му, а строги Методије прекоревао га. У милост Светоплука увуче се Немац Викинг, постане епископ Нитре, и почини толико зала, да га архијепископ Методије одлучи од цркве и оптужи папи. Њега више несу нападали до смрти његове. Последњи пут он је служио службу на Цвети. Пред смрт, на питање својих ученика, кога оставља на место себе, одговори: „Горазда — Моравца" и издахну год. 885, апр. 6. Данас је равно хиљаду година од како је отишао на други свет! Тело његово саране у саборној цркви св. Богородице у Велеграду.

IV.

Писац живота словенских просветитеља вели за ова два брата: „Они су словенском писменошћу уврстили Словене у број великих народа, који својим језиком хвале и славе Бога". Шта управо значе ове речи, навешћу речи писца крсташких ратова, епископа Витријскога, по што су Латини били освојили Цариград и радили да православне народе полатине(¹). На питање: за што западњаци не могу да полатине Грке, овај владика Латинин, овако одговара: „Грци, како говоре, онако и књиге

(¹) Guisot, Historia Orientalis t. XXII. p. 230.

пишу. Они разумевају своје свештенике у цркви кад ови служе службу на њиховом књижевном језику. Тај њин књижевни језик у исто је време и њин говорни језик“. За то се ни један Грк неће да полатини, јер не зна, шта му Латинин поп чита у цркви.

Ово најбоље показује какве су огромне заслуге стекли за словенство — браћа Кирило и Методије, који чисто **словеньскы бесѣдоүють**, кад су Словенима створили на њином језику азбуку и писменост. Недогледне су послeдине њинога рада, јер од словенских малених, непознатих и незнатних државица IX века, посташе словенске државе. Ми данас видимо велику руску империју са огромном литературом по свима гранама наука, са више университета, лицеја, позоришта и сваковрстним напретком; негледећи на многобројне препреке, невоље и страдања, српско краљевство и две кнежевине; видимо да сви они словенски народи, који су очували „Кирилицу“, с њоме су очували и национану идеју, остали непоколебиви у вери и створили самосталне државе, а то и јесу представници словенства. Напротив, сви словенски народи, који или несу ни имали кирилицу, или је имали па напустили, они су или сасвим пропали као балтиски Словени или мало по мало пропадају. И то је у природи ствари. Језик се вазда назива: „матерњи“, а ко презре своју мајку, тај није у стању очувати ни народност.

Од свију европских раса и народа, словенски су народи после Грка и по примеру њином најпре почели писати на своме матерњем језику и на њему служити службу божију. Та њина писменост и књижевност IX века, постала је станац камен, на коме се развиле све народности словенске и на коме се развијају. Словенска је књига њима свима општи основ, на коме стојећи и узајамно подпомажући се, сви ће се народи словенски развити, а ни једна грана неће

угинути. Није дакле, како видите смисао словенске заједнице, да једни словенски народи друге уништавају, него је смисао у томе да се узајамно и према снази материјалној и духовној потпомажу и одрже, надмећући се ко ће више и боље припомоћи сталнијем учвршћењу словенском у световној борби за опстанак на основу идеје националности.

V.

Остаје још да се запитамо: шта је било са ученицима словенских ученика у Моравији по смрти архијепископа Методија?

Словенска служба и словенска књига отргне Латинима из руку тако богато, велико и многобројно духовно стадо, од кога се оно обогаћавало и живело. За то туђинско свештенство настану гладне године. Саможивост и среброљубље није му давало мира. За то се оно обрати римском папа. Наследник Јована VIII, заклети непријатељ свега, што је словенско, папа Стефан VI одмах забрани словенску службу; Методија прогласи јеретиком и баци на њега анатему. Светоплуку заповеди да казни све привржденике словенске службе и словенске књиге. На место Горазда у Моравији постави архијепископом Немца Викинга. Немачко свештенство победи и отпочне да гони Методијеве ученике. Главни су били: Горазд, Климент, Наум, Ангелар, Лаврентије и Савва. Било их је свега преко две стотине.

И Светоплук се удружи с Немцима.

Сви Методијеви ученици бише поапшени.

Изађе наредба да се сви прогнају из своје отаџбине преко Дунава. У путу су их војници немилосрдно мучили и гонили и босе, и голе, и гладне и жедне. Најпосле метну их на сплавове и пусте низ Дунаво. Милосрднији су били дунавски таласи: они притерају сплавове на десну обалу ду-

напску, и ученици Методијеви изађу на обалу, овде у Београду. Нама, браћо и сестре, Београђанима мора бити особита драга и мила радња наших праотаца Београђана. Они т. ј. праоци Београђани предусретну прогнане из Моравије ученике Методијеве са раширеним рукама и кнез Радислав обаспе их највећим почастима.

После братскога дочека и добивене заштите они се разиђу из Београда: једни у Блгарију, други по Медитеранеји и Дакији, трећи по земљама Илирика и Далмације т. ј. по полу независним српским жупанијама и „слово божије умножише". Српски кнежеви Мунтимир и други добију прилику, те покрсте непокрштене, и буде основана српска епископија рашка. Наум и Климентије оду у Ливанију р. Девола. Наум подигне храм св. Арханђела Михаила, а Климент постане охридски архијереј. Остали разиђу се по осталим крајевима.

Пре тога је цар Василије Словенин потврдио српске жупане (архонте) а сада српске племенске државице добију и народно свештенство. Ово народно свештенство одгаји, утврди, умножи и распростре словенску књигу са науком и службом божијом не само на словенском југу, него и код источних — руских — словенских племена. А у Моравији?

У Моравији под немачким ударцима најпре пропаде словенска књига и служба, а по смрти Светоплука, који је убио моравски словенски дух, пропаде и силна моравска држава. После вековне моралне смрти, утицајем остатака словенштине појави се чешки патриота Јан Хус, кога Немца и Латини спалише на огњу. Из његовога пепела поникоше највеће Слависте и оживотворише свесловенску идеју и мисао, која покрену све словенске народе, да у јединству духовно прославе дан смрти првог словенског архијепископа

Методија. Тек данас, на хиљаду година по смрти данашњег слављеника, излази нам верна слика читавога словенства.

После сеобе народа и пада западне, а преображаја источне римске царевине, нови народи заузеше земљиште обе империје. На новом земљишту затекоше Христову веру и просвету, која је предавана на језицима: грчком и римском. Сви народи западни Нормани и Ђерманци примише Христову науку на туђем њима неразумљивом језику, и осташе њини народну тами и мраку до свршетка XIV в. и XVI в. без народне мисли и идеје. Тек с преводом јеванђеља на нове језике: инглески, француски и немачки и то по паду византијске царевине, кад на запад пренесоше класичку науку бегунци и Византије, отпочеше се развијати национални језици. Ово је узрок, што су западни народи изгубили веома много што шта од своје народности а задоби већег маха свештенство са римпапством, тако, да и данас још латинска црква је највећи противник народности.

Друкчије стоји са православном црквом. Сама основана на националном језику, који је у исто доба и језик класички, она духом својим гаји и потпомаже националности, којима је предала Христову науку. Па словенска племена несу ни хтела примити Христову науку на неразумљивом грчком и латинском језику. Са ступањем на престо византински словенске династије, словенска племена југа примише Христову науку на своме рођеном језику и отпоче се развијати хришћанство заједно са идејом народности. Таквом правилном развитку била је на сметњи „тријезична“ јерес таме и мрака богослова западног хришћанства са папском влашћу на место Христове и Барске цркве. Словени и словенски учитељи оборише тријезичну јерес и створише словенску азбуку, књижевност, службу и науку. У друштву с Христовом науком разви се и идеја народности са свима особинама словенскога духа.

Основачи словенске науке и књижевности били су браћа: класички образовани философ Кирило и практички трудбеник кнез калуђер Методије. Ево за што су, од нових народа, први словенски народи почели књижевну мудрост својом азбуком и славити Бога својим матерњим језиком. И Бог је био вазда милостив према њима. Њих су сналазиле велике несреће и разна искушења, али су се они срећно спасавали.

Русију и руска племена освојише страшни Татари, а српска племена и јужно словенство освојише османски Турци. На свима покрајинама Словени потпадоше под туђ јарам. Али их од свију несрећа и преврата очува њихова словенска књига и православна вера на своме језику.

Благодарећи словенским учитељима и просветитељима, Руси очуваше идеју народности са кирилицом, збацише татарски иго и створи се словенски северни колос. Српска племена, на југу усвојивши своју словенску књигу створише краљевство и царство, архијепископију и патријаршију. Турци срушише српско царство, али национална књига и вера после толико векова ускрсе српску краљевину и самосталну кнежевину.

Па и они словенски народи, који по муци и невољи толико векова слушаху слово божије на туђем језику, угледајући се на своју браћу, и памтећи своје учитеље и просветитеље, ево су дошли к себи, усвојили националну словенску и .еју, и ево данас после хиљаду година, видимо их у заједници народносних следбеника словенских просветитеља и учитеља, св. Кирила и Методија, развијају свако своју народну књижевност и савијају гњездо свога словенскога духа. То су велика знамења времена! То су велике слике и прилике на словенском небу, — то су заставе истакнуте нашим просветитељима и учитељима — философом Кирилом и кнезом Методијем.

Ако је у реду, поштована браћо и сестре, изрицати свој суд, по успешном раду у прошлости о словенској будућности: онда се уздамо у Бога, уздамо се у свест словенских народа, да ћемо у најкраћем року дочекати, да видимо остварену солидарност и самосталност свију словенских народа, на славу словенског имена и племена и на хвалу наших — словенских учитеља и просветитеља св. философа Кирила и кнеза архијепископа Методија.

ИЗВОДИ ИЗ ЗАПИСНИКА

СРПСКОГА УЧЕНОГ ДРУШТВА.

ОДБОРИ.

I. За науке природне и математичке.

I састанак, 16 фебруара 1885.

Председник Љ. Клерић, чланови: Ст. Пантелић, Јован Мишковић, д-р С. Петровић, К. Алковић, д-р Милан Јовановић, Ј. М. Жујовић.

Бр. 1.

Г. д-р Сава Петровић саопштава садржину своје расправе: „О српским Рамондијама и о фамилији Циртрандацеа“, из које је читао главнија места. У њој су описане три српске феле од рода Ramondia, чији су представници нађени у Јевропи још само на Пиринејима и у Тесалији. Госп. д-р Панчић нашао је прву врсту R. serbica на Ртњу, а г. д-р С. Петровић нашао је у Јелашници и на Сувој Планини друге две врсте: R. Nathalie и R. permixta. За све три српске врсте интересантно је да успевају на вапненим стенама, докле су оне друге јевропске нађене на силикатима.

Одбор је с пажњом саслушао г. д-ра С. Петровића и решио, да се његова расправа штампа у друштвеном органу, заједно са приложеним јој сликама описаних врста биљака.

Бр. 2.

Председник јавља скупу, да новоизабрани чланови г.г. Tietze, Н. Вујић и К. Миловановић из Беча и С. Брусина из

Загреба захваљују на избору и да су неки од њих послали, а неки обећали послати друштву своја дојакошња књижевна издања.

Бр. 3.

Председник ставља на претрес овај предлог г. Ј. Жујовића.

„Да би свезе које српско учено друштво већ има са неким страним ученим друштвима постале што узајамније и стварније;

„Да би се такве везе што више разгранати могле;

„Да би наши радови и страним научницима могли долазити до знања;

„Да би се страни свет обавештавао, колико се у српском народу развијају науке, књижевност и уметност;

„Да би, тако, српски народ узео већег удела у општој култури;

предлажем:

1.) Да српско учено друштво издаје један орган, у коме ће се на страним културним језицима: енглеском, француском или италијанском, саопштавати они српски радови, који заслужују да се изнесу пред светску критику;

2.) Да тај орган излази, по могућству, периодично, како би се тиме осигурала веза и размена књижевних издања са већином страних стручних друштава;

3.) Да се за исти из свију одсека ученога друштва изабере редакциони одбор, који ће се са управом и секретарем друштвеним бринути о свему, што се овога органа тицало буде.

Одбор је после дужег већања једногласно усвојио овај предлог у начелу, и решио умолити управу, да позове и остале одсеке, да о томе предлогу искажу своје мишљење.

Бр. 4.

Председник изјављује, како према пословнику и овај одсек српског ученог друштва треба да изабере себи сталног пословођу.

Одбор је за таквог изабрао г. Ј. М. Жујовића.

II састанак, 13 марта 1885.

Председник Љ. Клерић, чланови: д-р Ј. Панчић, С. Лозанић, д-р М. Јовановић, П. Живковић, пуковник Ј. Мишковић, д-р Л. Стефановић, Ф. Хофман, Ј. М. Жујовић, Св. Ивачковић и секретар Јован Бошковић.

Бр. 1.

Др. Ј. Панчић саопштава, да је у год. 1883 путовао по други пут по Бугарској, по линији Лом-Паланка — Берковац — Ком — Софија — Карило — Самоков — Чудер — Рило — Дубница — Витош — Цариброд, и подноси написани други прилог Грађе за флору кнежевине Бугарске, у коме су побележена његова ботаничка промятрања на томе путу.

Одбор решава да се овај прилог штампа у Гласнику српског ученог друштва, као наставак пређе већ издане Грађе за флору кнежевине Бугарске.

Бр. 2.

Г. Ј. М. Жујовић, који је са г. д-р Л. Докићем имао задовољство пратити г. д-ра Панчића на његовоме другом путу по Бугарској, говорио је о геолошком саставу кнежевине, нарочито о околини горе поменутих места, изјавив, да је отуда донео у геолошки кабинет вел. школе и проучио једну збирку стена, а тако исто да је прошлог лета имао прилике проучити и збирку што су је Ami Boué и Viquenel тамо сакупили, а која до сада још није описана.

Одбор изјави жељу, да г. Ј. М. Жујовић напише за Гласник расправу о геологији Бугарске, која би са г. Панчићевом расправом о флори ваљало да се штампа.

Бр. 3.

Г. Љ. Клерић држао је интересантно предавање о кретању течности у судовима, у коме је изложио и неколико својих оригиналних опита по овоме предмету.

Одбор је са великом пажњом саслушао то предавање, које је трајало готово читав час и решио: да се у Гласнику

штампа г. Клерићева расправа О уздужном профилу сталног хидрауличног притиска, чију је садржину у предавању саопштио.

Бр. 4.

Председник одбора јавља, да загребачка академија не може ове године држати заказани састанак јужно-словенских научника и књижевника, па ставља на претрес питање, да ли би српско учено друштво требало такав састанак код нас да приреди?

После дужег разговора одбор је једногласно решио: да наше учено друштво узме на се организацију јужно-словенског збора у Београду, и да поради код владе што је потребно.

III састанак. 8 маја 1885.

Били су: председник Љ. Клерић, чланови: д-р Ј. Панчић, К. Алковић, С. Лозанић, М. Леко, С. Ивачковић, Ф. Хофман, Ј. Жујовић, секретар друштва Ј. Бошковић.

Бр. 1.

Пословођа чита реферат г. г. пуковника Драгашевића и Мишковића о делу г. А. Алексића: Мачва са нарочитим погледом на поплавне прилике.

Оба су референта сагласна у мишљењу, да се овај спис прими за Гласник ученога друштва.

Одбор усваја мњење г. г. референата

Бр. 2.

Секретар друштва г. Ј. Бошковић чита писмо г. Т. Стојановића књижара из Ваљева, у коме се нуди, да за Гласник ученога друштва изради прво „Биолошки речник“ па после „Математичко-физички речник“, и у коме излаже план тога рада.

Присутни чланови природно-математичнога одсека, у подужем разговору, сагласили су се: да терминологијски речник егзактних наука ваља да је резултат заједничког рада стручњака по појединим наукама и по филологији, и да се

за такав речник могу, зар, за сада, израђивати само поједини одломци као материјал.

Похваљујући ревност и предузимљивост г. Т. Стојановића одсек је решио: да му се понуда не може примити и да се спрам њега не сме ничим ангажовати, јер одсек оцењује и прима за издање ученога друштва само готове радове.

Бр. 3.

Г. Ј. М. Жујовић у име своје и у име другог референта г. д-ра Л. Лазаревића изјављује, да је г. Д. Ружић свој чланак „О Амфиоксусу" и т. д. поправио према њиховим главним примедбама.

Одбор решава, да се овако поправљени чланак г. Д. Ружића штампа у Гласнику.

IV састанак, 18 јуна 1885.

Председник Љ. Клерић, чланови: Ј. Пецић, К. Алковић, д-р М. Леко, д-р М. Јовановић, Петар Живковић, Св. Ивачковић, С. М. Лозанић, Ф. Хофман и секретар Јован Бошковић.

Бр. 1.

Оверава се записник пређашњега састанка.

Бр. 2.

Расправе: а) О теллуричним струјама, и б) Електрицитет као један облик силе — дају се на оцену г. К. Алковићу.

Бр. 3.

„Правила за први састанак јужно-словенских књижевника 1886 у Београду" по кратком претресу бише усвојена.

II. За науке философске и филолошке.

I састанак, 8 марта 1885.

Били су: председник А. Васиљевић, чланови: М. Ђ. Милићевић, Ј. Жујовић, д-р Ј. Туроман, Ђ. Малетић, Св. Вуловић, архимандрит Н. Дучић и Ј. Бошковић.

Бр. 1.

Председник износи предлог управин: да састанак југословенских књижевника буде до године у Београду.

По претресу — усваја се.

Бр. 2.

Председник износи предлог природњачког одбора: да се изводи из појединих радова ученога друштва штампају у засебним књигама, на којем од главних језика јевропских.

По дужем већању одлучено би: да се предлог не прима, него да остане за сада дојакошња практика и даље, то јест, да се сваки чланак, поред оригинала, може штампати у изводу и па којем туђем језик', кад то дотични одбор нађе за добро.

Бр. 3.

Од Љ. Стојановића стигло је: „Неколико рукописа из царске библиотеке у Бечу: I. Један апокрифни зборник XVII столећа; II. Дамјанов зборник; III. Три српска јеванђеља XIII до XIV столећа; IV. Два зборника лекарија".

Предају се на преглед и оцену г. г. Ј. Бошковићу и Св. Вуловићу.

Бр. 4.

Поведе се реч о томе, да чланови друштва и овога одбора, г. г. Ђ. Малетић и М. Бан, навршују ове године 50 година свога књижевног рада, и како су они први од чланова друштва, који су то дочекали; па наста питање: хоће ли овај одбор у договору са управом, а према решењу овогодишњега скупа, чинити какве кораке за прославу поменуте 50-годишњице?

По дужем већању одлучено би предложити управи, да се овај догађај свечано прослави, и за тај случај бирају се у нарочити одбор, који ће израдити програм за светковину г. г. Ј. Бошковић, Св. Вуловић и д-р Ј. Туроман.

Бр. 5.

Ради избора говорника за тисућницу св. Метода одлучено би:

Да се сазове заједнички састанак двају одбора: овога и историчко-правничког.

II састанак, 27 маја 1885.

Председник А. Васиљевић, чланови: П. Срећковић, Ј. Бошковић, М. Ђ. Милићевић, архим. Н. Ружичић, В. Бакић.

Бр. 1.

Прочитан је записник I састанка и примљен је.

Бр. 2.

Прочитана су „Правила за састанак јужно-словенских књижевника у Београду 1886“, која је Управа српскога ученог друштва саставила.

Решено је, да се та правила штампају и раздаду свима члановима, па онда да се узму у претрес.

Бр. 3.

Саопштен је извештај Јов. Бошковића и Св. Вуловића о Рукописима из царске библиотеке у Бечу, које је послао Љ. Стојановић: а) Један апокрифни зборник XVII столећа; б) Дамјанов зборник; в) Три српска јеванђеља XIII—XIV столећа; г) Два зборника лекарија.

Решено, да се сви ти рукописи штампају у Гласнику и да се заједно са последњим рукописом штампа и рукопис попа Весића, који ће се послати Љ. Стојановићу, да га са поменутим зборницима [под г)] упореди и приреди за штампу.

Бр. 4.

Прочитан је „Нацрт програма за прославу 50-годишњег књижевног рада чланова срп. учен. друштва Ђ. Малетића и М. Бана“, који је израдио нарочити одбор и после кратког објашњења примљен је.

III састанак, 15 јуна 1885.

Председник А. Васиљевић, чланови: Ђ. Малетић, Ј. Авакумовић, д-р Ј. Туроман, Љ. Ковачевић, М. Ђ. Милићевић,

д-р М. Вујић, архимандрит Никанор, П. Срећковић, С. Сретеновић, Јован Бошковић.

Бр. 1.

Оверава се записник пређашњега састанка.

Бр. 2.

Љ. Стојановић шаље препис: Теодосија мниха, Хиландарца, живот св. Симеуна и св. Саве (друго име: Неколико рукописа из царске библиотеке у Бечу, V).

На преглед J. Бошковићу и Св. Вуловићу.

Бр. 3.

„Правила за први састанак јужно-словенских књижевника 1886 у Београду“ по кратком претресу бише усвојена.

III. За науке историјске и државне.

I састанак, 16 фебруара 1885.

Били су: председник архимандрит Н. Дучић, чланови: Вл. Јовановић, М. Ђ. Милићевић, П. Срећковић, М. Зечевић, Гл. Гершић, д-р Н. Крстић, д-р М. Спасић, д-р J. Туроман, Дим. Ђурић, Гав. Витковић, д-р Јов. Ристић, J. Бошковић секретар.

Бр. 1.

Председник и г. П. Срећковић извештавају о расправи „Ко је наследник српске пећке патријаршије“, с предлогом да се прими за Гласник, а две три напомене могу се писцу и усмено учинити.

Бр. 2.

Председник и г. Љ. Ковачевић подносе писмени извештај о оним Врчевићевим списима, који код њих беху на оцени, (на број 7). То је грађа за најновију историју Црне Горе, Боке и Херцеговине из невесињскога устанка 1875. У њима је смеса књижевнога језика с народним из тих крајева, пуна провинцијализама. Оно грађе чисто историчке вредно би било да се пробере и наштампа. Али по неки најза-

нимљивији делови списа под 1, 2, 3, већ су наштампани или нису оригинални. С тога предлажу: да се Хронике (II, III и IV) и Повијест бокељскога устанка 1848 — откупе умереном ценом и чувају у друштвеној књижници, а остали списи да се врате њихову власнику.

Усваја се мишљење г. г. референата.

Бр. 3.

Г. Иван Павловић шаље наново своју прећашњу расправу „Друго крштење Немањино“, пропраћајући је новом расправицом, као одговор на реферате о поменутој расправи његовој.

По прочитању, узима се на знање; али се одлука одборска не може мењати.

Бр. 4.

Г. П. Срећковић подноси „Додатак к чину братотворенија“.

Одлучено би, да се штампа међу Грађом уз главни чланак.

II састанак, 7 марта 1885.

Председник архимандрит Н. Дучић, чланови: Милан Ђ. Милићевић, Гаврило Витковић, д-р Јован Ристић, Панта Срећковић, Владимир Јовановић, Љуба Ковачевић, Јован Авакумовић, Стојан Бошковић и Богољуб Јовановић.

Бр. 1.

Председник прочита записник прећашње седнице, и овај се усваја.

Бр. 2.

Председник прочита писмо, којим јавља јужно-словенска академија, да је хрватска влада забранила држање скупа јужно-словенских књижевника у Загребу. Услед тога председник предлаже, да се тај скуп држи у Београду. У начелу усваја се предлог, ну како нису позната правила ни програм скупа, то је одбор одлучио да управа друштвена добави или изради програм за скуп књижевника и тај да се доцније у одбору претресе.

Бр. 3.

Прочита се предлог г. Ј. Жујовића, члана одбора за науке природне и математичке, о томе, да учено друштво издаје орган, у који би улазили изводи из чланака, писани на страним језицима: латинском, енглеском, француском, италијанском и немачком, од чланова тога друштва. После мале дискусије предлог није усвојен.

Бр. 4.

Председник износи чланак г. митрополита Саве Косановића (Српске старине из Босне), који је он још пре десет година послао за Гласник. Ну како тај чланак беше забачен, а писац г. Косановић могао је о истом предмету и променити своје мишљење, према потоњим радовима и својима и других, то је одлучено, да му се чланак врати с молбом, да га поново прегледа ако нађе да треба.

Бр. 5.

Председник износи чланак истога члана: „Црте из Босне I. О српским спахијама под турском владом“.

Одбор одлучује, да чланак прегледају г. г. Срећковић и Милићевић.

Бр. 6.

Председник прочита писмо г. Витковића, којим тражи 1200 динара као помоћ за путовање ради истраживања старина. Г. Милићевић одсудно је противан оваким експедицијама и да друштво даје новаца на таке смерове. Г. Ковачевић дели мишљење г. Милићевића и предлаже да се о овој ствари не доноси одлука, докле се не реши питање о експедицијама те врсте, и не изради план за то.

После дуже дискусије одлучено би, да се г. Витковићу да 800 динара у име помоћи на путовање поради истраживања старина с тим, да г. Витковић све што би где год од старина добио на поклон, преда ученом друштву, а за ствари које би ваљало откупити, да најпре пита друштво.

Бр. 7.

Председник позва одбор да изабере два члана, који ће прегледати Книћанинову архиву.

Изабрани бише г. г. Јован Бошковић и Гав. Витковић.

Бр. 8.

Председник износи чланак „Стање јавне наставе у краљевини Србији 1878 и 1879 год.“, од Богољуба Јовановића.

Одбор одлучи, да чланак прегледа г. Владимир Јовановић.

III састанак, 23 маја 1885.

Председник архимандрит Н. Дучић, чланови: А. Васиљевић, Ст. Бошковић, Вл. Јовановић, М. Ђ. Милићевић, П. Срећковић, Богољуб Јовановић, д-р М. Вујић, М. Ракић, М. Зечевић, Гл. Гершић, Ј. Авакумовић, д-р Н. Крстић, Јован Бошковић секретар.

Бр. 1.

Читају се „Правила за први састанак јужно-словенских књижевника 1886 у Београду“. Усвајају се у начелу; да се штампају и поднесу на претрес.

Бр. 2.

Гав. Витковић и Јов. Бошковић подносе извештај о Книћаниновој архиви, наводећи да је иста од велике важности за новију историју српску од 1839 до 1855. У њој има више од 1500 различних писама и списа. Ваља сва да се откупи и у своје време важнија писма из ње да се штампају.

Одлучено би, да се поменута архива откупи за 2400 динара.

Бр. 3.

„Материјали за историју Црне Горе V и други за историју града Рисна“ предају се на преглед и оцену г. г. архим. Дучићу и П. Срећковићу.

Бр. 4.

Д-р М. Вујић чита своју расправу „О банкама новчаничним“.

Прима се за Гласник.

Бр. 5.

За пословођу овога одбора изабран би г. Гл. Гершић.

Бр. 6.

Предлог члана Д. Ђурића „О научном испитивању балканскога полуострва“ саслушан би са великом пажњом и интересом. Али, како ту има многих важних питања, а већ је касно, одгађа се претрес за другу седницу.

IV састанак, 1 јуна 1885.

Председник Н. Дучић, чланови: А. Васиљевић, Вл. Јовановић, М. Ђ. Милићевић, Мил. Спасић, Стојан Бошковић, Јован Ристић, Богољуб Јовановић, Мита Ракић, д-р М. Вујић, Јован Бошковић, Гл. Гершић, д-р Н. Крстић, Љуб. Ковачевић, Дим. Ђурић, Панта Срећковић, М. Зечевић.

Бр. 1.

Приступа се претресу „Правила за састанак јужно-словенских књижевника“.

По што су многи чланови та правила тек добили тога дана, те их нису могли проучити, то се одлаже претрес тих правила за седницу, која прва дође.

Бр. 2.

Чита се предлог члана Дим. Ђурића, чији је претрес одређен за ову седницу. Предлог је г. Ђурића у томе, да српско учено друштво покрене питање о научном испитивању балканског полуострва са гледишта етнографског, статистичког, филолошког, историјског, географског и археолошког, и да на овај рад позове и призната учена друштва грчка и бугарска, те да рад буде заједнички, а тиме и што правичнији и кориснији.

После подужег претресања одбор је решио: а) Да се усваја предлог г. Ђурића да српско учено друштво приступи проучавању балканскога полуострва са гледишта етнографскога, филолошкога, статистичкога, историјскога, географскога и археолошкога; б) Одбор налази да је у томе погледу

пре свега потребно, да српско учено друштво предузме претходну радњу, која би се у томе састојала, да оно изашље нарочите стручне изасланике, који ће проучити балканско полуострво са свих поменутих гледишта, а поглавито са гледишта филолошкога и етнографскога; в) Што се тиче друге тачке предлога г. Ђурићевог, одбор налази да решење тога питања треба одгодити за доцније време; г) Одбор бира између чланова српскога ученог друштва пододбор од пет лица, чији ће задатак бити да води бригу о начину извршења ових одлука.

Бр. 3.

Приступа се избору пододбора, који је поменут под бр. 2.

Изабрани су г. г. Дим. Ђурић, Н. Дучић, Јов. Бошковић, М. Ђ. Милићевић и Јован Драгашевић.

V састанак, 27 јуна 1885.

Председник архимандрит Н. Дучић, чланови: Вл. Јовановић, Стојан Бошковић, М. Ђ. Милићевић, П. Срећковић, Јован Бошковић, д-р Јован Туроман, Гл. Гершић.

Бр. 1.

Г. председник износи препис фермана, што га је друштву послао на дар госп. митрополит сарајевски Сава Косановић; тај је ферман дарован једноме владици херцеговачком.

Прима се са захвалношћу и да се чува у архиви, а међу тим да се замоли г. Пачић да тај препис преведе, да се види шта је у њему.

Бр. 2.

Г. председник подноси расправу госп. Чедомиља Мијатовића: „О Балшићима француским, италијанским и румунским“.

Председник је прочитао ту расправу и подноси одбору опширнији усмени реферат о њеној садржини; у главноме налази да је г. писац добро погодио и ако се у неким појединостима не слаже. Расправа свакојако попуњава једну празнину у нашој историји и у њој има веома занимљивога и важнога материјала. Заслужује потпуно да се штампа у Гласнику.

Према овоме реферату одбор прима ову расправу за Гласник.

Бр. 3.

Приступа се претресу „Правила за први састанак јужнословенских књижевника 1886 у Београду“.

Усвајају се поправке одбора филолошког а уз то су додате још неке исправке, и тако поправљена правила се примају.

Заједнички састанак двају одбора философско-филолошког и историчко-правничког.

1 априла 1885.

Председавао А. Васиљевић, чланови: Вл. Јовановић, архимандрит Н. Дучић, Ст. Бошковић, архимандрит Никанор, А. Чумић, Св. Николајевић, М. Ђ. Милићевић, П. Срећковић, Г. Витковић, д-р В. Бакић, д-р Ј. Туроман, Јован Бошковић.

Бр. 1.

За говорника на тисућници св. Методија, 6 априла ове године, изабран би П. Срећковић.

IV. Одбор за уметност.

I састанак, 15 марта 1885.

Председник Ст. Тодоровић, чланови: М. Валтровић, Св. Ивачковић, Вл. Тителбах, Ј. Ђорђевић, Ј. Бошковић, д-р Милан Јовановић, Јосиф Маринковић.

Бр. 1.

Предлог управин: да састанак јужно-словенских књижевника буде до године у Београду — усваја се.

Бр. 2.

Предлог природњачког одбора: о штампању извода из друштвених радова на другим језицима у засебној књизи, — *не прима се*, него нека остане по дојакошњој практици.

Бр. 3.

Позивају се дотични чланови да поднесу извештаје о своме етнографском путовању.

Бр. 4.

Д-р М. Јовановић говори: О музици и њезином физиолошком учину.

Замољен би, да обради ту тему за Гласник.

Бр. 5.

М. Валтровић саопштава: како је г. Вид Вулетић Вукасовић, учитељ из Корчуле, вољан да путује по Херцеговини, у намери да је испита са стране књижевних и уметничких старина; које му не ће бити тешко, јер је родом Херцеговац, а и полазно место није му далеко. Моли само, да му учено друштво дâ моралну потпору, препоруку, а он ће радити за Гласник.

Одлучено би замолити управу, да му да препоручно писмо.

Бр. 6.

Председник јавља, како управа жури, да нацрт за споменик Вуку и Доситију буде што пре готов; јер имају да се посвршују још многи претходни послови, аваља сазвати тога ради и скуп.

Да се саопшти члану, који је узео на се, да то изради.

II састанак, 31 маја 1885.

Председник Ст. Тодоровић, чланови: д-р М. Јовановић, Јос. Маринковић, Ђ. Крстић, М. Валтровић, Д. С. Милутиновић, Јован Бошковић секретар.

Бр. 1.

Оверен би записник пређашњега састанка.

Бр. 2.

Усвајају се „Правила за први састанак јужно-словенских књижевника 1886 у Београду“.

Бр. 3.

Одлучено би предложити управи, да се чланови Валтровић и Милутиновић пошљу и ове године да наставе своја археолошка истраживања и снимања.

Бр. 4.

Нацрт за скромне споменике Доситију и Вуку да се пожури.

УПРАВА.

I састанак, 1 фебруара 1885.

Председник Вл. Јовановић, чланови: Љ. Клерић, А. Васиљевић, Ст. Тодоровић, Јован Бошковић секретар.

Бр. 1.

Прочита се и потписа записник пређашњега састанка.

Бр. 2.

Према 24 члану друштвенога уређења изабран би за заменика председнику управни члан, г. А. Васиљевић.

Бр. 3.

По претресу ствари одлучено би писати г. министру просвете, да изволи порадити, да пређашњи секретар врати друштву званична акта а нарочито новчане документе из године 1881, јер су то својина друштва а не његових пређашњих чиновника, а и требају друштву, да би једном могло пречистити познати, узроком пређашњега секретара и до данас незавршени рачун.

Бр. 4.

Одлучено позвати књижарницу браће Поповића у Новом Саду, да пречисти своје трогодишње рачуне с друштвом.

Бр. 5.

Одлучено договорити се са академијским саветом, како да се прослави хиљадугодишњица св. Метода, на дан 6 априла ове године.

Бр. 6.

Књиге, које је друштво са захвалношћу примило:

1. Ungarn und seine Bodenschätze. Statistisches Handbuch ungarischer Landeskunde, nach amtlichen Quellen, von Max Wirth. Frankfurt 1885.

2. Rad jugoslovenske akademije znanosti i umjetnosti, knjiga LXXI. — Razredi filologičko-historički i filosofičko-juridički VIII. Zagreb 1884.

3. Rad jugoslovenske akademije znanosti i umjetnosti, knjiga LXIX. Matematičko-prirodoslovni razred IV. Zagreb 1884.

4. Турске и друге источанске речи у нашем језику. — Грађа за велики српски речник, од Ђорђа Поповића. Отштампано из 59 Гласника српскога ученог друштва. Београд 1884.

5. Университетскія извѣстія. Год. XXIV. № 9, Септябрь, Кіевъ 1884.

6. Университетскія извѣстія. Год. XXIV. № 10, Октябрь, Кіевъ 1884.

7. Етнографска изложба и словенски састанак у Москви 1867. Написао М. Ђ. Милићевић. Београд 1884.

8. Rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika. Na svijet izdaje jugoslovenska akademija. Obradjuje P. Budmani. Svezak 6, 2 drugoga dijela, Dali — Do. Zagreb 1884.

9. Извѣстія С. Петербургскаго славянскаго благотворительнаго общества, № 12, Декабрь. С. Петербургъ, 1884.

10. Крисовуљ Књаза и Господара црногорскога Ивана Црнојевића. Исписао и издао Марко Драговић, секретар министарства просвете. — Цетиње, 1885.

11. Bibliotheca scriptorum græcorum et romanorum, edita a societate philologorum bohemicorum, Fasc. II. M. Tullii Ciceronis in L. Catilinam orationes quatuor. Pragæ 1885.

12. Bibliotheca scriptorum græcorum et romanorum. Fasc. I. Sophoclis Tragœdiæ. Edidit Josephus Kràl. I. Ajax. Pragæ 1885.

13. Atti della Reale Accademia dei Lincei. Anno CCLXXXIII 1884-85.

Serie Quarta, Vol. I° Fasc. 1° Roma 1884.

14. „ Vol. I° Fasc. 2° „ „

15. „ Vol. I° Fasc. 3° „ „

16. Quarta, Vol. I° Fasc. 4° Roma 1884.

17. Vuk, list za književnost i umjetnost. God I, br. 3, Zadar 1885.

II састанак, 12 фебруара 1885.

Председник Вл. Јовановић, чланови: Љ. Клерић, А. Васиљевић, архимандрит Н. Дучић, Ст. Тодоровић, Јован Бошковић секретар.

Бр. 1.

Прочита се и потписа записник пређашњега састанка.

Бр. 2.

Прочита се писмо г. министра просвете од 6 фебруара ПБр. 1070 и 1308, у ком се излаже рачун о хонорару за „Статистични преглед", па се онда позива управа ученога друштва, да изволи од писца узети на писмено реч о овоме: 1° Признаје ли он, да је исправно примио све оне суме, које су забележене у поменутом секретарском протоколу у десет позиција? — 2° Ако не признаје да је примио све, онда нека прецизно назначи: које је суме примио, а које није. За које суме буде писац порицао да их је примио, потражиће се од пређашњега секретара да докаже, да их је заиста издао.

Одлучено би, да се од писца поиште тражени писмени одговор, па пошље г. министру. Осим тога, да се понови молба од 1 фебр. под бр. 3. На послетку, још две примедбе да се учине г. министру, а нарочито, да оно није никакав „протокол", но просто исказ пређашњега секретара, приликом свога одступања, о једном отвореном рачуну, који преjамници његове дужности узимају на знање. У том исказу има и неисправности, које ваља истаћи, а уз прве три позиције нема никаквих докумената.

Бр. 3.

Извршни одељак београдске варошке управе тражи 135 динара судске таксе, по пресуди окр. суда крушевачког, од 20 октобра 1882, бр. 7927, по што је оборен тестаменат поручника Стошића, који је српском ученом друштву и фонду сиромашних великошколаца оставио своје имање, завештајем од год. 1880.

Одлучено, да секретар из аката у полицији види у чему је ствар.

Бр. 4.

Секретар јавља, да има једна приватна архива на откуп, која се тиче наше новије историје.

Одлучено би потражити, да се пошље на преглед и оцену, и да се упита за откупну цену.

Бр. 5.

Г. Иван Павловић шаље свој одговор на реферате о његовој расправи „Друго крштење Немањино".

Упућује се историјском одбору.

Бр. 6.

Књиге, које је друштво са захвалношћу примило:

1. Sbornik praci filologickich, vdany na oslavu dvacetipétileteko jubilea Prof. Jana Kvičily. V Praze 1884.

2. Мера за меру (Measure for measure), позоришна игра Виљема Шекспира, превео с енглескога д-р Милан Јовановић. (Прештампано из „Летописа" књиге 129 и 130). Н. Сад 1882.

3. Atti della Reale Accademia dei Lincei. Anno CCLXXXII. 1884—85. Serie Quarta. Rendiconti. Vol. I° Fasc. 5° Seduta del 1. febbraio 1885. Roma 1885.

4. Atti della Reale Accademia dei Lincei. Anno CCLXXXII. 1884—85. Serie Quarta Rendiconti. Vol. I° Fasc. 6° Seduta del 15. febbraio 1885. Roma 1885.

III састанак, 2 марта 1885.

Председник Вл. Јовановић, чланови: Љ. Клерић, А. Васиљевић, Ст. Тодоровић, Јован Бошковић секретар.

Бр. 1.

Прочита се и потписа записник прећашњега састанка.

Бр. 2.

Јужно-словенска академија, писмом својим од 5 ожујка ове године број 33, јавља, да није добила допуштење за састанак јужно-словенских књижевника у Загребу.

Како је учено друштво пристало на те састанке, и како би по свој прилици до године ред дошао на Београд, то управа ученога друштва, без обзира на тренутну недаћу, мисли, да би на годину тај састанак требало да буде у Београду; али за сада не доноси коначне одлуке, док о томе не пита све одборе и док се не споразуме са вишом влашћу.

Бр. 3.

Извршни одељак јавља, да је примио 135 динара парничних трошкова и такса, по пресуди крушевачког суда од 20 октобра 1882, која је постала извршна.

Узима се на знање.

Бр. 4.

Секретар јавља, да је одбор историјски изабрао г. г. Витковића и Јована Бошковића, а власник г. Стевана Каћанског, за прегледање споменика извесне приватне архиве.

Узима се на знање.

Бр. 5.

Средишни светковински одбор у Брну за прославу тисућнице Методијеве на Велеграду позива и наше друштво на ту светковину.

Јавити, да и ми истога дана славимо на своме дому.

Бр. 6.

Православна богословија у Задру и учитељски приправници у Загребу моле за књиге.

Да им се пошљу почевши од Гласника 55.

Бр. 7.

Одређују се хонорари у природњачком одбору, г. Ј. Мишковићу (Опис јагодинског округа) по 100 динара од штам. табака, а за топографски речник истога округа (грађа) по 60 динара; д-ру Сави Петровићу (О рамондијама, српски и латински) 120 динара од табака и да се прештампа. — У историјскоме одбору: Гл. Гершићу (Природа државине) по 110 динара од табака; г. М. Драговићу (Материјали III) 150 дин. одсеком.

Бр. 8.

Одлука природњачког одбора, да се поједине расправе штампају у изводу и на страним, познатијим језицима, у засебној књизи

— упућује се свима одборима, да кажу своје мишљење о томе.

Бр. 9.

Allg. österr. Literaturzeitung моли, да јој се редовно шаљу наша издања ради обзнане.

Да јој се пошљу, почевши од Гласника 55.

Бр. 10.

Књиге, које су дошле на поклон или у замену.

1.) Цариник. Год. I-ва. Бр. 1, 2, 3 и 4. Издају и уређују Јован Аксентијевић и Алекса Миловановић. Београд 1885.

2.) Die Sterblichkeit der Stadt Budapest in den Jahren 1876—1881 und deren Ursachen, von Josef Körösi. Berlin 1885.

3.) Сборникъ отдѣленія русскаго языка и словесности императорской академіи наукъ. Томъ 33, 34 и 35.

4.) Sitzungsberichte der königlich-Preussischen Akademie der Wissenschaften zu Berlin. I—XVII, XVIII, XIX, XX, XXI, XXII, XXIII, XXIV, XXV, XXVI, XXVII, XXVIII, XXIX, XXX, XXXI, XXXII, XXXIII, XXXVI, XXXVII, XXXVIII, XL, XLI, XLII, XLIII, XLIV, XLV, XLVI, XLVII, XLVIII, XLIX, L, LI, LII, LIII, LIV.

5.) Извѣстія императорскаго русскаго географическаго общества. Томъ XXI, 1885. Выпускъ I. С. Петербургъ 1885.

6.) Annales de l' observatoire de Moscou. Publiées par le prof. Dr. Th. Bredichin. Vol. X. 2. livraison. Moscou 1884.

7.) Ein Blick auf das Unterrichtswesen Russlands im XVIII. Jahrhundert bis 1782. von Graf D. A. Tolstoi. Aus dem Russischen übersetzt von P. v. Kügelgen. St. Petersburg 1884. (у дупликату).

8.) Физическое воспитаніе дѣтей у разнихъ народовъ преимущественно Россіи. Матеріяли для медико-антропологическаго изслѣдованія. Е. А. Покровскаго. Москва 1884. Томъ XLV. Вып. I, II, III.

IV састанак, 11 априла 1885.

Председник Вл. Јовановић, чланови: Љ. Клерић, А. Васиљевић, архимандрит Н. Дучић, Ст. Тодоровић, Јован Бошковић секретар.

Бр. 1.

Прочита се и потписа записник пређашњега састанка.

Бр. 2.

Прочитан би записник годишњега скупа друштвеног и, по учињеним примедбама, упућен би скупом изабраним потписницима на даљи поступак.

Бр. 3.

Приликом тисућнице св. Метода, српско учено друштво, осим што је и само славило у друштву са великом школом, на којој је светковини беседио редовни члан и ректор велике школе, г. П. Срећковић, — послало је телеграм у Петроград Словенском добротворном друштву; а добило је телеграме: из Петровца (у пожаревачком) са многим потписима, из Софије од централне комисије за јубилеј, из Кијева од Словенскога друштва, и из Ширпана, места „v kterem vyrostl Slovanizm“.

Телеграм из бугарске престонице гласи:

„Председнику ученога друштва, Београд. — Блгарски народ днес ка-то празнува јубилеја на словенски-те првоучители, свети-те Кирила и Методија, Централна-та комисија за јубилеја не може да не изрази чрез вас благопожеланија на братскиа српски народ за неговиа напредак и укрепвање, на словенско-то јединство, које-то тако жарко су проповедвали свети-те солунски братиа. Председатељ на Централна-та комисија, митрополит Климент“.

Одлучено би на тај телеграм одговорити захвалним писмом.

Бр. 4.

Дописни члан Марко Драговић јавља, да је био у Заливу Которском да истражује старине, које би се односиле на нашу историју. Нашао ј множтво старина, како рукописа

тако и штампаних књига: једну од 1481, једну од 1500, једну од 1551, и многе друге из XV, XVI и XVII века. Она од 1481 штампана је у Млецима, у штампарији Николе Јенсона, ученика Гутенбергова; садржина јој је: Распра двојице знаменитих схоластика: Јована Дунстонца Шкота и Томе Аквинскога. (Г. Драговић не каже на ком језику). Саставиће опширан списак, па ће послати ученом друштву на преглед.

Узима се на знање.

Бр. 5.

На предлог историјскога одбора, и у свези са ранијом одлуком управином, одређује се г. Витковићу попутнине 800 динара.

Бр. 6.

Секретар јавља, да је писао још 19 марта ове год. књижарници браће Поповића у Н. Саду, према одлуци управиној, да пречисти своје трогодишње рачуне; али до данас није стигао никакав одговор.

Одлучено би, да се пошље последња опомена свима књижарима комисионарима друштвеним, који нису положили рачун у првој половини месеца јануара, као што је ред и уговор, да то учине најдаље до Петрова дне ове године.

Бр. 7.

Исти јавља, да је г. Д. Цветковић, окр. прота у Пироту, продао 30 комада Српске Историје, не задржав себи никакве провизије.

Господину проти изриче се овим топла захвалност на његовом родољубивом заузимању.

Бр. 8.

Университет у Христијанији (Норвешкој) јавља, да је примио послане му Гласнике.

Узима се на знање.

Бр. 9.

Председник саопштава, да су сва четири одбора (разреда) ученога друштва за то, да састанак јужно-словенских књижевника буде до године у Београду.

Одлучено би, да секретар најпре спреми правила за тај састанак, па ће се онда радити даље, што треба.

Бр. 10.

Исти извештава, да предлог одбора природничко-математичког: да се изводи из појединих радова ученог друштва, на којем од главних језика јевропских, штампају у засебним књигама, — остала три одбора нису усвојила, него су за то, да остане за сада и даље дојакошња практика, а то је, да се сваки чланак, поред оригинала, може штампати у изводу и на којем туђем језику, кад то дотични одбор нађе за добро.

Узима се на знање и да се досадашња практика врши и даље, довле скуп друштва не нареди друкчије.

Бр. 11.

Секретар јавља, како многе књижарнице нарочито траже Гласник 58, у коме су музични списи.

Одлучено порадити код управе државне штампарије, да се поменути списи што пре штампају; у противном случају мораће се друштво осврнути, да их штампа где год на страни.

Бр. 12.

Одређују се хонорари: архимандриту Дучићу (за књижевне оцене) 120 дин. од табака; безименом (за: Ко је наследник пећке патријаршије?) 100 дин. од табака; Љ. Клерићу (за: Три нове хидрауличне аксиоме) одсеком 1200 дин.

Бр. 13.

В. В. Вукасовић, који хоће да путује по Херцеговини ради књижевних и уметничких старина, тражи препоруку од стране друштва.

Да му се учини по молби.

Бр. 14.

Овдашњи завод за мртвачке спроводе начинио је прорачун за пренос Вукових костију на 6100 дин.

По претресу одлучено би предложити му, да сведе трошкове око половине речене суме.

Бр. 15.

Стигао је телеграм из Ларина у јужној Италији, како су свечано оглашене дипломе нових дописних чланова ученога друштва, де Рубертиса и Вете; цело становништво из Живе Воде (Аквавиве) беше се искупило; чињене су изјаве, да напредује пријатељство између Италије и Србије.

Узима се на повољно знање.

Бр. 16.

Члан Ристо Ковачић јавља, да је у Бару (у Италији) нашао величанствени сребрни олтар краља Милутина, и велику икону Уроша Великог. На икони је слика Урошева и Краљице Јелене. Икона је висока 188, а широка 116 центиметара. Послаће потоњи извештај и слику завета Милутинова, то јест крипту и у њој олтар, пресликану од Ухтомског. А писаће и шта је побележио у Тера ди Лаворо и у Абруцу, настављајући своје путовање по српским насеобинама у јужној Италији.

Узима се на знање.

Бр. 17.

Књиге и листови, које је друштво у замену или на поклон добило:

1. Университетскія извѣстія. Год. XXIV. Бр. 11. Ноябрь. Бр. 12. Декабрь. 1884. Кіевъ.

2. Од писца. Топографски речник јагодинског округа. Израдио Јован Мишковић официр. Београд, 1885.

3. Palaeoichtyoložki prilozi. Sabrao Dr. Drag. Gorjanović. Zagreb, 1884.

4. Позориште за год. 1884. Уредник А. Хаџић. Год. IX. Н. Сад. 1885.

5. Atti della Reale Accademia dei Lincei, anno CCLXXXI. 1884—85. Serie Quarta, Volume I° — Fasc. 7°, 8°. Roma, 1885.

6. Отчетъ императорскаго русскаго географическаго общества за 1884. С. Петербургъ 1885.

7. Извѣстія императорскаго русскаго географическаго общества. Томъ XX. 1884. Выпускъ 6. С. Петербургъ 1884.

8. Од С. Петербургскаго славянскаго благотворительнаго общества. I. Святые Кириллъ и Методій, апостоли славянскіе — 2. Краткое сказаніе о жизни и подвигахъ святыхъ Кирилла и Методія. — 3. Жизнь и подвиги святыхъ Кирилла и Методія, просвѣтителей Славянъ. С. Петербургъ 1885.

9. Спољашњи односаји Србије. II. Србија и кримска војна (1852—1856), од Јована Ристића. Из Гласника српскога ученог друштва, књига 60. Београд 1885.

10. Од писца. Fossile Binnen-Mollusken aus Dalmatien, Kroatien und Slavonien, nebst einem Anhange, von Spiridon Brusina, Agram, 1874.

11. Од писца. Sastanak ornitologa i izložba ptica u Beču. Napisao S. Brusina. Preštampano iz Vienca 1884. Zagreb. 1884.

12. Од писца. Die Neritonda Dalmatiens und Slavoniens nebst allerlei Malakologischen Bemerkungen, von Spiridon Brusina. Francfurt am Main 1884.

13. Од писца. Contribution à la Malacologie de la Croatie, par Sp. Brusina. Zagreb 1870.

14. Од писца. Acciunte alla Monografia delle campylaea della Dalmazia e Croazia, per Spiridon Brusina. Zagrabia 1876.

15. Од писца, Frangmenta Vindobonensia, par S. Brusina. Paris, 1877.

16. Од писца. Sull' Helix homoleuca del Littorale croato. 1884.

17. Извѣстія С. Петербургскаго славянскаго благотворительнаго общества. Бр. 1. Январь, 1885. Годъ Второй. С. Петербургъ, 1885.

18. Периодическо списание на Блгарското книжовно дружество вь Срѣдець. Книжка XII. Срѣдець, 1884.

19. Блгарска Библиотека. Бр. I. Исторически паметници по врѣмето на завѣрата. Издава Бльгарското книжовно дружество. Въ Срѣдець. 1884.

20. Rad jugoslovenske akademije znanosti i umjetnosti. Knjiga LXXIII. Razredi Filolgičko-historički i Filosofičko-juridički. IX. U Zagrebu. 1884.

21. Rad jugoslovenske akademije znanosti i umjetnosti. Knjiga LXXII. Matematičko-prirodoslovni razred V. U Zagrebu. 1885.

22. Starine, na svijet izdaje jugoslovenska akademija znanosti i umjetnosti. Knjiga XVI. U Zagrebu. 1884.

23. Monumenta specantia Historiam Slavorum Meridionalium. Vol. XV. Acta Historiam confinii Militaris Croatici illustrantia. Tomus I. Ann. 1479—1610. Zagrabiæ 1884.

V састанак, 25 априла 1885.

Председник Вл. Јовановић, чланови: Љ. Клерић, А. Васиљевић, архимандрит Н. Дучић, Ст. Тодоровић, Јован Бошковић секретар.

Бр. 1.

Прочита се и потписа записник пређашњега састанка.

Бр. 2.

Одлучено би тражити допуштење од више црквене власти, да се кости Вукове могу погребсти испред саборне цркве, и да се спомене плоче могу уместити у црквени зид. У одбор, који ће то извршити, бирају се архимандрит Н. Дучић и Јован Бошковић.

Бр. 3.

Одбор, који ће извршити пренос Вукових костију, сачињаваће цела управа и г. г. Д. Ђурић, J. Драгашевић, J. Авакумовић, М. Валтровић и Св. Вуловић.

Бр. 4.

Секретар чита правила, која је израдила научна академија у Загребу за први састанак јужно-словенских књижевника.

Поменута правила са малим изменама, бише усвојена као основа, коју ваља послати свима одборима на претрес.

Бр. 5.

Геолошко друштво у Бечу изјављује преко нашега члана г. J. Жујовића, да жели ступити с нашим друштвом у свезу.

Прихвата се до коначне одлуке скупа друштвенога, и да се поменутом друштву у размену пошљу сва наша издања.

Бр. 6.

Задарска богословија, преко архимандрита Н. Дучића, моли за неке старије књиге Гласника, којих нема.

Да јој се пошљу, ако их друштво има у своме књижном магазину.

Бр. 7.

Књиге, које је друштво на поклон или у замену добило:

1.) Новый церковно-славянскій памятникъ съ упоминаніемъ о славянскихъ первоучителяхъ. Сочиненіе М. Дринова. С. Петербургъ, 1885.

2.) Методіевскій юбилейный сборникь изданый императорскимъ варшавскимъ университетомъ, къ 6 апрѣля, 1885 года, подъ редакціею орд. проф. А. Будиловича. Варшава 1885.

3.) Le Monde Slave au XIX-e siècle. Par M. Louis Leger. Paris 1885.

4.) Университетскія извѣстія. Годъ. XXV. Бр. 1. Январъ 1885. — Бр. 2. Февраль 1885. Кіевъ 1885.

5.) Panslavism by M-me Elodie S. Mijatovich. London, 1885.

6.) Atti della Reale Accademia dei Lincei. Anno CCLXXXII. 1884—85. Ser. Quarta. Vol. I° Fasc. 9° Roma, 1885.

7.) Vjestnik hrvatskoga arkeologičkoga družtva. Godina VII. Br. 2. Zagreb, 1885.

8.) Друго годишње извешће и програм „Ратарске школе" у Краљеву. Обнародовала школска управа, 1884.

9.) Accademia Romana. Entomologia Romànà. Coleopterele de pe Domeniulu brosteni din judetulu sućéva de Gr. Stefanescu Bucuresci. 1885.

10.) Analele Academiei Romane. Seria II. — Tomulù VI. 1883—84. Sectiunea I. Bucuresci. 1884.

11.) Der Königssohn Marko. Deutsch von Carl Gröber.

12.) Die Schlacht am Amselfelde von Carl Gröber. Wien, 1885.

VI састанак, 16 маја 1885.

Председник Вл. Јовановић, чланови: А. Васиљевић, архимандрит Н. Дучић, Ст. Тодоровић, Јован Бошковић секретар.

Бр. 1.

Оверен би записник пређашњега састанка.

Бр. 2.

Секретар подноси штампана „Правила за први састанак јужно-словенских књижевника у Београду 1886", по одлуци историјскога одбора.

Да се пошље као основа свим одборима на претрес, по пређашњем решењу управином.

Бр. 3.

Овдашњи „Завод за опрему мртвачких спровода" подноси нову понуду за пренос Вукових костију, сведену на 3217½ дин. и 240 динара за лично путовање предузимачево тамо и натраг, свега 3457½ динара у злату.

Према такој понуди могу се чинити даљи кораци.

Бр. 4.

Одбором изабрани прегледачи Книћанинове архиве, г. г. Витковић и Ј. Бошковић, подносе писмени извештај, по коме се речена архива, по својој вредности и према нашим средствима, може откупити за 200 дуката ћесарских, а и власница толико иште, под условом да се исплати у два рока.

Усваја се у начелу, с тим, да и одбор историјски да своје мишљење.

Бр. 5.

Одређује се хонорар за Пороту, од Ј. Авакумовића, по 90 динара од штампаног табака.

Бр. 6.

Председник саопштава, да је поводом смрти Виктора Ига, једног од првака како у француској тако и у општој књижевности свих културних народа, почаснога члана и нашега ученог друштва, истакнута црна застава на друштвеном стану, као и да је за погреб послан породици телеграм учешћа у општој жалости.

Одобрава се потпуно.

Бр. 7.

Српски посланик у Цариграду и редовни члан друштва, г. Јеврем Грујић, шаље друштву ориђинал хрисовуље

краља Стефана Дечанског о призренској епископији, (копија од те хрисовуље штампана је у Гласнику), који му је поверио г. И. Јастребов, да га по поузданој прилици опреми друштву.

Прима се са особитом радошћу и захваљује се г. И. Јастребову на тако милом дару, а г. Грујићу на брижљивом пошиљању.

Бр. 8.

Немачки писац К. Гребер (Gröber) шаље друштву на дар своје преводе са српскога „Der Königssohn Marko“ (Беч, 1885), и „Die Schlacht am Amselfelde“ (Беч, 1885), у раскошном повезу. Тако исто дописни члан друштва, д-р Ј. Пачу, шаље своје композиције.

Прима се са особитом захвалношћу и једно и друго.

Бр. 9.

Српска читаоница у Бањој Луци моли за друштвена издања.

Да јој се шаљу Гласници, почев од књиге 60.

Школа у Брезнику моли за један комад Српске Историје.

Како и писац пристаје на то, да јој се учини по молби.

Бр. 10.

Књиге на поклон или у замену:

1.) Претходни приказ књиге „Историја срп. народа, написао П. С. Срећковић. I. књ.“, од Илариона Руварца. У Новом Саду, 1885.

2.) Пројект новог гвозденог система за горњи строј железнице са попречним праговима. 3 књиге. Од Фрање Винтера. У Нишу, 1885.

3). Извѣстія императорскаго русскаго географическаго общества. Томъ XXI. 1885. Выпускъ 2. С. Петербургъ, 1885.

4.) Estr. dal Bullettino della Società Malacologica Italiana. Vol. XI. 1885. Sopra tre elici della Croazia. Note d' Aggiunta all' articolo sull' helix homoleuca. S. Brusina. Siena. 1885.

5.) Летопис Матице Српске. Уређује А. Хаџић. Књ. 142. 1885. Св. друга, Н. Сад, 1885.

6.) Библиографија српске и хрватске књижевности за 1884, од Драг. Посниковића. Прештампано из 61 Гласника срп. ученог друштва. У Београду 1885.

7.) Университетскія извѣстія. Годъ XXV, 1885. Бр. 3. Мартъ. Кіевъ, 1885.

8.) Цариник, год. I. Бр. 5. Мај 1885. Београд, 1885.

9.) Atti della Reale Accademia dei Lincei. Anno CCLXXXI. Ser. Quarta. Rendiconti publicati per cura segretari. Volume I. Fascicolo 10, 11. Roma, 1885.

10.) Ueber das Vorkommen von Quecksibererzen am Avala-Berge bei Belgrad in Serbien, von Herrn Dr. V. Groddek in Clausthal. Sonder-Abdruck aus der Zeitschrift f. Berg-, Hütten- und Salinen-Wesen, XXXIII.

11.) Коло из „Ђачког растанка" Бр. Радичевића, за гласовир просто по мелодији написао Др. Јован Пачу. Издање Браће М. Поповића у Н. Саду. 1885.

12.) Успомена на песму „Чуј Душане", за гласовир ставио Др. Ј. Пачу. Издање Браће М. Поповића у Н. Саду.

13.) Праг је ово милог српства, за гласовир ставио Др. Ј. Пачу. Издање Браће М. Поповића у Н. Саду.

14.) Коло за гласовир, написао Др. Ј. Пачу, (са сликом пишчевом). Издање Браће М. Поповића у Н. Саду. 1885.

15.) „Без тебе драга", за гласовир ставио Др. Ј. Пачу. Издање Браће М. Поповића у Н. Саду.

16.) Српска молитва. Песма З. Ј. Јовановића, за гласовир написао Др. Ј. Пачу. Издање Браће М. Поповића у Н. Саду. 1884.

VII састанак, 3 јуна 1885.

Председник Владимир Јовановић. чланови: Љубомир Клерић, А. Васиљевић. архимандрит Н. Дучић. Јован Бошковић секретар.

Бр. 1.

Прочита се и потписа записник прећашњега састанка.

Бр. 2.

Секретар чита привремени Програм за светковину 50-годишњице књижевнога рада, редовних чланова српскога уче-

ног друштва, Ђ. Малетића и М. Бана, који је израдила нарочита комисија, а одбор философско-филолошки усвојио.

Привремени програм тај нека се саопшти свима у њему поменутим корпорацијама, да би се видело: јесу ли вољне учествовати у тој светковини, па према њихову одговору да се утврди коначни програм.

Бр. 3.

Депутација, која је по одлуци управе ишла вишој црквеној власти, јавља, да црквена власт допушта, да се Вукове кости могу сахранити код овдашње саборне цркве и спомене плоче Доситију и Вуку уместити у црквени зид.

Узима се на повољно знање, а пре него што би управа сазвала скуп ради коначне одлуке о преносу Вукових костију и подизању споменика Доситију и Вуку, одлучено би обратити се г. министру просвете с учтивим питањем: је ли вољна и држава српска да дâ какав прилог на свечано одавање поште заслугама и спомену Вука Стеф. Караџића? молећи га, да изволи порадити код владе Његова Величанства, да она изволи учинити ученоме друштву, у поменутом смеру, не само моралну него и материјалну помоћ своју.

Бр. 4.

Госп. М. Драговић нуди ученоме друштву или библиотекама, народној и велике школе, на откуп 20 различних дела, штампаних на латинском или италијанском језику, од 1526 до 1783, и 3 рукописа, од 1606 до 1789.

По што је наш мали прорачун на књиге исцрпен, уступа се поменути списак библиотекама, народној и велике школе, да виде, би ли оне могле што откупити.

Бр. 5.

Госп. А. Пајевић, штампар и издавач књига у Новом Саду, нуди се да наштампа ове године једну или више књига Гласника, по што је могао разумети, да државна штампарија због других својих послова, не може да савлада сав материјал, који јој од неког времена српско учено друштво даје. Он има са свим нових слова, и то врло много, за повише та-

бака, набавио би исте хартије, а израда би била не само брза, угледна и лепа, него и са нај јевтинијом ценом, и чекао би за штампу.

Управа признаје, да су ти услови врло повољни, али ипак решава, да се причека, док прорадн парни коловрат, те да се види, хоће ли државна штампарија ове године бар онолико смоћи, до скупа ученога друштва, колико је лане израдила била.

Бр. 6.

Читају се одзиви на дипломе новоизабраних чланова. До сад се одазваше ова господа: Пулски, д-р Венцел, д-р Сент-клараји, д-р Швикер, г-ђица Павлија Ирби, Хуајт, Тице, Лавлеј, Фр. Ваничек, д-р Ф. Мајкснер, А. Павић, Брусина, витез Н. Вујић капетан и професор, д-р J. Пачу, М. Драговић, Т. Успенски, Јован де Рубертис, Анђео Вета.

Узима се на знање, а из те преписке да уђе у записник овај извод:

1.

Будим-Пешта $\frac{25}{3}$ 1885.

Господине,

Много је векова од како су Мађарска и Србија суседе и пријатељице. По срећи, ми уживамо од дужег времена независност, коју сте ви себи извојевали тек у наше дане, и ви ваљано показујете како сте достојни да се ухватите у коло јевропских народа, учествујући у научним радовима Запада.

Ценећи почаст, коју сте ми указали, у свем њезином пространству, ја је сматрам као залогу пријатељства, које вазда треба да веже Србе и Мађаре.

Изволите, господине, бити тумач мојих осећаја захвалности према српском ученом друштву, — ја се поносим што сам један од његових чланова.

Изволите, господине, примити израз мога високог поштовања.

Фрањо Пулски с. р.
главни надзорник свих музеја и библиотека у краљевини.

2.

Др. Сентклараји пише секретару на српском језику ћирилицом између осталога, и ово:

„Радујем се што приликом овог одликовања с којим ме почаствоваше, на оном језику моју благодарност изразити могу, на ком српско „Учено Друштво“ и милозвучне песме пева, и истину науке, која све нас спаја, обелодањује, али који и ја разумем и говорим. С пуним уважењем уверавам Ваше Високоблагородије и врло штоване многозаслужне чланове „Ученог Друштва“ српског, да мене она мисао не само усхићује, него и блаженим чини, што ћу у непосредном братском додиру бити с најодабранијим душевним чиниоцима племенитог, изображеног и јуначког народа суседне нам Краљевине, и што ће ми прилика дана бити, да им моје поштовање одавати могу“.

„И донде, док у кругу поштоване господе бити и њима лично моје поштовање указати прилике не бих имао, с поверењем обраћам се к В. Високоблагородију с том молбом: будите ми тумач и изјавите најискренију благодарност моју како господину Председнику, тако и осталим велеуваженим члановима „Ученог Друштва“.

„Између мога умнога рада баш је оно дело општу пажњу на се навукло, где сам о угарским Србима причао — и биће ми та цјел, да међу нама живеће српске браће прошлост свестрано обгрливши на пољу литерарном представим и с тим „Ученог Друштва“ признателност заслужим; тако исто Академији нашој прилику пружим, како би са изображеним српским круговима у непосредни додир доћи могла“.

„Примите, В. Високоблагородије, моје високо поштовање, одлично уверење, велецењено одликовање и изјаву братског поздрава, с којим се у наклоност и пријатељство Ваше препоручујући, остајем

У Турском Бечеју, 25 марта 1885.

ВАШЕГ ВИСОКОБЛАГОРОДИЈА
ОДАНИ ПОШТОВАТЕЉ

Јевђеније Сентклараји с. р.

3.

Многопоштовани господине!

Примио сам ваше пријатељско писмо од 1 (13) ов. мес., којим ми јављате да сам изабран за дописнога члана српском краљевском ученом друштву, што ми је на дику, као и дотичну диплому, и молим вас, да поменутом многоуваженом друштву изјавите моју искрену захвалност на одликовању, које за ме много вреди.

За ме је подстакљива задовољица, што су моје књижевне тежње у послу српске политичке и народно-црквене историје привукле на се пажњу, интерес и признање тако врсних људи од науке у краљевини Србији, и ја у томе с радошћу налазим јемство, да се у ваше свеже расцветаном државном животу духовна култура такођер обезбрижено одомаћила.

Што се тиче моје маленкости, ја ћу се као и до сада трудити, да наставим студије о српској историји и да их како ваља употребим. Што сад у духу припадам и тако славном друштву, као што је ваше, то ће моју ревност удвојити.

Захваљујући лепо и вама, г. секретару, што сте ме пријатељски известили и понављајући своју горњу захвалност многоуваженом ученом друштву, остајем са особитом надом

Будимпешта, 17 марта 1885. ВАШ ОДАНИ СЛУГА

Д-р Ј. Х. Швикер с. р.

МАЂ. КРАЉЕВСКИ ПРОФЕСОР.

4.

Лијеж 27 марта 1885.

Господине секретару,

Примио сам диплому, коју сте имали доброту послати ми, и молим вас да понудите српском ученом друштву моју дубоку захвалност на почасти, коју ми учини избором за свога дописнога члана.

Ако сам се ја одао студији историје и савремених свеколиких услова народа балканског полуострва, то је, верујте,

за то, што сам стекао убеђење, да су ти народи достојни у сваком погледу симпатија целе Јевропе. Будућност припада народима младим и пуним латентне снаге.

Благодарећи врло великој једнакости услова, и својим слободним и самосталним установама, они имају ту неоцењиву превагу: да избегну оне сталешке борбе које тако дубоко ремете западна нам друштва. Користећи се овом привилегијом, нека прионy да се, радом и науком, користе и изворима које је природа ставила на њихово расположење, па ће се моћи рачунати међу најсрећније народе на свету. Управо, једина опасност која им може загрозити, показује нам се у аналима Полуотока.

Оно што је у средњем веку задржало код њих напредак цивилизације, и што их је најпосле и предало страхотама турског освојења, то је непријатељство и рат између народа истог порекла, исте крви и вере.

Нека би, доиста, спомен на ове борбе између братских народа, са свима жалосним им траговима послужио као опомена и покретач младим, од отоманске власти ослобођеним државама, да иду као браћа руку под руку путем слоге, која их једино може одвести остварењу законитих нада њихових.

А сада, господине, изволите сами примити, а уваженом друштву кога сте секретар саопштити, моју најтоплију благодарност и најдубљу пошту.

Емил де Лавлеј с. р.

5.

Аквавива 25 априла 1885.

Господине,

У мојим годинама нема се амбиција. Па ипак сам ево са истинитим задовољством примио вест о уврштењу мог имена међу дописне чланове српског ученог друштва. За мене је то најлепша награда за муке које сам целог живота трпео ради одржања у овој колонији српској језика отаца наших. Ја ћу истој сврси посветити и ово неколико дана живота који

још остају, а тако исто чиниһу све могуһе да утврдим између Италије и Србије везе пријатељства и братства.

Имајте, дакле, доброту, господине секретару, изручити моје најусрдније поздраве свима члановима честите академије српске, а тако исто изволите и сами бити осведочени о мојој савршеној пошти и уважењу.

ВЕОМА ОДАНИ ВАМ СЛУГА

Иван де Рубертис с. р.

6.

Ларино 29 априла 1885.

Господине,

Мене је много обрадовала велика почаст, којом ме је српска краљевска академија одликовала избором за свога дописног члана. Ја не могу рећи да сам на то права стекао, али сам срећан што могу да примим исто као нову копчу, која ваља да утврди везу ове малене колоније српске у Молизу са мајком постојбином.

Молим вас дакле, господине, да се изволите потрудити, да од моје стране уверите честиту академију српску о најискренијем признању мом, а тако исто да изволите и најтоплијег израза дати жељама, које ме греју за величину племенитог народа српског, као и за одржање најчистијег пријатељства између Србије и Италије.

Као син Италије ја њу љубим свим силама својим, али ја вазда осећам и српску крв, која у мојим жилама тече, па ми је, ево, исто тако драга и земља, која је пре толико векова претке моје родила.

Молим још једном, господине секретару, да уз захвалност примите и уверење мог најистинитијег уважења — с којим имам част остати

ВАШ ВЕОМА ОДАНИ СЛУГА

Анђео Вета с. р.

АДВОКАТ.

Бр. 7.

Председник јавља да је добио писмо од г. Косте Р. Миловановића, у коме изјављује да не може примити одличје дописнога чланства.

Узима се на знање.

Бр. 8.

Г. И. Павловић пита: има ли још што примити и тражи да му се врате непримљени рукописи.

Одлучено, да се пречисте и сврше његови рачуни, па преостатак хонорара и тражени рукописи да му се пошљу.

Бр. 9.

Г. Видак Отовић, свршени богослов, и кандидат учитељски, родом из Пипера у Црној Гори, моли да друштво подари своја издања за оснивање библиотеке при основној школи у Пиперима.

Да се за то приберу и пошљу Гласници, према усвојеној практици.

Бр. 10.

Госп. Р. Ковачић тражи да му се шаље коректура од његова чланка.

Слаће му се, али се не може чекати повратак њезин, да се не би задржавало штампање Гласника; него ће се погрешке, ако каквих буде, штампати у нарочитом списку, под именом Поправке.

Бр. 11.

Секретар саопштава писма, по којима Природњачко Друштво у Москви, Британски музеј, Смитсонова установа у Вашингтону и Академија деи Линчеи у Риму — сад уредно добивају друштвена издања.

Узима се на знање.

Бр. 12.

Одобрава се одлука одбора за уметност, да г. г. Валтровић и Милутиновић наставе своја археолошка путовања, и одређује им се у то име попутнине свакоме по 720 динара.

Бр. 13.

Књиге, које је српско учено друштво са захвалношћу примило.

1. Београдски општински послови. Књига III. Београд, 1885.

2. Vrlica. Cav. Giacomo Chiudina. Spalato, 1885.

3. Bulletin de la Société impériale des naturalistes de Moscou. Année 1884. № 3. Avec 5 planches. Moscou, 1885.

4. Вопросъ о Кириллѣ и Меѳодіи въ славянской филологіи. Рѣчь И. В. Ягича. Санктпетербургъ, 1885.

5. Тактика великих тактичких тела. Саставио Д. Ђурић. Са 48 слика и планова у засебном атласу. Београд, 1885.

6. Основна тактика три рода војске. IX део. О борби с обзиром на земљиште. Написао Д. Ђурић. Са 23 листа малих планова и са 3 велика топографска плана у засебном атласу. Београд, 1881.

7. Основна тактика три рода војске. Написао Д. Ђурић. Са засебним прилогом од 31 листа на којима је 132 тактичне слике. Београд, 1879.

8. Mittheilungen der k. k. geographischen Gesellschaft in Wien. 1884. Redacteur V. v. Haardt. XXVII. Band (der neuen Folge XVII.) Wien, 1884.

9. Платонъ Кулаковскій. Очеркъ исторіи попытокъ рѣшенія вопроса объ единомъ литературномъ языкѣ у Славянъ. (Изъ „Меѳодіевскаго Юбилейнаго Сборника“). Варшава, 1885.

VIII састанак, 6 јула 1885.

Председник Вл. Јовановић, чланови: А. Васиљевић, архимандрит Н. Дучић, Ст. Тодоровић, Јован Бошковић секретар.

Бр. 1.

Прочита се и потписа записник пређашњега састанка.

Бр. 2.

Секретар јавља, да је велика школа изабрала ректора, а гимназија директора, да поздраве јубиларе Ђ. Малетића и М. Бана приликом њихове педесетогодишњице.

Одлучено сачекати и остале одговоре, па да се утврди коначни програм.

Бр. 3

Утврђују се „Правила за први састанак јужно-словенских књижевника 1886 у Београду".

Одлучено би, да се председништво споразуме о том са г. министром просвете.

Бр. 4.

Секретар јавља, да г. г. Валтровић и Д. С. Милутиновић не могу ове године путовати, као обично, ради археолошких испитивања и снимања.

Узима се на знање.

Бр. 5.

Члан Гав. Витковић извештава, да је на свом путовању прикупио грађе за српску историју, па је за тим сву своју пажњу обратио на српске драгоцене старине из фрушкогорских манастира, које су изложене у мађарској земаљској изложби. Добио је био допуштење од потпредседника изложбе, да те српске старине проучи и опише, што је донекле и учинио, али мораде прекинути због недостатка средстава. Прилаже неколико лепих фотографија тих старина и предлаже да друштво изашље с њим г. г. Валтровића и Милутиновића, да тај предузети посао довршају.

Одлучено обратити се г. министру за материјалну помоћ на тај смер.

Бр. 6.

По што дојакошња државна помоћ друштву од 15.284 динара не дотеже ни за текуће редовне издатке, према садашњем разгранатом раду овога друштва, то одлучено би:

Обратити се г. министру с молбом, да би друштву у ванредној прилици притекао у помоћ, из средстава за књижевно-просветне смерове која њему стоје на расположењу, на име да изволи одредити 2400 динара на откуп Книћанинове архиве, као ванредну припомоћ друштву за ову годину; ако то не би могло бити, онда макар као позајмицу, коју би суму друштво вратило благајници министарства просвете, одмах у почетку нове рачунске године.

Бр. 7.

Одређују се хонорари: г. А. Алексићу (за расправу Мачва, са картама) одсеком 1200 динара; г. П. Срећковићу (за беседу на св. Метода) 150 динара одсеком.

Бр. 8.

Секретар подсећа, да је ово друштво примило на руковање два књижевна фонда:

а). Константина Хаџи-Ристића — „на издавање најбољих српских књига, а нарочито босанских". Основни капитал 2040 динара (170 дуката). (Гледај састанак управе од 23 априла 1871 бр. 29).

б.) Михаила и Марије Миливојевића — „за помагање сиромашних писаца". Основни капитал 450 дуката, при управи фондова; износи сада, до 1 маја ове године, 10.465·76 динара (872 дуката). (Гледај састанак управе од 13 августа 1871 бр. 53).

Одлучено би, да се у извештају управе годишњему скупу друштва спомене сваки пут и стање тих фондова.

Бр. 9.

Министарство просвете тражи 156 књига Гласника (по списку), у пола цене, за библиотеке средњих школа.

Да се пошљу и наплате по уобичајеној цени.

Бр. 10.

Породица Виктора Ига захваљује на сажаљењу.

Узима се на знање.

Бр. 11.

Нови аустро-угарски консул, г. Алберт Стефани плем., доктор права и философије, шаље на дар две своје последње публикације, „хотећи том наменом да да скроман израз својим симпатијама према ученом друштву".

Одлучено, да се стави у записник а и нарочито да се изјави захвалност г. Стефану.

Бр. 12.

Госп. Вид Вулетић Вукасовић рад би био да приреди зборник натписа у јужних Словена, па моли, да га друштво у томе потпомогне. Шаље своју књигу „Ђуро харамбаша“ на оцену.

Одлучено, да му друштво учини, што може. Књига се упућује философско-филолошком одбору на оцену, а писцу да се јави да ће та оцена бити само за његову приватну употребу, по што друштво не прима штампане књиге на оцену, него списе.

Бр. 13.

Велика гимназија у Задру моли за Гласнике, од књиге 36 до 54 завршно и од 56 до 59. да јој се накнадно пошљу.

Одобрава се.

Бр. 14.

Управа српске радничке читаонице у Вршцу моли за књиге.

Да јој се пошљу, почев од Гласника 60.

Бр. 15.

Књиге, које је учено друштво са захвалношћу примило:

1.) Annual report of the board of regents of the Smithsonian Institution, showing the operations, expenditures, and condition of the institution. For the year 1880, 1881. Washington, 1881, 1883. (2 књиге).

2.) Грађа за историју српског народног позоришта у Београду од год. 1835—1876. Написао Ђорђе Малетић. XXII издање Чупићеве задужбине. У Београду 1884.

3.) Ђуро харамбаша или Конавоски устанак — приповијест херцеговачко-дубровачка — прича из староставне књиге Вид Вул. Вукасовић. У Дубровнику, 1885.

4.) Unbefangene Revision der Elömunkálatok Magyarhon gombavirányához. Budapest, 1885, durch Stephan Schulzer von Müggenburg.

5.) Ueber Thierschutz von Dr. Eugen von Rodiczky. Kaschau.

6.) Университетскія извѣстія. Годъ XXV. № 4. Апрѣлъ 1885 г. Кіевъ, 1885.

7.) Мнимый индо-германскій міръ или истинное начало и образованіе языковъ Нѣмецкаго, Англійскаго, Французкаго и других Западно-Европейскихъ, составленъ Платономъ Лукашевичемъ. Кіевъ, 1874.

8.) Изслѣдованіе о великомъ годѣ солнца и его числовидномъ годѣ. Составилъ Платонъ Лукашевичъ. Кіевъ, 1882.

9). Atti della reale Accademia dei Lincei. Anno CCLXXXII. 1884—85. Serie quarta. Volume I° Fascicolo 12°. Roma, 1885.

10.) Объясненіе ассирійскихъ именъ. Сочиненіе Платона Лукашевича. Кіевъ. 1868.

11.) Кужне болести, од куд потичу, какве су, како се уклањају и негују. За шире читалачке кругове написао Др. Милан Јовановић. Београд, 1884.

12.) Цариник. Год. I. Бр. 6. Јун. 1885. Београд, 1885.

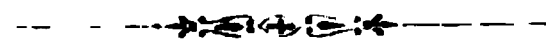

ПРИЛОГ К ЧЛАНКУ

„СРБУЉЕ У САРАЈЕВУ“.

ЗАПИСИ:

I.

II.

III.

ПРИЛОГ К ЧЛАНКУ

„СРБУЉЕ У САРАЈЕВУ".

СЛЕПА СЛИКА I.

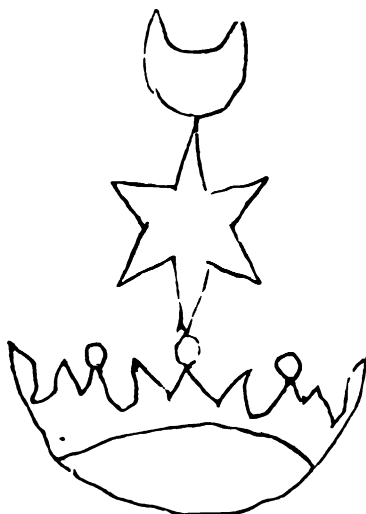

СЛЕПА СЛИКА II.

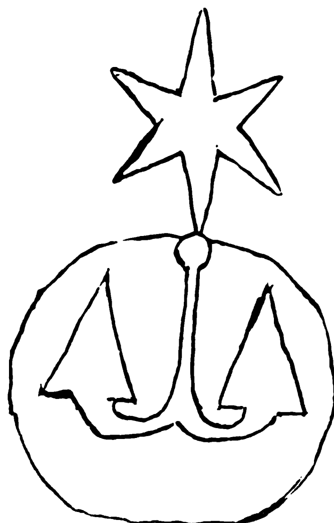

1992
UNIVERSITY OF MICHIGAN
3 9015 02045 6409